T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI

KÜLTÜR VE KONUT İLİŞKİSİ; ÇAĞDAŞ KONUTTA GELENEKSEL ÖĞELERİN İZLERİ

Yüksek Lisans Tezi

BİLAL İLKAY ASLAN

İstanbul, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI

KÜLTÜR VE KONUT İLİŞKİSİ; ÇAĞDAŞ KONUTTA GELENEKSEL ÖĞELERİN İZLERİ

Yüksek Lisans Tezi

BİLAL İLKAY ASLAN

Danışman: PROF. DR. M. YALÇIN ÖZEL

İstanbul, 2012

ÖZET

Bu çalışma mekânı, kültürel aktarımın en somut göstergesi olarak ele almakta ve gelenek kavramını bu aktarımın bir aracı olarak kabul ederek, günümüz yaşam kültüründe geleneksel tasarım kriterlerinin sürekliliğinin ne ölçüde korunup, ne ölçüde korunamadığı değerlendirmeye çalışmaktadır.

Günümüz 'yapım' teknolojilerindeki ilerlemelerin, kültürel birikimin aktarımının demode olarak algılanmasındaki etkisi nedeniyle bugünün tasarım rotası, bir takım trend kavramların içinde kaybolma tehlikesi altındadır. Bu nedenle çalışma, geleneksel olanın kullanılan bilgiye/yapım becerisine uygun bir tutum/davranış içinde olduğunu, ancak çağdaş olarak tanımlananın gerçekten bu biçim – içerik uyumunu sergileyip sergilemediği sorusunu problem olarak tanımlamıştır.

Bu kapsamda konuyla ilgili literatür taraması, 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınan tarihi Safranbolu kentinde yapılan inceleme çalışmasıyla desteklenmiş ve görsel materyallerin çoğu bu yöntemle elde edilmiştir.

Bu perspektifle hazırlanan çalışma beş bölümünden oluşmaktadır:

Kültür kavramının konu edildiği ilk bölüm, genel bir tanımlamanın ardından konuya 'konut kavramı' özelinde yaklaşmakta ve Türk kültüründe konut kavramını fiziksel ve sosyo – kültürel boyutlar çerçevesinde ele almaktadır.

İkinci ve üçüncü bölümlerde Türk Evi kurgusu, geleneksel ve çağdaş yaşam başlıkları altında, tarihsel süreç ve biçim grameri alt başlıklarında incelenmiştir. Gelenekselin konu edildiği ikinci bölümde, göçebe dönemden Osmanlı'nın son dönemlerinde Tanzimat'ın ilanına kadarki dönem, yapı, iç mekân ve mobilya ölçeklerinde; çağdaşın konu edildiği üçüncü bölümde ise Tanzimat'ın ilanından günümüze gelen süreç, konut tasarımında moda olan yeni eğilimler altında ele almaktadır.

Dördüncü bölüm, konut tasarımında tarihsel ve biçimsel sürekliliğinin kesintiye uğradığı tanımlaması yapılan günümüz kültüründe, gelenekselin sürekliliğini taşıyan

ancak bugünün kriterleriyle biçimlenen, bir örnek mekân, bir de öneri mekân tasarımını içermektedir.

Beşinci ve son bölüm, çalışma boyunda elde edilen bilgiler paralelinde bulguların paylaşıldığı genel bir değerlendirme bölümüdür. Mekân özelinde ele alınan kültürel sürekliliğin görüntüden okunmasının mümkün olamayacağına, bunun öncelikle bir içerik problemi olduğuna; bu nedenle ele alınan biçimlerin, ancak içinde bulunulan dönem içerikleriyle anlamlandırılabileceklerine dair düşüncelere yer verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kültür, Geleneksel Konut, Çağdaş Konut, Biçim, İçerik

ABSTRACT

From the semantic point of view, this study conceives space as the most tangible sign of the cultural heritage, and as such, by taking tradition to be the medium of this transmission, it tries to evaluate the extent of the protection of the continuity of its traditional design criteria.

In this day and age, as a result of the advancements in the 'construction' technologies, transmission of this cultural background is somewhat regarded as demoded; to this effect, today's course of design is under the threat of losing its stance in various trendy concepts. For this particular reason, the study accepts the traditional to fall into the category of know how/constructional ability, when it defines the contextual compatibility of the contemporary as problematic, from the form-content point of view, and it questions whether it really complies or not with this frame of thought.

In this context, the research into the related literature has been supplemented by the field studies carried on the city of Safranbolu-Turkey, which was placed on the list of the world architectural heritage of UNESCO in 1994.

From this view point, the study comprises from five sections:

Following a general definition, the first section deals with the concept of culture, by approaching the subject particularly from the 'context of dwelling' and treats the subject with its physical and socio-cultural frame in Turkish culture.

In the second and the third sections, the topic of the Turkish House has been examined in a historical and typological context, with its traditional and contemporary aspects. The second section, in which the traditional is in question; starting from the nomadic period to the final phase of the Ottomans, down to the declaration of the edict of Tanzimat, building, interior space and the scale of furniture; in the third section, from the declaration of Tanzimat to our present times, where the contemporary aspects are in discussion, the new fashionable trends are in order.

The fourth section; in which today's culture from the historical and the typological points of view, where the allegations of interruptions in the continuity of housing design are being

discussed, contain an exemplary space with its traditional continuity including today's criteria, and a proposed spatial design.

The fifth and the final section contains an overall evaluation of this study and its findings. It posits that, the possible reading of the image cannot be dealt with cultural continuity alone, in the case of space it is primarily a problem of content, therefore the forms under consideration however, can only have meaning under their time periods in its totality.

Key Words: Culture, Traditional Housing, Contemporary Housing, Figure, Content

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Bilal İlkay ASLAN**

Anasanat Dalı : **İçmimarlık**

Tezin Adı : **KÜLTÜR VE KONUT İLİŞKİSİ; ÇAĞDAŞ KONUTTA GELENEKSEL ÖGELERİN İZLERİ**

18/12/2012 tarihinde yapılan savunma sınavında başarılı bulunan tez; kapsam, nitelik ve şekil yönünden **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**Kurumu**	**İmza**
Prof.Yalçın ÖZEL	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	
Sınav Jüri Üyeleri		
Prof.Meltem ETİ PROTO	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	
Prof.Altan AKI	Okan Üniv. Güzel Sanatlar Fakültesi	
Yedek Jüri Üyeleri		
Yrd.Doç.Pınar ÖZTÜRK	Okan Üniv. Güzel Sanatlar Fakültesi	
Yrd.Doç.Dr.Emel İŞLEYEN	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü yönetim Kurulu'nun ...28../..01.../..2013..tarih ve ....5-9....
sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof.Nilüfer ERGİN DOĞRUER
Müdür

ÖNSÖZ

"Kültür ve Konut İlişkisi; Çağdaş Konutta Geleneksel Öğelerin İzleri" başlıklı tez çalışmam, birbirinden ayrılması güç kültür ve gelenek kavramlarına, konut tasarımı özelinde yaklaşmış; geleneksel ve çağdaş tasarım kriterlerinin, biçim grameri üzerinden içerik kurgusunu değerlendirmeye çalışmıştır.

Bu sürede değerli görüşleriyle engin bilgi ve birikimini benimle paylaşan, paylaşımlarının ötesinde daima yanımda olarak beni motive eden değerli danışmanım Prof. Dr. M. Yalçın ÖZEL'e, beni böyle bir yola girmek konusunda cesaretlendiren çok sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Sevtap ELMAS'a, büyük bir sabır ve anlayışla her zaman desteğini hissettiren Prof. Dr. Altan AKI'ya, güvenleriyle hep yanımda olan aileme ve eşim Şaha ASLAN'A sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2012 B.İlkay ASLAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
TABLO LİSTESİ ..... **ix**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **x**
RESİM LİSTESİ ..... **xi**
ÇİZİM LİSTESİ ..... **xv**

GİRİŞ **1**

1. KÜLTÜR VE KONUT İLİŞKİSİ **3**
1.1 KÜLTÜR KAVRAMI 3
1.1.1. Konut Biçimlenişinde Kültür Kavramının Rolü 6
1.2 TÜRKLERDE KONUT KAVRAMI 7
1.2.1. Türk Konut Biçimlenişini Etkileyen Faktörler 8
1.2.1.1. Fiziksel Faktörler 9
1.2.1.2. Sosyo – Kültürel Faktörler 12

2. GELENEKSEL YAŞAM KÜLTÜRÜNDE TÜRK EVİ **19**
2.1. TÜRK EVİ OLUŞUMUNUN TARİHSEL SÜRECİ 19
2.1.1. Yerleşme Öncesi Göçebelik Dönemi Tasarım Yaklaşımı 19
2.1.2. Anadolu Selçukluları Dönemi Tasarım Yaklaşımı 25
2.1.3. Beylikler Dönemi Tasarım Yaklaşımı 28
2.1.4. Osmanlı Dönemi Tasarım Yaklaşımı 33
2.2. GELENEKSEL TÜRK EVİNDE BİÇİM GRAMERİ 42
2.2.1. Yapı Ölçeğinde Türk Evi 42
2.2.1.1. Yapı Plan Tipleri 42
2.2.1.2. Yapı Malzemesi ve Konstrüksiyonları 50
2.2.2. İç Mekân Ölçeğinde Türk Evi 54
2.2.2.1. Kapılar 56

2.2.2.2. Pencereler 60
2.2.2.3. Ocaklar 64
2.2.2.4. Merdiven 66
2.2.2.5. Tavan 67
2.2.3. Sabit Mobilya Ölçeğinde Türk Evi 70
2.2.3.1. Dolap ve Yüklükler 71
2.2.3.2. Sedirler 76
2.2.4. Hareketli Mobilya Ölçeğinde Türk Evi 77
2.2.4.1. Oturma Elemanları 77
2.2.4.2. Yatma Elemanları 77
2.2.4.3. Yemek Hazırlama Elemanları 78
2.2.4.4. Yemek Yeme Elemanları 81
2.2.4.5. Depolama Elemanları 82

3. ÇAĞDAŞ YAŞAM KÜLTÜRÜNDE TÜRK EVİ 83
3.1. ÇAĞDAŞ TÜRK YAŞAM KÜLTÜRÜNDE KONUT GELİŞİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ 84
3.1.1. Tanzimat'ın İlanı ve Batılılaşma Hareketleri 85
3.1.2. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi 90
3.1.3. İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi 98
3.1.4. İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi Sonrası 103
3.2. ÇAĞDAŞ TÜRK YAŞAM KÜLTÜRÜNDE KONUT BİÇİM GRAMERİ 109
3.2.1. APARTMANLAR 109
3.2.2. 'LOFT' KAVRAMI 113
3.2.3. 'REZİDANS' KAVRAMI 116
3.2.4. 'KONDOMİNYUM' KAVRAMI 120
3.2.5. 'YEŞİL BİNA' KAVRAMI 125

4. GÜNÜMÜZ MEKÂN TASARIMINA GELENEKTEN ÇAĞDAŞA BİR YAKLAŞIM 135
4.1. GÜLEVİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ 136
4.2. 'ODA' PROJESİ: ÖNERİ MEKAN TASARIMI 146

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 163

TERİMLER SÖZLÜĞÜ 165

KAYNAKÇA 173
İNTERNET KAYNAKLARI 179

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Göztepe Soyak Sitesi Apartmanları. 112
Tablo 2: Levent Loft, İstanbul. 115
Tablo 3: Canan Rezidans. 119
Tablo 4: Otel ve konut çeşitlerinde kondominyumların yeri. 121
Tablo 5: Akman Kondominyum 125
Tablo 6: Dünya'da kullanılan Yeşil Bina Sertifika Sistemleri. 127
Tablo 7: Sürdürülebilir geliştirmenin faydaları. 129
Tablo 8: Baylosuites Galata. 132
Tablo 9: Plan Alternatifleri Karşılaştırmalı Analiz. 153

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Konut oluşumuna etki eden faktörler. 7
Şekil 2: Anadolu'nun farklı bölgelerinde, farklı yapı tipolojileri 18
Şekil 3: Orta Asya çadırının plan şeması ve iç mekân görünümü. 21
Şekil 4: Sofasız Plan Tipi: Şematik Gösterim. 44
Şekil 5: Dış Sofalı Plan Tipi: Şematik Gösterim. 45
Şekil 6: İç Sofalı Plan Tipi: Şematik Gösterim. 46
Şekil 7: Orta Sofalı Plan Tipi: Şematik Gösterim. 47
Şekil 8: Alçak tavanlı veya dolap için tanımlı bir alanı olan, yalın dolap çözümleri. 72
Şekil 9: Orta yükseklikte tavanlı, az süslemeli dolap çözümleri. 72
Şekil 10: Çok yüksek tavanlı, çok süslemeli dolap çözümleri. 72

RESİM LİSTESİ

Sayfa No.

Resim 1: Türk konut mimarisinin temel öğeleri, Safranbolu / KARABÜK, 2010. 8
Resim 2: İklim ve arazi yapısına yönelmiş bir kent dokusu örneği, Safranbolu / KARABÜK, 2010. 11
Resim 3: İçe dönük kapalı yapı tipiyle konut dokusu örneği, Cumalıkızık / BURSA, 2009. . 14
Resim 4: İçe dönük açık avlulu yapı tipiyle konut dokusu örneği, Safranbolu / KARABÜK, 2010. 15
Resim 5: Ekonomik sistemin şekillendirdiği yapı tipi örneği, Ardeşen /RİZE 16
Resim 6: Ekonomik sistemin şekillendirdiği ara katlı yapı tipi örneği, Trilye / BURSA, 2007.16
Resim 7: Göçebe çadırlarından Alaçik (Solda) ve Karaçadır (Sağda) örnekleri. 22
Resim 8: Ege Yörükleri tarafından kullanıldığı bilinen Karaçadır yerleşkeleri 22
Resim 9: Anadolu Selçuklu Dönemi Konut Yapısı: Haydar Bey Köşkü, Kayseri. 27
Resim 10: Beylikler Dönemi Konaklama Yapısı: Pamukçu Hanı, Konya. 31
Resim 11: Beylikler Dönemi Konaklama Yapısı: Pamukçu Hanı, Konya. 31
Resim 12: 16.yy.da Osmanlı İmparatorluğu'nda kent ve yarı-kentsel çevre. 34
Resim 13: Farklı bölgelerde benzer mütevazı ölçekli konut örnekleri. 35
Resim 14: Topkapı Sarayı, İstanbul (1460 – 1478) 37
Resim 15: Dolmabahçe Sarayı, İstanbul (1839 – 1861) 37
Resim 16: Kabataş Erkek Lisesi, İstanbul. 38
Resim 17: Galatasaray Lisesi, İstanbul. 38
Resim 18: Farklı bölgelerde benzer konak örnekleri. 39
Resim 19: Bağdat Köşkü, Topkapı Sarayı (1639). 40
Resim 20: Ihlamur Kasrı, (1849 – 1855). 40
Resim 21: Sait Halim Paşa Yalısı, İstanbul (1863). 41
Resim 22: Taş ve Ahşap malzeme uygulamasıyla Doğu Anadolu Bölgesi, Erzurum Evleri.. 50
Resim 23: Ahşap malzeme uygulamasıyla Doğu Karadeniz bölgesi, Beydere/Rize Evleri. .. 51
Resim 24: Taş malzeme uygulamasıyla Güneydoğu Anadolu bölgesi, Mardin Evleri. 53
Resim 25: Kerpiç malzeme uygulamasıyla Orta Anadolu bölgesi, Darende/Malatya Evleri. 53
Resim 26: Türk Evi'nde Oda. 54

Resim 27: Sokak Kapısı Örnekleri, Safranbolu / KARABÜK, 2010. 56
Resim 28: Sokak Kapısının yapısı ve aksesuarları. 57
Resim 29: Oda Kapıları. 60
Resim 30: Türk Evi'nde Tepe Penceresi örnekleri. 63
Resim 31: Türk Evi'nde Pencere Kapakları örnekleri. 63
Resim 32: Türk Evi'nde ocak ve davlumbazın mekânla ilişkisi. 65
Resim 33: Türk Evi'nde alçı, mermer, ahşap ocak örnekleri. 65
Resim 34: Türk Evi'nde merdiven ve pabuçluk örnekleri. 66
Resim 35: Türk Evi'nde odanın yatay düzlemde iki ayrı bölümü. 67
Resim 36: Türk Evi'nde tavan süslemelerinin yapısal özelliklerindeki çoğu çeşitliliği barındıran üst örtü örneği. 70
Resim 37: Türk Evi'nde dolap üst sınırı ile sergen ilişkisi. 71
Resim 38: Dolap üzerinde açık raf / niş örnekleri. 73
Resim 39: Geleneksel Türk Evi'nde Gusülhane ve Dönme-dolap örnekleri. 75
Resim 40: Hareketli mobilyalar: Yatak ve beşik. 78
Resim 41: Hareketli mobilyalar: Aşevinde yemek hazırlama elemanları. 79
Resim 42: Hareketli mobilyalar: Ambarlar. 80
Resim 43: Hareketli mobilyalar: Kiler. 80
Resim 44: Hareketli mobilyalar: Sofra ve minderler. 81
Resim 45: Rus Elçiliği Binası, Pera / İSTANBUL. 86
Resim 46: 1900'ler başında yayımlanmış bir Beyoğlu kartpostalı. 88
Resim 47: Çırağan Sarayı (Yangından önceki görünümü), İstanbul. 89
Resim 48: Dolmabahçe Sarayı, İstanbul. 89
Resim 49: Beylerbeyi Sarayı, İstanbul. 90
Resim 50: (Soldan sağa doğru) Mimar Kemaleddin, Vedat Tek, Arif Hikmet Koyunoğlu. 92
Resim 51: Mimar Kemaleddin, 1922: Harikzedegân (Tayyare) Katevleri Laleli, İstanbul. 93
Resim 52: Harikzedegân (Tayyare) Katevleri, Orta Avlu'dan Görünüş. 93
Resim 53: Mimar Kemaleddin, 1930: II. Vakıf Apartmanı, Ankara. 94
Resim 54: Mimar Kemaleddin, 1928: Devlet Demiryolları 2. İşletme Başmüdürlük Binası, Ankara. 95
Resim 55: Vedat Tek, 1901: Hükmet Konağı, Kastamonu. 96
Resim 56: Vedat Tek, Mimar Kemaleddin, 1924: Ankara Palas, Ankara. 97

Resim 57: İstanbul Taşlık Kahvesi, Sedad Hakkı Eldem, 1947. 99
Resim 58: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem, Emin Onat 1945..... 100
Resim 59: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem & Emin Onat, 1945..... 100
Resim 60: İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem & Emin Onat, 1944. 101
Resim 61: İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem & Emin Onat, 1944. 101
Resim 62: Saraçoğlu Mahallesi, Paul Bonatz, 1945. 102
Resim 63: İstanbul Adliye Sarayı, Sedad Hakkı Eldem & Enis Kortan, 1948 – 1978..... 104
Resim 64: Büyükada Rıza Derviş Köşkü, Sedad Hakkı Eldem, 1956. 105
Resim 65: Tuzla'da Kır Evi, Enis Kortan, 1960. 106
Resim 66: Apartmanlaşan gecekondular: Gültepe / İSTANBUL ve Uydukent Örneği: Bahçeşehir / İSTANBUL. 107
Resim 67: İstanbul'da konut çeşitliliğine ilişkin örnekler. 108
Resim 68: (Soldan Sağa) Unité d'Habitation, Lake Shore Drive Apartmanı, Pruitt – Igoe konutları 110
Resim 69: (Soldan Sağa) Mısır Apartmanı Botter Apartmanı, Doğan Apartmanı. 111
Resim 70: 632 Hudson Loftu, New York: Yapının eski ve yeni hali. 114
Resim 71: Marina City, Chicago, USA. 118
Resim 72: Twelve Oaks Village, Florida, USA. 122
Resim 73: Twelve Oaks Village, iç mekân görünüşleri. 122
Resim 74: 55 East Erie, Chicago, USA. 123
Resim 75: 55 East Erie, iç mekân görünüşleri. 123
Resim 76: ODTÜ Güneş Evi, Ankara: Yapı Görünüşleri. 129
Resim 77: Macunağası İzzet Efendi Konağı, Yapı Görünüşleri. 137
Resim 78: Macunağası İzzet Efendi Konağı, İç Mekan Görünüşleri. 138
Resim 79: Gülevi, Hacımemişler Konağı. 139
Resim 80: Gülevi, Gökçüler Konağı. 140
Resim 81: Gülevi, Betenler Konağı. 140
Resim 82: Gülevi, Betenler Konağı, Restorasyon öncesi ve sonrası. 141
Resim 83: Gülevi, Betenler Konağı, Ahır - Yemek Yeme Mekanı. 141
Resim 84: Gülevi, Betenler Konağı, Ahır - Yemek Yeme Mekanı. 142

Resim 85: Gülevi, Betenler Konağı, Giriş Kat Aydınlatmalar - Ch. R. Mackintosh tasarımı ilişkisi. 142
Resim 86: Gülevi, Betenler Konağı, Yemek Yeme Mekanı - Ch. R. Mackintosh tasarımı ilişkisi. 143
Resim 87: Gülevi, Betenler Konağı, Yemek Yeme Mekanı - Ch. R. Mackintosh tasarımı ilişkisi. 143
Resim 88: Gülevi, Betenler Konağı, Sofa. 144
Resim 89: Gülevi, Betenler Konağı, Oda - Yatak İlişkisi. 144
Resim 90: Gülevi, Betenler Konağı, Oda - Banyo ilişkisi..... 145
Resim 91: Gülevi, Betenler Konağı, İkinci Sofa. 145

ÇİZİM LİSTESİ

Sayfa No.

Çizim 1: Haydar Bey Köşkü, Plan ve Kesit Görünüşü (Yavaş, 2004, s.136). 28
Çizim 2: Pamukçu Hanı, Plan ve Kesit Görünüşleri. 32
Çizim 3: Yapı ölçeğinde Yerleşik (solda) ve Göçebe (sağda) mekân kurguları. 43
Çizim 4: İç mekân ölçeğinde Yerleşik (solda) ve Göçebe (sağda) mekân kurguları. 43
Çizim 5: Sofasız Plan Tipi. 44
Çizim 6: Sofasız Plan Tipi. 45
Çizim 7: İç Sofalı Plan Tipi. 46
Çizim 8: Orta Sofalı Plan Tipi. 47
Çizim 9: Türk Evi'nde oda sayısına göre plan biçimleniş şeması. 49
Çizim 10: Oda kapısı ve dolap biçimlenişinin etkileşim alternatifleri. 58
Çizim 11: Oda kapısının ve mahremiyeti sağlayan bölücü elemanların biçimleniş alternatifleri. 59
Çizim 12: Biçimleniş özellikleri açısından oda kapıları. 59
Çizim 13: Farklı yapı tekniklerine göre pencere - duvar ilişkileri. 61
Çizim 14: Açılma türlerine göre pencere türleri. 62
Çizim 15: Türk Evi'nde Ocak Biçimleniş Şekilleri. 64
Çizim 16: Türk Evi'nde yaygın olarak görülen merdiven tipleri. 66
Çizim 17: Türk Evi'nde tavan süslemelerinin kareye tamamlanma eğilimi. 68
Çizim 18: Türk Evi'nde yapısal özelliklerine göre tavan kaplamaları. 69
Çizim 19: Odalar-arası bağlantı / ayrım elamanı olarak dolap konumları. 74
Çizim 20: Bağımsız bir oda içinde dolap konumları. 74
Çizim 21: Geleneksel Türk Evi'nde Sedir'in biçim kurgusu. 76
Çizim 22: II. Vakıf Apartmanı, Tip Kat Planı. 95
Çizim 23: Ankara Palas, Zemin Kat Planı. 97
Çizim 24: Saraçoğlu Mahallesi Plan ve Cephe görünüşleri, Paul Bonatz, 1945. 102
Çizim 25: 632 Hudson Loftu, New York:Yapı Planı. 114
Çizim 26: ODTÜ Güneş Evi, Ankara: Yapı Kesitleri ve Sistem Detayları. 130
Çizim 27: Macunağası İzzet Efendi Konağı, Yapı Planı ve Kesiti. 137

Çizim 28: Öneri Mekan Tasarımı, Plan şeması. 146
Çizim 29: Öneri Mekan Tasarımı, Hacim şeması. 147
Çizim 30: Öneri Mekan Tasarımı, Cephe Görünüşü. 147
Çizim 31: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:1 149
Çizim 32: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:2 150
Çizim 33: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:3 151
Çizim 34: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:4 152
Çizim 35: Öneri Mekan Tasarımı, Salon / Sofa ve Oda Planı..... 154
Çizim 36: Öneri Mekan Tasarımı, Salon / Sofa Kesitleri..... 155
Çizim 37: Öneri Mekan Tasarımı, Mutfak ve Yemek Odası Planı. 156
Çizim 38: Öneri Mekan Tasarımı, Mutfak ve Yemek Odası Kesitleri..... 157
Çizim 39: Öneri Mekan Tasarımı, Mutfak ve Yemek Odası Kesitleri..... 158
Çizim 40: Öneri Mekan Tasarımı, Yatak Odası Planı..... 159
Çizim 41: Öneri Mekan Tasarımı, Yatak Odası Kesitleri. 160
Çizim 42: Öneri Mekan Tasarımı, Yatak Odası Kesitleri. 161

GİRİŞ

İnsanın doğayı denetim altına almak için geliştirdiği her türlü çaba ve bunun sonunda beliren anlamlar, kurallar ve değerler 'kültür' olarak tanımlanır[1].

Bu tanımın öznesi konumundaki insan, kültürün hem yaratısı, hem de yaratıcısı pozisyonundadır. İnsanın temel ihtiyaçlarını üretmeye başladığı anda devreye giren bu kavram bir 'yaratma problemi', diğer bir deyişle 'doğayı üretme biçimi' olarak karşımıza çıkar.

Bu noktada kültürün, çoğunlukla uygarlık kavramıyla karıştırıldığından bahsetmekte yarar görülmektedir. Kültür üretmekle/üretimle ilgiliyken uygarlık, üretilenin nasıl üretildiğiyle ilgilidir. Kültür, negatif veya pozitif bir değer taşımazken uygarlık, bilgi ve tekniğin yani teknolojinin kullanımıyla bağlantılı olarak bir gelişmişlik veya gelişmemişlik durumu tanımlar. Bu nedenle uygarlık ve kültür ilişkisi, bir anlamda biçim ve içerik ilişkisiyle özdeşleştirilebilir; kullanım şekli olarak ele alınabilecek uygarlık bir biçim problemiyken kültür, hayata bakış ve bunu algılama olarak değerlendirilebilecek bir içerik problemidir denilebilir.

Hayatın, yaşamın değerlendirilme şekli olan kültür, nesiller arası bir aktarımı gerekli kılar. Toplumların kültürel özelliklerinin gelecek nesillere aktarılması için görev alan mem'ler, anne ve babanın biyolojik özelliklerinin çocuklarına aktarılması için görev alan gen'lere benzetilmektedir. Mem terimi, mimesis (taklit) ve gen kelimelerinin birleştirilmesinden türetilmiş bir kavram olarak, kültürün nesiller arası aktarımı konusunda önemli ipuçları taşımaktadır.

Bilginin ve bilginin elde edilmesi sırasında edinilen her türlü değerin, diğer bir deyişle kültürün ve ele alınan kültüre dair uygarlık düzeyinin konu edildiği bir platformda, gelenek kavramından da bahsetmek gerekli olacaktır.

[1] Emre Kongar, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, s.23.

Kültürel beğeni ile ilgili toplumsal değer ölçütlerinin oluşumunda, tarihsel süreç boyunca kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntı, alışkanlık, bilgi ve davranışların tümü geleneksel tanım içinde yer alır. Ancak burada da vurgulanmasında fayda görülen detay, söz konusu bilginin hala kullanılabiliyor olmasıdır. Cengiz Bektaş'ın bir konferansta değindiği gibi, geleneği tarihten ayıran en belirgin özellik, geleneğin taşıdığı değerlerin içinde bulunulan günde de korunuyor olmasıdır.

Gelenekseli oluşturarak geçmişten gelen bu değerler birikimi içerisinde birbiriyle paralel olarak gelişen ve kesişen iki önemli öğe sanat ve tasarımdır. Bu iki olgu çoğunlukla oluştuğu kültürün özelliklerini yansıtır. Bunlar kullanılabilirliği ölçüsünde değer kazanır ve diğer toplumlar tarafından kabul görür, yaşatılır; ortak bir dil olur[2].

Kültür, uygarlık ve gelenek kavramlarına dair yapılan tüm bu tanımlar ve bu tanımların birbirleriyle ilişkisi, bir oluş, deyiş ve yapış biçimi olarak tanımlanabilecek üslupların sürekliliği ile idealleşir. Ancak ideal olarak tanımlanan bu tarihsel süreklilik, konunun başında da değinildiği gibi yalnızca bir biçim problemi değildir. Daha farklı bir ifadeyle ideal olan, geçmişe biçimsel olarak öykünmek değil, geçmişi yeniden üreterek kullanmak olarak ele alınmaktadır.

[2] Nusret Algan, "Tasarımda Geleneksel Bilginin Yeri ve Bir Örnek 'Zencirek'", **I. Sanat ve Tasarım Sempozyumu**, İstanbul: YTÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi, 22 12 2008.

1. KÜLTÜR VE KONUT İLİŞKİSİ

1.1 KÜLTÜR KAVRAMI

Avusturyalı mimar K.Schwanzer (1918 – 1975) bir mimari yapıyı, *"Dört duvar ve başımızın üzerinde bir damdan daha fazla olan şey"* diye tanımlar. Bu 'daha fazla olan şey', sanatsal, sosyolojik, antropolojik, estetik, tarihsel ve kültürel bir yapıyı ifade eder[3]. Bu sebeple, insanın, konut ile girdiği ilişkinin, kültürel yapı dâhilinde ve kültürün sosyal bileşenleri bağlamında incelenmesi gereklidir[4]. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, 'kültür'dür[5].

Rapaport kültürü, birbirini tanımlayan bütünleşik üç bakış açısı ile açıklar. Buna göre birinci yaklaşım kültürü, tipik bir grubun yaşam şekli olarak; ikincisi, sembolik kodlarla oluşmuş bilişsel şemalar, semboller ve anlamlar sistemi olarak; üçüncüsü ise ekoloji ve kaynaklarla ilgili olarak hayatta kalabilmek için uyum sağlama stratejileri olarak tanımlanır[6].

Rapaport aynı zamanda geniş kapsamlı olarak ele aldığı kültürü bileşenlerine ayırarak kültür ve insan davranışı arasındaki ilişkiyi, dünya görüşü, inanışlar, değerler, imge ya da şemalar ve yaşam şekilleri, eylemler zinciri olarak soyuttan somuta bir süreç ile açıklamaktadır. Tasarım da, işlevi gereği kültürün konu ettiği tüm bu maddi ve manevi değerleri içinde barındırma özelliği taşır. Bu nedenle Güvenç'in kültür terimini özdeşleştirdiği şu tanımlar, aynı zamanda tasarım kavramının da içeriğini oluşturmaktadır[7]:

- Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.

---

[3] İsmail Tunalı, Tasarım Felsefesine Giriş, İstanbul: Yapı Yayın, 2004, s.30.
[4] Serkan Yaşar Erdinç, "Konut Oluşumunda Kültür Etkisinin Toplumsal Yaşam Dinamikleri Bağlamında İncelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi FBE, 2009), s.16.
[5] Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/ (06 Temmuz 2012)
[6] Damla Zeybekoğlu, "Edirne Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörlerin İncelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi FBE, 2005), s.6.
[7] Serkan Yaşar Erdinç, "Konut Oluşumunda Kültür Etkisinin Toplumsal Yaşam Dinamikleri Bağlamında İncelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi FBE, 2009), s.7.

- Kültür, belli bir toplumun kendisidir.
- Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.
- Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır.

Toplum, kendisini meydana getiren bireylerden oluşur; ancak içinde barındırdığı bireylerin aritmetik toplamından fazla bir nitelik taşır. Aktörlerin birbirlerini etkilemesi sonucu ortaya çıkan toplumsal sistemin içindeki aktörün davranışlarını, toplumsal kurumlar belirler.

Bir toplumsal sistem, içindeki ilişkiler, toplumsal kurumlar ile düzenlendiği zaman ortaya toplumsal yapı çıkar. Bir başka deyişle, toplumsal yapı, aktörlerin toplumsal ilişkilerinin kalıplaşmış sistemidir.

Erdinç'e göre toplumsal yapıyı oluşturan sistemler aile, bilgi, din, eğitim, ekonomi, hukuk, siyaset, töre ve gelenekler olarak tanımlanmıştır. Bu başlıklar şu şekilde açıklanabilir[8]:

- Aile: Sık dokulu bir toplumsal birliktir. Günümüzde bu temel işlevinin yanında, bireylerin hayatlarını sürdürdüğü ve toplumsal yapının devamlılığını sürdürmesine katkıda bulunması açısından yeni işlevler kazanmıştır.
- Bilgi: Bir toplumdaki düşünsel, bilimsel veya artistik çalışmaların ve üretimlerin tümüdür. Doğal veya sosyal bilimler, felsefe ve sanatsal aktiviteler bilginin bir parçasıdır.
- Din: Doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara, Tanrı'ya inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurumdur[9].
- Eğitim: Belli bir konuda, bir bilgi ya da bilim dalında yetiştirme ve geliştirme olarak tanımlanabileceği gibi, çocukların ve gençlerin, toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli, bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine yardım etme olarak da açıklanabilir[10].

[8] Serkan Yaşar Erdinç, "Konut Oluşumunda Kültür Etkisinin Toplumsal Yaşam Dinamikleri Bağlamında İncelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yıldız Teknik Üniversitesi FBE, 2009), s.11.
[9] Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/ (06 Temmuz 2012)
[10] Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/ (06 Temmuz 2012)

- Ekonomi: Dünyadaki, üretim-tüketim-yatırım ve hizmet olarak bir değer ifade eden ve değişim aracı olarak kullanılan, tedavül edilen unsurların oluşturduğu sistematik bütüne ekonomi denilmektedir.
- Hukuk : Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasalar bütünüdür[11].
- Siyaset: Ülke içinde veya ülkeler arasında, değerlerin, otoriter bir biçimde dağıtılması ve yürütülmesidir.
- Töreler, gelenekler: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş, davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü olarak tanımlanabilir[12].

Kültüre özellik kazandıran ve toplumsal yapıyı oluşturan sistemlerin dışında ele alınabilecek oluşumlar ise, yine Erdinç'in yaklaşımıyla şu şekilde sıralanabilir:

- İklim: Geniş bir alanda, uzun yıllar boyunca devam eden, atmosfer olaylarının ortalamasına iklim denir. İklim, insanların, yeryüzü dağılışlarını, ekonomik faaliyetlerini, yiyecek ve giyeceklerini, fizyolojik gelişimlerini, karakterlerini, konut tipini ve malzemesini, ulaşım, turizm ve tarım gibi faaliyetlerini, tarım ürünleri çeşitliliğini, yeryüzü şekillerinin oluşumu ve bitki örtüsü çeşitliliğini etkilemektedir. Böylece, iklim, kültürel yapının bir parçası olarak yer alır .
- Topografik yapı: Arazi biçimlenişi, zemin yapısı ve bitki örtüsü topografik yapıyı oluşturur. Bu yapı, malzeme kullanımı, yapı konumlanması ve biçimlenmesine etki eder.
- Yerleşme örüntüleri: Yapı tipolojileri, arazi bölüntüleri ve kullanımı ve kent yaşam düzeni içinde yapı ilişkileri de, yapay çevre öğeleri olarak, kültürel yapının içinde yer alır.

Kültür kavramına yönelik aktarılmaya çalışılan bu birikim, en geniş kapsamı ile yine kavramın tanımıyla özetlenecek olursa, *"İnsanın yaptığı, yarattığı her şey olarak*

[11] Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/ (06 Temmuz 2012)
[12] Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/ (06 Temmuz 2012)

tanımlanmakta ve üretim, ulaşım, iletişim, teknoloji gibi maddi kültür bileşenleri ile örf, töre, adet, görenek, inançlar, idealler gibi manevi kültür bileşenlerini içermektedir."[13].

1.1.1. Konut Biçimlenişinde Kültür Kavramının Rolü

İnsanın doğa ve yaşadığı çevreyle kurduğu ilişkinin ilk göstergesi mekân olmuştur. Var oluşunun ilk yıllarından beri kendini dış etkilerden korumak amacıyla barınma ihtiyacı duymuştur. Önceleri ağaç kovuklarında, mağaralarda, daha sonraları ise, ağaç ve sazlardan yaptıkları kulübelerde barınmışlardır. Tarihi süreç içinde yaşanan sosyal, toplumsal, ekonomik, vb. gelişmelerle birlikte, konutun biçim ve işlevi de değişmiştir.

Turgut Yıldız, kültürün konut ve mekân tasarımı arasındaki ilişkiyi, konut oluşumuna etki eden kültür öğelerini dört grupta incelemiştir[14]:

- Çevresel imgeler: Dünya görüşleri, değerler ve ideallerin oluşturduğu imgeler bu gruba girer. İnsanların çevresel seçimlerinde, çevreyi değiştirmelerindeki kararları etkileyen, toplumsal kurallar ve paylaşılan ortak değerler, tercihler, kişinin çevresel deneyimi, bilgi, öğrenim, tutum ve değerlerin oluşturduğu imgelerle birleşerek önemli bir yer tutar.
- Dini inançlar: Dini inançlar, yasaklar, kutsal eşyalar ve dini törenler konut oluşumunda etkili olmaktadır.
- Aile yapısı, akrabalık norm ve kuralları: Toplumsal rol ve değerler bağlamında, aile kurumu, akrabalık sisteminin parçası olması nedeniyle, kültürel bir öğe olarak konut oluşumunda etkili olur.
- Konuta ait yaşam şekli: Toplumlara göre değişebilen, konut mekânlarının zaman içindeki kullanımı ile ilgili alışkanlıklar ve farklılıklar, konut içi yaşamı ve dolayısıyla konut oluşumunu etkiler.

Konut oluşum sürecinde, çevresel ve sosyo-ekonomik faktörler, kültür bileşenleri ve bina formu arasında dönüşümsel bir ilişki bulunmaktadır.

---

[13] Hülya Turgut Yıldız, "Kültür ve Mekan: Geleneksel Türk Evi", **IAPS-CSBE Network, Kültür ve Mekan Tasarım Atölyeleri 2: Trilye, Devamlılık, Değişim ve Dönüşüm**, Trilye/Bursa, 14 Mayıs 2007.
[14] a.g.e.

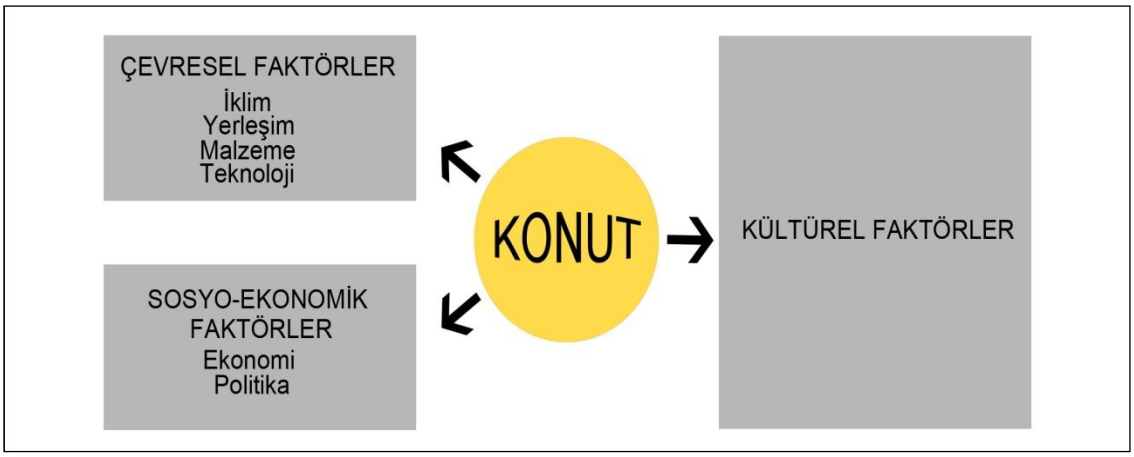

Şekil 1: Konut oluşumuna etki eden faktörler.

Bu kapsamda kültür, dünya görüşünü, dünya görüşü değerler sistemini, değerler sistemi, zihinsel imge ve şemaları, bu imge ve şemalar, yaşam şekillerini, yaşam şekilleri de eylemleri meydana getirir.

1.2 TÜRKLERDE KONUT KAVRAMI

Geleneksel Türk Evi, *"Geleneksel Türk Ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır"* [15]. Gösterge olarak nitelendirilebilecek bu dil, Türk'lerin gerek göçebelikten yerleşik hayata geçişlerine kadar, gerekse yerleştikten sonra biriktirdiği değerler ve alışkanlıkların harmanlanmasıyla, uzun bir süreç içinde oluşmuştur.

> *Geleneksel Türk Evi'nde gözlenebilen en ilginç ve sürekli özellik, değişik bölgesel niteliklere karşın ortak bir motifin/örüntünün varlığıdır. Geleneksel Türk Evleri, Akşehir'de, Kayseri'de, Kula'da, Safranbolu'da, Birge'de yahut Bulgaristan'da, Saray Bosna'da, Priştine'de, Yunanistan'da, Kesriye'de de olsalar, aralarında daima ortak karakter ve nitelikler göstermiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun fethettiği sınırlar içinde 500 sene geçerliliğini sürdürmüştür.*[16]
>
> *Eldem'e göre Türk Evi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli ve Anadolu'da kapladığı alanda bulunan farklı bir konut tipidir. Var olduğu yüzyıllar süresince pek çok değişiklik göstermesine rağmen, kendi karakteristik stilini korumuştur. En çarpıcı özelliği, birbirinden kilometrelerce uzaklıkta, farklı çevresel veriler içinde var olmasına karşın, benzer mekânsal ilişkilere sahip olmasıdır. Eldem aynı zamanda Marmara*

[15] Doğan Kuban, **Sanat Tarihimizin Sorunları**, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1976, s.13.
[16] Hülya Turgut Yıldız, "Kültür ve Mekan: Geleneksel Türk Evi", **IAPS-CSBE Network, Kültür ve Mekan Tasarım Atölyeleri 2: Trilye, Devamlılık, Değişim ve Dönüşüm**, Trilye/Bursa, 14 Mayıs 2007.

Bölgesi'nin evlerini 'klasik' olarak nitelendirmekte ve bu bölgeye ait evlerin genel betimlemesinin 'klasik Türk evinin' karakteristiklerini tam olarak ortaya çıkaracağını savunmaktadır[17].

1.2.1. Türk Konut Biçimlenişini Etkileyen Faktörler

Kent ölçeğinde ele alınan Türk konut mimarisinin temel öğeleri, mikro ölçekte 'Oda', makro ölçekte 'Sokak' ve 'Mahalle', mezzo ölçekte ise 'Geleneksel Türk Evi'dir[18] . Bu üç farklı boyut, mekân biçimlenişinde de, algısında da aynı dile sahiptir, (Resim 1).

Resim 1: Türk konut mimarisinin temel öğeleri, Safranbolu / KARABÜK, 2010.

Göçebe yaşam şekli kökenli bir norm olarak ele alınan Türk Evi ve onu oluşturan kültür kavramı, kuşkusuz ki yalnızca göçebelik kavramıyla altında tanımlanamaz. Sosyal yaşam ve geleneklerin yanı sıra, din, iklim ve coğrafi konum, malzeme ve sosyo - ekonomik koşullar da belirleyici olmuştur.

İslamiyet, mahremiyet kavramını doğurmuş, böylece içe dönük bir yaşam biçimini zorunlu kılmıştır. İç mekân kurgusunda bu, evin sakinleri için değil ama konuklar için haremlik ve selamlık olarak mekânların ikiye bölünmesine neden olmuştur. İklim ve coğrafi konum ise, özellikle Anadolu'nun farklı iklim bölgelerine ayrılması nedeniyle, farklı biçim tipolojilerinin oluşmasında etkili olmuştur.

[17] Deniz Orhun, "Türk Evi mi, Yaşamda Tümleşik Ev mi?", **Yapı**, Sayı:217, (Aralık 1999), s.76-83.
[18] Hülya Turgut Yıldız, "Kültür ve Mekan: Geleneksel Türk Evi", **IAPS-CSBE Network, Kültür ve Mekan Tasarım Atölyeleri 2: Trilye, Devamlılık, Değişim ve Dönüşüm**, Trilye/Bursa, 14 Mayıs 2007.

Malzeme ve teknik olanaklar doğrultusunda gelişen strüktür ve biçim verileri ile bu verileri besleyen inanç, yaşam tarzı ve alışkanlıklar gibi Türk Evi'ni oluşturan unsurlar, fiziksel faktörler ve sosyo – kültürel faktörler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir.

1.2.1.1. Fiziksel Faktörler

Küçükerman'a göre, üzerinde yaşanılan doğa parçasının özellikleri, orada gelişen uygarlığı önemli ölçüde etkiler. Belli bir bölge üzerinde bu özelliklerin sayıca çoğalması, o toprak üzerindeki uygarlıkların biçimlerini, kavramlarını, düzeylerini ve sonuçlarını da etkiler. Özelliklerin sayıca az olması ise, uygarlığın iç farklılıklarını da azaltır; kendine has ve tek tip sonuçlarla karşılaşılmasına neden olur.

Fiziksel Faktörler başlığı altında ele alınabilecek, Anadolu'nun tüm doğal verileri, geleneksel Türk Evi tanımını veren yapı tipolojisinin doğal verilerini, biçimini, uygulamalarını kuvvetle etkilemiştir. Bu coğrafya çok çeşitli iklimlerin etkisi altındadır; bu farklı iklimler, farklı bölgelerde farklı coğrafi oluşumların şekillenmesine neden olmuştur. Söz konusu coğrafya, içerdiği farklı malzemelerin, farklı yapı malzemelerine dönüşümüne, böylelikle kimi yörede ahşap, kimi yörede taş işçiliğinin gelişimine olanak sağlar.

Geleneksel Türk evleri, iklim, tabiat ve sosyo kültürel bakımdan birbirinden farklı ve uzak bölgelerde değişik tip ve yapıda oluşmuşlardır. Bütün bu farklılıklara karşın evlerde değişmeyen özellik plan tipindedir. Ana katlar her zaman benzer tipte oluşturulmuşlardır[19]. Bölgesel verilerin sonucu oluşan bu mimari günümüzde yöresel (vernaküler) mimari olarak ifade edilmektedir. Yöresel mimarinin tanımı; "Tarihsel, coğrafi, ekonomik ve toplumsal etkenlere bağlı olarak, belli bir yörenin yapı gelenekleri çerçevesinde üretilmiş, ancak bilinen anlamıyla herhangi bir tarihsel ya da bilimsel sınıflandırmaya konu edilmemiş yapıların tümü"[20] olarak ifade edilir.

[19] Sedad Hakkı Eldem, **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, 1968, s.10.
[20] Gabriel Alomar, "Western Mediterranean European Vernacular Architecture", **METU Journal of the Faculty of Architecture**, Vol.4 No.2 (1978), s.149-157.

Fiziksel faktörlere bağlı olarak ele alınabilecek genel özellikler içinde iklim önemli belirleyicilerdendir. Anadolu, coğrafi konumu nedeniyle çeşitli iklimlerin etkisi altındadır. Tek bir mevsim içinde yaşanan doğal değişimler, yapıda özellikle malzeme seçimi konusunda belirleyici rol oynar. Bunun yanı sıra Anadolu, farklı yapısal sonuçların alınmasına neden olmuş üç iklim bölgesine ayrılmıştır. Bunlar, Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde hâkim olan Akdeniz İklimi; Marmara, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hâkim olan Karasal İklim; Marmara ve Karadeniz bölgelerinde hâkim olan Karadeniz İklimidir. Buradan da anlaşılacağı üzere Marmara Bölgesi, Karasal, Karadeniz ve Akdeniz iklimleri arasında bir geçiş bölgesidir.

Coğrafi bölgeler arasında gözlenen bu iklimsel farklılıklarda, Kuzey Anadolu'nun verileri ahşap yapıyı, Orta Anadolu'nun verileri kerpiç ve taş yapıyı, Güney Batı Anadolu'nun verileri ahşap-taş yapıyı, Doğu Anadolu'nun verileri ise taş yapıyı ortaya çıkarmıştır. Bu yapı malzemeleri, zeminin ve örtünün verdiği olanaklar doğrultusunda kullanılmıştır. Yapı oluşumlarında, sadece iklim yeterli olmamış, yakın iklim bölgelerinde bulunan farklı jeolojik verilerden dolayı oluşan farklı malzemelerden de yararlanılmıştır[21].

Kuban'ın, yapı tipolojisinde farklı bölgelerin farklı yapı tipleri geliştirmesi konusunda yaptığı sınıflandırma şu şekildedir[22]:

- Güney-Doğu Anadolu'nun Kuzey Suriye ile ortak kültürünün ifadesi taş konut mimarisi
- Erzurum'dan öteye Kuzey-Doğu Anadolu'nun Güney Kafkasya ve Dağıstan ile akraba ahşap hatıllı taş mimarisi.
- Doğu Karadeniz Bölgesi'nde görülen karakteristik ahşap iskeletli ev mimarisi
- Ege ve Akdeniz Bölgesi'nin düz damlı kübik taş mimarisi
- Orta Anadolu'nun özellikle Niğde ve Kayseri bölgesinin kaynakta yine Kuzey Suriye ile buluşan taş mimarisi

[21] Tülay Çobancaoğlu, "Türkiye'de Ahşap Ev'in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, MSGSU FBE, 1998), s.17.
[22] Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.37.

- Orta Anadolu'nun daha çok köy ve küçük kent ortamında kalan ve kökü yeni taş çağına kadar uzanan kerpiç mimarisi
- Anadolu kıyıları ile orta yayla arasında dolanarak batıya ve İç Ege'den Toroslar'ın kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve yer yer diğer bölgelerde ve Balkanlar'da görülen hımış yapı tekniğinde inşa edilmiş konut mimarisi

Konut biçimlenişini etkileyen bir diğer fiziksel etken, arazi yapısıdır. İklimin olumsuz etkileri bulunsa bile, engebelerin ve bitki örtüsünün bulunduğu peyzaj, evlerin yönlenmesini etkiler; sofa, başoda gibi mekân birimleri, peyzaja göre konumlanabilir.

Örneğin Resim 2'de, müze kent olarak günümüze kadar korunabilmiş Safranbolu'da, yapıların iklim ve arazi yapısına göre nasıl yönlendikleri açıkça görülmektedir; hâkim rüzgârdan korunabilmek amacıyla sırtını yamaca yaslayan yapılar, gün ışığından maksimumda yararlanabilmek amacıyla yüzlerini güneşe dönük konumlanmışlardır.

Resim 2: İklim ve arazi yapısına yönelmiş bir kent dokusu örneği, Safranbolu / KARABÜK, 2010.

1.2.1.2. Sosyo – Kültürel Faktörler

Et ve kemik ilişkisine benzetilebilecek fiziksel faktörler ve sosyo - kültürel faktörler, birbirini bir döngü içinde besleyen değerler bütününü tariflese de, sosyo-kültürel faktörlerin, öncelikle kullanıcının tanımlanmasıyla ele alınması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Konut tasarımının oluşumunu etkileyen en önemli faktörlerden birisi kullanıcıdır. Kullanıcının gereksinimleri ve yaşam biçimi mekânın oluşumuna yansır; yaratılan mekânlar, eylem çeşitliliğine ve yoğun kullanıma olanak sağlayacak şekilde düzenlenir[23].

Bu noktada sorulması gereken ilk soru şu olmalıdır: Türk Evinde Kullanıcı kimdir?

Türk Evi'nin kullanıcısı, günümüz aile yapısıyla kuşkusuz ki benzerlikler gösteren, ancak günümüz alışkanlıklarından neredeyse tamamıyla farklı olan özellikleriyle 'büyük aile düzenidir.

> *Baba, anne, oğullar, gelinler, torunlar, dedeler, nineler, evlenmemiş amcalar, halalar bu büyük aileyi meydana getirmiş, ancak aile kendi içinde de karı kocadan oluşan birimlere ayrılmıştır. Geniş aile düzeni, ailenin aynı zamanda üretici bir yapıya sahip olması nedeniyle büyük ve çok sayıda mekâna gerek duyulmuştur.*
>
> *Yaz aylarında üretilen sebze ve meyvelerin bütün yıl yenecek biçimde korunup saklanması için depolar, kilim ya da halı dokuma tezgâhları için bölümler mekân ihtiyaçları arasındadır. Oğullar ve gelinlerin oluşturduğu küçük birimler içinde ayrıca bağımsız ayrı mekânlara ihtiyaç duyulmuştur.*[24]

Bu düzen içinde kadın ve erkeğin rolleri farklıdır. Kadın, üretime yönelik tüm çalışmalarını evde yapar; hayvanların bakımı dâhil tüm ev işleri kadının sorumluluğundadır. Türk Evi, 'kadının evi'dir; kadın dışa karşı mahremiyetini evi'yle sağlar. Bu nedenle, dışarıyla ev içinde iletişim kurulduğunda, kadınlar ile erkekler aynı mekânı kullanmazlar.

---

[23] Emine Sızak, "Konut Tasarımında Frank Lloyd Wright'ın Yaklaşımı ve Geleneksel Türk Evi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Anadolu Üniversitesi FBE, 2007), s.5.

[24] Özge Nihan Uysal, "Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, MSGSU FBE, 2007), s.8.

Kadınların bulunduğu alan 'haremlik', erkeklerin kullandığı bölüm ise 'selamlık' olarak tanımlanır. Aile yaşantısının gizliliği, evin kendi içine dönük bir avlu veya bahçeye açılan bir düzene göre biçimlenmesini gerektirmiştir. Alt katlar, günlük çalışma alanlar olduğu için sağır, üst katlar dış dünya ile ilişkiyi sağladığı için bol pencereli ve hareketli yapılmıştır. Ev, geçici bir dünyaya ait olarak kabul edilerek, yapımında konstrüksiyon ve malzeme yönünden kalıcılık aranmaz[25], (Resim 3, 4).

Konut biçimlenişini etkileyen bir diğer sosyo-kültürel faktör, ekonomidir. Anadolu'da toplum içi sınıfsal farklılıklar, konut biçimlenişinde kendini Avrupa'da olduğu gibi çok fazla hissettirmemiştir. Ancak oda sayısı gibi küçük değişiklikler, mal sahibinin kimlik belirleyicisi olmuştur. Bunun yanı sıra, tarım ve tarım ürünlerine dayalı ekonomik sisteminin oluşu, bu iktisadi üretimin gerektirdiği ve ayrıca ev içi üretim için gerekli mekânların biçimlenmesine yansımıştır[26] .

Örneğin, tarım arazilerinin parçalı, dar ve genellikle eğimli olduğu Karadeniz bölgesinde makineli tarım olanağının olmaması, bölgede, mısır, tütün, fındık, vb. ürünlerin kurutulması için, bölgenin yapısal karakterinde en önemli belirleyicilerden olan "serender" adı verilen yapıları doğurmuştur, (Resim 5). Ürünü haşere ve yabani hayvanlardan koruyabilmek adına, yaklaşık 5-7m yerden yüksek tasarlanan bu yapılar, yan cephelerinin ızgaralı bir karaktere sahip oluşları nedeniyle de, içeride hava sirkülâsyonuna sebep olarak ürünün daha hızlı kurumasına olanak sağlar[27].

Geçimini el sanatları ile sağlayan bölgeler ise, evlerde bu el sanatları için kullanılan tezgâh ve malzemelerin konabileceği çalışma yerleri ve depolara gereksinim duyar[28]. Benzer şekilde özellikle Marmara bölgesinde ipekböcekçiliği ile uğraşılan bölge yapılarında da, işlemler için gerekli ara katların oluştuğu görülür, (Resim 6). Bu ara katlar, normal kat yüksekliğinden daha az yüksekliklere sahip yaşam alanlarıdır

[25] Tülay Çobancaoğlu, "Türkiye'de Ahşap Ev'in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, MSGSU FBE, 1998), s.16.
[26] a.g.e. s.18.
[27] Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Serender (18 Ekim 2012).
[28] Özge Nihan Uysal, "Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, MSGSU FBE, 2007), s.10.

Resim 3: İçe dönük kapalı yapı tipiyle konut dokusu örneği, Cumalıkızık / BURSA, 2009.

Resim 4: İçe dönük açık avlulu yapı tipiyle konut dokusu örneği, Safranbolu / KARABÜK, 2010.

Resim 5: Ekonomik sistemin şekillendirdiği yapı tipi örneği, Ardeşen /RİZE
Kaynak: TrekEarth, http://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Black_Sea/Rize/Ardesen...(11 Mayıs 2011).

Resim 6: Ekonomik sistemin şekillendirdiği ara katlı yapı tipi örneği, Trilye / BURSA, 2007.

Hayvancılıkla uğraşılan bölgelerde ise, genellikle alt katlar ayrılmaktadır. Böylece hayvan açısından barınma kolaylaşmış olurken, ahır'ın yaydığı ısı, üst katların da ısınmasında ve sıcak kalmasında önemli bir rol oynar.

Geleneksel konut oluşumunda etkisi olan tüm bu faktörler sonucunda Türk Evi için vurgulanabilecek en önemli detay, biçimlenişindeki yalınlık, sadelik ve işlevselliktir. Kullanımdaki bu kolaylık için yapının, tümevarım yöntemiyle içten dışa doğru şekillendiğini vurgulamak yanlış olmaz. Bunun yanı sıra yapı, hem hane içi, hem hane dışı bireylere saygılıdır. Dökmen'in bu konudaki: *'Önce hane, sonra mahalle'*[29] yorumu, Türk Evi'nin gerek çevreye, gerekse doğaya saygısını vurguluyor olması nedeniyle son derece uygundur.

Fiziksel ve Sosyo-kültürel faktörler olarak iki ayrı başlık altında ele alınan biçimleniş ilkeleri, konunun başından bu yana vurgulandığı gibi, Anadolu topraklarının farklı bölgelerinde farklı sonuçların elde edilmesine neden olmuştur. Şekil 2'de, Sözen'in *'Kaynağa bağlı çeşitlilik'*[30] olarak tanımladığı, aynı tasarım temasına sahip, ancak farklı formlara bürünmüş Türk Evi'nin çeşitliliği görülmektedir.

[29] Üstün Dökmen ve Selcan Dökmen, **İnsanın Korunakları-2: Mimari**, 1. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, s.42.
[30] Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.44.

Şekil 2: Anadolu'nun farklı bölgelerinde, farklı yapı tipolojileri
Kaynak: Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.42-43.

2. GELENEKSEL YAŞAM KÜLTÜRÜNDE TÜRK EVİ

Türk evi tarih boyunca Türklerin içinde oturdukları ev tipleri olarak tanımlanabilir. Ama Türklerin tarih sahnesine ilk çıktıkları zamandan bu yana mekânları da çok değişmiş, Orta Asya'dan Balkanlar'a, Kuzey Afrika'dan Arabistan'a, oradan Karadeniz'in kuzeyine kadar uzanmışlar, ayrıca pek çok da devlet kurmuşlardır[31].

Bu nedenle *"Türk Evi'nde farklı kültürlerin izleri bulunabilir, Türklerin bugüne kadar yaşamış olduğu tüm coğrafyalardaki ev tiplerinden -bir tutam tuz gibi- bir malalık harç Türk evine katılmış olabilir; ancak sonuçta ortaya çıkan şey, bir yamalı bohça veya mozaikler toplamı değil, hazmedilmiş bir karışım, kendine özgü bir ev tipidir."*[32]

2.1. TÜRK EVİ OLUŞUMUNUN TARİHSEL SÜRECİ

> *Christian Norberg- Schulz, var olunan mekândan söz ederken, insanın 'yerleşme' ve 'göç' olmak üzere iki farklı, ama birbirini tamamlayan yaşam şeklinden bahseder. Dünya üzerindeki insan topluluklarının zamana bağlı olarak farklı boyutlarda, yoğunluklarda ve düzenlerde yerleşik ve göçebe yaşam şekilleri vardır. Yoğunlukların kent ve sokak ölçeğinde dağılımı yerleşmelerin karakterini belirlemekte etkilidir. Yerleşme ve göçebelik birlikte de oluşabilmektedir.*[33]

Türk Evi'nde olduğu gibi…

2.1.1. Yerleşme Öncesi Göçebelik Dönemi Tasarım Yaklaşımı

Temelde göçebe bir yaşam kültürünün etkisiyle şekillenen Türk Evi, mekân düzenini oba yerleştirmesine dayandırır. Küçükerman'a göre, Türklerin geçim kaynaklarının hayvancılık oluşu, verimli topraklara doğru göç etmelerini zorunlu kılmış, bu göçlerin sonucunda da "kolaylıkla taşınabilen bir mekân" düşüncesinin ürünleri olan çadırları geliştirerek, Asya steplerinin elverişsiz doğal özelliklerine karşı kendilerini koruyucu 'yapay olarak yaratılan bir iç düzen' kurmuşlardır.

---

[31] Damla Zeybekoğlu, "Edirne Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörlerin İncelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Trakya Üniversitesi FBE, 2005), s.13.

[32] Üstün Dökmen ve Selcan Dökmen, **İnsanın Korunakları-2: Mimari**, 1. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, s.121.

[33] Hülya Yürekli ve Ferhan Yürekli, **Türk Evi Gözlemler - Yorumlar**, 2. Baskı, İstanbul: YEM Yayın, 2007, s.38.

> *Bu ilke Anadolu'da farklı ürünlerin oluşmasına neden olmuştur; Güneydoğu Anadolu'daki Türk evinin açık orta alanları, Akdeniz kıyılarındaki açık odalar ve hayatlar, Kuzey ve Orta Anadolu evlerindeki camlı, örtülü sofalar bu düşüncenin ürünleridir.*[34]

Küçükerman'a göre "Göçebe"lik, "aile toplumu"nu getirir. Çadırlar, "Yaşama birimleri" olarak gelişmiş ve biçimlenmişlerdir. Bu birimler aile toplumu içinde oluşan yeni ailelerin de yaşayabileceği "birbirine benzeyen" yaşama çevreleridir. Bu yaşam çevreleri 'yurt', 'ev', 'iv', 'ûy', 'oyak', 'kerekü', 'gerge', 'çerge', 'çadır', 'çetir', vb. isimlerle tanımlanmıştır.

Türklerde en eski ev tipi olarak tanımlanabilecek çadır, yüzyıllar boyu yaşamlarında özel bir yer tutmuştur. Bu hareketli / mobil yapı, hükümdarların sarayı, halkın ise evi olmuştur. Atasoy'a göre, Asya'da ve Yakın Doğu'da yaşam tarzlarını koruyan bazı aşiretler, günümüzde hala bu konut tipini kullanmaktadırlar[35]. Aynı şekilde, zaman içinde yerleşik düzene geçilmesine rağmen çadır geleneği, hiçbir zaman tamamen terk edilmemiştir. Bu denli önemli yere sahip olan çadır, sadece konut işlevini taşımakla sınırlandırılmamıştır: Padişahların son yolculuklarına uğurlanırken bir uğurlama mekânı, vefatından önce türbesi yaptırılmamışsa, yaptırılacak olan alana geçici bir türbe yapısı, tam tersi bir işlevle düğün alanı, hatta kimi zaman bir 'helâ' mekânı olarak kullanıldığı, çoğu kaynakta yer almaktadır.

Çalışmada en temel işleviyle çadır, bir yaşama birimi olarak ele alınmıştır. İleriye referans olacak iç mekân kurgusu açısından yapı, Şekil 3'de belirtilmiştir.

Yurt olarak tanımlanan bu çadırların iskeletleri ahşap; dış kaplamaları ise genellikle keçe kaplamadır. Keçe, fazla bakım gerektirmeyen, sıcağı, soğuğu ve suyu geçirmeyen bir yapıya sahiptir. İklime bağlı olarak kullanılan yapı malzemelerinde değişkenlik görülebilir. Örneğin Kazakistan'daki soğuk iklimin etkisindeki bir bölgede kullanılan yurtlar kesinlikle keçe kaplama olurken; Türkmenistan'ın sıcak çöllerinde dış kaplama olarak hasır tercih edilmektedir[36].

---

[34] Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.27.
[35] Nurhan Atasoy, **Otağ-ı Hümayun Osmanlı Çadırları**, İstanbul: Barın Ciltevi, 2000, s.40.
[36] Turkopedi, http://www.turkopedi.com/yurt-geleneksel-turk-cadiri.html (16 Mayıs 2011).

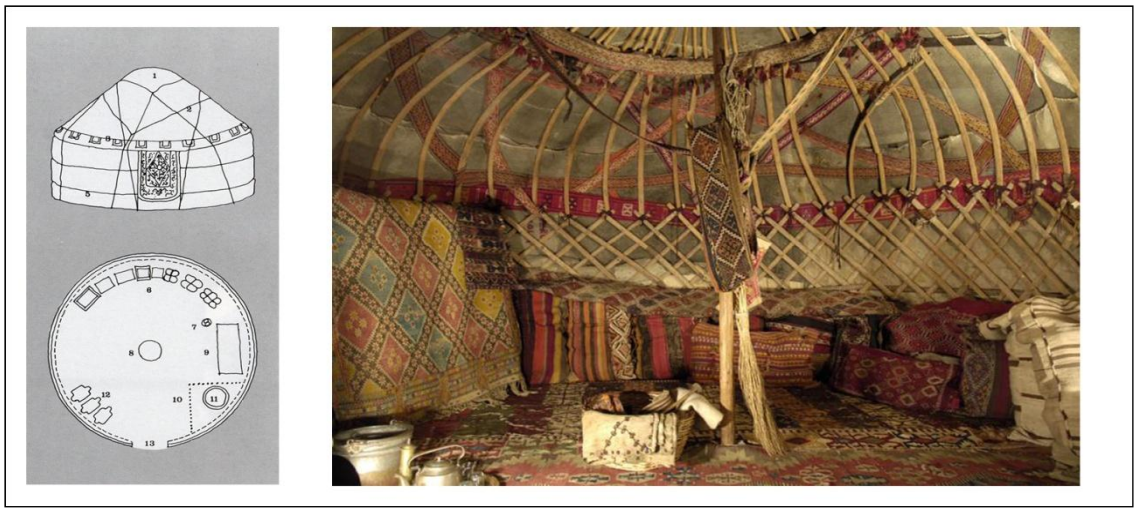

Şekil 3: Orta Asya çadırının plan şeması ve iç mekân görünümü.
Kaynak: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.26. ve Turkopedi, http://www.turkopedi.com/yurt-geleneksel-turk-cadiri.html, (16 Mayıs 2011).

Ortada "ateş yeri" ya da "korluk" denilen, ateş yakacak yer bulunur. Bu alanın birincil işlevi ısınmak ve yemek pişirmekken, aileyi bir araya toplama özelliğini de taşır. Çadır girişinin tam karşısındaki alan, genel olarak "yük" denilen, günümüzde işlevi "yüklük" olarak bilinen malzemeleri tanımlayan sandıklar, hurçlar, bohça vb. eşyaların dizildiği alandır. Girişin sol kısmı, eyer ve koşum takımlarının dizildiği, yanı sıra halı ve/ya dokuma tezgâhlarının konulduğu alan iken sağ kısmı, kiler ve yatma alanlarına denk gelir.

Eski Türk çadırlarının en önemli özellikleri, taşıma kolaylığı sağlayan hafif malzemelerden oluşan bir yapıya sahip olmaları ve kurulup sökülebilme (demontabl) özelliğine sahip olmalarıdır. Bu iki özellik, çadıra geçici yerleşmeler için en uygun barınak olma niteliğini kazandırmıştır[37]. Zamanla yerleşik hayata geçen Türklerin barınma alışkanlıkları iki farklı gruptan gelmektedir: "Yerleşikler" ve "Göçebeler"[38]. Göçerler, kendi konutlarını ve barınma alışkanlıklarını, yerleştikleri bölgenin yerel olanaklarıyla harmanlamışlar; yerleşikler ise, bulundukları bölgenin olanaklarıyla yetinmek durumunda kalmışlardır.

[37] Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.18.
[38] Uğur Tanyeli, "Osmanlı Öncesi Anadolu 1200-1400", Yıldız Sey (Ed.), **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme** içinde (106-132), İstanbul: Tarih Vakfı, 1999.

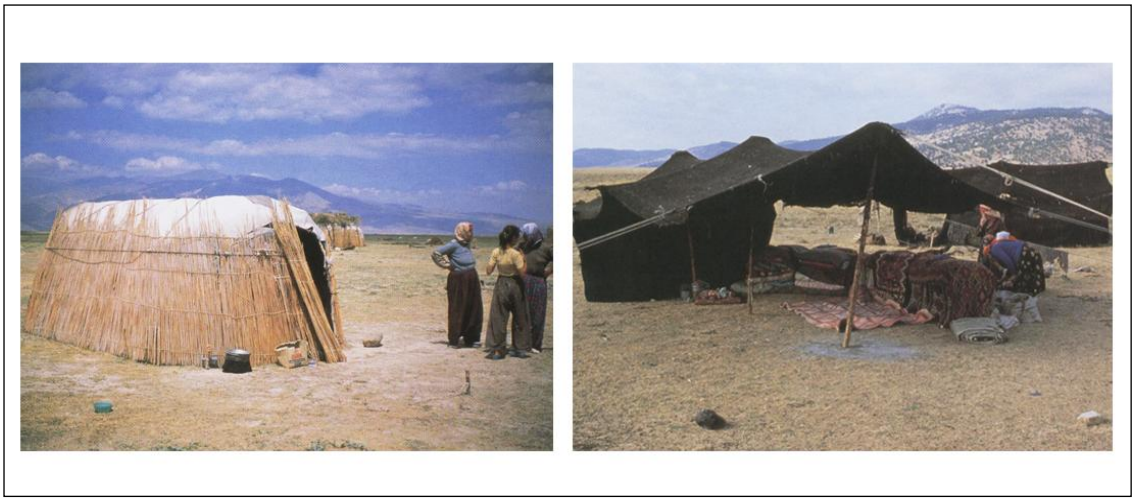

Resim 7: Göçebe çadırlarından Alaçik (Solda) ve Karaçadır (Sağda) örnekleri.
Kaynak: Uğur Tanyeli, "Osmanlı Öncesi Anadolu 1200-1400", Yıldız Sey (Ed.), **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme** içinde (106-132), İstanbul: Tarih Vakfı, 1999.

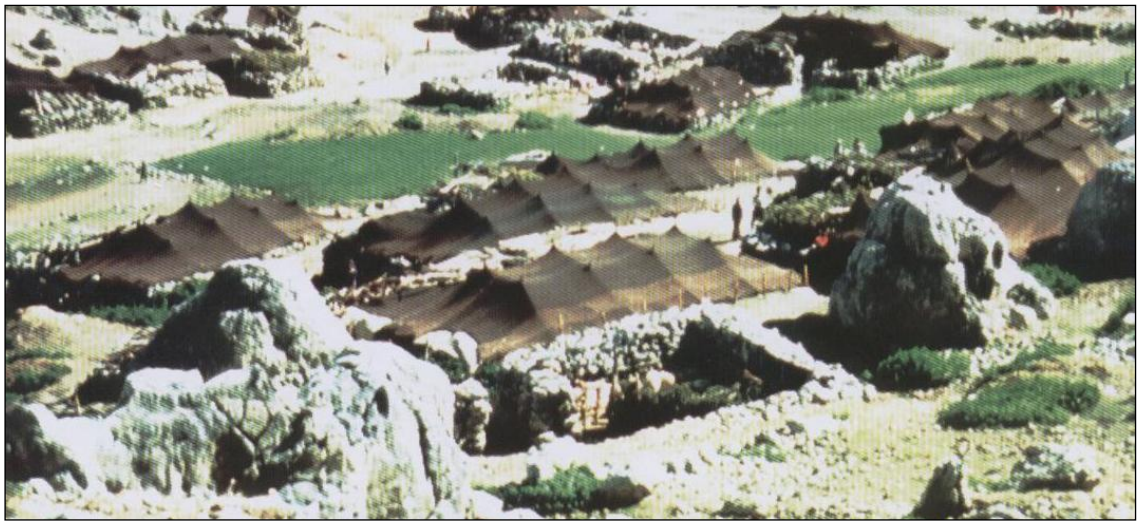

Resim 8: Ege Yörükleri tarafından kullanıldığı bilinen Karaçadır yerleşkeleri
Kaynak: Uğur Tanyeli, "Osmanlı Öncesi Anadolu 1200-1400", Yıldız Sey (Ed.), **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme** içinde (106-132), İstanbul: Tarih Vakfı, 1999.

> *Günümüze gelmiş çadırlar, genel olarak birkaç ana grup altında toplanabilirler… Ayrıntılarda oldukça zenginlik gösterseler bile, çeşitli büyüklükteki çadırlar belirli birkaç tipte yapılmışlardır. Yapıldıkları malzeme ve süslemeleriyse, kullanacak olan kişinin statüsüne göre değişmektedir*.[39]

Bu paralelde, Atasoy'un yapmış olduğu sınıflandırmaya göre çadırlar; yapılarına, tarzlarına ve kullanımlarına göre olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilmektedirler:

[39] Nurhan Atasoy, **Otağ-ı Hümayun Osmanlı Çadırları**, İstanbul: Barın Ciltevi, 2000, s.43.

Yapılarına göre çadırlar:

- Başçadırlar
  - Başçadır-ı Hümayun
  - Germeli Başçadırlar
  - Sayebanlı Başçadırlar
  - İşlemeli Başçadırlar
- Orta Çadırlar
- Germe Çadırlar
- Muşambalı Çadırlar
- Büzme Çadırlar
- Dört Kapılı Çadırlar

Tarzlarına göre çadırlar:

- Çerge
  - Sade Çergeler
  - Çerge-i Hümayun
  - İki direkli Çerge-i Hümayun
  - Üç direkli Çerge-i Hümayun
  - Muşambalı Çergeler
  - Seyis Çergeleri
  - Çerge Namusiyesi
  - İki direkli Çerge
  - Üç direkli Çerge
  - Beş direkli Çerge
- Oba
  - Rum obası
  - Hünkâr obası
  - Bir direkli oba
  - İki direkli oba
- Sayeban

- Çetr-i Hümayun
- Biniş-i Hümayun

Kullanımlarına göre çadırlar:

- Otağ-ı Hümayun
- Aylak Çadırı (İdam Çadırı)
- Musahiban Çadırı
- Arz Ağaları için Çadır
- Aslanhane Çadırı
- Kadın Çadırı :
- Matbah (Mutfak) Çadırları
- Yemeklik Çadırları.
- Ahur
- Zokak
- Hamam Çadırı
- Helâ
- Gasilhane

Kullanım tipi, tarzı ve yapısı nasıl olursa olsun, bir yapıda olduğu gibi, çadırı oluşturan yapısal elemanlar arasında kapılar ve pencereler önemli bir yer tutar. Atasoy'un çalışmasında, Fransız elçilik heyeti üyesi (1672) Antoine Galland, bir Otağ-i Hümayun kapısını "*sütunlara pamuk ipliklerle bağlanmış boş duvarlar arasında bir boşluk*" olarak nitelemiştir.

> *Çadırların kapıları iki ana tiptedir. Çadır eteğinde, yani duvarlarındaki hazinelerin birbirlerine kavuştukları yerdeki açıklık, kapı olarak kullanılırdır. Bu aralık itilerek içeri girilip çıkılır; açık kalması istendiğinde ise, perde gibi iki yana toplanabilirdir… Özenle yapılmış olanlarında, çadır eteğindeki bir hazine kapıya ayrılmıştır. Bu, ikinci kapı tipidir. Hazinenin orta kısmı yuvarlak bir kemer gibi kesilip açılmıştır. Bu açıklık, hazinenin üst kenarına dikilmiş kapı kanadı ile açılıp kapanırdı. Etrafına kumaş geçirilmiş bu kapı kemerinin altta eşik gibi kalan bir kısmı da vardır. İç taraftan da, kapı kanadı yerini tutan bir perde üst kenarından dikilmiştir. Kapı genellikle kapı çerçevesi ve kapı kanadına konulmuş düğme iliklerle kapatılırdı*.[40]

[40] Nurhan Atasoy, **Otağ-ı Hümayun Osmanlı Çadırları**, İstanbul: Barın Ciltevi, 2000, s.87.

Kapılara benzer bir şekilde pencereler de, gerek hava sirkülasyonu ve aydınlatma gibi fiziksel ihtiyaçlarla, gerekse dışa açılma olarak nitelendirilebilecek psikolojik ihtiyaçlarla, çadırların şaşırtıcı olmayan yapı elemanlarındandır. Boyutları, çadır boyutlarına bağlı olarak çeşitlilikler gösterir.

> *Osmanlı mimarisinde ancak belirli yapıların pencerelerinde görülen demir parmaklıklar ve birleşim yerindeki lokmalar, çadır pencerelerinin hepsinde yer alır. Çadır parmaklıkları ipek ve gümüş ile altınlı iplikten örülmüş kordonlardan yapılmıştır. Ancak kumaşlarda, mimariden daha çok oyun oynanabildiği için bazı fantezilere de yer verilebilmiş ve bazılarında sistem diyagonal yapılmıştır.*[41]

İç mekân elemanları açısından incelendiğinde, taht, iskemle sedir, minder-yastık gibi oturma elemanları, seccadeler ve yataklar gibi elemanlar, yapı hareketli / gezer değilmişçesine karşımıza çıkan mobilyalardır.

Taşınmaz evlerin ilk karakteristik örnekleri, 6. ve 10.yy.lar arasında belirmeye başlar. Türklerden önce Anadolu evlerinde simetrik bir plan tipine rastlanmazken, 'Orta Sofalı' plan tipleri ortaya çıkmaya başlar. İleriki bölümlerde değinilecek olan bu plan tipi, zamanla konut dışında medrese gibi yapı tiplerinin de plan oluşumlarında belirleyici olacaklardır. Çadırın tamamen yok olup yerini kalıcı bir yapıya bırakması, zaman almıştır. 13.yy.da hükümdar sarayının önemli bir öğesi olarak varlığını sürdürmeye devam eder. Tanyeli'ye göre bu dönem saray ve köşk kalıntıları, sanki içlerinde yaşanmak için yapılmadıkları izlemi uyandıracak denli küçüktür.

İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra Anadolu'da yerleşik düzene geçilmesi, alışkanlıklar, yaşam şekli, vb. faktörlerle, 'taşınabilir mekân' düşüncesinin 'sabit mekân'a dönüşmesi sürecini başlatır. Çadırın mekânsal düzeni ve çok yönlü kullanımı, Türk evininde odada karşımıza çıkar. Bu nedenle geleneksel Türk konutunda oda, çok işlevli bir modül olarak tanımlanabilir.

2.1.2. Anadolu Selçukluları Dönemi Tasarım Yaklaşımı

Ortaçağ Türk Dönemi olarak da adlandırılabilecek 11.yy. başlarında Selçuklular, Bizans yerleşkelerini devralmış ve bu kültür üzerine yaşam alanlarını inşa etmeye başlamışlardır. Yayılarak ele geçirme ve yerleşme politikaları, şehir yapılarında yönetim

[41] a.g.e. s.91.

yapılarının merkezde değil, sur duvarlarına bitişik olarak şekillenmesini gerekli kılmıştır.

> *11.yy.ın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da yoğun şekilde yerleşmeye başlayan Türkler, iskâna tabi tutuldukları bölgelerde Türkleştirme ve İslamlaştırma ile birlikte, kısa zamanda ihtiyaçlarına uygun bir mimari ortamın da meydana getirilmesine çalışmışlardır.*
>
> *Anadolu Selçukluları, Orta ve Batı Anadolu'da Bizans ve Haçlılarla uğraşırken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da aslen Selçuklulara bağlı olan ilk Türk Beylikleri Anadolu Türk Sanatının ilk örneklerini vermeye başlamıştır. Bu nedenle, Anadolu'daki değişik yerleşme bölgelerinde meydana getirilen eserlerde, ilk yıllarda kesin bir bütünlük görünmemektedir. Ancak 13.yy.ın başlarından itibaren bazı bölgeler dışında mimaride bir bütünlüğün varlığı gözlenebilmektedir.*
>
> *Bu dönem, Anadolu Selçuklu Devleti'nin klasik devri olarak adlandırılabilecek 1. Alâeddin Keykubâd'ın saltanat yıllarına (1219 – 1236) rastlamaktadır. Bizzat sultanın kendisinin başında bulunduğu ve merkezden yönetilen büyük bir yapı programı uygulamaya konmuş, 1243'ten sonra Selçuklu Devletinin kuvvetli düzeninin çözülmeye başlamasıyla, bu merkezi yapı planı da çözülmeye başlamıştır.*[42]

İşlevi ne olursa olsun mimari elemanlar açısından Selçuklular, yapılarında Antik devir malzemesini aynen kullanmak yerine, kendi mimari unsurlarının gereklerine uygun bir şekilde devşirme olarak kullanmışlardır. Bu anlamda en çok kullanılan malzeme, antik sütunlar, sütun başlık ve kaideleridir.

Bunlar medrese, cami, kervansaray, vb. yapıların taç kapı ve mihrap bölgelerinde kullanılmış, diğer malzemeler ise her türlü yapıda, daha çok duvar örgü ve strüktürlerinde yapı malzemesi olarak kullanılmışlardır[43].

Dönem örneklerine bakıldığında, günümüze ulaşan birçok kervansaray, han, medrese, cami, vb. kamu yapısına rastlamak mümkündür. Bu yapıların önemleri, Gayri-Müslimlere ait bir yerleşim bölgesine ilk kez yerleşen Müslüman bir topluluğun hâkimiyet göstergesi oluşlarıdır. Bu nedenledir ki konut ve benzeri işlevde yapılar ikinci planda kalmış, yapımlarında kullanılan malzemenin dayanıksızlığı nedeniyle de örneklerine çok fazla rastlanamamıştır. Örnekleri arasında günümüze dek ayakta kalabilmiş Kayseri'deki Haydar Bey Köşkü (Resim 9), benzerlerinin sayıca azlığı nedeniyle, bu döneme ışık tutması açısından çok önemli bir örnektir.

---

[42] Remzi Duran, "Menteşe Beyliği Mimarisi", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 1995), s.28.
[43] a.g.e. s.28.

Resim 9: Anadolu Selçuklu Dönemi Konut Yapısı: Haydar Bey Köşkü, Kayseri.
Kaynak: Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.24.

Kesme taştan inşa edilen yapının tarihlendirmesine yönelik farklı görüşler vardır ancak benzer tipte yapılardan yola çıkılarak 13.yy.da inşa edildiği düşünülmektedir. Tümüyle dışa kapalı – içe dönük olarak tasarlanmıştır.

Kayseri'nin kuzeydoğusundaki Argıncık mahallesinin yaklaşık 500 metre güneyindeki bir tarlanın içinde yer alan bina, büyük ölçüleriyle anıtsal bir etki bırakmaktadır. Bina Geleneksel Konut Mimarisine ait L planlı giriş holü gibi detayları ile dikkat çekicidir, (Çizim 1).

Selçuklu sultanların sürekli bir hareketlilik içinde olmaları, bu durumda tek konut seçeneğinin çadır olması, anıtsal saray ve evlerin üretilmesini ikinci plana itmiş görünmektedir. Bu anlayışın değişmesi, ancak Osmanlı İmparatorluğu gibi merkezi bir yönetimin ağırlığı ile gerçekleşebilecektir[44].

[44] Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.26.

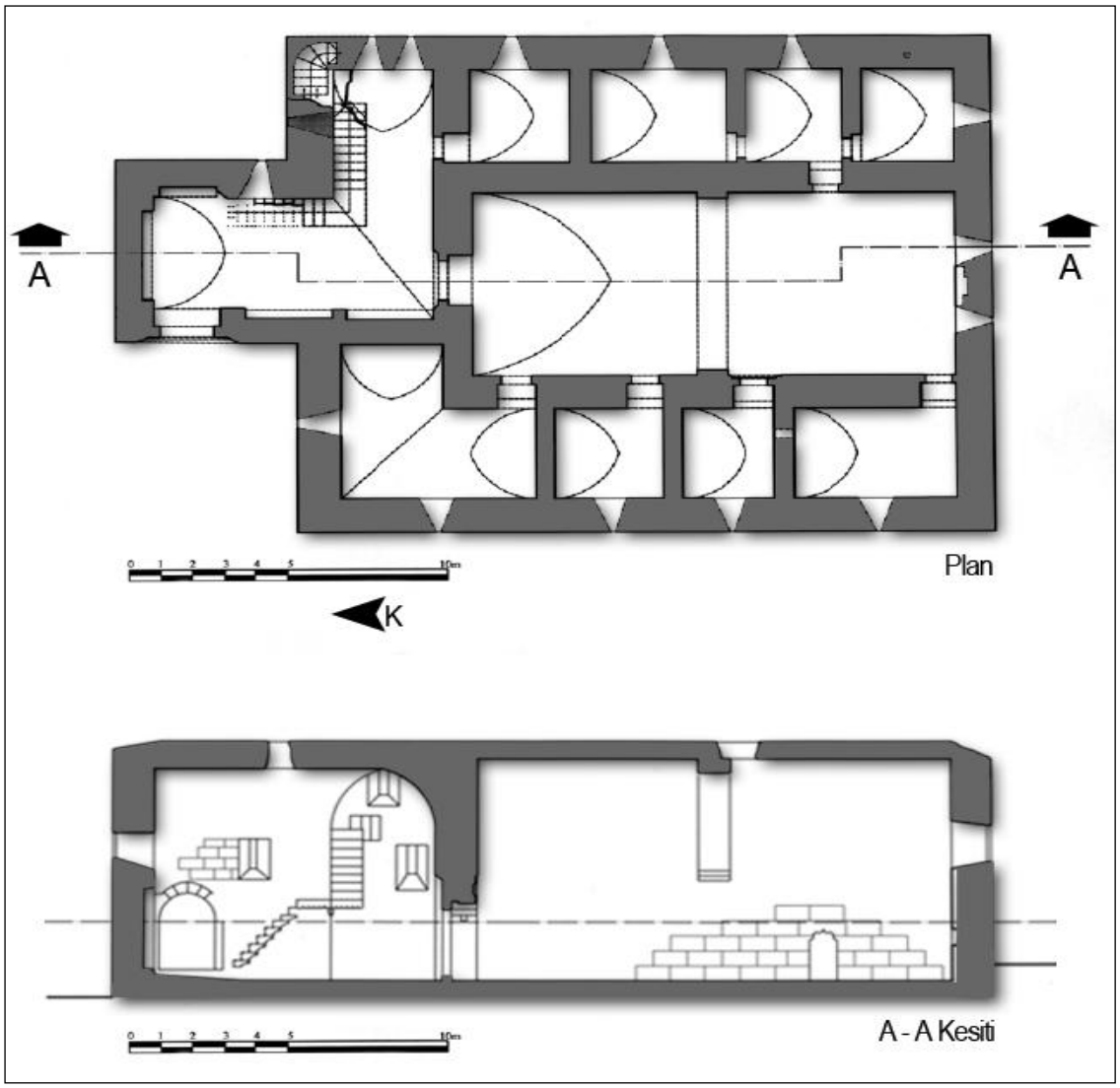

Çizim 1: Haydar Bey Köşkü, Plan ve Kesit Görünüşü (Yavaş, 2004, s.136).
Kaynak[45]: Aytekin Yavaş, " Kayseri Argıncık Haydar Bey Köşkü", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı.44, No.2, (2004), s.131-149.

2.1.3. Beylikler Dönemi Tasarım Yaklaşımı

13.yy. sonlarında Selçuklu Devleti'nin uçlardaki merkezi otoritesinin zayıflaması ve sonunda tamamen ortadan kalkması sonucunda Anadolu'da, her iri müstakil birer devlet karakterinde yirmiden fazla Türk Beyliği kurulmuştur. Bu beyliklerden en bilinenleri Konya'da Karamanoğulları, Kütahya'da Germiyanoğulları, Birgi'de Aydınoğulları, Muğla'da Menteşoğulları, Kastamonu'da Candaroğulları'dır. Batı Anadolu'da 13.yy.ın

[45] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

sonlarında Söğüt ve Domaniç çevresinde kurulan Osmanlı Beyliği ise, Anadolu'da kurulmuş beyliklerin en güçlüsü olarak ileride Osmanlı İmparatorluğu'na dönüşecektir.

> *Selçuklu döneminde olduğu gibi Beylikler döneminde de Anadolu'nun diğer ülkelerle olan ticari ilişkileri önemini korumaktaydı. Her ne kadar Anadolu üzerinde tek bir devlet hâkimiyeti olmasa da kurulan beyliklerin hepsi, gelenekten kaynaklanan devlet olma vasfına ve ehliyetine sahip olmaları nedeniyle ticari emniyet ve güven bakımından Bizans devri Anadolu'suyla kıyaslanamaz derecede daha iyi durumdaydı. Selçuklular zamanında başlanan imar faaliyetleri, Beylikler döneminde de her beyliğin hâkim olduğu ve yeni fethettiği topraklar üzerinde sürdürülmekteydi*.[46]

Beylikler dönemi tasarım yaklaşımı, Selçuklu ile Osmanlı mimarisi arasında bir köprü oluşturuyor ve bir geçiş niteliği taşıyor olması nedenleriyle büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde bir yandan Selçuklu özellikleri sürmüş, öte yandan Osmanlı mimarisinden de etkiler alınmıştır (İstanbul Üniversitesi). Beylikler dönemi, kısa bir zaman içinde imparatorluk sanatına yükselmiş olan Osmanlı mimarisinin oluşumuna da katkıda bulunmuştur. Ancak daha çok sınır bölgelerde konumlanan Beyliklerin genel mimari özellikleri, bulundukları bölgenin coğrafi ve karakteristik özellikleri paralelinde birbirinden farklı etkiler altında şekillenir. Örneğin Batı Anadolu Beyliklerinin hem bölgesel, hem de diğer açılardan Anadolu Selçuklu etkilerinden uzak olmaları ve bulundukları çevre ile ilişkileri, süsleme ve bezeme anlayışları açısından yeni denemelere açık olmalarını sağlamıştır; plan kuruluşları açısından yapıları incelendiğinde, Osmanlı Mimarisi'nin anıtsal üslubunu hazırlamışlardır[47].

13.yy. sonlarından, 14.yy. 15.yy. ve 16.yy. başlarına kadar tarihlendirilen ve günümüze kadar korunabilmiş örneklerinin büyük çoğunluğu cami, medrese ve türbe gibi dini yapılardır. Ancak erken İslam döneminde cami, beş vakit namaz kılınan yer olmanın dışında, önemli kararların alındığı, yargılama ve öğretim yapılan, ayrıca bazı kişilerin barındığı yer görevini de yüklenmiştir[48].

Beylikler dönemine dair yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğu, bu dönem yapılarını camiler, türbeler, tekke ve zaviyeler, medreseler, hanlar ve hamamlar olarak sınıflandırmaktadır. Konut yapı tipolojilerine ilişkin örneklere rastlanamaması

---

[46] Remzi Duran, "Menteşe Beyliği Mimarisi", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 1995), s.53-54.
[47] Zekai Eroğlu, **Muğla Tarihi**, İzmir: Marifet Matbaası,1939.
[48] Msxlabs, http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/211009-anadoluda-kurulan-beyliklerin-gunumuze-kalan-eserleri-nelerdir.html (08 Mart 2011).

nedeniyle dönem tasarım anlayışına örnek olarak, işlevi yine konaklama olan hanlar verilecektir. Türk Han mimarisinin gelişimine dair yapılan araştırmalarda, bu yapıların "Ribat" terimiyle tariflendikleri görülmektedir.

Arapçada "kâfirlere karşı cihada hazır bulunan süvarilerin atlarını bağladıkları yer" anlamına gelen terim/yapı, İslamiyetin ilk dönemlerinde askeri ve dini bir merkez olarak kullanılan, genellikle sınır boylarında inşa edilmiş, içerisinde konaklanabilen, savaşa hazırlanılan ve ibadet edilebilen yapılar olarak tanımlanabilir[49]. Ribatlar, plan kurgusu olarak açık avluludur ve tek bir girişe sahiplerdir. Ancak günümüz kervansaraylarından farklı olarak sahip oldukları minareler, bu yapılara karakteristik bir özellik katan, gözcü kulesi işlevi taşıyan yapısal elemanlardır. Ribatlar, işlevleri dışında, bulundukları bölgeye göre farklı isimler alarak zamanla kervansaraylara doğru bir dönüşüm geçirmişlerdir. Örneğin askeri ve ticari yollar üzerinde kervanları ve iç asayişi sağlamak amacıyla yapılan kale tarzındaki yapılara "Menzil Ribatları" adı verilmiştir.

Beylikler döneminde inşa edilen ribatlar / hanlar, avlu durumlarına göre sadece kapalı bir mekândan oluşan hanlar (avlusuz) ve kapalı ve açık kısmı bir arada bulunduran hanlar (avlulu) olarak iki grupta incelenebilmektedir. Avlusuz hanlar, genellikle menzil hanları, avlusuz hanlar ise genellikle şehir içi hanlar olarak tanımlanırlar. Her iki tür de kendi içlerinde tek katlı, iki katlı; ön mekânlı, ön mekânsız ve tek, çift veya üç sahınlı hanlar olarak çeşitli kombinasyonlarda inşa edilmişlerdir. Bu yapılara verilebilecek örneklerden biri, Konya'ya 20 km. uzaklıkta bulunan Pamukçu Köyü yakınındaki Pamukçu Han'dır, (Resim 10, 11).

Yapı, 14.yy.da Karamanoğlu Beyliği tarafından inşa edildiği düşünülen[50] yukarıda konu edilen avlusuz, tek katlı, üç sahınlı menzil hanıdır, (Çizim 2). İç mekânın aydınlatılması ile ilgili herhangi bir mimari eleman mevcut değildir; yapının tamire maruz kalması nedeniyle bunu tespit etmek de mümkün olmamaktadır.

Gerek bu örnekte, gerekse Beylikler Dönemi yapılarının genelinde kullanılan ana malzeme kesme taş olmuştur. Dönemin genel karakteristiği oluşturan duvar örgü

[49] Ali Baş, "Beylikler Dönemi Hanları", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, 1989), s.21.
[50] a.g.e. s.59.

sistemi, yapıların tarihlenmesi açısından günümüzde ayırt edici kabul edilmektedir. Bu yapıların mekân çözümlemeleri içinse genel bir dil birliğinden söz edilebilir; dönemin modern ve çok fonksiyonlu konaklama yerleri olarak kabul edilmeleri nedeniyle konaklayanın tüm ihtiyaçlarını giderebilecekleri mescit, ahır, yatak yeri, mutfak, hamam gibi mekânlar barındırırlar. Ayrıca daha gelişmiş bazı hanlar, hasta tedavilerinin yapıldığı, hayvanlar için gerek bakım, gerekse nalbantlık işlerinin karşılanabildiği mekânları da barındırmaktadır.

Resim 10: Beylikler Dönemi Konaklama Yapısı: Pamukçu Hanı, Konya**.**
Kaynak: WOW Türkiye, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr245/Muammer_Uluturk_pamukcu_hani_1.jpeg, (08 Mart 2011).

Resim 11: Beylikler Dönemi Konaklama Yapısı: Pamukçu Hanı, Konya.
Kaynak: WOW Türkiye, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr245/Muammer_Uluturk_pamukcu_hani_2.jpeg, (08 Mart 2011).

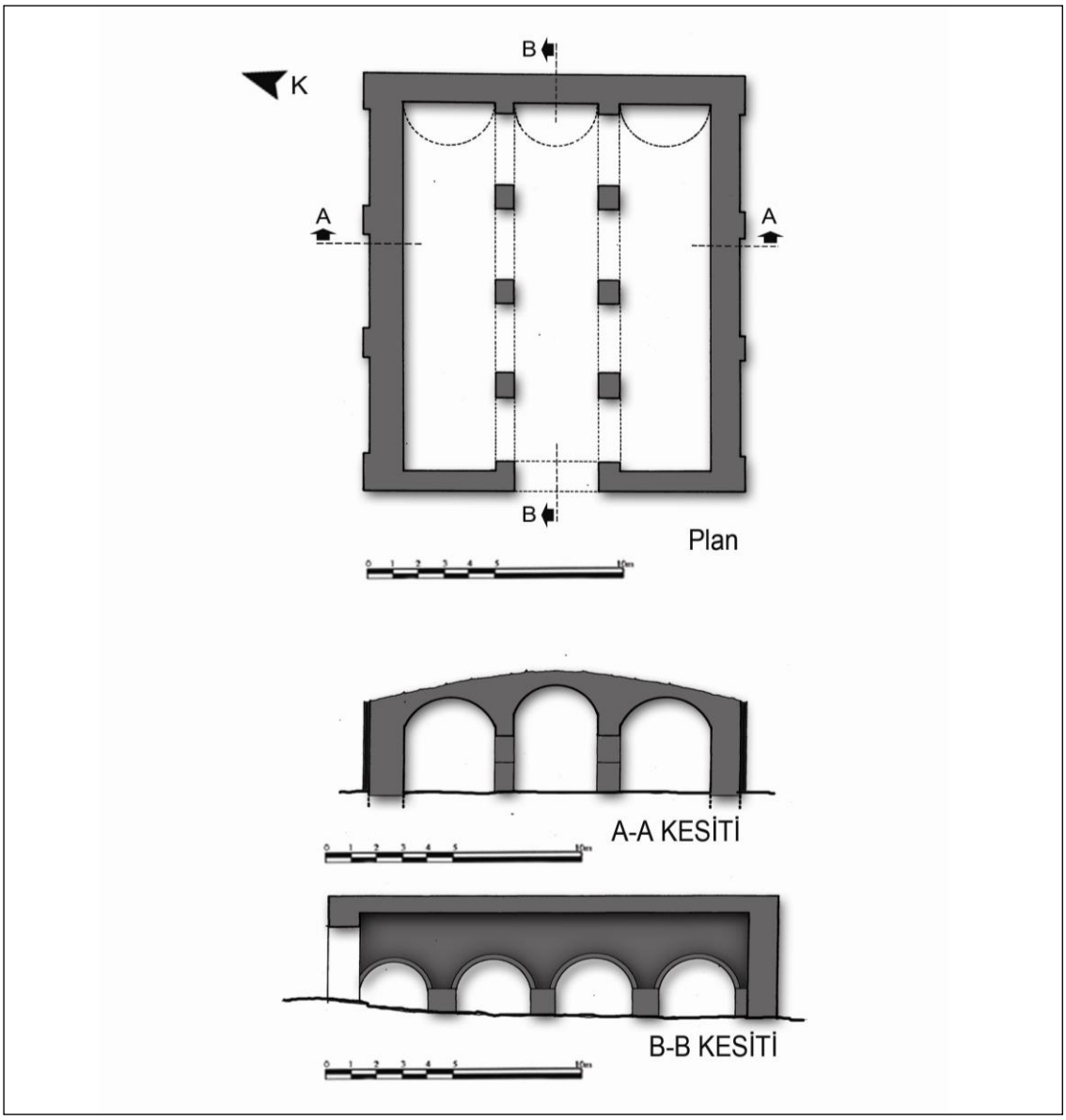

Çizim 2: Pamukçu Hanı, Plan ve Kesit Görünüşleri.
Kaynak[51]**:** Ali Baş, "Beylikler Dönemi Hanları", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, 1989), s.91-92..

Beylikler Dönemi kent dokusunun, Selçuklu Dönemi ile kıyaslandığında daha az "kentsel" olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Konut tipolojisine yönelik yerleşik örneklerin de fazla rastlanamamasında, bu konu önemli bir etken teşkil etmektedir. Üst sınıfların yaşamında hala çadırın ve kent dışı konumlanma tercihinin önemli bir simgesel yeri vardır.

[51] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

2.1.4. Osmanlı Dönemi Tasarım Yaklaşımı

Anadolu'nun batı kesimlerinde konumlanan Osmanlı Beyliği, kısa sürede kuvvetlenmiş ve yayılmaya başlamıştır. Osmanlı Beyliği'nin topraklarının karadan Bizans İmparatorluğu ile sınırdaş olması, göçebe Türkmenlerin yerleşik Bizanslılarla hayvancılık ürünlerinin pazarlandığı, değiş tokuş edildiği pazarların kurulmasına neden olur ve bu ekonomi Osmanlı Beyliği'ne zamanla güç kazandırır ki bu güç, diğer Türkmen Beyliklerinin de sahip olmadığı birtakım moral değerleri de barındırır[52]. Osmanlı Beyliği'nin, Osmanlı İmparatorluğu'na dönüşümü, İnegöl ve çevresinin fethedilmesiyle 1299'a tarihlendirilir. Temel gelişimi sınırların genişletilmesine dayanan erken Osmanlı kentleşmesine dair belirtilebilecek en önemli nokta, (özellikle Bizans İmparatorluğu'ndan) fethedilen kentsel alanda çoğunlukla yerli Rumlardan boşalan konutlara yerleşilerek mevcut dokunun dönüştürülmesidir. Öte yandan yarı-kentsel ve/ya kırsal bölgelerde de yeni yerleşim alanları oluşturulmaya başlanır.

Bu noktadan hareketle, sivil mimarlık için oluşturulabilecek en önemli kavramlardan biri, bölgenin yeni sahiplerinin beraberlerinde getirdikleri barınma kültürüdür. Bu kültürün, yapıya ve mekâna nasıl yansıdığına ilişkin kriterlere "Türk Evini Oluşturan Etmenler" başlığı altında detaylıca yer verilecektir. Ancak bugüne kalan konutların Bizans'tan Osmanlı'ya dönüşen evrim süreçleri / gelişimleri izlendiğinde, gözlenen değişimlerin ne kadarının Osmanlılarca ne kadarının Rumlarca sebep olduğunu kestirmek kolay değildir[53].

16. ve 17. yy.larda, İstanbul, Edirne ve Bursa gibi şehirlerde inşa edilen mevcut konutların saptanmasında, dönemin vakıf tahrir defterleri önemli rol oynamaktadır. Bu kaynaklara göre dönem konutlarının bağımsız, genellikle tek katlı evler ve 'hücre' denilen tek odalı birimlerden oluşan kolektif barınma komplekslerinden oluştuğu görülmektedir. Kayıtların 'hücre', çoğul biçimiyle 'hücerat' ve ender olarak da 'oda' diye anıldığı konut türü, Osmanlı büyük şehirlerinin en alt barınma basamağı olarak nitelendirilmektedir.

---

[52] Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanli_Imparatorlugu, (20 Ekim 2012).
[53] Emre Can Yılmaz, "İstanbul'da Yazılı ve Görsel Kaynaklara Göre 15. ve 16. Yüzyılda (1453 - 1559) Osmanlı Sivil Mimarlığı Üzerine Bir Değerlendirme: Gurfe Örneği", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İTÜ FBE, 2009), s.59.

Resim 12: 16.yy.da Osmanlı İmparatorluğu'nda kent ve yarı-kentsel çevre.
Kaynak: Uğur Tanyeli, "Başlangıcından Modernleşmeye Osmanlı Çağı 1300-1800", Yıldız Sey (Ed.), **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme** içinde (136-244), İstanbul: Tarih Vakfı, 1999.

Bu dönemde konut; üst düzey mensuplarına ait (anıtsal nitelikli) 'mütevazı olmayan konutlar' ve alan/hacim olarak daha küçük, sıradan insanların kullanımlarına yönelik 'mütevazı ölçekli konutlar' olarak iki başlık altında sınıflandırılabilir. Bugün 'geleneksel' olarak tanımlanan konutları, bu sınıflandırmadaki mütevazi ölçekli konutlar oluşturmakta; saray, köşk, konak, yalı gibi isimler altında çeşitlenen diğer konut tipleri, mütevazi ölçekli konutlara kıyasla sosyo – ekonomik düzeyi daha yüksek kullanıcılara hitap ediyor olmaları ve geneli yansıtmıyor oluşları nedeniyle anıtsal-tarihsel olarak değerlendirilmektedir.

> *Bu sınıflandırmada yapının (kentsel konumu, yakın çevre etkileşimi, yapılaşma nizamı, alansal ve hacimsel büyüklüğü, plan şeması, cephe düzeni ve elemanları vb.) tipolojik özellikleri, fiziksel özellikleri, mekânsal kurgusu, üslubu hatta varsa süsleme öğeleri ve üretildiği dönemin gelişmişlik düzeyini aktaran özellikleri, özgün niteliklerini tanımlayan değişkenlerdir. Ancak, 16 ve 17. yy.a tarihlenen ve her evde tek bir ailenin yaşadığı çok küçük (yaklaşık taban alanı 8-10m² olan) konutlar da (Talas, Kayseri örneğinde olduğu gibi) rastlanmaktadır. Geleneksel dokuda her iki tipteki konutların, birlikte hatta aynı sokak üzerinde konumlanması ya da geleneksel doku bir bütün olarak ele alındığında, dokuyu oluşturan her öğe (sokak, hamam, çeşme, cami vb.) eşdeğer niteliktedir. Ancak, kamu görevlileri ile gayrimüslim ailelerle sıradan kentlinin evleri arasındaki sadece gelir düzeyine değil yaşam kültürüne bağlı farklılıklar olsa da konutta ortak kullanım biçimi ve büyüklüğü değişebilen mekânlardan (avlu, bahçe gibi) ya da ortak birimlerden (ocak, yüklük ve gömme dolaplar gibi) söz edilebilir.*[54]

[54] Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.6.

Mütevazi Ölçekli Konutlar

Osmanlı'da mütevazı ölçekli konutlar; menzil, hâne (dar, beyt, ev), yehudhâne, müteehhilin odaları ve bekâr odalarını kapsamaktadır. Müteehhilin ve bekâr odaları; tamamı veya bir kısmı kısmen devamlı ikamete elverişli ve istenildiğinde yemek ihtiyacını da karşılayan konaklama türü ve yapısı olan pansiyon kavramıyla açıklanabilir. Müteehhilin odaları evli çiftlerin barındığı pansiyonlardır. Bu yapıların plan şemaları, ayrı kapıları, tuvaletleri, sofaları ve ortak avluları olacak şekilde çözülmüştür[55].

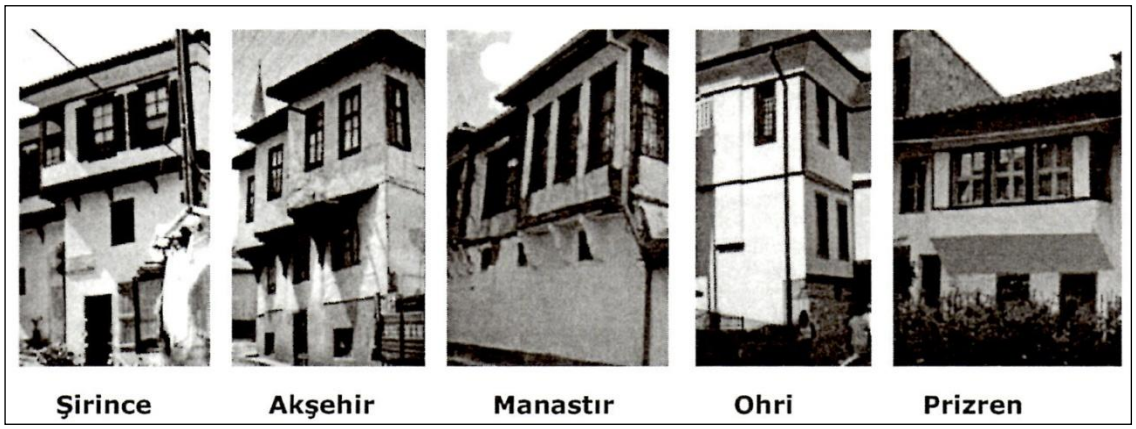

Resim 13: Farklı bölgelerde benzer mütevazı ölçekli konut örnekleri.
Kaynak: Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.7.

Mütevazi Ölçekli Olmayan Konutlar

Osmanlı'da mütevazı ölçekli olmayan konut tipleri; saraylar, yazlık saraylar, feriye sarayları, konak, köşk, kasır, yalı gibi üst düzey mensuplarına ait konutlar olmak üzere beş tiptir. Bu konutlar sıradan insanların yaşadıkları konutlara görece alan ve hacim olarak büyük ve süsleme, bezeme öğeler daha yoğun ve özenli olan yapılardır.

Saray, padişahların ikamet ettikleri ve devlet işlerine karar verildiği en yüksek düzeydeki devlet binasıdır. Saray, kabaca üç kısımdan oluşmaktadır. İşlevsel kullanımına yönelik ele alındığında genel, yarı – özel, özel olarak nitelendirilebilecek bu kısımlar:

[55] a.g.e. s.7.

- Saray mensupları, saray memurları ve halk arasında, iş, savaş hazırlığı, spor etkinlikleri gibi her türlü iletişim için tasarlanmış *birûn* adı verilen dış kısım,
- Padişah, saray mensupları ve saray memurlarının resmi ve yönetimle ilişkili işleri, veliahtlar da dâhil olmak üzere yüksek dereceli devlet memuru yetiştiren eğitim yerleri ve bunlar dışına saray arşivi, mutfaklar vb. özellikte işlevlerin yer aldığı *enderun,*
- Valide Sultan'ın dairesi, padişahın yatak odaları, cariyelerin yetiştirildikleri alanlar ve padişahın tüm aile fertleri (annesi, kadınları, çocukları), hanedan mensupları ve harem ağalarının yaşadıkları yer olan *Harem.*

Kabaca üç bölüm altında genellenen saraylar, kuşkusuz ki yayıldıkları alan göz önünde bulundurulduğunda çok daha fazla sayıda bölümler altında ele alınabilecektir. Bu anlamda verilebilecek en güzel örnek, ihtişamının yanı sıra mütevazılığıyla tanınan Topkapı Sarayı'dır.

Topkapı Sarayı, Alay Meydanı, Divan Meydanı, Enderun Avlusu, Sofa-i Hümâyûn ve Harem olmak üzere beş bölümde ele alınır. Yukarıda verilen tarife benzer olarak, sarayın şehirle arasındaki bağlantıda Alay Meydanı, devlet işlerinin yürütülmesinde ve devlet yönetiminin gerçekleştirilmesinde devletin temsil edildiği tören alanı olarak sarayın servis alanlarıyla birlikte Divan Meydanı, Padişahın özel yönetim ilişkileri için Enderun Avlusu, yönetim ve özel ilişkileri için Sofa-i Hümâyûn, özel hayatı içinse Harem tanımlanır[56]. Sarayın büyüklüğü, sadece Harem bölümünde yaklaşık 300 oda, 9 hamam, 2 camii, 1 hastane, 1 çamaşırlık ve koğuşların oluşundan anlaşılabilecektir[57].

Beylerbeyi Sarayı gibi yazlık amaçla inşa edilen saraylarda ve Batılılaşmanın sembolü olan Dolmabahçe Sarayı gibi yeni saraylarda da bu sistem genellikle korunmaya çalışılmıştır. İster geleneksel, isterse batılılaşmanın sembolünü taşıyor olsun saraylar, plan şemaları açısından incelendiklerinde birbirlerine görece eş özellikler taşımaktadırlar ancak iç mekân kurguları incelendiğinde aynı şeyi söylemek mümkün olmayacaktır.

[56] TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, http://www.topkapisarayi.gov.tr/ (27 Ağustos 2012).
[57] Şaha Aslan ve Mergül Saraf, " Osmanlı'da Oturma Kültürü: 19.yy.da Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na Geçişte Osmanlı Saray Mobilyası", **2. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu: Mekan Tasarımında Kültürel Yaklaşımlar**, İstanbul: MSGSÜ, 20 - 22 Ekim 2010, s.137-146.

Resim 14: Topkapı Sarayı, İstanbul (1460 – 1478)
Kaynak: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, http://www.topkapisarayi.gov.tr/, (27 Ağustos 2012).

Resim 15: Dolmabahçe Sarayı, İstanbul (1839 – 1861)
Kaynak: Milli Saraylar, http://www.millisaraylar.gov.tr/portalmain/Palaces.aspx?SarayId=10, (27 Ağustos 2012).

Topkapı Sarayı gibi geleneksel saraylar, göçebelikten yerleşik düzene geçişin izlerini taşıyan halı, şilte, yastık, sandık gibi mobil elemanlar ve toprağa bağlı yaşam şeklini sembolize eden yere yakın oturma birimleri olan sabit sedirlerle donatılmışken; Dolmabahçe Sarayı, Batı'nın Barok, Rokoko, Ampir, Biedermeier gibi çeşitli üsluplarının, sandalye, masa, sehpa, dolap, yatak, komodin, vb. tüm örneklerini barındırır. Bu yapılar, sadece üslup özellikleri açısından değil, inşa edildikleri dönem özellikleri açısından da incelendiğinde, yaşam kültürü ve ihtiyaçların değişime uğramasının, mekânsal gereksinimleri de dönüştüreceği sonucuna ulaşmak yanlış olmayacaktır.

> *Sessiz bir günde Topkapı Sarayı'nın kalın duvarlarından birisine kulağınızı dayayınız. Oradaki büyük iradeyi kullananların, varlıkları tasarlayanların, üretenlerin, başarıları ve başarısızlıkları yaşayanların seslerini duyabilirsiniz. Topkapı Sarayı sessizliğin sarayıydı. Orada genellikle insan sesi, rüzgâr sesi, kuş sesi, denizin sesi ve biraz da at nalı sesi duyulur.*

Sonra Dolmabahçe Sarayı'na gidip, sessiz bir günde yine duvara kulağınızı dayayın. Orası ise çok daha değişiktir. Duvarlardaki titreşimlerden, sanayinin sesini duyarsınız. Buhar makinesi, motor, vapur, kalorifer, asansör, tramvay, dikiş makinesi, daktilo sesi, kısacası Sanayi Devrimi'nin sesini duyarsınız. Topkapı Sarayı, özgün ve çok anlamlı bir 'Doğu' düşüncesinin yarattığı tasarım sürecinin 350 yıllık simgesidir. Buna karşılık 'Sanayi Devrimi'nin çarpıcı ve etkin olağanüstü bir simgesi olan 150 yıllık Dolmabahçe Sarayı, bu mirasın evrensel değişim içindeki yeni bir dönemini tanımlar.[58]

Padişahın uygun gördüğü ya da kışlık daireleri olmayan hanedan mensuplarının yaşadıkları genellikle boğaz kıyısında yapılmış saraylar, Feriye Sarayları olarak adlandırılır. Osmanlı hanedanı için yaptırılan 1856 yılında kullanıma açılan Dolmabahçe Sarayı ile 1872 yılında kullanıma açılan Çırağan Sarayı Osmanlı ailesine yetmeyince Çırağan Sarayı'na kıyı şeridi boyunca yaptırılan ikincil binalar ya da yan binalara bu ad verilmiştir. Bugünkü Kabataş Lisesi ve Galatasaray Üniversitesi'nin kullandıkları yapılar Feriye Saraylarıdır.

Resim 16: Kabataş Erkek Lisesi, İstanbul.
Kaynak: Panoramio, http://www.panoramio.com/photo/19655804, (27 Ağustos 2012).

Resim 17: Galatasaray Lisesi, İstanbul.
Kaynak: Panoramio, http://www.panoramio.com/photo/19655682, (27 Ağustos 2012).

[58] Önder Küçükerman, **Sanayi ve Tasarım Yarışında Bir İmparatorluk İki Saray, 'Topkapı' ve 'Dolmabahçe'**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, s.13.

Konak, konmak eylemine koşut olarak başlangıçta, yolculuk sırasında mola veya geceleme durağı ya da kır evi olan ve diğerlerinden sadece boyutları ve abartılı-dikkat çekici girişi ile değişiklik gösteren yapılardır. Özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra, hükümet işlerinin görüldüğü yapılar da bu isimle anılmaya başlanmıştır.

Resim 18: Farklı bölgelerde benzer konak örnekleri.
Kaynak: Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.8.

Ancak büyüklüğü Osmanlı konut tiplerinin alçak gönüllü boyutlarına bağlı kalmıştır. Bu anlam, bazen yerleşimler (günümüzde Kuzey Kıbrıs'ta Lefke Kazasının kıyı bölgesinin Gemi Konağı olarak adlandırılması gibi) için de kullanılmıştır. 19. Yüzyılın kırklı yıllarına kadar idari-kamusal yapıların kentte yer almaya başladığı döneme kadarki sürede konak, taşra kentlerinde yöneticiye ait büyük ölçekli evdir. Kentteki konumu için genel bir kural olmamakla birlikte konakların yer seçiminde (kente hâkim bir tepe ya da panoramik görüntülü bir yer gibi) çevresel faktörlere bağlı tercihlerin yapıldığı söylenebilir

Köşk *(veya pavyon)* bir bahçe içerisinde ve genellikle kırsal alana yerleştirilmiş ve seyrek (ya da belli amaçlarla –av köşkü gibi- belli zaman aralıklarında –av mevsimi gibi- kullanılan yapılardır. Köşk terimi, binaların çatılarına eklenen loca, teraslar (özellikle Rum ve Slav Ortodoks Manastırlarında) ya da kır evleri anlamında da kullanılmaktadır. Bugün en çok bilinen örneklerinden biri Topkapı Sarayı içinde yer alan ve yapımına IV. Murat Bağdat Seferine giderken başlanarak yapımı 1639 yılında bitirilen Bağdat Köşkü'dür.

Resim 19: Bağdat Köşkü, Topkapı Sarayı (1639).
Kaynak: Yapı Endüstri Merkezi, http://www.yapi.com.tr/Haberler/bagdat-koskunun-370-yilinda-muhtesem-donusu_66436.html, (27 Ağustos 2012).

***Kasır** (Kasr)*, köşkün eşanlamlısı olarak kullanılan bir kelimedir. Ancak genellikle av ve kır köşkleri için kullanılmaktadır (İstanbul, Ihlamur Kasrı gibi).

Resim 20: Ihlamur Kasrı, (1849 – 1855).
Kaynak: TBMM Milli Saraylar, http://www.millisaraylar.gov.tr/portalmain/Palaces.aspx?SarayId=6, (27 Ağustos 2012).

Yalı, su kıyısında ve suya cephe veren orta ve büyük boyutlu konuttur. 18. Yüzyılda Boğaziçi kıyılarının yapılaşmaya açılmasıyla, İstanbul'a özgü bir yapı tipi olarak tanınmaktadır. Ancak İstanbul'a öykünerek Anadolu ve Balkanlardaki kentlerde de İstanbul yalılarına benzer yapılar yapılmışsa da genellikle aynı adla anılmamışlardır.

18. yüzyıl ile 19. Yüzyıl arasında İstanbul'dan çeşitli nedenlerle kaçanlarla, bunu saygınlık kabul edenler yalılarda yaşamışlardır.

Resim 21: Sait Halim Paşa Yalısı, İstanbul (1863).
Kaynak: Mimarizm, http://www.mimarizm.com/Diger/YaziciyaGonder.aspx?Type=Makale&ID=1640, (27 Ağustos 2012).

Bu ev tiplerine ve bölgesel farklılıklara özgü bazı karakteristik öğelere karşın, Osmanlı dönemindeki konutların plan şeması yada mekân organizasyonu ortak özellikler taşıyabilmektedir. Birbirinden yüzlerce kilometre uzaklıkta ve çok farklı koşullarla inşa edilmiş evlerde, planın ana hatları hatta cephe özelliklerinin benzer ya da aynı olduğu görülmektedir. Bu ortak durum, çoğunlukla ekonomik ve sosyal farklılıklarda da geçerlidir.

2.2. GELENEKSEL TÜRK EVİNDE BİÇİM GRAMERİ

2.2.1. Yapı Ölçeğinde Türk Evi

Yapı ölçeğinde ele alındığında Türk Evi, ikinci bölümde değinildiği gibi arazi yapısı ve iklim farklılıkları gibi birtakım fiziksel faktörler ile bölgesel geleneklerle şekillenen sosyo - kültürel faktörlerin etkisi ile farklı tipolojilerde çeşitlenebilmektedir.

Anadolu'nun kuzey bölgelerinde soğuk hava, rüzgâr ve yağışlar hissedilirken, güneye rüzgârsız sıcak hava hâkimdir; Doğu Karadeniz bölgesinde iklim yumuşamakta, ancak İç Anadolu bölgesinde karasal iklim hâkimiyeti gözlenmektedir. Bu farklı iklim koşulları, öncelikle odalar arasındaki ortak alanların biçimlenişini, daha sonra ise mekân boyutlarını etkiler; iklim soğudukça mekânlar küçülerek gerek fiziksel, gerekse psikolojik yönden daha sıcak kalabilir hale gelirken, iklim ısındıkça daha büyük, daha dışa dönük mekânlar halini alır.

Bu biçimleniş ise yapı kurgusunda küçük değişimlere karşılık gelmektedir.

2.2.1.1. Yapı Plan Tipleri

Çevresel öğelerin örgütlenmesi açısından ele alındığında Anadolu'daki Türk Evi, iki temel öğeden oluşur: 'Oda' ve odalar arası ortak alan olan 'Sofa'. Odaların dizilimi ve bu dizilimle kendisine form bulan sofa, yapının plan tipinin birincil belirleyicisidir.

'Sergah', 'Sergi', 'Seyvan', 'Çardak', 'Divanhane', 'Hayat' gibi isimlerle de anılan sofa, ev içerisinde önemli bir sirkülasyon merkezi olması yanında, bir toplanma alanıdır [59]. Yerleşme öncesi göçebelik döneminden bu yana dönüşerek gelişen bu mekân, bir önceki bölümde değinildiği gibi önceleri çadırlar arası bir ortak mekân iken, çadır kavramının yerini odaya bırakmasıyla odalar arası ortak mekâna dönüşmüştür.

> *Sofa, ev içinde birleştirici, sosyalleştirici bir mekândır. Diğer bir deyişle sofa, evin meydanına benzetilebilir, bir tür ev içi kamusal alan olarak tanımlanabilir*.[60]

---

[59] Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.53.

[60] Üstün Dökmen ve Selcan Dökmen, **İnsanın Korunakları-2: Mimari**, 1. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, s.74.

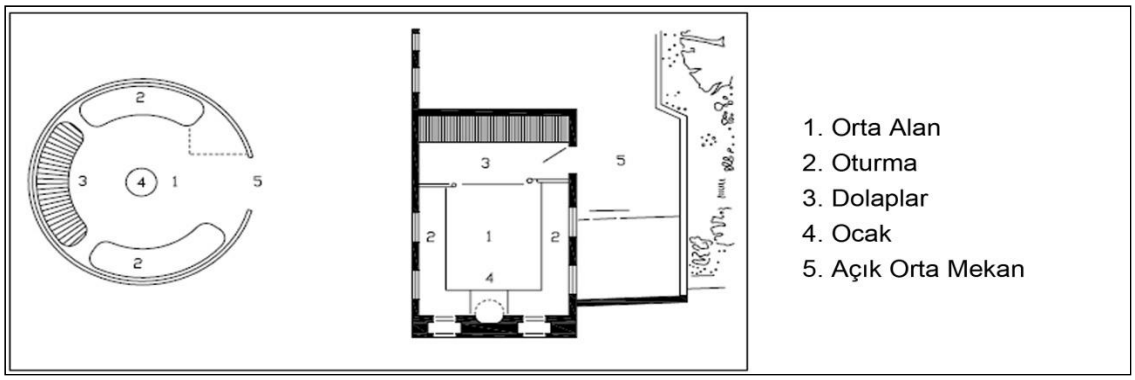

Çizim 3: Yapı ölçeğinde Yerleşik (solda) ve Göçebe (sağda) mekân kurguları.
Kaynak: Nihan Özhan, "Anadolu'nun Geleneksel Konutlarında Ahşap Kullanımına Ait Bir Derleme", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi FBE, 2006), s.8.

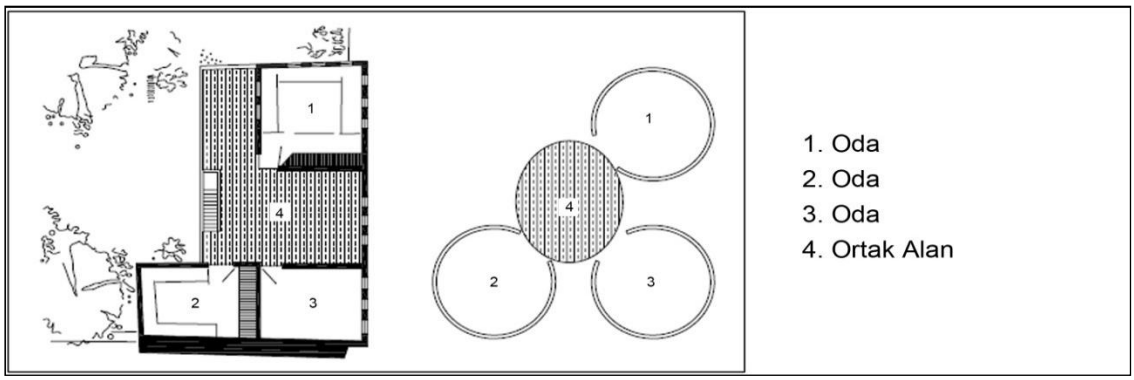

Çizim 4: İç mekân ölçeğinde Yerleşik (solda) ve Göçebe (sağda) mekân kurguları.
Kaynak: Nihan Özhan, "Anadolu'nun Geleneksel Konutlarında Ahşap Kullanımına Ait Bir Derleme", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi FBE, 2006), s.8.

Türk Evi'nde ortak kullanım alanları olan sofalar, plan tipinin belirleyici öğesi olarak, odalar da plan kurucu öğesi olarak çalışırlar. Turgut Gültekin'in ifadesiyle, evin mekân kurgusundaki farklılaşma, birçok fonksiyona hizmet eden ve temel öğe olan "oda" ile odalar arası (eyvan) ya da oda grupları arasındaki (sofa) mekânın biçim, boyut ve niteliklerine bağlıdır. Odaların sayısı ve şekilleri, bu plan tiplerinin oluşmasında etkili olan unsurlardır[61]. Başta Sedat Hakkı Eldem olmak üzere, Türk Evi üzerinde yoğun çalışmalar yapan mimarlar, bulunduğu coğrafyayı gözetmeksizin, geleneksel konutta odaların gerek temel ilkeler, gerek -mekân örgütlenmesi açısından birbirine benzemeleri nedeniyle plan şemalarının tiplenmesinde bir sınıflandırma yapmışlardır.

[61] Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.40.

Buna göre, sofa biçimine ve etrafındaki odaların dizilişlerine göre Türk Evi'nin, tarihsel gelişimi göz önünde bulundurularak sırasıyla, başlıca dört plan tipinden oluştuğu sonucuna ulaşmışlardır[62]:

- **Sofasız Plan Tipi**

Sofasız planlar, odaların yan yana gelişleriyle ortaya çıkan, çadırdan sonraki ilk aşamadır. Bu tiplerin en eski örnekleri 6.yy.a tarihlendirilebilir. Odaların önündeki bağlantı, bir avlu ya da çıkmaz sokak olabilir. Bazı örneklerde odalar üst kattadır ve aralarındaki bağlantı balkonlarla sağlanır. İklimin sıcak olduğu yerlerde görülen bir çözüm, daha soğuk yörelerde üstü kapalı balkonlara dönüşmüştür.

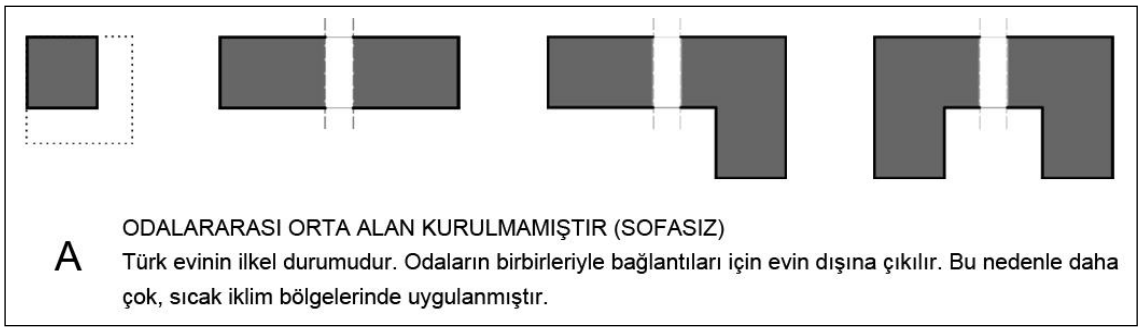

Şekil 4: Sofasız Plan Tipi: Şematik Gösterim.
Kaynak[63]: Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.102.

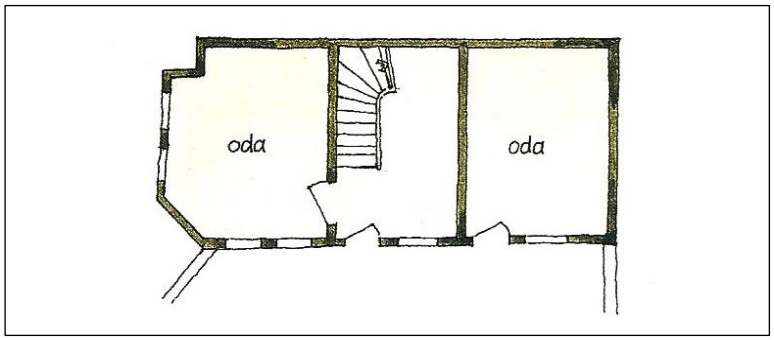

Çizim 5: Sofasız Plan Tipi.
Kaynak: Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.104.

[62] Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.102.
[63] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

- **Dış Sofalı Plan Tipi**

Açık sofalı plan tipi olarak da adlandırılan dış sofalı evler, sofasız plan tipinden sonra gelişmiştir. Bu evlerin, 16. ve 17.yy.larda, iklim koşullarına bağlı olmaksızın uygulandığı görülür.

> *Dış sofalı konutlar, sofasız plan tipinin iki katlı düzeneğe taşınması olarak ifade edilebilir. Bu yapılar, zemin katta belirgin bir plan şeması okutmazlar. Yaşama mekânının yer aldığı üst katlarda yan yana bir dizi halinde, bazen bir L ya da U oluşturacak biçimde dizilen kapalı mekânlar ön direklikli bir yarı-açık mekânla birleşirler. Bu şekilde elde edilen dış sofa, bazı örneklerde eyvana benzer bir biçimle odalar arasına sokulmuştur. Dış sofaya bahçe ya da avludan bir merdivenle ulaşılır.* [64]

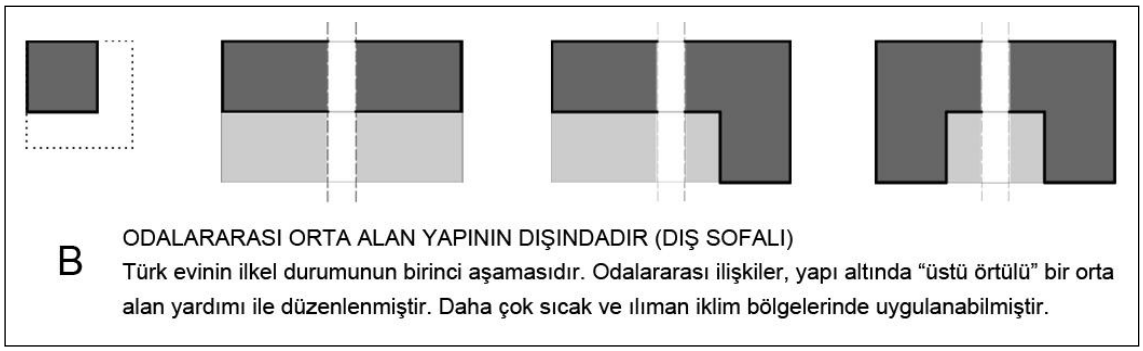

Şekil 5: Dış Sofalı Plan Tipi: Şematik Gösterim.
Kaynak[65]: Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.102.

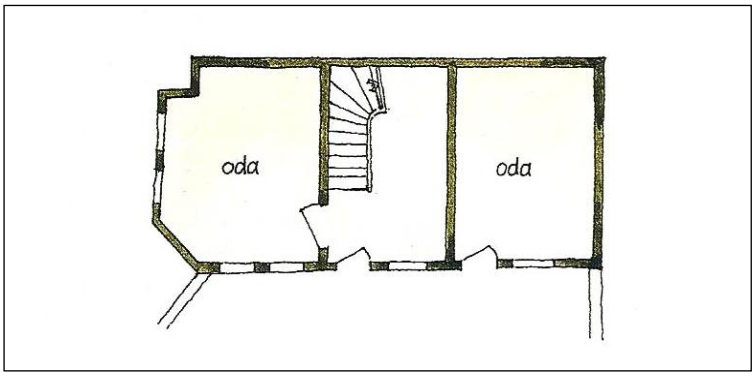

Çizim 6: Sofasız Plan Tipi.
Kaynak: Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.104.

[64] Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, sf.38.
[65] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

- **İç Sofalı Plan Tipi**

Odaların dış sofa etrafında karşılıklı düzende yer almasıyla oluşan iç sofalı plan tipleri, karnıyarık plan tipi olarak da adlandırılmaktadır. Bu evlerin, Anadolu öncesi Türklerde de var olduğu, Hazar Denizi'nin güneyindeki kazılarca kanıtlanmıştır, ancak 18.yy.da belirginleşmiş, 19.yy.da yaygınlaşmıştır. Bu şemada esas yaşama katı olan üst katta, uzunlamasına yerleştirilen kapalı sofanın uzun kenarına odaların yerleştirilmesi esastır. Merdiven odalar arasında olabileceği gibi, sofanın bir kenarında da yer alabilir. Sofanın eninin uzun tutulması ile 'karnıyarık plan şeması' elde edilmiştir.

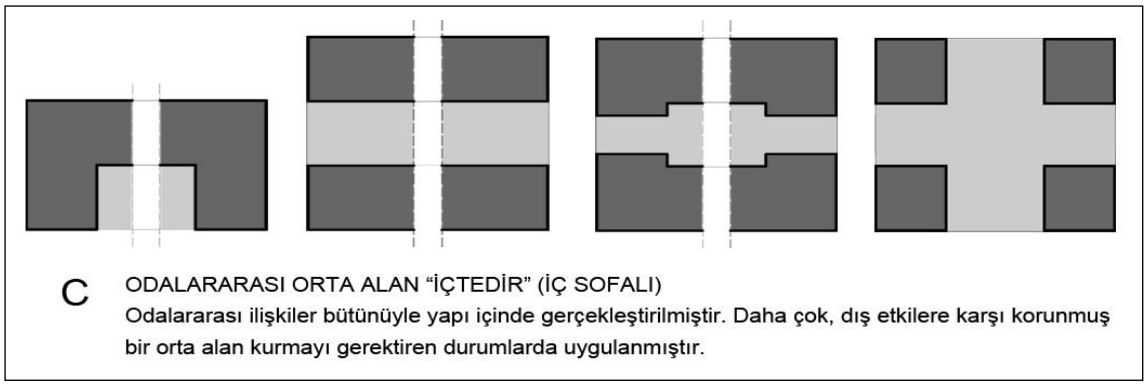

Şekil 6: İç Sofalı Plan Tipi: Şematik Gösterim.
Kaynak[66]: Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.103.

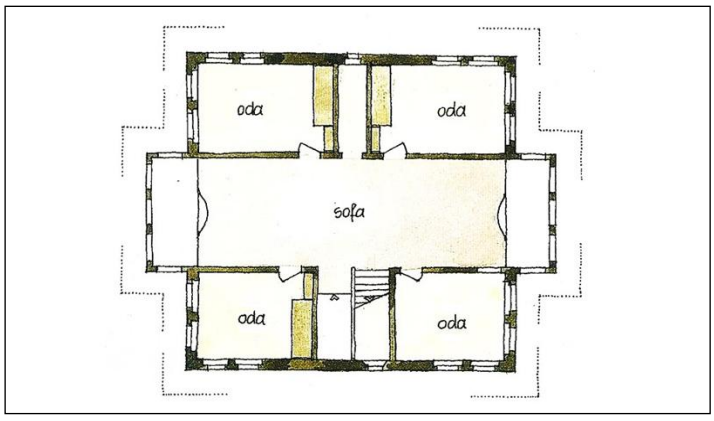

Çizim 7: İç Sofalı Plan Tipi.
Kaynak: Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.104.

[66] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

Müştemilat, avlu ya da bahçede yer almaktadır. İç sofa, karşılıklı gelen oda sayısının artmasıyla uzayabilmekte, merdiven boşluğu ve eyvan, yan sofanın eklenmesiyle genişleyebilmektedir. Bu tipte oluşan ortak mekânlar, dış sofaya göre daha korunaklıdır.

- **Orta Sofalı Plan Tipi**

Sofanın dört yanında konumlandırılan oda dizileri ile oluşturulmuş plan tipleri, orta sofalı plan tipi olarak adlandırılır. Bu tiplerin de, iç sofalı plan tiplerinde olduğu gibi Anadolu öncesi Türklere kadar uzandığı bilinmektedir.

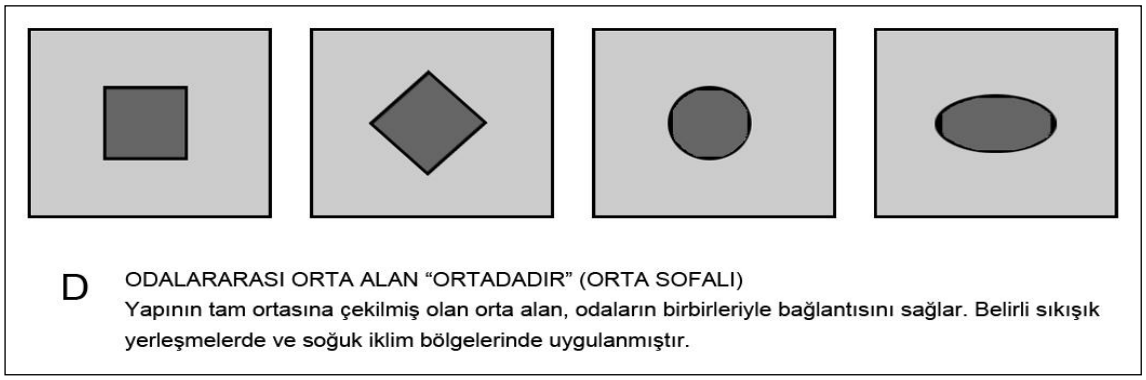

Şekil 7: Orta Sofalı Plan Tipi: Şematik Gösterim.
Kaynak[67]: Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.103.

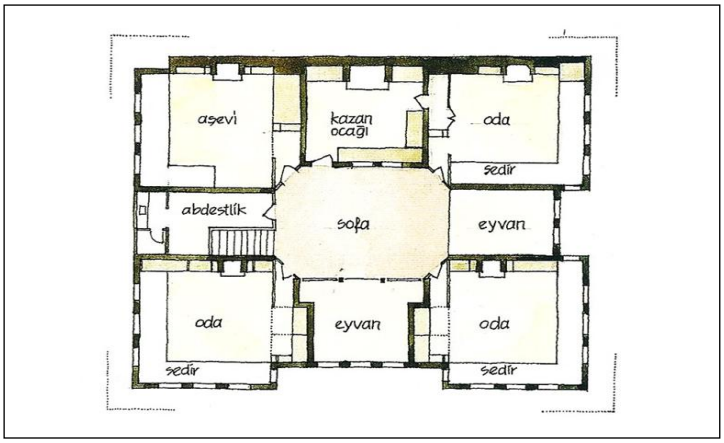

Çizim 8: Orta Sofalı Plan Tipi.
Kaynak: Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.104.

[67] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

Kentlerin kalabalıklaşması, arsaların küçülmesi ve değer kazanmasıyla gelişen bu içe dönük plan tipleri, daha çok sayıda oda çözümünü beraberinde getirmiştir. Orta sofalı konutlar; iki iç sofanın kesiştirilmesiyle elde edilen odak noktası etrafında geliştirilmiş gibidir. Bazı örneklerde sofanın dörtkenarında çıkmalar yer aldığı gibi çıkma olan mekânların oda olduğu da görülmektedir.

Plan şemalarından ötürü doğal aydınlatma düzenleri konusunda sorun olan orta sofalı mekân düzenlemelerinde, oda dizilerinin aralarına eyvan boşlukları getirilmesiyle ışık alabilecek çözüme kavuşmaları mümkün olabilmektedir. Orta sofalı plan tiplerinin bu nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda, mekânların biçim olarak gösterdikleri farklılıklar: Gün ışığı görmeyen kare ya da dikdörtgen sofalar, Köşeleri pahlı sofalar, Dairesel ve oval sofalar olmak üzere üç tipte genellenmektedir.

Türk Evi'nin belirleyici bir diğer temel özelliği, bazı bölgelerde evlerin iki ya da daha fazla bölümden oluşmasıdır. Anadolu'daki normal ev düzeni içinde, bir odanın ayrı bir ev gibi yorumlanarak diğer mekânlardan koparılması, o mekânda Tanrı Misafiri'ni ağırlayabilme olanağı verir. Özellikle ulaşım olanaklarının kısıtlı olduğu dönemlerde, varacağı yere ulaşamayan yolcular için düşünülen ve günümüzde örneklerine çok fazla rastlanamayan bu mekân, 'Harici Oda' veya 'Selamlık' olarak bilinmektedir[68].

Türk Evi kurgusunda, mekân planlamasında belirleyici olan sofanın dışında mekân düzeni; çok amaçlı orta alan, kapalı kullanım alanları, ısıtma alanları, hizmet alanları ve odalardan oluşur. Çok amaçlı orta alanlar; oturma, dinlenme, yatma, vb. eylemleri taşıyan çok işlevli alanlardır. Kapalı kullanım alanları; gıda maddeleri, taşınabilir araç ve gereçler, giysiler, döşekler, vb. elemanların bulunduğu kapalı kullanma ve depolama alanlarından oluşur. Çadırda mekânsal odak olan ateşlik ise, yerleşik hayata geçtikten sonra sabit bir elemana dönüşerek, oda düzeni içerisinde, duvarlardan birini ortalayacak biçimde konumlanarak, yerleşik hayatta sabit bir elemana dönüşür ve yapının ısıtma alanlarını oluşturur. Son olarak, yemek yeme, yemek hazırlama, günlük işlerle uğraşma, vb. aktiviteler için tanımlanabilecek hizmet alanları için detaylarına bir sonraki bölümde değinilecek olan odalar kullanılır.

[68] Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.93.

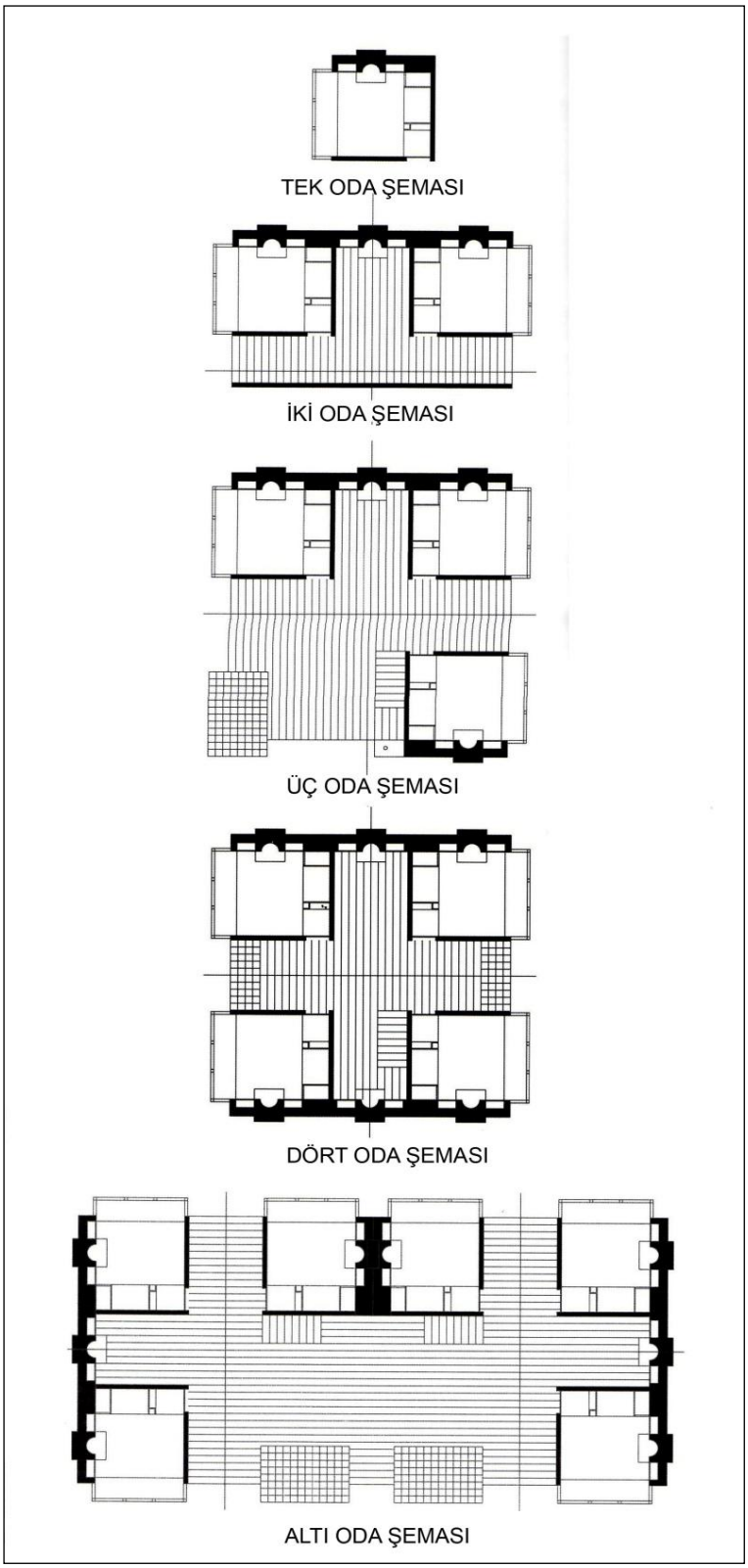

Çizim 9: Türk Evi'nde oda sayısına göre plan biçimleniş şeması.
Kaynak: Hülya Yürekli ve Ferhan Yürekli, **Türk Evi Gözlemler - Yorumlar**, 2. Baskı, İstanbul: YEM Yayın, 2007, s.20.

2.2.1.2. Yapı Malzemesi ve Konstrüksiyonları

Geleneksel Türk Evi'nde, toprak, taş, tuğla ve ahşap olmak üzere dört çeşit malzeme kullanılmıştır. Toprak yapılar 'kerpiç', taş ve tuğla yapılar 'kâgir', ağaçtan yapılan yapılar ise 'ahşap' olarak adlandırılır.

Sözen'e göre yapılarda taş ve kerpiç, pencere, kapı, dam ya da çatı gibi yapı elemanlarında da ahşap, ağırlıklı olarak tercih edilmiştir. Buna karşılık, "*tamamı ahşap olan yapıların temellerinde, taş kullanımı zorunlu olmuştur. Ahşap-taş, ya da ahşap-kerpiç beraberliği, bazı yörelerde kendine özgü bir mimarlık ortamının doğmasına neden olmuştur.*"[69]

Örneğin Doğu Anadolu'da Erzurum'da, temel yapı malzemesi olan taş ve ahşabın birlikte kullanıldığı yapılar, iki, malzemenin kullanımındaki ustalık nedeniyle dikkat çekicidir, (Resim 22).

Resim 22: Taş ve Ahşap malzeme uygulamasıyla Doğu Anadolu Bölgesi, Erzurum Evleri.
Kaynak: Forumcad, http://forumcad.com/forum/showthread.php?222-Erzurum-Evleri, (16 Mayıs 2011).

[69] Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.54.

Bu türlerin dışında, Kapadokya'da olduğu gibi kayaya oyma konutlar ya da bir kısmı kayaya oyma evlere rastlanmaktadır. Bu olgu, yapı üretim tekniğinin ve malzemesinin yerel koşullarla belirlendiğini açıklamaktadır. Ancak, üretim tekniğine ve malzemesine bağlı olduğu düşünülen yapı formu, yöresel yapım tekniğiyle de açıklanabilir.[70]

Malzemenin ne olacağı, yapının bulunduğu bölgenin malzeme olanaklarıyla doğru orantılıdır. Bölge, tüm malzemelerin temin edilmesi konusunda elverişliyse de, tercih, kolay işlenmesi ve hafif olması nedenleriyle ahşap olmuştur.

Resim 23: Ahşap malzeme uygulamasıyla Doğu Karadeniz bölgesi, Beydere/Rize Evleri.
Kaynak: Beydere Köyü, http://www.beyderekoyu.com/newsdetail.aspx?ID=215, (16 Mayıs 2011).

Ahşap malzemenin dirençsizliği, evlerin ömürlerinin kısıtlı olmasına neden olmuştur. Çok az ev 200 yılı aşabilmiştir. Bu nedenle Türk Evi üzerinde yapılan çalışmaların çoğu, ortalama 80 yıllık, pek azında 150 – 200 yıllık olan evler üzerinde yapabilmiştir. Geleneksel ahşap ev yapı sistemleri, Çobancaoğlu'na göre üç ana başlık altında değerlendirilebilir[71]:

[70] Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.41.
[71] Tülay Çobancaoğlu, "Türkiye'de Ahşap Ev'in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, MSGSU FBE, 1998), s.19.

- Ahşap Yığma Sistem : Bu sistem, ağacın doğal halde veya işlenerek yatay bir düzende birbiri üzerine konması ve köşelerinin geçme tekniği ile birleştirilmesi ile uygulanır.

- Ahşap Karkas Sistem : Temel veya yığma (taş, kerpiç, ahşap) sistem üzerine ahşapların çatılarak taşıyıcı bir sistem oluşturmasıdır. Bu sistem, duvar yüzeyi oluşturulurken kullanılan tekniğe göre şu alt gruplara ayrılmıştır:

    - Ahşap karkas sistemin arasının tuğla, taş vea ağaç ile dolgu yapılması,
    - Ahşap karkas sistemin arasının tuğla, taş veya kerpiç ile düzgün olmayan bir teknikle doldurulması ve bağdadi sıvanması veya tahta kaplanması,
    - Ahşap karkas sistemin, belirgin modüler (panel) kurgu sistemi ile oluşturulup arasının tahta veya taş ile dolgu yapılması,
    - Ahşap karkas sistemin arasının boş bırakılıp dış taraftan tahta kaplanıp, iç taraftan bağdadi tekniğinde sıvanması biçiminde uygulanmıştır.

- Karma Sistem : Farklı yapı sistemlerinin bir arada kullanılmasıdır.

Ahşap malzemenin taşıyıcı olarak yapı bünyesinde kullanıldığı bölgeler: Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleridir. Sözen'e göre, Balkanlar'ı da kapsayan Osmanlı İmparatorluğu sınırları düşünüldüğünde, yapıların %80'inin ahşap olduğu saptanmıştır.

Yapı malzemesi olarak taşın, yapı karakterinde belirleyici olduğu bölgeler: Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleridir (Resim 24). Ahşap ve taşın az bulunduğu Orta Anadolu Bölgesinde ise, ana yapı malzemesi olarak kerpiç, yaygın kullanıma sahiptir (Resim 25).

> *Toprakla saman karıştırılarak hazırlanan kerpiç, 27x27x10cm. ya da 14x27x10cm. Boyutlarında kalıplanarak kurutulur ve ahşap taşıyıcılarla desteklenerek uygulanır… Kerpiç, çamur sıvayla her yıl sıvanması gereken bir yapı malzemesidir. Ahşapla desteklenmediği durumda direnci çok azdır.*[72]

[72] Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.61.

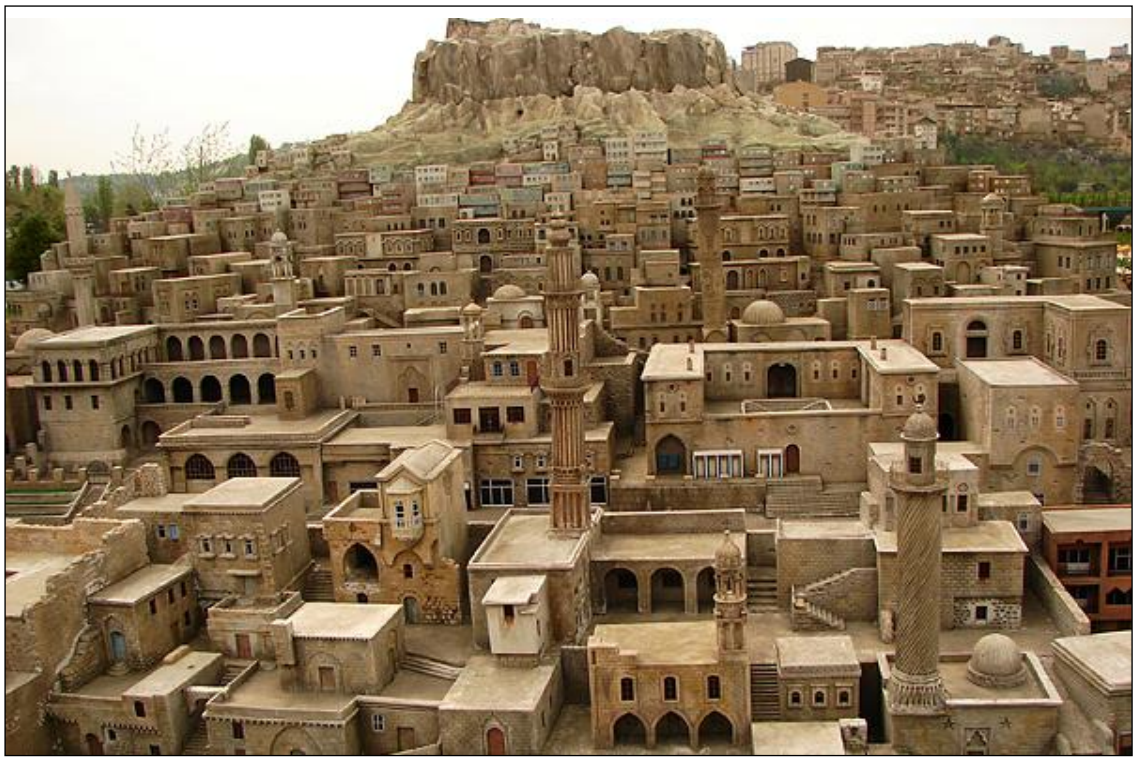

Resim 24: Taş malzeme uygulamasıyla Güneydoğu Anadolu bölgesi, Mardin Evleri.
Kaynak: Tanıtım Gönüllüleri Derneği, http://www.tgdturkey.com/foto_galeri.php?id=55&b=0, (16 Mayıs 2011).

Resim 25: Kerpiç malzeme uygulamasıyla Orta Anadolu bölgesi, Darende/Malatya Evleri.
Kaynak: Malatyam, http://www.malatyam.com/haber_yazdir-10203.html, (16 Mayıs 2011).

2.2.2. İç Mekân Ölçeğinde Türk Evi

Geleneksel Türk Evindeki birimlerden "sofa" bir önceki bölümde belirtildiği gibi yapı plan şemasını etkilemesi nedeniyle 'yapı ölçeği' kategorisinde ele alınmıştır. Mekân biçimlenişinde en önemli birim / modül sayılabilecek "oda", "hayat", "eyvan" ve iç mekan ölçeğinde konuta tanım kazandırmada rol alan kapı, pencere, ocak, vb. yapısal elemanlar bu başlık altında ele alınacaktır.

'Göz' veya 'Hane' olarak da isimlendirilen oda, konut içindeki konumuna veya kullanıcısına göre farklı tanımlanır. Hane olarak tanımlandığında, odanın müstakil bir ev içinde olduğu anlaşılır[73].

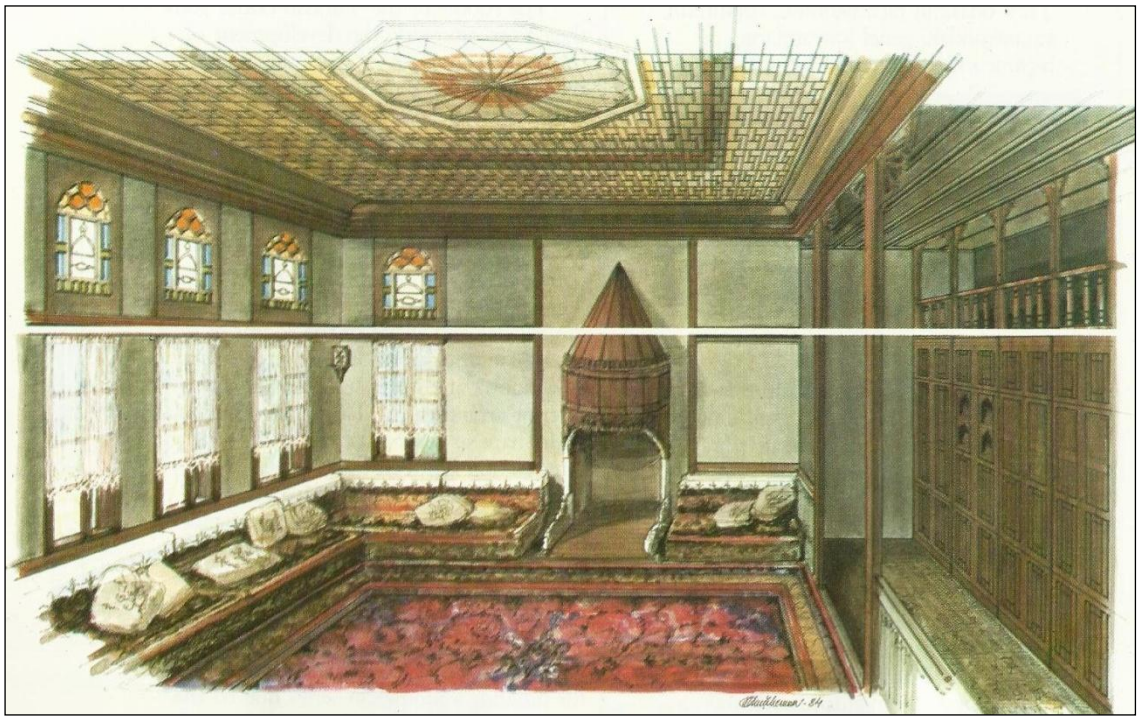

Resim 26: Türk Evi'nde Oda.
Kaynak: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.68.

Oda, genel bir biçimleniş ilkesine sahip bir mekândır. İçe dönük kurgusu içinde, 'giriş sekisi', 'yüklük duvarı', 'ocak duvarı' gibi temel eylem alanlarını barındırır. Yüklük duvarı içinde gusülhane, ocak duvarı içinde depolama alanları / nişleri yer alır. Yaklaşık

[73] Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.40.

3x3m. ya da 4x4m.civarında kare veya kareye yakın olan hacmin, konu edinen eylem alanlarının mekanın kenarlarında konumlanmış olması, ortada bir boşluğun oluşmasına neden olur. Bu boşluk, mekânın farklı işlevlerce kullanılabilmesine, diğer bir deyişle esnek kullanım olanağına sahip olmasına neden olur.

Türk Evi'nin büyüklüğü, bireysel olarak odaların büyüklüğünden çok, odaların sayısı ile değerlendirilir. Odalardan birisi, konumu ve detaylandırılması ile özelleşmiş olabilir ki bu ***başoda***'dır. Başodalar, evin reisine ve hanımına ait bir oda olmanın yanında, evin en önemli odası olarak genellikle bir köşe odasıdır.

Odalar, yapının parseldeki konumuna göre komşu yapıları engellemeyecek biçimde genellikle güneşe ve manzaraya yönelir. Ancak odanın kullanıcısı da, manzaranın hangi yönde kullanılacağının belirleyicisidir. Örneğin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan konutlarda, başoda sokağa bakarken, yeni gelin odasının iç bahçeye bakması tercih sebebidir. Bu durum, gelinin aile içi düzene alışması için ona zaman tanıyacakken, aynı zamanda gelin ve damadın kendi mahremiyetlerini korumalarına olanak sağlayacak bir detay olacaktır.

Öte yandan Müslüman konutlarında tuvaletlerin kıbleye bakmasının istenmemesi, yatak başlarının kıble yönünde olması dışında kullanıcının manzara hariç, belirgin bir istemi olmadığı görüşü yaygındır. Ancak aynı yönlenmenin Gayri Müslim mahallelerinde de geçerli olduğu görülmüştür[74].

Fonksiyon açısından bakıldığında oda, yaşama, yatma, temizlenme ve yemek hazırlama gibi farklı eylem alanlarını karşılayabilecek niteliktedir ve tüm odalar bu özellikleri taşıyacak şekilde kurgulanmıştır. Kullanım işlevinin esnekliği, mekân donatılarının esnekliğiyle sağlanır ki bu elemanların çok azı hareketli / mobil'dir. Mekânın içinde tek eylem olarak tanımlanabilecek işlevlerden her biri, bu mobilyalarla sağlanır. Örneğin yataklar, yatma tek eylemi bittiğinde yüklük adı verilen dolaplar içine kaldırılır ve eylem alanı, farklı bir işlevin gerçekleştirilmesine olana sağlar hale gelir. Bu nedenle kurguda orta alan boş bırakılmıştır.

[74] a.g.e. s.40.

Tüm bu biçimleniş kurgusu genelinde ve iç mekân ölçeğinde incelendiğinde söz konusu tez çalışması, geleneksel konutları, yapıyla ilişkili elemanları açısından kapılar, pencereler, ocaklar, merdiven ve tavan başlıkları altında ele almış ve açıklamaya çalışmıştır.

2.2.2.1. Kapılar

Orhun, kapıları fiziksel boyutunun ötesinde, sosyal amaçlar için yapılandırılmış mekân düzenlemeleri olarak tanımlar.

> *Mekân düzenlemeleri, mekânlar arasındaki ilişkiyi sağlayan kapılarla yapılandırılmışlardır. Kapılar geçişi sağladığı gibi engelleyebilir ya da belirli noktalara geçişi kontrol edebilir*[75].

Konutun hem yapı, hemse iç mekân ölçeğinin ortak elemanı olarak kabul edilebilecek kapılar, yapıda bulundukları yere göre işlevsel, bezemelerine göre biçimsel mesajlar taşır. Bu anlamda sembolik değeri en kuvvetli olan kapı, kuşkusuz ki konuğunu karşılayan Sokak Kapısı'dır. Bazı örneklerde bu kapılar, tek kanat üzerinde insanların ve binek hayvanlarının, ikinci kanadı açıldığında ise, düğün vb. özel günlerde yüklü hayvanların geçebileceği şekilde dört kanatlı olabilmektedir.

Resim 27: Sokak Kapısı Örnekleri, Safranbolu / KARABÜK, 2010.

[75] Deniz Orhun, "Türk Evi mi, Yaşamda Tümleşik Ev mi?", **Yapı**, Sayı:217, (Aralık 1999), s.76.

Bu kanatlar, yan yana getirilmiş düşey ahşap plakaların arkadan üç yatay kuşakla tutturulmasıyla yapılır. Kuşağı plakaya tutturan aparat, kalpaklı çivi adı verilen, bombeli, iri başlı çivilerdir ki bunlar, aynı zamanda birer bezeme aracıdır (Günay, 1998). Orta kuşak üzerinde ve her iki kanatta, kapıyı tutmaya yarayan birer halka bulunur. Son olarak ise, dışarıdan gelenlerin kapıyı çalması için kullanılan ve kimi yerde 'şakşak' olarak adlandırılan tokmaklardır. Tokmakların şakşak olarak adlandırılma nedenleri, hareketli parçanın kapıya dokunduğu noktada, çıkan sesin seviyesini arttıran çivi başıdır.

> *... O zaman kapı kilidinin diline bağlı bir ip orta kattan çekilir, dışarıdaki kimse de kapı mandalını yukarıya kaldırarak kapıyı açar... Kapının iç yüzeyinde, mandal kolu, kilit ve reze yer alır. Çoğunlukla da iki adet anahtar deliği bulunur. Alttaki delik sürgüyü hareket ettirerek kapıyı kilitler ve açar; üstteki delik ise dili yukarı kaldırarak kapının açılmasını sağlar.*[76]

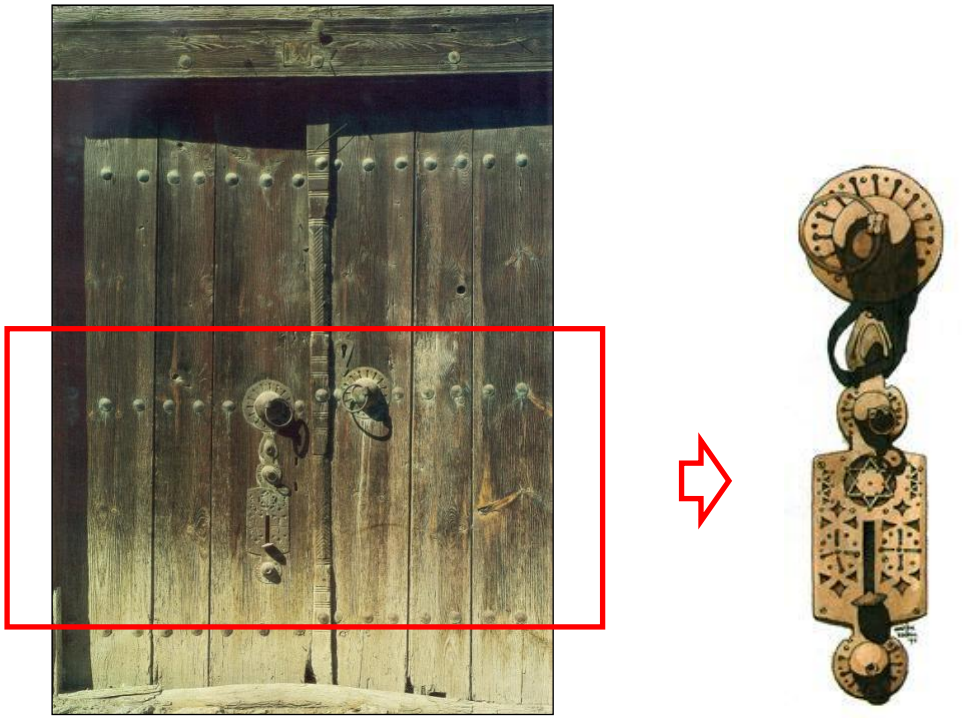

Resim 28: Sokak Kapısının yapısı ve aksesuarları.

Yapı içinde yer alan kapılar, oda ile ilişkili olmaları, odaya ait olmaları nedeniyle farklı bir önem taşır. Oda kapılarıyla ilgili konu edilebilecek en belirgin özellik, iç mekân kurgusunda oynadıkları etkin roldür:

[76] Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s. 138.

Öyle ki kapı yüksekliği, dolap kapakları, pencere kanatları ve düşey değeri olan diğer elemanların yükseklikleri, kapı kanadının yüksekliğiyle ilişkili olarak, odayı yatay yönde dolaşan bir üst sınır görevi taşır (Resim 26).

Bir diğer özellik ise, dolaplarla olan ilişkisi nedeniyle, kapı açıklığının yeridir. Nasıl ki odaların sayısı ve sofanın şekli yapı planını tanımlıyorsa, kapının açılma yeri de dolapların biçimlenişini belirler (veya karşılıklı bir etkileşimle birbirlerini biçimlendirirler). Bu doğrultuda çoğu zaman, kapı pervazlarının dolapla birlikte çözümlendiği görülür.

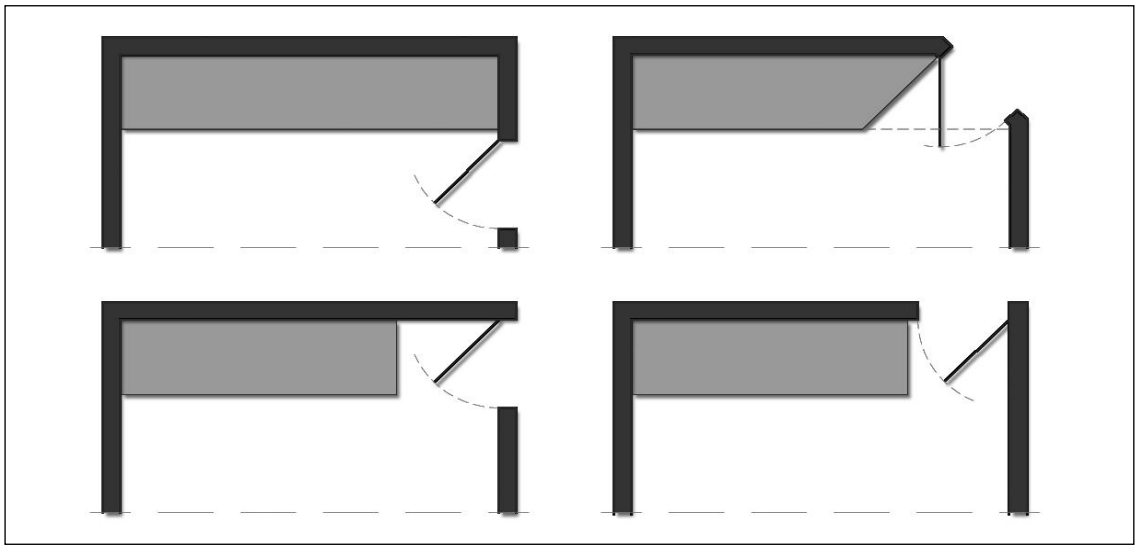

Çizim 10: Oda kapısı ve dolap biçimlenişinin etkileşim alternatifleri.
Kaynak[77]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.128.

Daha önceki bölümlerde konu edilen Türk yaşam kültüründeki mahremiyet kavramı, yapı ölçeğinde nasıl içe dönük bir kurgunun oluşuna neden olmuşsa, oda içine de bunun izleri taşınır. Çoğu odada kapının yeri ve iç mekândaki bölücü elemanlar, oda dışından geçen kişinin içeriyi direkt görmesini engelleyecek şekilde kurgulanmıştır. Bu ayrım, özellikle konukların ağırlandığı başodalarda görülür. Oda kapıları, genellikle dış yüzleri yalın, odaya bakan iç yüzleri ise daha gösterişli olacak şekilde tasarlanmışlardır. Ancak odanın özelliği, evin varlıklı veya mütevazı oluşu, kapının biçimsel yapısında detayların yalınlaşmasına veya çeşitlenmesine etki sağlar.

[77] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Autocad ve Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

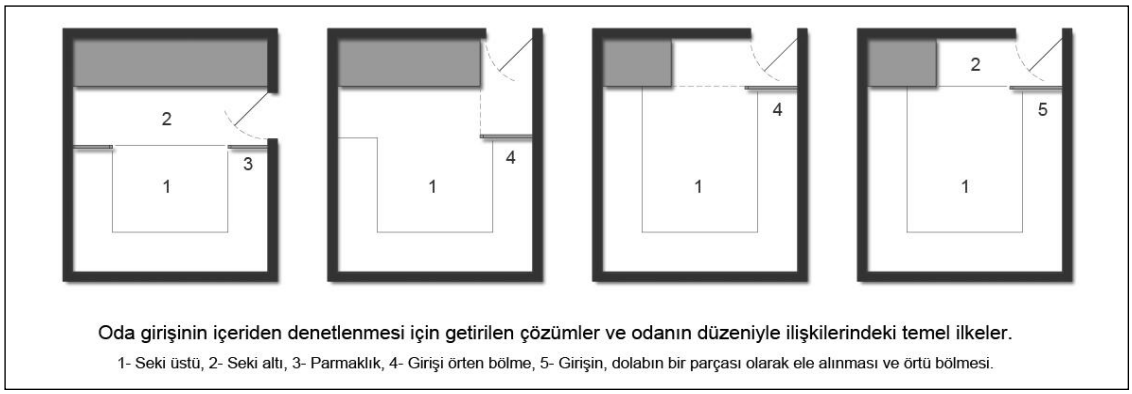

Oda girişinin içeriden denetlenmesi için getirilen çözümler ve odanın düzeniyle ilişkilerindeki temel ilkeler.

1- Seki üstü, 2- Seki altı, 3- Parmaklık, 4- Girişi örten bölme, 5- Girişin, dolabın bir parçası olarak ele alınması ve örtü bölmesi.

Çizim 11: Oda kapısının ve mahremiyeti sağlayan bölücü elemanların biçimleniş alternatifleri.
Kaynak[78]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.128.

Az önemli odalarda, çoğunlukla iki geniş ahşap, üç yatay kuşakla birleştirilerek kanat kurulmuştur. Kanadın üst kenarı kapı pervazına göre düz, ya da değişik biçimlerde olabilir. Önemli odaların kapı kanatları önceki örneklere kıyasla, daha küçük boydaki ahşapların bir araya getirilmesiyle kurulurlar. Bunlara aynalı kanat da denir. Ayna sayısının çoğaltılmasıyla çeşitli geometrik süs düzenleri elde edilerek ilginç çözümlere de ulaşılmıştır.[79]

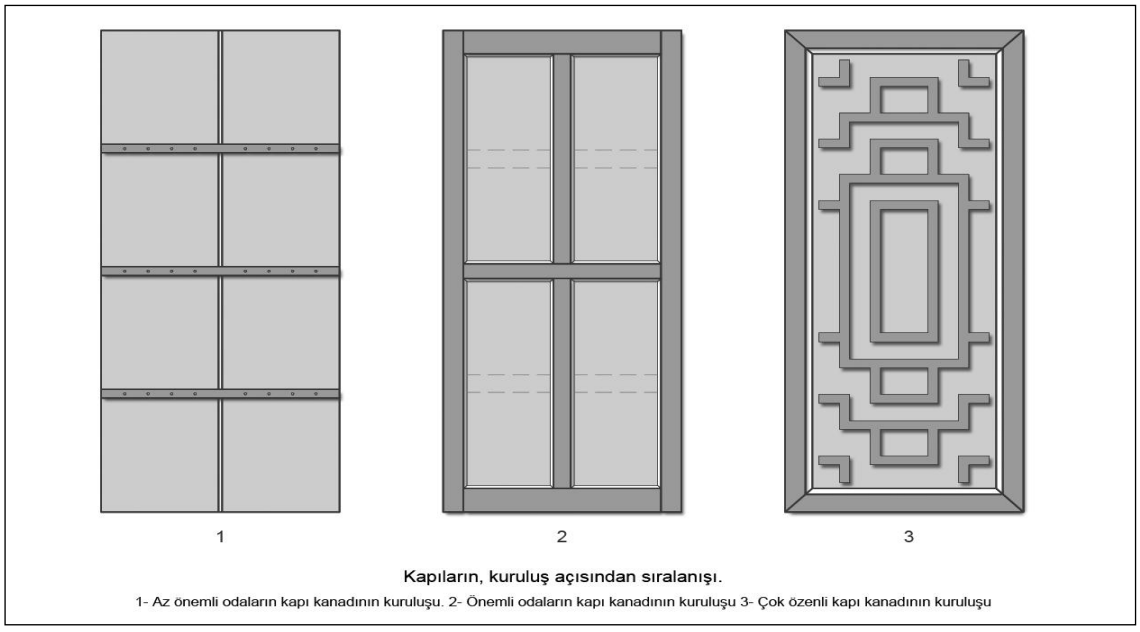

Kapıların, kuruluş açısından sıralanışı.

1- Az önemli odaların kapı kanadının kuruluşu. 2- Önemli odaların kapı kanadının kuruluşu 3- Çok özenli kapı kanadının kuruluşu

Çizim 12: Biçimleniş özellikleri açısından oda kapıları.
Kaynak[80]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.136.

[78] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Autocad ve Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.
[79] Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.95.
[80] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Autocad ve Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

Resim 29: Oda Kapıları.
Kaynak: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.56.

2.2.2.2. Pencereler

Konutun dışarıya açılan gözleri olan pencereler, Türk Evi'nde birbirlerinden bağımsız birer eleman olarak değil, aksine bir araya toplanmış bütünleşik elemanlar olarak karşımıza çıkarlar. Yanı sıra pencereler, daha iyi bir görüş, ışık ve havalandırma sağlamak amacıyla cumbalar aracılığıyla ileriye doğru itilmiştirler ki bu da, Türk Evi'nin yapısal, dolayısıyla da iç mekân ve mobilya karakterini oluşturan ana özelliklerini doğrudan etkilemektedir.

Farklı yapı teknikleri, pencerelerin biçimlenişine farklı özellikler kazandırmaktadır. Örneğin kanatlı pencere tiplerinde, kalın duvar tiplerinde pencereler duvarın dış yüzeyinde yapılmaktadır. Bu durum, mekân içinden pencere önünün farklı kullanım alanı oluşturması açısından bir fark yaratır.

Öte yandan duvarın pahlanması, mekânın daha iyi ışık almasına neden olacaktır. İnce duvar tiplerinde ise pencereler duvarın iç yüzeyine yapılmakta; bu durum mekân içinden pencere kanatlarının 180° bir dönüş yapmasını ve pencere açıkken kanatların oda içinde yer kaplamamasını sağlar, (Çizim 13).

Türk Evi'nde pencere tipleri, evin bulunduğu iklim özelliklerine göre değişiklik gösterir. Örneğin sıcak ve ılıman iklim bölgelerinde pencereler kanatlı değil, dikey sürgülü / giyotin tercih ediliyorken; özellikle kışların sert geçtiği iklim bölgelerinde, ısı kaybetmeyi önlemek amacıyla iç içe birden fazla kanatlı çözümler üretilmiştir.

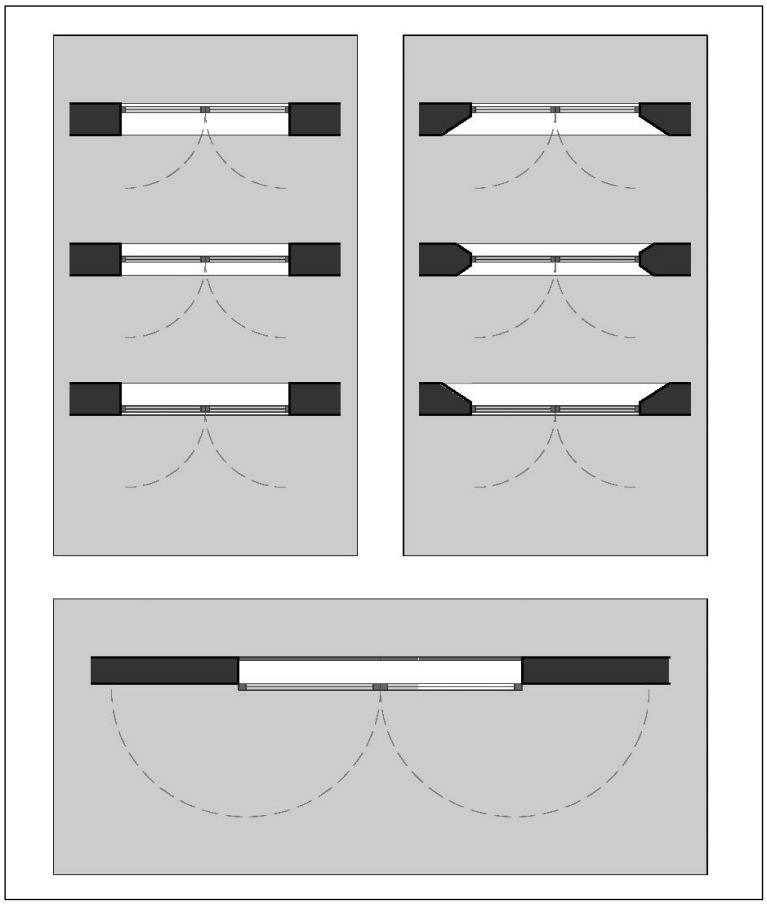

Çizim 13: Farklı yapı tekniklerine göre pencere - duvar ilişkileri.
Kaynak[81]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.118.

Bu anlama genel bir yaklaşımla Küçükerman, pencere açılımlarını üç grupta ele almaktadır[82]:

- **Düşey Menteşeli Kanatlar :** Kanatlar, yanlardaki menteşelere bağlı olarak hareket eder. Böylece kanat daralır, boyu artar. Kolay açılması nedeniyle çok yaygınlaşmıştır.
- **Düşey Hareketli Kanatlar :** Kanatlar, kasadaki yan kanallar boyunca aşağı yukarı hareket ederler. Özellikle ince duvarlı, hafif yapılarda, yer kazanmak amacıyla çok uygulanmıştır. Genellikle üst kanat hareketsizdir; alttaki yukarı çıkar.

[81] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Autocad ve Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.
[82] Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.83.

- **Karma Hareketli Kanatlar :** Bir kanat içinde ikinci küçük kanat gibi açılma türleri, çeşitli nedenlerle bir arada uygulanabilir. Bu, çoğunlukla, ısı kaybına karşı geliştirilmiş çok yaygın bir çözümdür.

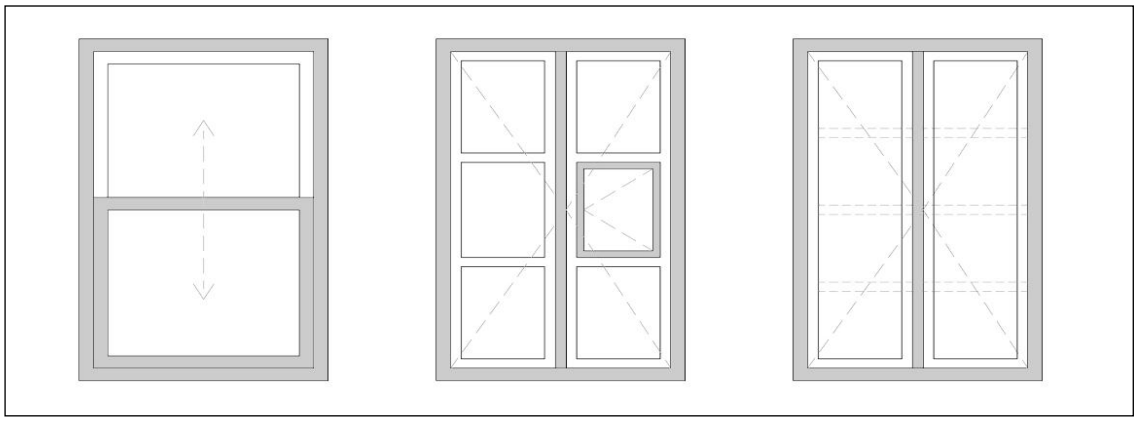

Çizim 14: Açılma türlerine göre pencere türleri.
Kaynak[83]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.118.

Açılımlarının yanı sıra, özellikle 19.yy.da inşa edilen Türk Evleri'nde pencereler, üst üste iki sıradan oluşmaktadır. Gerçek pencereler, yukarıda duvar kalınlığına ve açılım çeşitlerine göre kategorize edilen alt sıra pencerelerdir ve yükseklikleri sedir üzerinden başlayarak, sergen altına kadar devam ederler. Bu ölçüler çoğunlukla 65/70x120/140cm. aralığındadır.

Alt sıra pencerelerin üzerinde ise, 'revzen', 'üst pencere', 'kafa penceresi', 'tepe penceresi' olarak farklı isimlerle tanımlanan, alt sıra pencerelerden daha küçük ve açılmayan alçı pencereler vardır[84]. Alt pencerelerin kapakları örtüldüğünde oda içine gerekli ışık, bu tepe pencereleri aracılığıyla ulaşır, (Resim 30).

Tüm odalarda görülmeyen bu yapısal eleman, daha çok başoda gibi değerli odalarda veya mütevazı olmayan konut örneklerinde görülmektedir. Tepe pencerelerinin tanımı yapılırken konu edinen 'kapak'lar, içeriye giren güneş ışığını ve ısısını kontrol altına almak amacıyla geliştirilmiş, perde dışında yapısal özellik taşıyan hareketli elemanlardır, (Resim 31).

[83] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Autocad ve Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.
[84] Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.271.

Resim 30: Türk Evi'nde Tepe Penceresi örnekleri.
Kaynak[85]: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.56.

Resim 31: Türk Evi'nde Pencere Kapakları örnekleri.
Kaynak[86]: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.53,56.

[85] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir. Resimler Soldan Sağa: 1) Bitkisel bezemeli, 2) Geometrik bezemeli.
[86] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir. Resimler Soldan Sağa: 1) Düşey açılan kapaklar, 2) Yatay açılan kapaklar.

Isı kontrolünün dışında koruyucu bir işlev de yüklenen kapaklar, genellikle sarıçamdan yapılmakta, zamanla kararak kızıl kahverengine dönüşmektedir. Ahşabın dönmesini engellemek için iki ya da üç kuşak çakılmakta, bu kuşaklar ayrıca menteşelerin de konumunu belirlemektedir. Ayrıca kapakların açıkken çarpmasını engellemek amacıyla *yel demiri* olarak adlandırılan kancalı uzun demirleri bulunur; benzer bir şekle kapakların kapalı kalmasını sağlamak amacıyla da kanatlardan birinde, *kapak kancası* olarak tanımlanan, çapa biçiminde bir kanca bulunur[87].

2.2.2.3. Ocaklar

Birden fazla işleve sahip olan ocak, hem ısınma hem pişirme görevlerini yüklenen bir elemandır. Konutun önem derecesine göre biçimsel özellikleri değişmekle birlikte ocak, kabaca ateş yakılacak bir bölüm ve dumanın atılması için bir bacadan meydana gelir.

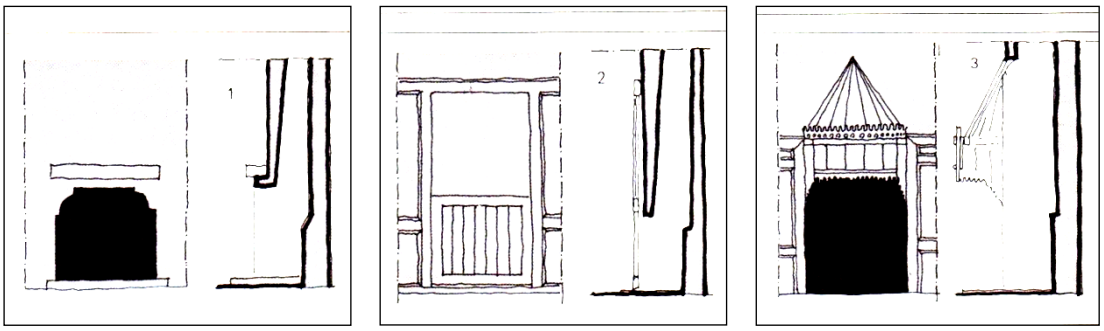

Çizim 15: Türk Evi'nde Ocak Biçimleniş Şekilleri.
Kaynak: Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.133.

Bu kurguya ek olarak ocak önü bir kapakla örtülebilir ve böylece hem ısı kaybı, hem de bacanın tepmesi sonucu yaşanabilecek olumsuz durum önlenebilir. Konut zenginleştikçe baca davlumbaza dönüşür ve bu öğe, kullanım işlevinin yanı sıra estetik işlev de yüklenir. Geleneksel Türk Evi'nde konumu, dış duvara gelmeyecek şekilde, çoğunlukla oda giriş duvarına dik bir duvar üzerinde olacak şekilde çözülmüştür. Aynı duvar üzerinde yüklük, dolaplar bazen de sedir yer alabilir. Bir modül olarak düşünülebilecek her bir odada bir duvarda ocak yer alır[88].

[87] Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.273.
[88] a.g.e. s.248.

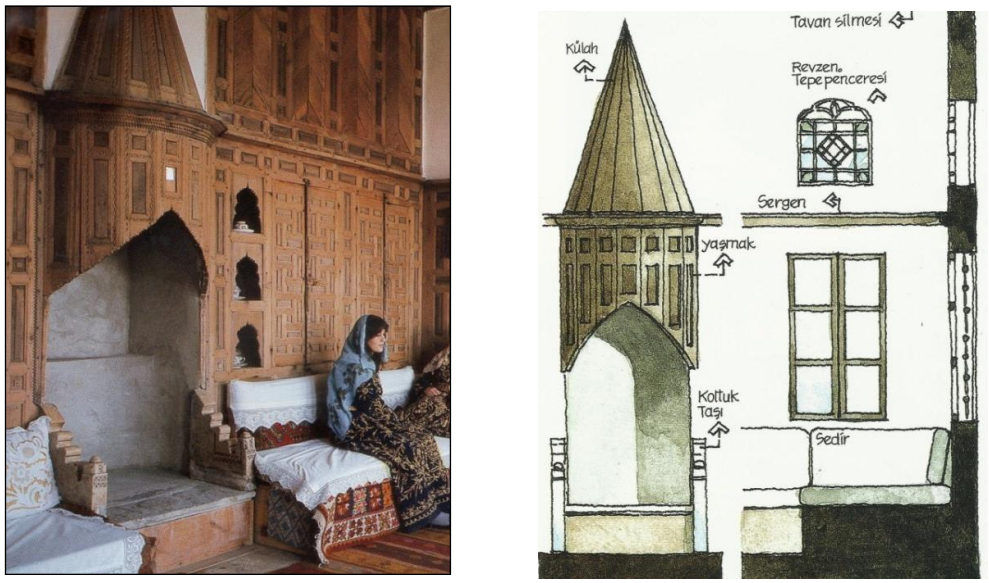

Resim 32: Türk Evi'nde ocak ve davlumbazın mekânla ilişkisi.
Kaynak: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.170. ve Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.88.

Bir iç mekân elemanı olarak ele alınabilecek ocak, konutun yapısal özelliklerinde de önemli bir rol oynar. Türk Evi'nde ocak, yan örtüde çıkıntı yapan tek elemandır[89] . Konutun bulunduğu bölgede kullanılan malzeme özelliklerine göre, bulunduğu duvarın kalınlaştırılması, bu çıkıntının azaltılması için önemli bir çözüm olmuştur; bu çözüm aynı zamanda ısı yalıtımı için gereklidir.

Resim 33: Türk Evi'nde alçı, mermer, ahşap ocak örnekleri.
Kaynak: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.54.

[89] Önder Küçükerman, **Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar**, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1973, s.132.

2.2.2.4. Merdiven

Katlar arası ilişkiyi sağlayan düşey sirkülasyon aksları merdivenler, özellikle mütevazi ölçekli konutlarda oldukça yalın bir biçimde çözülmüştür. Bu çözüm, genellikle düz kollu, bazen normal sahanlıklı ve iki kollu, bazen de köşe sahanlıklı ve L formlu olmaktadır. Nadir örnekler üç kollu veya döner tiptedir.

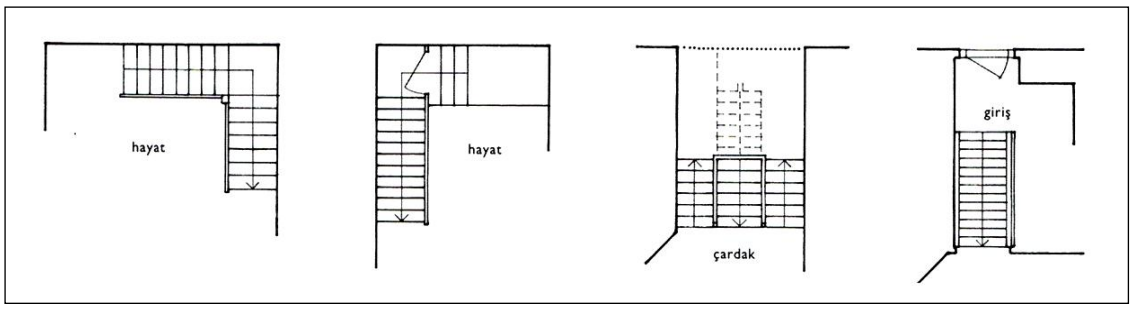

Çizim 16: Türk Evi'nde yaygın olarak görülen merdiven tipleri.
Kaynak: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.144.

Hayattan orta kata çıkan merdivenler taş sahanlıkla başlayıp ahşap devam eder. Başlangıç noktasına ayakkabıların burada çıkarılıyor olması nedeniyle bu sahanlık, *pabuçluk* olarak adlandırılır; bitiş noktasında ise çoğunlukla bir kapı bulunur. Böylece hem ısı yalıtımı, hem de güvenlik sorunu çözümlenmiş olur[90].

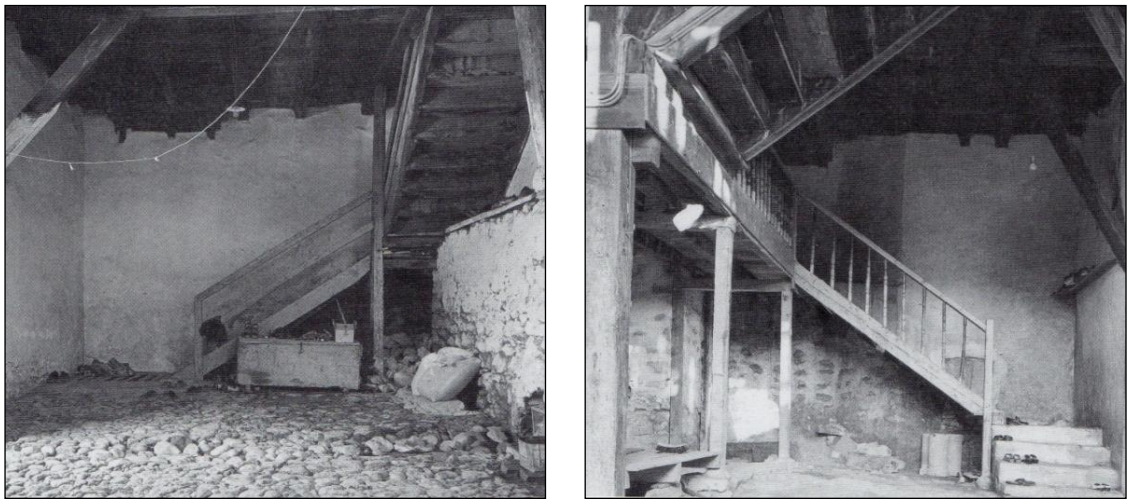

Resim 34: Türk Evi'nde merdiven ve pabuçluk örnekleri.
Kaynak: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.156, 157.

[90] Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.145.

2.2.2.5. Tavan

Tavan süslemeleri, kuşkusuz konu edilen diğer yapısal öğelerde olduğu gibi, konutun mütevazı ölçekli olup olmamasıyla doğru orantılı olarak çeşitlilik gösterir. Ancak statüsü nasıl olursa olsun yapılabilecek bir genelleme, tavanların çok önemli bir yapısal öğe oluşu ve oda girişlerinin olduğu bölümde tavanın, odanın geneline kıyasla daha alçak oluşudur. Türk Evi'nde oda, yatay bir sınırla iki ayrı bölümden oluşmaktadır (Resim 35); bu sınır sergendir.

Sergenin alt kısmı, mekânın kullanım işlevinin yerine getiriliği ve bu esnada algılanan bölümdür. Tepe pencereleri ve tavanın bulunduğu üst kısım ise, kullanım işlevi yerine estetik değerler barındıran bölümdür. Böylece hava sirkülasyonu, aydınlık seviyesi vb. nedenlerle fazla tutulabilecek oda yüksekliği ve üst örtü tasarımı, kullanıcıyı rahatsız hissettirebilecek bir unsur olmaktan çıkarak, kullanıcının kendi boyutlarıyla iletişim kurabileceği bir algı ortamı yaratırken; onun kültürel ve sosyo – ekonomik durumunun da bir göstergesi olmaktadır.

Resim 35: Türk Evi'nde odanın yatay düzlemde iki ayrı bölümü.
Kaynak[91]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.68.

[91] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

Her oda, aynı değerde tavan süslemelerine sahip değildir. Daha önce de konu edildiği gibi en değerli bezeme başodada görülür; ancak tavan işçiliği hangi odada olursa olsun mekân kare olmasa bile eğilim tavan planının kara ya da kareye yakın bir dörtgene tamamlanmasıdır. Bu form kolayca geometrik olarak bölünebilecek ve süslenebilecektir[92].

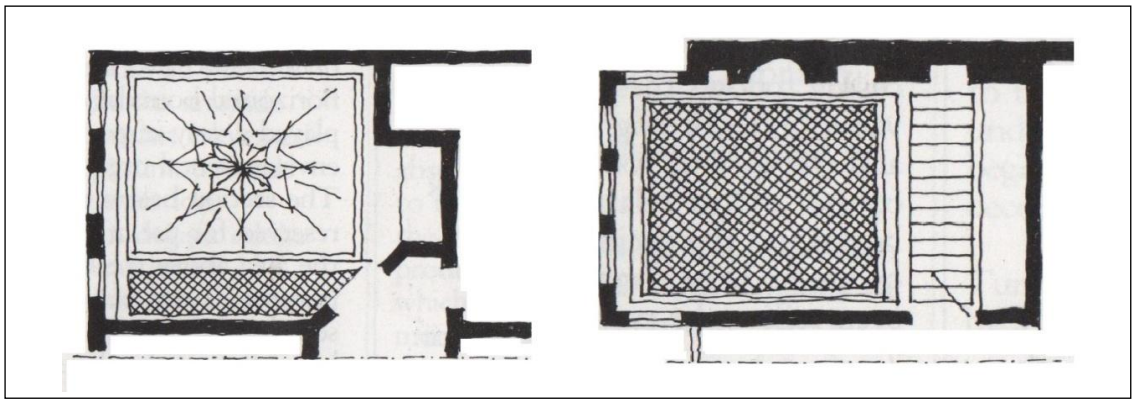

Çizim 17: Türk Evi'nde tavan süslemelerinin kareye tamamlanma eğilimi.
Kaynak: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.156.

Küçükerman, tavan kaplamalarının yapısal özellikleri ve biçimlenişi ile ilgili belirli ilkeler tanımlamıştır[93]. Bu ilkeler şöyle sıralanabilir (Çizim 18):

- Tavanda görülen kirişlerin alt yüzeyleri açık bırakılarak herhangi bir kaplama yapılmayabilir, (Çizim 18: Soldan sağa 1. çizim).
- Tavanda görülen kirişlerin alt yüzeyleri, küçük boyutlardaki düz ahşaplarla kaplanabilir; bu yöntem az maliyetli ve kolay uygulanabilir olması açısından mütevazı ölçekli konutlarda veya az önemli odalarda uygulanabilir, (Çizim 18: Soldan sağa 2. çizim).
- Tavanda görülen kirişlerin alt yüzeyleri, küçük boyutlardaki oymalı, kakmalı ve/veya bezemeli ahşaplarla kaplanabilir; bu yöntem çok maliyetli ve zahmetli uygulanması açısından önemli konutlarda veya odalarda uygulanabilir,

---

[92] Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.156.
[93] a.g.e. s.163.

- Tavanda görülen kirişlerin alt yüzeyleri, çeşitli çıtalarla kaplanabilir; bu yöntem çok yaygın ve kolay uygulanabilir bir yöntemdir, (Çizim 18: Soldan sağa 3. çizim).
- Tavanda görülen kirişlerin alt yüzeyleri, çeşitli geçmelerle bir araya gelen küçük boyutlardaki düz ahşaplarla kaplanabilir; bu yöntem çok maliyetli ve zahmetli uygulanması açısından önemli konutlarda veya odalarda uygulanabilir, (Çizim 18: Soldan sağa 4. çizim).
- Tavanda görülen kirişlerin alt yüzeyleri kesiksiz bir malzemeyle kaplanabilir; böylece düz, temiz ve tek parça bir yüzey elde edilebilir; bu yöntem çok maliyetli ve zahmetli uygulanması açısından önemli konutlarda az görülür, (Çizim 18: Soldan sağa 5. çizim).

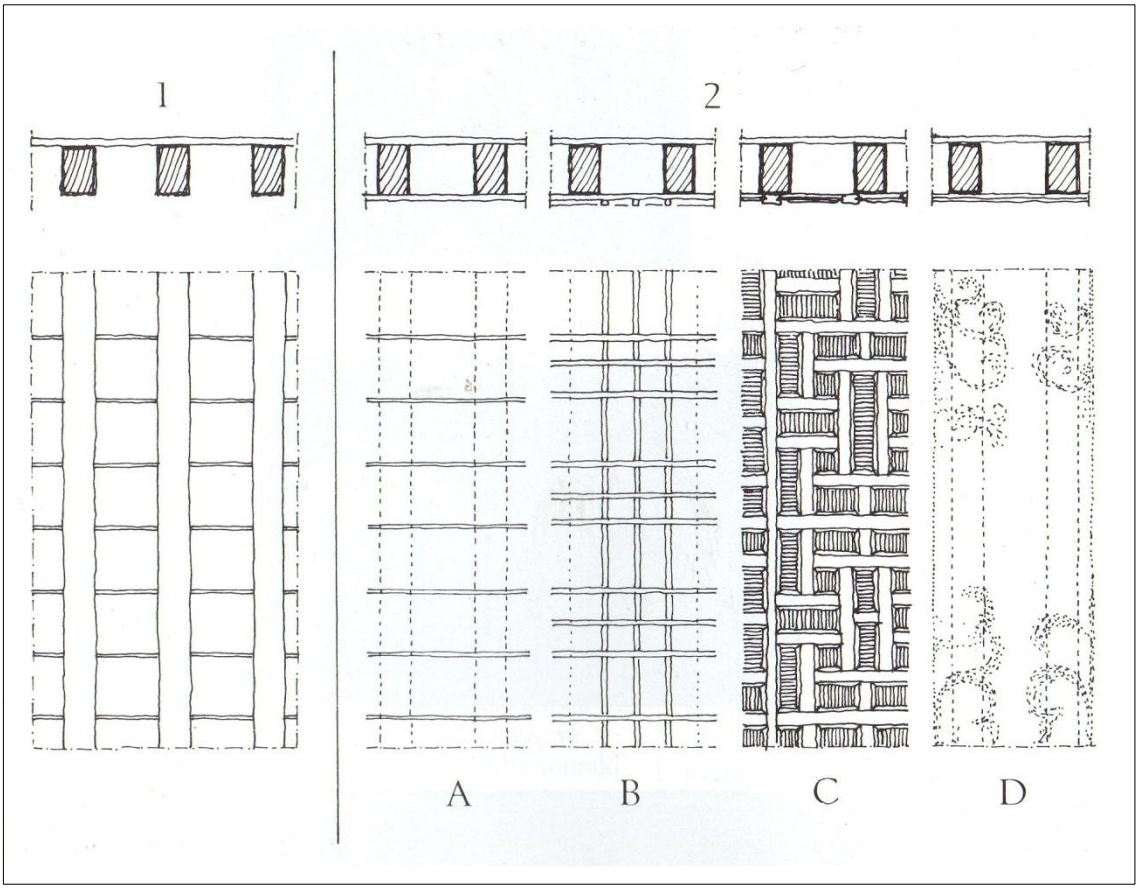

Çizim 18: Türk Evi'nde yapısal özelliklerine göre tavan kaplamaları.
Kaynak: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.163.

Resim 36: Türk Evi'nde tavan süslemelerinin yapısal özelliklerindeki çoğu çeşitliliği barındıran üst örtü örneği.
Kaynak: Metin Sözen, **Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü**, İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık, 2006, s.286,287.

2.2.3. Sabit Mobilya Ölçeğinde Türk Evi

Terim olarak mobilya, farklı kullanım işlevlerine sahip, insanın mekânı aktif olarak kullanabilmesini sağlayabilmesi amacıyla, beden ve mekânın ara kesiti işlevini görecek taşınabilir / hareketli (büyük) eşyalara verilen genel isim olarak tanımlanabilir. Ancak Geleneksel Türk konutlarına bakıldığında bu kavram, iki başlık altında kategorize edilebilecektir: Hareketli Mobilyalar ve Sabit Mobilyalar. Hareketli mobilyalar, konutun esnek karakterini oluşturan ve aynı mekânın / odanın birden fazla işleve bu şekilde yanıt vermesini sağlayan, ihtiyaç duyulduğunda kurulup ihtiyaç giderildiğinde kaldırılan döşek, sofra, (erken örneklerde) gusülhane, vb. 'mobil' elemanlardır.

Sabit mobilyalar ise, yapı verilerine bağlı olarak çözülmüş hareketsiz elemanlardır. Çalışma kapsamında bu elemanlar dolaplar / yüklükler ve sedirler olarak iki başlık altında incelenmiştir.

2.2.3.1. Dolap ve Yüklükler

Resim 37: Türk Evi'nde dolap üst sınırı ile sergen ilişkisi.
Kaynak[94]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.68.

Geleneksel Türk Evi'nde oda'nın oluşumunda belirleyici en önemli elemanlardan biri dolaplardır. Temel işlevi depolama olarak tanımlanabilecek bu elemanlar, kapalı veya yarı /açık kurgularına bağlı olarak barındırdıkları eşyanın içeriğine göre, yüklük, kavukluk, lambalık, vb. farklı isimlerle anılabilmektedir.

Küçükerman, Türk Evi'ndeki dolap kuruluşlarının, tavan yüksekliğine bağlı olarak farklı geliştiğini vurgular. Buna göre alçak tavanlı odalarda dolap yüksekliği tavan ve döşeme arasında kesintisiz olarak yer alırken; tavan yüksekliği arttıkça, dolap biçimlenişi gelişmeye başlar (Şekil 8). Dolap için yüksekliği ayrıca sınırlandırılmış tanımlı bir alan yoksa ve tavan yüksekse, kullanım yüksekliğinin üstü ya boş tutularak üstte bir girinti oluşturacak şekilde boş tutulur (Şekil 9), ya da dolap boyunca yapılacak bir kapama ile yan düzlem, dekoratif bir takım süslemelerden oluşan kesintisiz bir yüzey olarak algılanır (Şekil 10).

[94] Bu kaynaktan kullanılan çizim, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

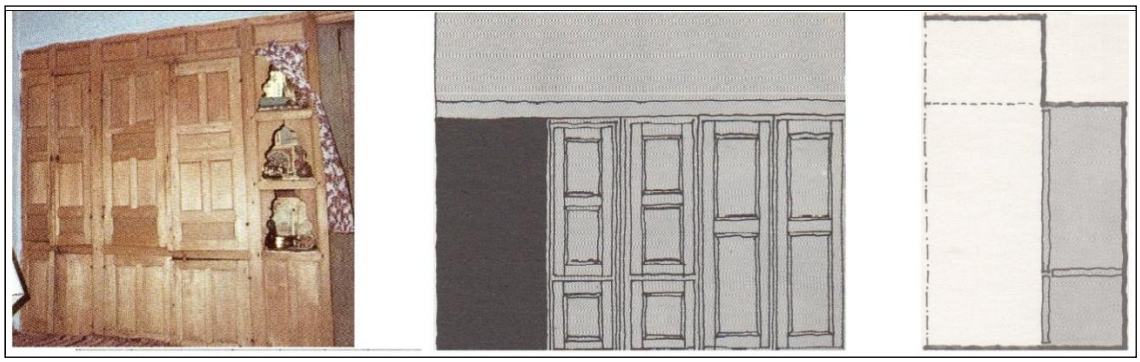

Şekil 8: Alçak tavanlı veya dolap için tanımlı bir alanı olan, yalın dolap çözümleri.
Kaynak[95]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.164,166.

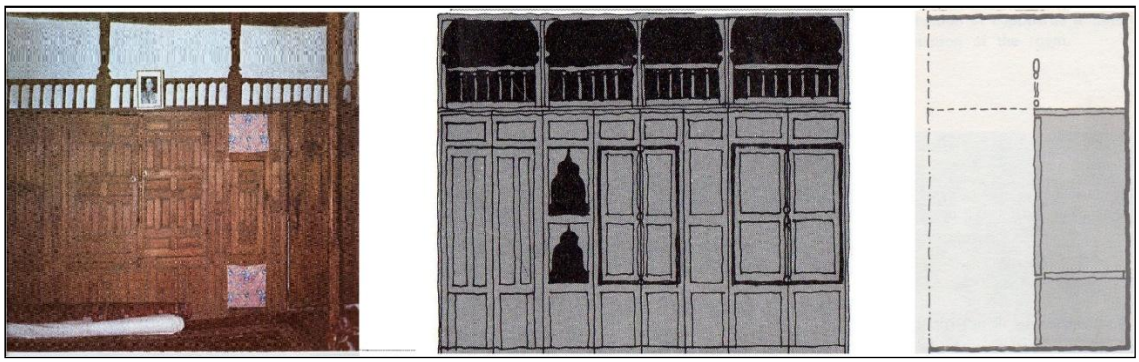

Şekil 9: Orta yükseklikte tavanlı, az süslemeli dolap çözümleri.
Kaynak[96]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.164,167.

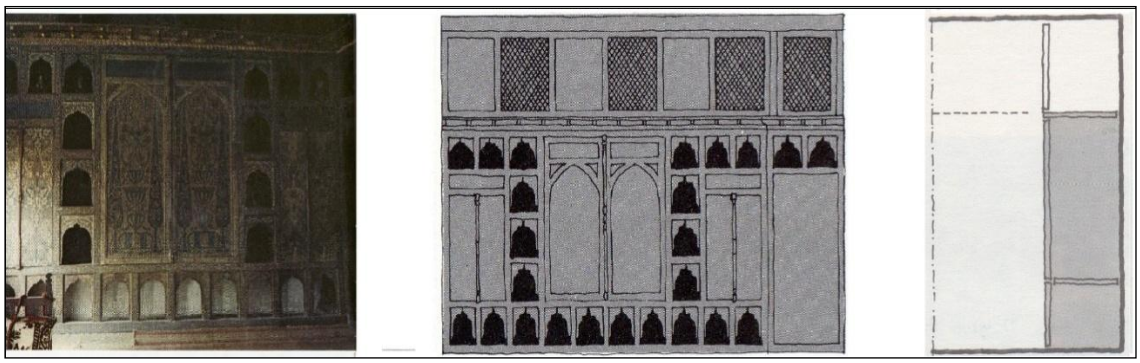

Şekil 10: Çok yüksek tavanlı, çok süslemeli dolap çözümleri.
Kaynak[97] : Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.164,168.

[95] Bu kaynaktan kullanılan görseller, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.
[96] Bu kaynaktan kullanılan görseller, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.
[97] Bu kaynaktan kullanılan görseller, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

Dolabın zenginliğinin en önemli göstergesi, üzerinde barındırdığı açık raflar / niş'lerdir. Bu nişler, farklı yörelerin işçiliklerine göre farklı biçimler alabilir ve çeşitlenebilir. Kuşkusuz ki genele yayılabilecek tüm bu gelişim, tüm mekansal öğelerde olduğu gibi kullanıcının ekonomik koşulları ve dolayısıyla konutun ölçeği ile paralel bir gelişim olacaktır.

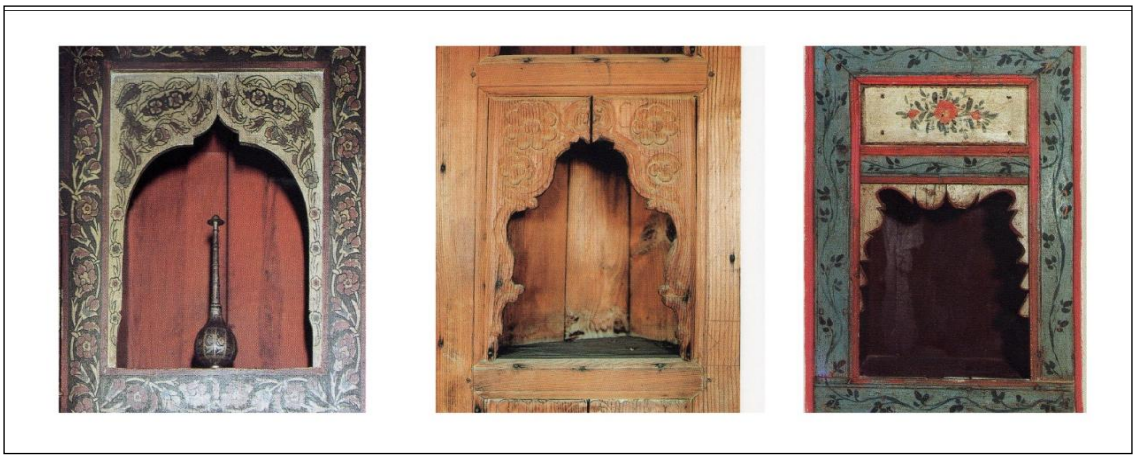

Resim 38: Dolap üzerinde açık raf / niş örnekleri.
Kaynak[98]: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.58.

Konum olarak dolaplar, oda girişleriyle yakın ilişki içindedir. Ancak bu noktada odayı, bağımsız bir mekân olarak ele almak yanlış bir yaklaşım olacaktır, çünkü dolap çözümleri, konut içinde aynı katta bulunan odalararası düzenden de etkilenmektedir. Bu durumda dolap konumları, müstakil bir oda içinde çözüldüğünde ayrı, odalararası bir bağlantı ve / veya ayrım elemanı olduğunda ayrı değerlendirilebilir.

Çizim 19, sırt sırta bulunan iki odanın bir çözümünün dolaplarca sağlandığını gösteren farklı kurguları; Çizim 20'de müstakil bir odanın içinde dolapların mekân girişiyle ilişkisine yönelik farklı kurguları içeren plan çözümleridir. Örnekler bu sabit elemanların hem kapı ile hem de ocak ve pencere ile ilişkilerinin çeşitlerini de gösterir niteliktedir ve bunları çeşitlemek de mümkündür.

Konumu ve biçimleniş şekli nasıl olursa olsun, konunun başında da değinildiği gibi dolaplar, farklı depolama işlevlerini yerine getiren elemanlar olarak tanımlanmıştı.

[98] Bu kaynaktan kullanılan görseller, Photoshop programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

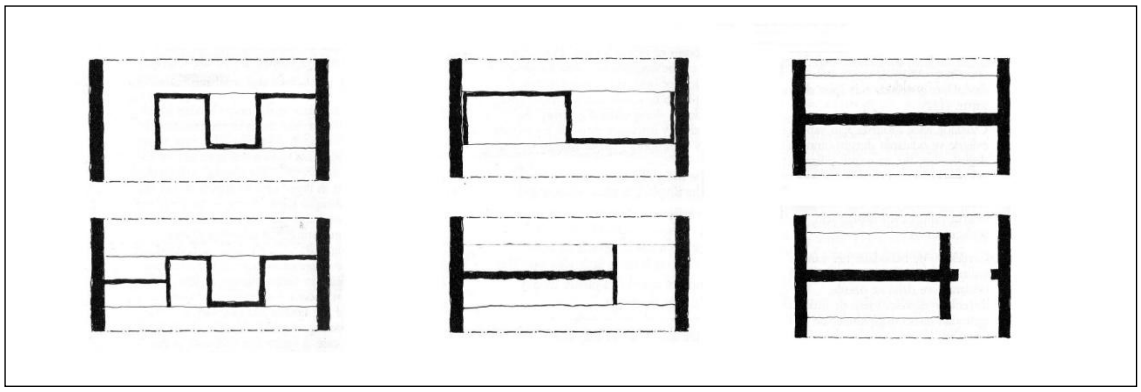

Çizim 19: Odalar-arası bağlantı / ayrım elamanı olarak dolap konumları.
Kaynak[99]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.177,180.

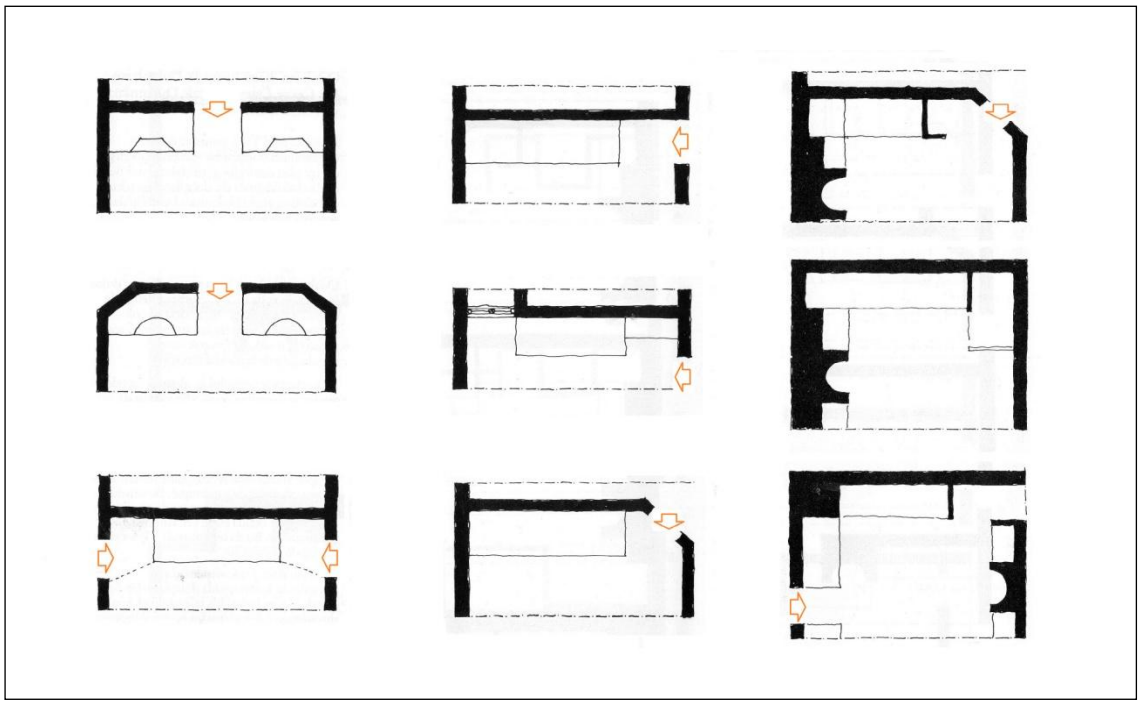

Çizim 20: Bağımsız bir oda içinde dolap konumları.
Kaynak[100]: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.172,174,175.

Bugün de işlevini koruyan bu özelliğinin dışında Geleneksel Türk Evi'nde dolaplar, yıkanma ve servis amaçlı olmak üzere iki farklı işleve daha yanıt vermişlerdir.

[99] Bu kaynaktan kullanılan çizimler, Autocad programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.
[100] Bu kaynaktan kullanılan çizimler, Autocad programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

Gusülhane olarak tanımlanan ilk özellik, günlük kullanımı içinde yüklük olarak kullanılan dolabın bir bölümünün, ihtiyaç duyulduğunda yıkanmak için kullanılması olarak açıklanabilir. Bu alan bir kişiyi oturur pozisyonda içine alabilecek büyüklükte kurgulanmıştır. Bu dolaplar, genellikle yan odada ocağın bulunduğu duvara ortak olacak şekilde konumlanmakta, böylece ocağın ısısından yararlanma olanağı sağlamaktadır.

Dolapların odalar-arası bağlantı / ayrım elemanı olarak tasarlandıklarında yüklendikleri servis işlevi ise "Dönme-dolap" olarak tanımlanır.

Resim 39: Geleneksel Türk Evi'nde Gusülhane ve Dönme-dolap örnekleri[101].

Geleneksel Türk Evi'nde bir oda, selamlık olarak adlandırılır ve bu oda, erkek konukların, evin erkeği tarafından ağırlandığı bölümdür. Bu mekânın girişi, hem kapının, hem de dolabın konumlarıyla daha saklı ve mahremdir. Evin hanımının bu odaya girmeden servis yapabilmesi amacıyla, çoğunlukla dolabın ayırıcı bir eleman olduğu örneklerde veya dolabın duvarı içine alığı daha gelişmiş müstakil örneklerde dönme-dolap adı verilen çift yönlü dolap içi bir mekanizma, servis elemanı olma özelliğini taşımaktadır. Böylece sırt sırta bulunan iki mekânın birinden diğerine görsel engel korunarak iletişim kurmak olanaklı hale gelmektedir.

[101] Soldan sağa Kaymakamlar Evi ve Asmazlar Konağı: Safranbolu / KARABÜK, 2010

2.2.3.2. Sedirler

Yapı ile ilişkisi bakımından sedirler, konutun bulunduğu bölgeye göre farklılıklar gösterirler. Sıcak iklim bölgelerinde veya yazlık konutlarda (bağ evlerinde) zeminden koparılarak kurgulanmaları, minderin altında hava sirkülasyonunun oluşmasına olanak sağlar. Öte yandan soğuk iklim bölgelerindeki kurgunun, minderin altının doldurulması ile çözüldüğü görülür, (Çizim 21).

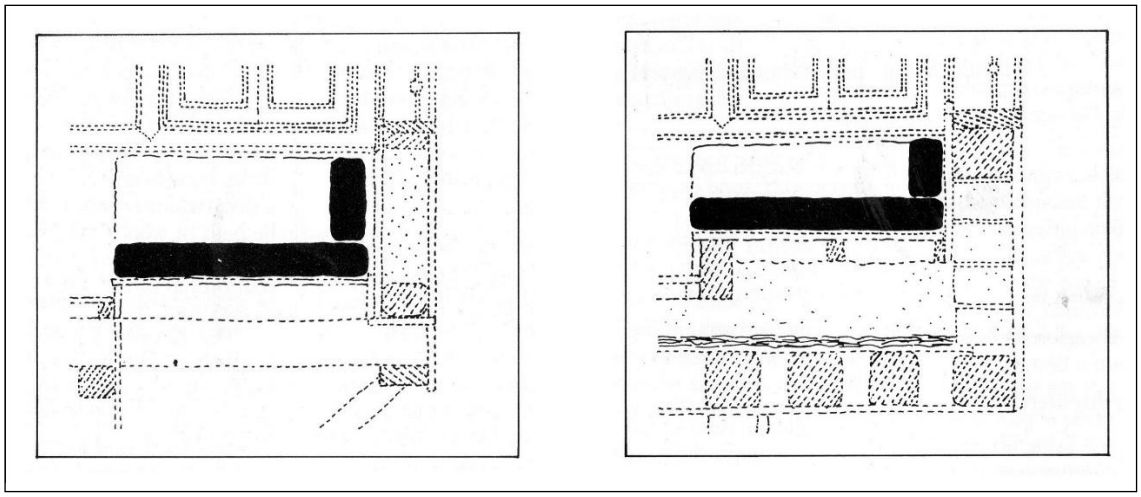

Çizim 21: Geleneksel Türk Evi'nde Sedir'in biçim kurgusu.
Kaynak: Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.150.

Bu doldurma işlemi, yapının ne şekilde inşa edildiğine göre değişiklikler gösterebilir. Örneğin yapı kerpiçten inşa edildiyse dolgu aktoprak denilen beyaz bir toprakla yapılıyorken, ahşaptan inşa edildiyse dolgu ahşap veya pişmiş toprak üzeri ahşap kaplama olabilmektedir[102].

Yaklaşık 35 – 45 cm.lik yüksekliğe sahip yükseltmeler üzerine, halı, kilim, minder gibi dokumalar kaplanır. Yerle ilişkili oturma eyleminin bağdaş kurma, bir ayak alta alınarak oturma, diz üzerine oturma gibi şekillerinin olması nedeniyle genişlik 75 – 105 cm. arasında değişiklik gösterir. Bu genişliğe, sırt dayanma minderleri de dâhildir[103].

[102] Önder Küçükerman, **Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1985, s.148-149.
[103] Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.229.

Sedirin duvarla temas ettiği yüzeylerde, ***katı yastık*** adı verilen, içleri çeltik otu doldurulmuş yastıklar yer alır. Bu yastıkların standart ölçüleri 90-100x35x10-12cm.dir ve üzerleri kadife, basma, halı, vb. dokumalarla kaplıdır. Özellikle halı kaplı olanlar, ***'halı yastık'*** olarak tanılanır[104].

2.2.4. Hareketli Mobilya Ölçeğinde Türk Evi

2.2.4.1. Oturma Elemanları

Geleneksel Türk Evi'nde oturma işlevi sadece sedir aracılığıyla karşılanmaz; oturma eyleminin bağdaş kurma şeklinde gerçekleşiyor olması nedeniyle yere serili ***halı***, ***kilim*** ve ***minder*** gibi elemanlar da oturma amacıyla kullanılır. Bu elemanlar, oturma yerinin yetmediği durumlarda, saygın konukların veya evin reisinin sedirde oturmasına olanak sağlamak amacıyla yaşça küçüklerce tercih edilir.

Kışın ocağın başına ve iki yanına ***'ocak başı minderi***' adı verilen 75x105cm. boyutlarında, pamuktan yapılmış minderler konulur. Bu minderlerin arkasına konulan katı yastıklar, oturmayı daha konforlu hale getirir[105]. Bu minderler, kullanılmadıkları durumlarda yüklüklerde saklanır, (Resim 44).

Son olarak, oturulması sakıncalı veya kirli yerlerde oturulması amacıyla, '***kürsü***' denilen alçak sandalyeler kullanılır[106].

2.2.4.2. Yatma Elemanları

Esnek karakteri çalışmada sıkça konu edilen oda, geceleri uyuma amaçlı olarak da kullanılır; bunun için ayrı bir sabit eleman / düzenek yoktur. Yatma zamanı geldiğinde, yüklük içinde depolanan ***yatak***, sedirin önünde yere serilir, üzerine çarşaf, yastık ve yorgan yayılarak mekan, yatma mekanına dönüştürülür. Sabah, kurulduğu şekilde kaldırılarak mekan günlük kullanıma hazır hale getirilir.

---

[104] a.g.e. s.246.
[105] Blogger, http://umutarabulsrnce.blogspot.com/2011/07/sirince-halkinin-evlerdeki-geleneksel.html?zx=51dee1f6226872fe, (09.01.2013).
[106] Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.230.

Bir diğer yatma elemanı ise '***beşik***'tir. Gündüz oda içinde annenin veya büyüklerin yakınında bulunabiliyorken geceleri, annenin yatağının yanında yer alır. Beşiğin malzemesi, kolay işlenebilir ve temin edilebilir olması nedeniyle ahşaptır. Oyma ve kakmaların / bezemelerin yoğunluğu, ailenin sosyo - ekonomik durumunun en kuvvetli göstergelerindendir.

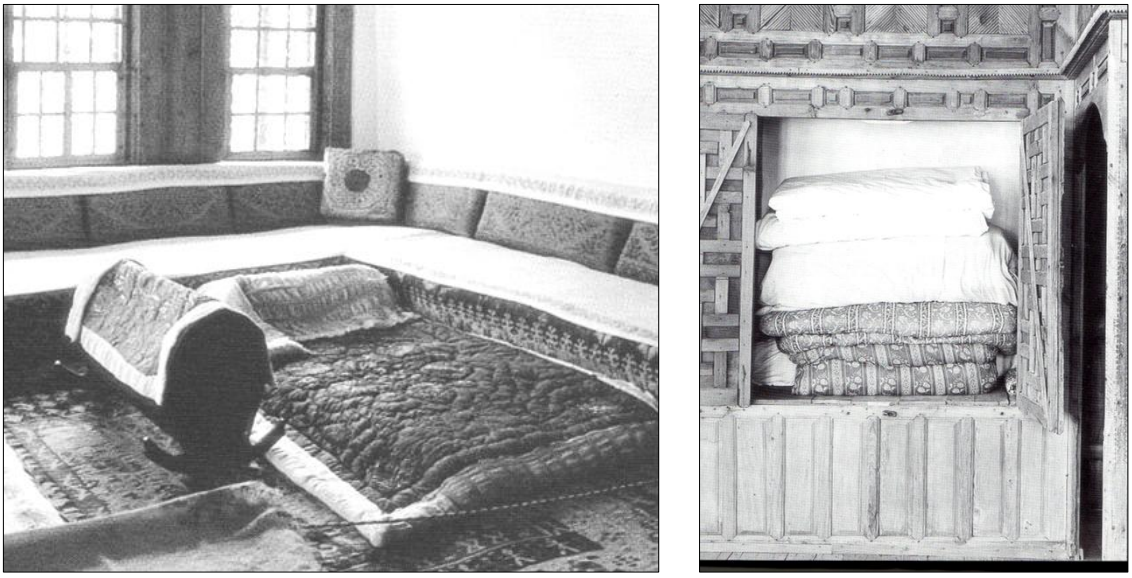

Resim 40: Hareketli mobilyalar: Yatak ve beşik.
Kaynak: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.50.

2.2.4.3. Yemek Hazırlama Elemanları

Yemek hazırlama, herhangi bir oda içinde yapılabileceği gibi, 'aşevi' adı verilen ayrı bir odada da yapılabilmektedir; bu mekan, genellikle orta katta konumlanır. Türk evinde, göçebe dönemden kalma bir özellik olarak gelişmiş bir mutfak düzeni yoktur. Yemek hazırlamak için sebzeler ya bahçede, ya da aşevinde leğen içinde, güğümden boşaltılan suyla yıkanır, ayıklanır, doğranır[107].

> *Mutfak kapları dolaplarda durur. Dolapların içinde raflar vardır. Bazı evlerde mutfağı bezeme amacı ile kapaklı sahanlar ve az kullanılan tencereler büyükten küçüğe doğru sergene sıralanır. Ayrıca sabunlar kurutulmak üzere sergene dizilir. Yemek pişirmek için gerekli malzemeler az miktarda ocak başı dolabında saklanır. Salça, yağ, kavurma, pirinç, bulgur, şeker kadının hemen elinin altında bu dolapta bulunur*[108].

[107] a.g.e. s.231.
[108] a.g.e. s.231.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde aşevi, Resim 41'de de görülebileceği gibi daha bugünün kullanımına yakın, mutfak kodları belirgin bir mekana dönüşür. Ancak Günay'ın da belirttiği gibi mevcut dolaplar, yiyecek depolama amaçlı değil, yemek hazırlama elemanlarını depolama amaçlı kullanılır. Yiyecekler bu iş için ayrıca tanımlanan ambar ve kilerler içinde depolanır (Resim 43).

Resim 41: Hareketli mobilyalar: Aşevinde yemek hazırlama elemanları[109].

Uzun süreli saklamak üzere kurutulan, pişirilen, tuzlanan yiyecekler, küpler, testiler, fıçılar ve ambar ismi verilen ahşap kutular içinde saklanırlar. Ambarların içleri bölmeli ve üstten kapaklıdır. Genellikle köknar ve çamdan yapılmış büyük ambarlarda çuvallar içinde buğday, ceviz, badem, un, kepek, vb. gıdalar; küçük ambarlarda torbalar içinde pestil, kuru meyveler, tarhana, makarna, pekmez, reçel, vb. gıdalar saklanır.

Büyük ve küçük ambarlar, Resim 42'de de görülebileceği üzere birlikte konumlanır. Küçük ambara basılarak büyük ambara çıkılır. Büyük ambarlar geride, insan boyunda, küçük ambarlar önde 60-80cm. yüksekliğindedir. İçleri bölmeli ve üstten kapaklıdırlar[110].

[109] Kaymakamlar Evi, Safranbolu / KARABÜK, 2010.
[110] Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, 1"İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.237.

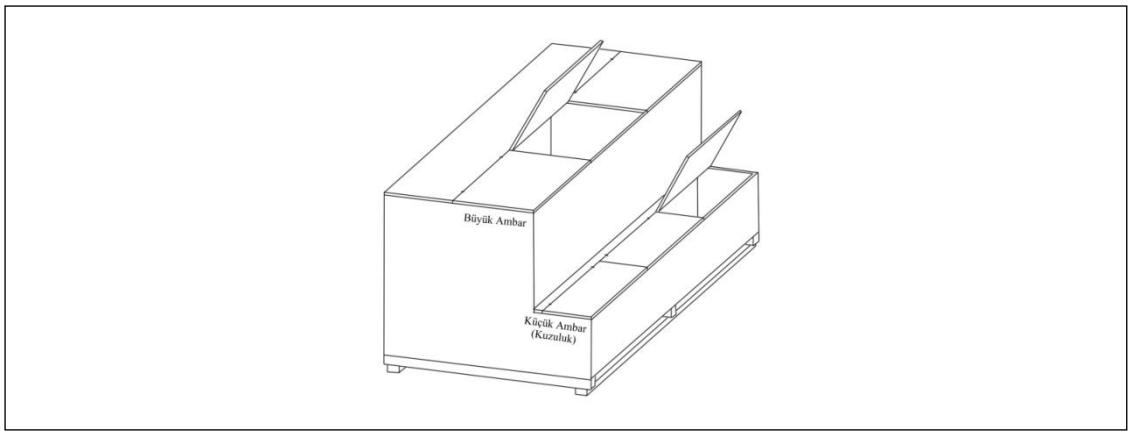

Resim 42: Hareketli mobilyalar: Ambarlar.
Kaynak: Reha Günay, **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: YEM Yayınları, 1998, s.237.

Resim 43: Hareketli mobilyalar: Kiler[111].

Uzun süreli saklamak üzere kurutulan, pişirilen, tuzlanan yiyecekler, küpler, testiler, fıçılar ve ambar ismi verilen ahşap kutular içinde saklanırlar. Ambarların içleri bölmeli ve üstten kapaklıdır. Genellikle köknar ve çamdan yapılmış büyük ambarlarda çuvallar içinde buğday, ceviz, badem, un, kepek, vb. gıdalar; küçük ambarlarda torbalar içinde pestil, kuru meyveler, tarhana, makarna, pekmez, reçel, vb. gıdalar saklanır.

Kilerde ise, ambarlarla birlikte tel dolaplar içinde çanaklar, sırlı kaplar, tahta kaplar ve sinilerle birlikte pekmez, salça, turşu, reçel, peynir, vb. gıda maddeleri depolanır[112].

[111] Kaymakamlar Evi, Safranbolu / KARABÜK, 2010.

2.2.4.4. Yemek Yeme Elemanları

Türk Evi'nde yemek, üzerine oturulabilen her alanda yenilebilir. Mütevazi ölçekli konutlarda en yaygın yemek yeme şekli, yere serilen bir ***sofra bezi*** üzerine konulan daire biçiminde ahşap ayaklı bir tabla üzerinde yemek yemedir, (Resim 44). Mütevazi olmayan konutlarda ise, konuk geldiğinde '***ayakçak***' adı verilen tepsi altlığı üzerine konulan bakır veya pirinç ***sini*** üzerinde yenilir. Kalabalık yemeklerde '***meydan sinisi***' denilen daha büyük siniler kullanılır; böylece bir oturuşta 10 - 15 kişi aynı anda yemek yiyebilir.

Resim 44: Hareketli mobilyalar: Sofra ve minderler[113].

Konutun sosyo - ekonomik durumu nasıl olursa olsun, sofranın ortasında yemek sahanı bulunur, ortak tek kaptan tahta kaşık aracılığıyla yemek yenilir. ***Peşkir***, herkese ayrı ayrı verilebileceği gibi, ortak kullanılabilecek şekilde, sofrayı dolanarak herkesin dizini örten bir eleman olarak da görülür[114].

---

[112] Blogger, http://umutarabulsrnce.blogspot.com/2011/07/sirince-halkinin-evlerdeki-geleneksel.html?zx=51dee1f6226872fe, (09.01.2013).
[113] Kaymakamlar Evi, Safranbolu / KARABÜK, 2010.
[114] a.g.e. s.233.

2.2.4.5. Depolama Elemanları

Odaların esnek ve çok işlevli kullanımları, hareketli mobilyaların ancak gerektiğinde kullanımını, dolayısıyla kullanılmadığı zamanlarda saklanmasını beraberinde getirir. En temel depolama elemanları olan yüklükler ve dolaplar, bunlarla bağlantılı oymalar, çiçeklikler ve yatay sınırlayıcı olarak sergen, sabit mobilya ölçeğinde ele alınmış ve bu elemanların aynı zamanda yapıyla doğrudan ilişkili olarak mekân bölücü özelliklerine de değilmiştir.

Aynı amaçla, yani depolama amacıyla kullanılan en temel hareketli mobilyalar, bohçalar ve sandıklardır.

Bohça, genellikle tekstil ürünlerinin türlerine göre ayrı ayrı konulduğu en temel elemandır. Genellikle dolap içindeki raflara veya sandıklara konulur. Elbise için ayrı tanımlanmış bir depolama elemanı yoktur.

Sandık ise, bohçalar ve/veya değerli eşyaların depolanması amacıyla kullanılan, ceviz veya selviden yapılmış mobilyalardır. Selvinin özelliği güve yapmamasıdır. Genellikle oda yakınlarında konumlanırlar[115].

Çalışmada bu noktaya kadar tüm boyutlarıyla Geleneksel Türk Evi'nin geçirdiği tarihsel süreç ve bu süreç sonucunda oluşmuş konutun yapı, iç mekân, sabit ve hareketli mobilya ölçeklerindeki biçim grameri tüm boyutlarıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Bir sonraki bölüm, Türkiye'de konutu, çağdaş yaşam kültüründe ele almakta, iç mekân ve mobilya ölçeklerinde kurgunun aynı oluşu nedeniyle biçim gramerine, farklı yapı tipolojileri üzerinden yaklaşmaktadır.

[115] a.g.e. s.240.

3. ÇAĞDAŞ YAŞAM KÜLTÜRÜNDE TÜRK EVİ

Günümüz konut kavramı, çalışmada buraya kadar konu edilen Geleneksel Türk Evi'nden tamamen farklı bir biçim gramerine ve işlev şemasına sahiptir. Gelinen bu noktaya dair eleştirel bir bakış açısı geliştirebilmek, kuşkusuz ki öncelikle çağdaş Türk konut biçimlenişinin tarihsel sürecini ele almakla mümkün olabilecektir.

Çalışma kurgusundan da anlaşılabileceği üzere, geleneksel konut grameri ele alındıktan sonra böyle bir bölümü konu etmek, diğer bir deyişle kurgu içinde gelenek ve çağdaşı birbirinden koparmak, yerleşik yaşamda Türk Evi adı verilen konut tipiyle başlayan 'ev' serüveninin bugün geldiği noktaya dair sürekliliğinin olmayışı eleştirisiyle şekillenmiştir.

Abdi Güzer'in, *"68'den 98'e Konutun ve Mimarın Kısa Öyküsü"* başlıklı yazısı da, bu eleştiriyi destekler niteliktedir:

> *1968 yılında, ben ilkokuldayken ve o yılın ileride önemli bir dönüm noktası olarak anılacağını henüz bilmiyorken, Türkiye'de birçok kişinin yaşadığı şey benim de başıma geldi. Bahçeli evimizden çıkarak bir apartman dairesine taşındık.*
>
> *Karışık duygular içindeydim. Apartmanı o gün tam olarak kavramsallaştıramadığım Modernizm düşüncesi ile özdeşleştirmemden kaynaklanan heyecan ve kiraz ağaçlarımı yitirmenin hüznü.*
>
> *Tek katlı ev eskiyi, konfor koşullarına yönelik sorunları, toplumun dışında kalmış olmayı simgeliyor, yalnızca arsanın getireceği kat adedi ile değer buluyordu. Apartman ise yeniyi, çağdaşlığı, konforu, çağın gereğini, toplumsal yaşamı, benim içinse daha çok arkadaşı ve bisikletimi çıkartmak zorunda olduğum bir sürü merdiveni simgeliyordu*.[116]

Güzer'in de vurguladığı 'Modernizm' kavramı, Batı'da örneklerine rastlanan 'özgün'lük arayışı olarak değerlendirilebileceği gibi, Türkiye'deki Cumhuriyet döneminden kaynaklanan siyasi, toplumsal, ekonomik ve kültürel bir dönüşümün de etkisidir.

Bu bölümde, geleneksel mekân tasarımından, 'modern' veya 'çağdaş' mekân tasarımı eğilimine geçiş süreci ele alınacaktır.

---

[116] C. Abdi Güzer ve Diğerleri, "68'den 98'e Konutun ve Mimarın Kısa Öyküsü", **Cogito: Bir Anatomi Dersi Ev**, Sayı:18, (Bahar 1999), s.242.

3.1. ÇAĞDAŞ TÜRK YAŞAM KÜLTÜRÜNDE KONUT GELİŞİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Geleneksel Türk evleri, 19.yy. başlarına kadar, koşullar elverdiği ölçüde kullanılmışlardır. Ancak 20.yy. başlarında büyük kentlerde başlayan hızlı gelişmeler sonucunda, sofalar daralıp, işlev ve boyutlarını yitirip, sadece dolaşım alanı olarak kullanılan hollere dönüşmüştür.

Şevki Vanlı, Türk konutunun mekân çözümlemelerini kendi yaşamından örnekleyerek şu şekilde aktarmaktadır:

> *... Oturma odasının üç tarafında sedir, giriş tarafında yüklük ve dolaplar var. Yüklükten şilteler alınıp sedirlere seriliyor, altından bir banyo çıkıyor ama suyu, kovalarla ve ısıtılmış olarak taşınıyor... Yüklük her odada var... Her oda, her işlev için kullanılabiliyor... Tarih boyunca dünyanın her yerinde olduğu gibi, mekânlar bugünkü değerlendirme ile 'esnek' ...*[117]

Buradan da anlaşılabileceği üzere, Türk konutunda her mekân, kendi içinde bağımsız bir birim olarak oluşturulmuştur. Ancak 20.yy.ın başlarında, kültürel ve sosyal bir takım değişimlerin başlamasıyla geleneksel Türk konutu, yerini Avrupai standartlara sahip konutlara bırakmıştır.

Yine aynı alıntıdan bir parça, değişen dünya paralelinde Türkiye'deki değişimleri şu şekilde ifade etmektedir:

> *... Teknoloji ile birlikte dünyanın bir bölümü zenginleşip diğer ülkeleri sömürürken Türkiye'nin de batılılaşma sürecini seçmesi akılcı bir yaklaşımdı... 1930'lar geldi çattı, şehirleşme kıpırdandı, apartmanlar ve apartmancıklar yapılmaya başlandı... Odalardaki odun sobaları sofalara çıktı ve kömür sobası oldu. Bu değişim, sofa etrafı oda düzenini korudu... Kalorifer ise önde 'L' salon arkada yatak odaları, ortaya banyo, mutfak ve merdiven çözümünü getirdi. Sofa öldü, koridor doğdu... Fakirlikten konutlar, odalar küçüldü, oda sayısı çoğaldı, her taraf kapı oldu...*[118]

'Türk Evi'nin 'Türkiye'de konut' olarak tanım değiştirme sürecini tanımlayan süreç dört başlık altında değerlendirilmektedir: Tanzimat'ın İlanı ve Batılılaşma Hareketleri, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve sonrasıdır.

---

[117] Şevki Vanlı, "Konutun Bilimsel olmayan kısa hikayesi", **Mimarlık Dergisi**, Sayı.261, (Ocak 1995), s.15.
[118] a.g.e. s.16.

3.1.1. Tanzimat'ın İlanı ve Batılılaşma Hareketleri

1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması, siyasal açıdan büyük bir imparatorluğun gerilemeye başladığının kanıtı olduğu kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni yapılanma ve toplumsal ilişkiler düzeninin de başlangıcı olmuştur.

Artık bu tarihten sonra Batı uygarlığının etkileri, başta saray çevresinde olmak üzere, toplumun değişik kesimlerinde gittikçe yoğunluğunu arttırarak, varlığını duyurmaya başlayacaktır[119].

18. ve 19. Yüzyıllarda Avrupa'da yeni buluşların üretimde kullanılması, buhar gücüyle çalışan makinelerin; makineleşmiş bir endüstriyi ortaya çıkarmasıyla başlayan ''Endüstri Devrimi'' diye adlandırılan yenidünya düzeni kurulmuştur[120]. Bu düzen ve etkileri, Avrupa ile yakın ilişki içinde olan Osmanlı toplumunun da, kendine özgü yarattığı değerlerin, büyük bir oranda biçim değiştirmesine neden olmuştur; toplum yapısı, hızla bozulmaya ve parçalanmaya yüz tutmuştur.

Zeylan, Kıray'ın ifadeleriyle Osmanlı toplum düzeninin dönüşümünü şöyle tanımlamıştır:

> *Yeni mahalli güçler, sultan-ayanlar ilişkileri, milliyetçilik cereyanları ve Yunanistan'ın ve diğer Balkan ülkelerinin ayrılışı, yeni hukuksal düzenlemeler, Tanzimat hareketi, yeni vergi düzeni–iltizam-. Yeni mülkiyet düzeni –toprak kanunu-, yeni kamu düzenlemeleri –mecelle ve kanunu esasi-, yeni eğitim düzenlemeleri –harp okulu, tıbbiye, mühendishane, mektebi mülkiye-, yeni ekonomik örgütlenmeler –bankalar, sigortalar, büyük mağazalar, vs. ki bu liste daha da uzayabilir ve içine yeniden oluşan gazete, roman, piyes yayımları, tiyatro, sarayın da büyük katkısı olan yeni resim ve yeni müzik etkinlikleri eklenebilir.*[121]

1839 yılına gelindiğinde, sözlük anlamı düzenleme / reform demek olan Tanzimat Fermanı okunur.

Tanzimat'ı hazırlayan etkiler, II. Mahmud'un tahtta olduğu 1808 – 1839 yıllarında gerçekleştirilen yenilikler olmuştur: 1826'da Yeniçeri Ocağının kaldırılması, ilk

---

[119] Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.2.
[120] Pınar Kezban Zeylan, "19.yy. Sonrası Türkiye'de Toplumsal Değişimlerin Konut Mekanına Etkisi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, MSGSÜ FBE, 2009), s.23.
[121] a.g.e. s.24.

gazetenin çıkarılması, hafta tatili anlayışının getirilmesi, kıyafetlerin değişmesi, Avrupa ile gelişen diplomatik ilişkilerde, modern olarak nitelendirilebilecek yaklaşımlar, örnek olarak verilebilir[122].Bu modernleşme ve yenileşme dönemi, mimarlık alanında da önemli etkilere neden olur. Dönem yapılarının plan kurguları, yapı malzemesi ve üslup anlayışı açısından önemli yenilikler gözlenir. Örneğin bürokrasinin gelişmesi, yeni bir yapı türüne ihtiyaç doğurur. Can'ın tabiriyle, *"Dünyaya açılma kararındaki yenilikçilerin tercih ettiği mimari üslup, tüm dünyada evrensel bir dil olarak uygulama alanına yansıyan Neoklasik ağırlıklı üsluptur."*[123]

İstanbul mimarlığında, Tanzimat dönemi yapılarına örneklik eden ve üslup olarak bu devrin başlamasında etkin olan yapı, Rus Elçiliği Binası olmuştur. Yapı, 1938'de mimar Gaspare Fossati tarafından Pera'da inşa edilmiştir.

Resim 45: Rus Elçiliği Binası, Pera / İSTANBUL.
Kaynak: Yeniköy Voleybol İhtisas Kulübü Resmi Web Sitesi, http://www.yvik.org.tr/index.asp?pg=kh&newID=1414, (25 Ekim 2011).

Yapı tipi açısından bakıldığında, özellikle İstanbul için, yangına karşı dayanıklı oluşu nedeniyle kâgir yapılar tercih edilmeye başlanır ve yaygınlaşır. Bu yapıların en önemli

[122] Cengiz Can, "Tanzimat ve Mimarlık", **Osmanlı Mimarlığının 7. Yüzyılı 'Uluslarüstü Bir Miras**, İstanbul: YEM Yayın, 25-27 Kasım 1999, s.130-136.
[123] a.g.e. s.131

örnekleri, yine Rus Elçiliği Binası'nın mimarı Fossati tarafından, Tarihi Yarımada'da verilir. Bu yapılara, Eminönü Limon İskelesi Karakolu, Darülfünun, Hazine-i Evrak Binası örnek olarak verilebilir. Yapıların cephe düzenlerinde farklı derinliklerde kütle hareketleri gözlemlenir.

> *Aksiyal simetrik cephe çözümlemeleri tercih edilmiş, cephe aksında çoğu kez girişi belirleyen ve üç açıklığı içerek kompozisyonlar vurgulanmıştır. Aksiyal simetriyi kuvvetlendiren bu üç modüllük düzenlemeler, açıklıkların daha büyük ölçülerde tasarlanması, üçlü cephe kompozisyonunun hafifçe öne çıkarılması veya en azından akstaki üç açıklığın cephedeki diğer boşluklardan değişik biçimlerde tasarlanması gibi düzenlemelerle vurgulanmıştır. Cephe boşluklarında önceden dikdörtgen veya yarım yuvarlak kemerler yaygınken, giderek basık kemerler de kullanılmaya başlanmıştır. Kat silmeleri, pencere söveleri, dönemin neredeyse vazgeçilmez cephe elemanlarıdır.*[124]

Bu yapıların iç mekân kurgularında döşemeler, merdivenler ve sabit elemanlarda ahşap kullanılmıştır.

> *Tanzimat Dönemi'nin ilk yıllarında yönetim tarafından gerçekleştirilen bu yapılar dönem mimarisine öncülük etmiş, giderek Tarihi Yarımada'da başka yönetim yapıları, Beyoğlu'nda yeniden inşa edilen elçilik binaları ve özel mülkiyetteki yapılar ile Boğaziçi'nde Sultan Abdülmecid'in yapımını başlattığı başta Dolmabahçe olmak üzere saray ve kasırlarla kısa sürede yaygınlaşmıştır.*[125]

Tanzimat döneminin sosyal tabakalaşmadaki değişimlerin göstergeleri, geleneksel konut dokusunun dönüşmesi[126] ve özellikle kamu yapılarının anıtsal, seçmeci bir yöntemle ele alınmasıyla görünür hale gelir. Bu etkiler altında ailelerin yaşantısı daha da dışa dönükleşmiş, kadın ve erkekler sosyal hayatta bir araya gelebilmeye başlamışlardır. Kadın ve erkeklerin sosyal ortamlarda görüşebilmesi üst sınıflarda ev ziyaretlerini ve alafranga davetleri beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, küçük ölçekte, konutlarda harem ve selam ayırımı zayıflamış ve konuk odası, yemek odası gibi yeni işlevler taşıyan mekânlar ortaya çıkmıştır[127]. Daha büyük ölçekte ise, müstakil evler yerini katlı evlere, apartman ilk örneklerine bırakır ki bu tür bir yaşam modernliğin göstergesi olarak tercih edilir hale gelir. Zeylan'ın çalışmasında bu durumun, özellikle nüfus yoğunluğunun fazla olduğu İstanbul gibi kentlerde başladığına işaret edilir.

---

[124] a.g.e. s.136
[125] a.g.e. s.134
[126] Nevin Turgut Gültekin, **19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s.17.
[127] Gökçe Ceyhan, "Türkiye'de Konut İç Mekânları Ve Donatılarında Değişim ve Süreklilik", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İTÜ FBE, 2002).

Resim 46: 1900'ler başında yayımlanmış bir Beyoğlu kartpostalı.
Kaynak: Gitti Gidiyor, http://urun.gittigidiyor.com/koleksiyon/istanbul-reproduksiyon-kart-galatasaray-beyoglu-45832228#product-information, (16 Ekim 2012).

Tanzimat Dönemi, yeni kamu yapılarının yanı sıra, Osmanlı mimarlığında "Sivil Mimari Çağ" olarak tanımlanabilecek yoğunlukta konutun inşa edildiği bir dönemi tanımlar. Yukarıda İstanbul Beyoğlu ve çevresi için örneklenen erken apartman örnekleri yanında, yine İstanbul'da özellikle ve çoğunlukla Boğaz kıyılarına inşa edilen saray, köşk, kasır gibi büyük ölçekli konutlar yapılmıştır. Yapı inşa edilişinde en büyük etken, kuşkusuz İstanbul nüfusunun 1829 ve 1885 yılları arasında, 359.089'dan 430.000'lere yükselmesiyle, artan nüfusa paralel olarak da kentin büyümesiyle ilişkilidir[128]. Öyle ki, kent 19.yy. başındaki sınırlarının dışına taşar.

> *1863–1871 yılları arasında inşa edilen Çırağan Sarayı (...), 1848-1856 yılları arasında tamamlanan Dolmabahçe Sarayı (...) ve 1865'te tamamlanan Beylerbeyi Sarayı büyük ölçekli saray kompleksleri olarak dönemin en önemli sivil mimari yapılarıdır. Büyük ölçekli bu saraylar dışında birçok köşk ve kasır inşa edilmiştir. Ayrıca hanedan ailesi ile dönemin zengin yönetici kadrosu tarafından yaptırılan yalı ve büyük kâgir konaklar bu dönemin sivil mimari örneklerindendir.*[129]

[128] Zeynep Merey Enlil, "19. Yüzyıl İstanbul'unda Konut Yapı Gelenekleri ve Kent Kültürü ", **Osmanlı Mimarlığının 7. Yüzyılı 'Uluslarüstü Bir Miras**, İstanbul: YEM Yayın, 25-27 Kasım 1999, s.286-295.
[129] Nurcan Yazıcı, "Osmanlılarda Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, MSGSÜ SBE, 2007), s.117.

Bu dönem yapı bezemelerinde Barok, Rokoko, French Empire ve Neo Klasizm etkileri görülür ki bunda kuşkusuz en büyük pay, yapı inşasında yabancı mimarların etkilerinin ağırlıklı oluşudur. Konunun başında değinilen Gaspare Fossati'nin yanı sıra, William James Smith (Tophane Kasrı), Balyanlar (Dolmabahçe Sarayı), Giuseppe Fossati (Naum Tiyatrosu), Barborini (Beyoğlu Belediye Yapısı), Stampa (İtalyan Hastanesi), vb., İstanbul'da birçok yapının tasarımcısı olarak karşımıza çıkarlar.

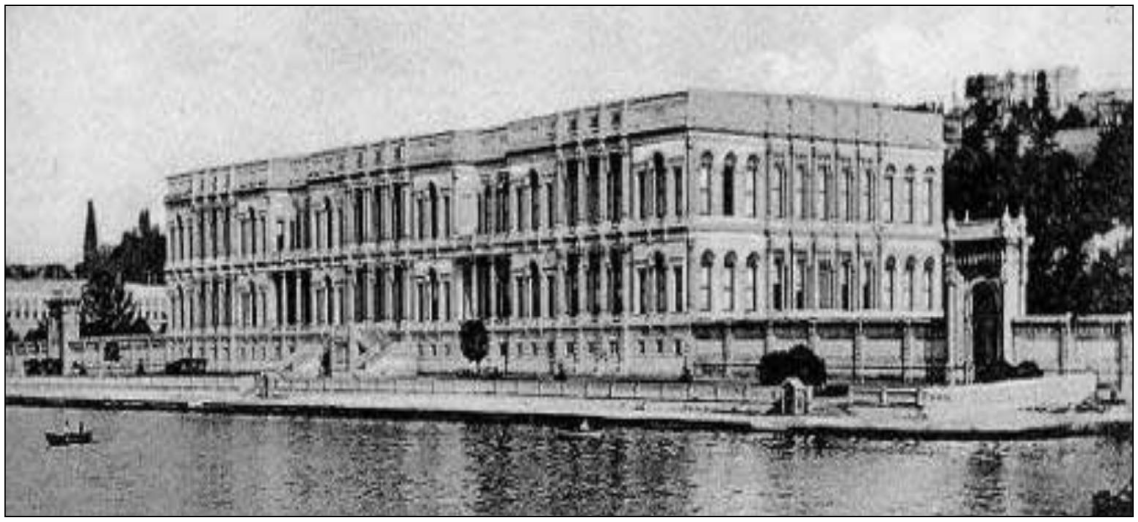

Resim 47: Çırağan Sarayı (Yangından önceki görünümü), İstanbul.
Kaynak: Nurcan Yazıcı, "Osmanlılarda Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, MSGSÜ SBE, 2007), s.167.

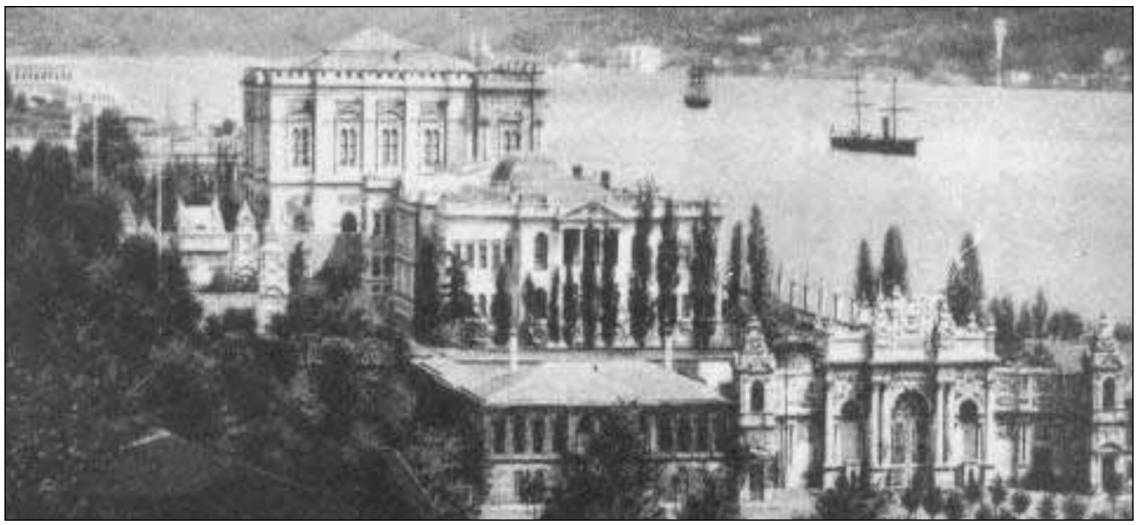

Resim 48: Dolmabahçe Sarayı, İstanbul.
Kaynak: Nurcan Yazıcı, "Osmanlılarda Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, MSGSÜ SBE, 2007), s.166.

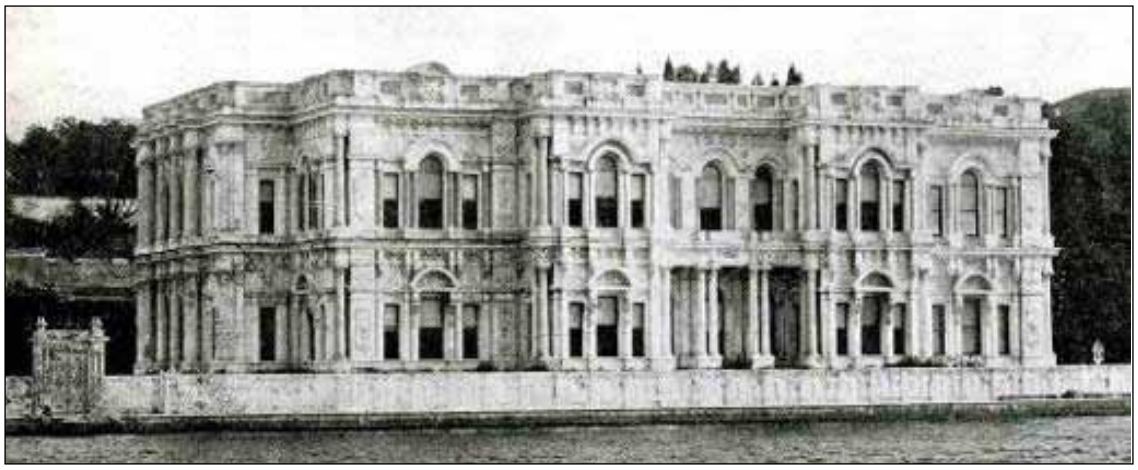

Resim 49: Beylerbeyi Sarayı, İstanbul.
Kaynak: Nurcan Yazıcı, "Osmanlılarda Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, MSGSÜ SBE, 2007), s.167.

Osmanlı'nın Tanzimat çerçevesinde geliştirdiği yeni ekonomik ilişkiler, Avrupa ile giderek artan temaslar, Batılı yaşam biçimlerinin giderek topluma nüfuz etmesine ve yeni tüketim kalıplarının oluşmasına neden olur. Örneğin oteller, tiyatrolar, mağazalar, sosyal kulüpler gibi yeni fonksiyonlar hayatlara yerleşir[130].

Özetlemek gerekirse, sadece biçim odaklı bir mekânsal dönüşüm değil, aynı zamanda içerik odaklı da bir sosyal dönüşüm söz konusudur. Dolayısıyla bu dönüşüm paralelinde yabancı mimarların, Batı'daki gelişmeleri bu topraklarda aktarırken getirdikleri yorum, çoğu kez yüzeysel kalmış, Sözen'in ifadesiyle Türk-İslam dünyasının yüzlerce yıl geliştirdiği değerlerle yorumlanamamış ve karmaşık bir görünüme bürünmüştür. Bu yüzden verilen ürünlerin hiçbirinde, sağlam bir bireşime (senteze) ulaşılamamıştır[131].

3.1.2. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi

Konuya (diğer tüm etkileri görmezden gelerek) 'biçimci' bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, 'Batılı' etkilerin yoğunluğu sonucunda bir 'doygunluk' durumunun oluştuğunu söylemek / savunmak yanlış olmayacaktır.

---

[130] Zeynep Merey Enlil, "19. Yüzyıl İstanbul'unda Konut Yapı Gelenekleri ve Kent Kültürü ", **Osmanlı Mimarlığının 7. Yüzyılı 'Uluslarüstü Bir Miras**, İstanbul: YEM Yayın, 25-27 Kasım 1999, s.286-295.
[131] Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.4.

Tasarım stillerinin bu tip doygunluklarla birbirlerine, 'karşı tutumlar' sergiledikleri ve sanatın böylece gelişim gösterdiği, tüm dönemlerde kendini gösterir. Bu paralelde denilebilir ki, 1908'de ilan edilen 2. Meşrutiyet'le birlikte gelişen milliyetçilik eğilimleri mimarlıkta daha da yeni arayışları gündeme getirmiştir. Türk mimarlığının, "Neoklasik Türk Üslubu" ya da Milli Mimari Rönesans'ı olarak ifade edilen, daha sonraları Birinci Ulusal Mimarlık adıyla anılacak ve 1908 – 1930 yıllarını tanımlayacak olan bu tarz, klasik Osmanlı yapılarından aktarılan öğeler ve süslemelerle yüklü yeni bir mimarlık yaratmaya yönelir.

Sözen'in ifadeleriyle, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk *ulusçuluğu "...Bütün muasır milletlerle bir ahenkte yürümekle beraber, Türk içtimai heyetinin hususi seciyesini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmayı esas sayar, bu itibarla, milli olmayan cereyanların memlekete girmesini ve yayılmasını istemez"*[132] biçiminde tanımlanacaktır. İçe dönük bir yapı ve milliyetçilik duyguları taşıyan bu yaklaşım, klasik Selçuklu ve Osmanlı yapı tasarımlarında sıklıkla kullanılan geniş saçaklar, kubbe, sivri kemer, sütun, çıkma, mukarnaslı başlık, çini kaplamalar gibi dini yapı öğelerini sivil mimarlığa uygulamaya çalışmış; bu yaklaşımıyla "Seçmeci" olarak tanımlanmıştır.

Yapı tasarımlarındaki bu seçmeci tavır, yalnızca Osmanlı'nın son dönemini değil, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Türk mimarlığını da büyük ölçüde etkilemiştir. Ziya Gökalp'ın başlattığı Türkçülük hareketiyle birlikte, Cumhuriyet Hükümetinin bu tavıra desteği, akımın, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da canlı kalmasını sağlamış, ancak izlenen yol, genç cumhuriyetin yenilikçi ve atılımcı karakteriyle bağdaşmamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, çoğu mimar ulusal mimarlık akımına bağlı kalmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. İlki, yetiştikleri kurumlardaki eğitim düzenidir. Dönemin bu alanda birkaç eğitim kurumundan biri olan Sanayi-i Nefise mektebi ile Mühendis Mektebi'nde yerli ve yabancı öğretim üyeleri, eğitimin ağırlığını bu tür bir mimarlığa verdiklerinden, bu dönemde, bu eğilimde bir kuşağın yetişmesine olanak sağlamışlardır. Kurumların ders programları incelendiğinde, ayrıntılarına kadar geçmiş mimarlık örneklerinden alıntılara, bunların günün koşullarına uyarlanmış biçimlerine

[132] a.g.e. s.28.

rastlanmaktadır. 1873 yılında uluslararası Viyana Sergisi için hazırlanan 'Usûl-ü Mimarî-i Osmanî' adlı kitapta, Montani Efendi ve meslektaşlarının çalışmalarından oluşan 189 levhada, Osmanlı mimarlığının dikkate değer örnekleri sergilenmekteydi. Bu yayının da gösterdiği gibi, Osmanlı mimarlığı çok önceleri araştırma konusu olmuş, bir esin kaynağı olarak ele alınmıştır[133].

Dönemin ve akımın önde gelen mimarları arasında, Kemalettin Bey (1870 – 1927), Vedat Tek (1873 – 1942), Muzaffer Bey (1881 – 1921), Arif Hikmet Koyunoğlu (1888 – 1982) sayılabilir.

Resim 50: (Soldan sağa doğru) Mimar Kemaleddin, Vedat Tek, Arif Hikmet Koyunoğlu.
Kaynak: Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Kemalettin_Bey, (10 Ekim 2012) ve Mimarlık Müzesi, http://www.archmuseum.org/Gallery/Photo_12_4_mehmet-vedat-tek.html, (10 Ekim 2011) ve Yapı Sektörünün Haber Portali, http://www.yapi.com.tr/Yayinlar/Yayinlar_arif-hikmet-koyunoglu-osmanlidan-cumhuriyete-bir-mimar_461.html, (10 Ekim 2011).

Yüksek öğrenimini 1887–91 arasında Hendese-i Mülkiye Mektebi'nde tamamlamış, 1895 – 1900 yılları arasında mimarlık eğitimi için devlet tarafından Berlin'e gönderilmiş Kemaleddin Bey'in, II. Meşrutiyet öncesi dönemde en büyük etkinliği eğitim alanında olmuştur.

1909'da II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra çağdaşlaşmaya yönelik bir atılımla, bütün devlet kurumlarında yenileştirme ve düzenleme girişimlerinin olduğu bir dönemde, Evkaf Nezareti'ne bağlı, vakıf yapılarının onarımıyla uğraşacak bir inşaat ve tamirat müdürlüğü kurulmuş ve başına Kemaleddin Bey getirilmiştir.

[133] a.g.e. s.29.

Kemaleddin Bey'in ilk iş olarak başlattığı İstanbul'un önemli eski yapılarının onarım çalışmaları onun ulusal mimarlık anlayışını geliştirmesine yardımcı olan bilgileri edinmesini sağlamıştır.

Resim 51: Mimar Kemaleddin, 1922: Harikzedegân (Tayyare) Katevleri Laleli, İstanbul.
Kaynak: Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=AO-kemalettin-yapit, (06.01.2013).

Resim 52: Harikzedegân (Tayyare) Katevleri, Orta Avlu'dan Görünüş.
Kaynak: Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=AO-kemalettin-yapit, (06.01.2013).

Mimar Kemaleddin'in İstanbul'da konut olarak inşa ettiği Harikzedegân Katevleri (Resim 46, 47), plan çözümü açısından Batı'daki çok katlı sosyal konut yapılarından izler taşır, ancak Türk aile yapısının gereksinimlerini karşılayacak şekilde planlanmıştır: Mutfak, banyo, tuvalet gibi ıslak hacimler, avlu çevresinde kurgulanış, mahremiyetini korumak amacıyla odalar, dış çeperlere yerleştirilerek ortak alanlardan uzaklaştırılmıştır.

Yeni Başkent Ankara'da da bu tip yapıların ilk örnekleri, Evkaf Müdüriyet-i Umumiyesi'nce -Mimar Kemaleddin- tasarlanan Vakıf Apartmanları (Resim 48, Çizim 22) ve başlangıçta Devlet Demiryolu Personeli için tasarlanan (ancak işlevi sonradan değiştirilen) Devlet Demiryolları 2. İşletme Başmüdürlük Binası (Resim 49) olmuştur.

> *Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kira yoluyla gelir sağlamak amacıyla yaptırdığı ... apartman bodrum, dükkanların bulunduğu zemin katın üstünde dışarı taşan dört kat ve çatıdan oluşmuştur... zemin katın en önemli özelliği birinci kata da yükselen bir tiyatronun yer alışıdır. İkinci kattan başlayarak daireler ortadaki avluya bakmaktadır. Zamanla iç bölmelerinde değişikliğe uğrayan yapı(da) ...Ankara'da büyük bir konut sıkıntısının yaşandığı 1930'larda, milletvekilleri tarafından kiralanan küçük daireler bulunmaktadır*.[134]

Resim 53: Mimar Kemaleddin, 1930: II. Vakıf Apartmanı, Ankara.
Kaynak: Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.49.

[134] Pınar Koyuncu, Geçmişin Modern Mimarlığı-9:Ankara-2, 2010, http://v3.arkitera.com/h56343-gecmisin-modern-mimarligi-9-ankara-2.html, (16 Ekim 2012).

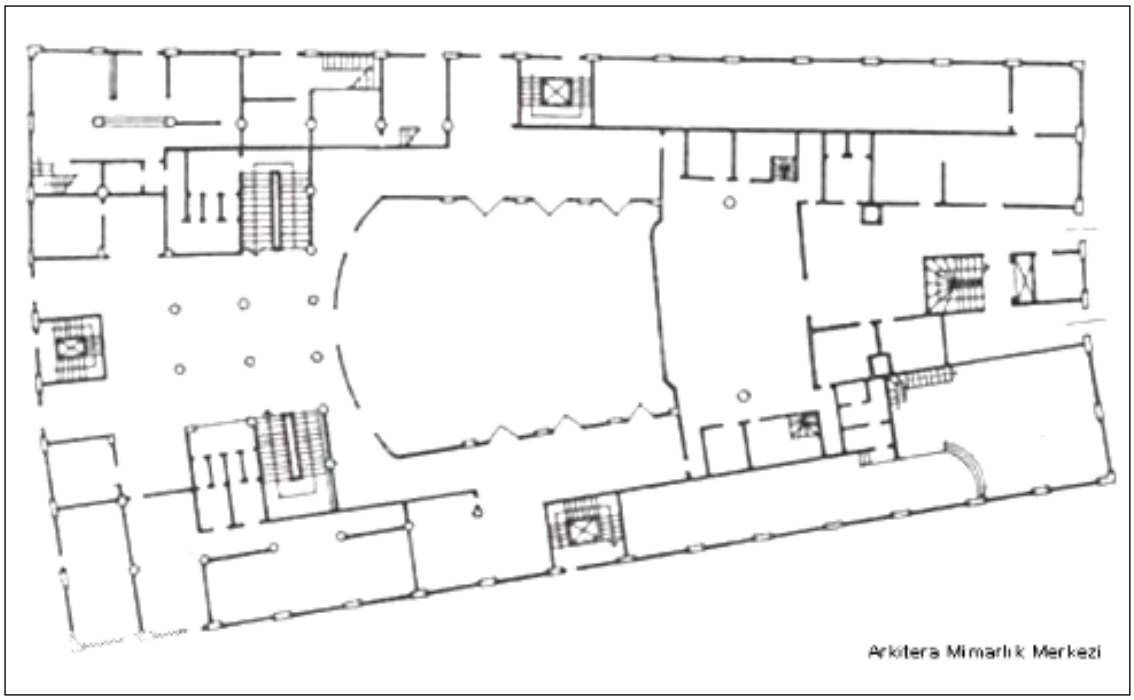

Çizim 22: II. Vakıf Apartmanı, Tip Kat Planı.
Kaynak: Arkitera, http://v3.arkitera.com/h56343-gecmisin-modern-mimarligi-9-ankara-2.html, (16 Ekim 2012).

Resim 54: Mimar Kemaleddin, 1928: Devlet Demiryolları 2. İşletme Başmüdürlük Binası, Ankara.
Kaynak: Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.57.

I. Ulusal Mimarlık Dönemi, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte yeni rejimin de göstergesi olma özelliğini de taşımıştır. Bu dönemde Ankara'da, devletin örgütlenmesini karşılayacak kamu yapılarında hızlı inşaat girişimleri başlar. Buna karşı yapı üretimi diğer kentlerde büyük ölçüde yavaşlar. İstanbul, İzmir gibi bazı büyük kentlerde yürütülen az sayıdaki proje ise Ankara'dakilerin aksine özel teşebbüse ait işhanı vb. ticari yapılardır.

Bu dönemin bir diğer önemli ismi, Fransa'da resim, heykel ve mimarlık eğitimi alan Vedat Tek olmuştur. 1897'de Türkiye'ye dönmüş ve Mimar Kemaleddin ile birlikte çalışmaya başlamış, 1925'de onun gibi Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğretim üyeliği yapmıştır. En önemli yapıları arasında, Kastamonu Hükümet Konağı, Ankara Palas ve Nişantaşı'nda kendi için tasarladığı evi sayılabilir.

Tüm bu örneklerdeki ağırlıklı ortak biçimlendirme yaklaşımı, dönemin özelliklerini taşır bir şekilde, plan ve cephe düzenlerinde giriş aksı üzerinden geçen bir simetrik düzenleme, ve cephe kaplamalarında kesme taş kullanımı olarak özetlenebilir.

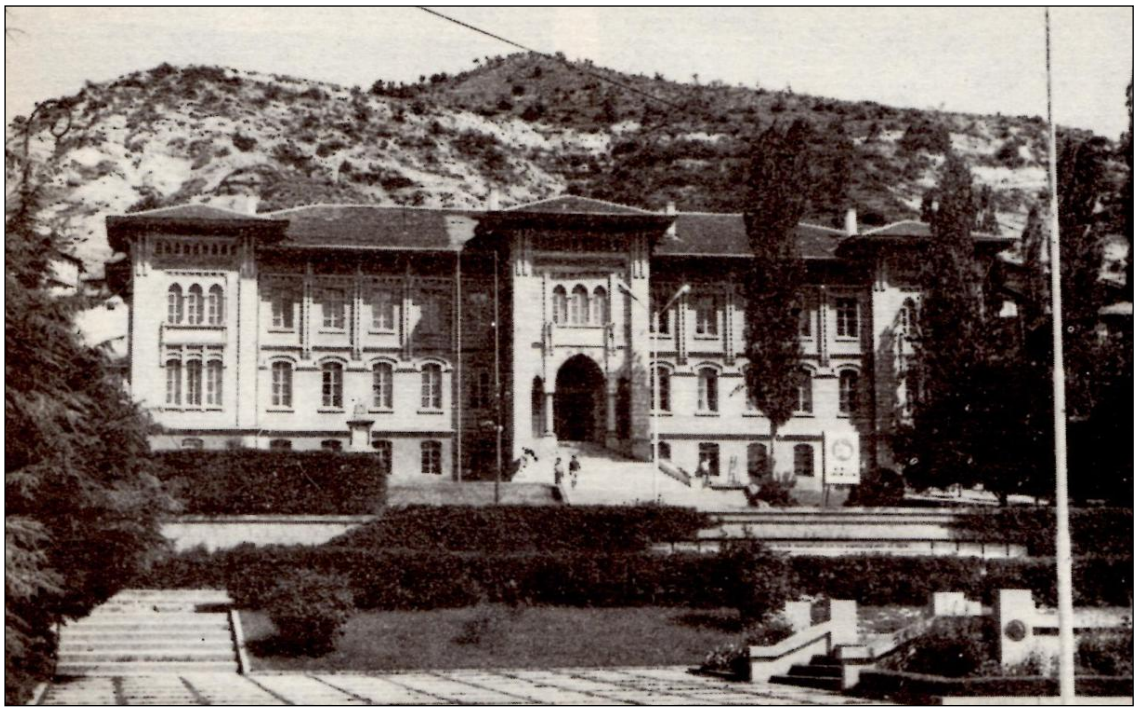

Resim 55: Vedat Tek, 1901: Hükmet Konağı, Kastamonu.
Kaynak: Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.64.

Resim 56: Vedat Tek, Mimar Kemaleddin, 1924: Ankara Palas, Ankara.
Kaynak: Uludağ Sözlük, http://www.uludagsozluk.com/k/ankara-palas/, (29 Ekim 2011).

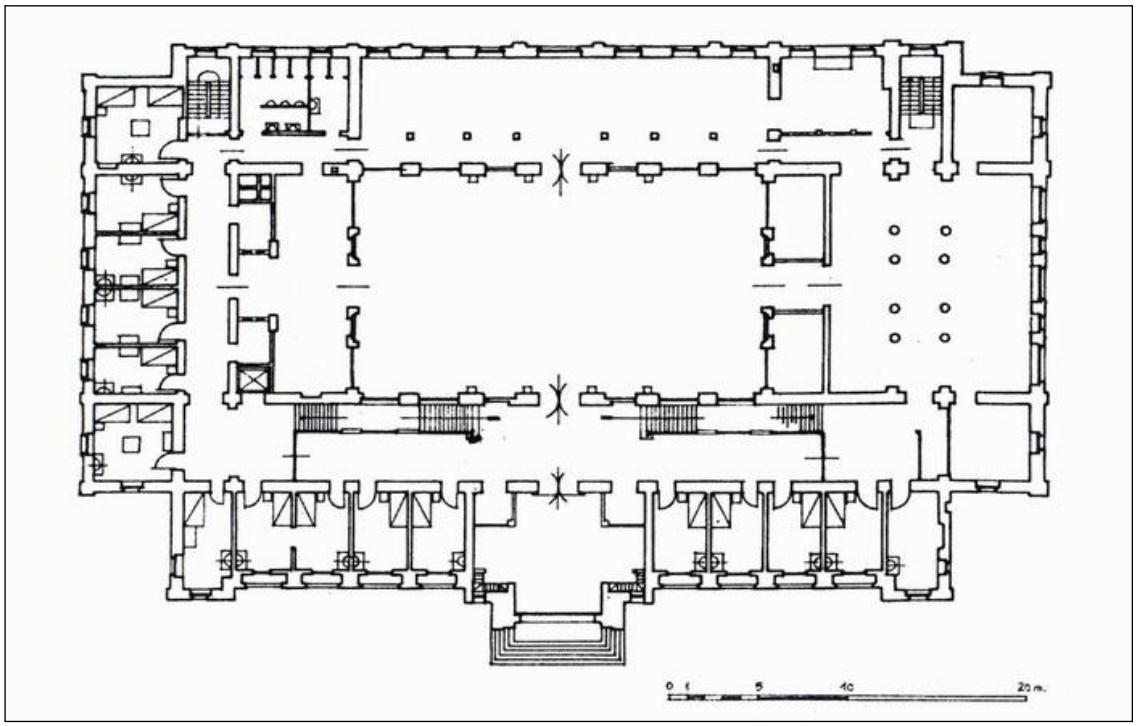

Çizim 23: Ankara Palas, Zemin Kat Planı.
Kaynak: Mimarlık Müzesi,
http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=5&DetailID=1&ExhibitionID=6, (10 Ekim 2011).

Daha önceki dönemde kullanılmış İslam-Osmanlı öğeleri yerine bu kez Selçuklu-Osmanlı öğelerinden yararlanarak yeni bir mimarlık yaratmaya çalışmışlardır. Ancak sonuç, dönemin, dünyada gelişen yeni yapı teknolojileri ve ihtiyaçlarına –diğer bir deyişle işlevselci ve rasyonalist tutuma- sırtını dönerek kendi içine kapanmış, daha duygusal bir akım olarak tanımlanmasına neden olmuştur.

3.1.3. İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi

1938'de Atatürk'ün ölümü ve 1930'lu yıllardan 1945'e kadar devam eden II. Dünya Savaşı gibi tüm dünyayı etkileyen politik hareketler, Türkiye'de de etkili olmuş ve her alanda olduğu gibi mimari ortama da yön veren bir nitelik kazanmıştır. Bu anlamda Almanya'da Nasyonal Sosyalizm, İtalya'da Faşizm gibi hareketler, ülkelerinin gücünü ve rejimin karakterini ortaya koyan anıtsal yönü ağır basan yapılarla desteklenmeye başlar.

Türkiye'de de özellikle yabancı mimarlara duyulan tepkinin artması ve yukarıda konu edilen dış etkilerle birlikte tasarım yaklaşımı dönüşmeye başlar:

Savaşın etkisi nedeniyle daha önceleri dışarıdan gelen malzemelerin ülkeye girememesi, yerli malzemeye olan ilgiyi arttırır. I. Ulusal Mimarlık referanslarını klasik Selçuklu ve Osmanlı'dan alırken II. Ulusal Mimarlık, geleneksel sivil mimariden referans alır; bu dönem, İstanbul ve Anadolu'da birçok geleneksel konutun araştırıldığı ve rölövelerinin çıkarıldığı bir dönemdir. Gelenekselin tasarım yaklaşımı, malzeme kullanımı, bölgesel özelliklere göre konut tipolojisinin nasıl değiştiğine yönelik çalışmalar, halkla daha kuvvetli bir bağ kurulabildiği düşüncesiyle daha da desteklenir.

Dönemi temsil eden birçok yapının önde gelen tasarımcılarından biri Sedad Hakkı Eldem'dir. Hem mezunu olduğu Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'ndeki akademik çalışmaları, hem de profesyonel çalışmalarıyla sayısız projeye imza atmıştır. Akademinin 1930'lu yıllardaki, I. Ulusal Mimarlık akımıyla ilişkilendirilebilecek geleneksel tutumuna karşın Eldem, tasarım yaklaşımındaki daha fonksiyonel ve anıtsal karakterle yeni oluşumun öncülerinden olur. Tasarımlarının İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi'yle kurduğu ilişki sadece geleneksel konutlar üzerinde yaptığı araştırmalarla

değil, aynı zamanda II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan ve ilk genel kurul toplantısını 1948'de Lozan'da yapan Uluslararası Mimarlar Birliği'nde (UIA) Türkiye'yi temsil etmesi ile[135] de yakından ilişkilidir. Eldem'in de çıkış noktası, özellikle 18. ve 19.yy. geleneksel köşk ve saraylarıdır. Bu anlamda yapılarının erken örneklerinde, geleneksel iç sofalı (karnıyarık) plan tipi stilize edilirken ilerleyen örneklerinde, geleneksel malzeme yerini betonarme konstrüksiyonlu çağdaş yorumlara bırakır. Maçka'da tasarladığı Taşlık Kahvesi, bu dönem için verilebilecek en önemli örnekler arasındadır.

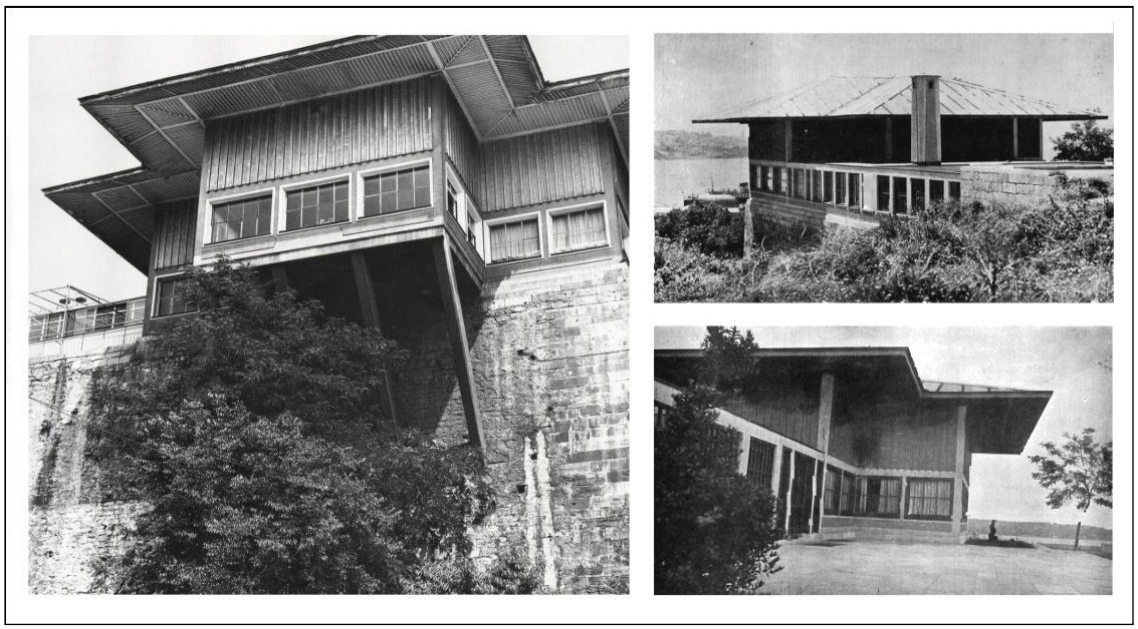

Resim 57: İstanbul Taşlık Kahvesi, Sedad Hakkı Eldem, 1947.
Kaynak: Sibel Bozdoğan, Süha Özkan ve Engin Yenal, **Sedad Hakkı Eldem**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2005, s.51,52.

Yapı, kahve işlevi ile tasarlanmışken inşası sırasında bir mutfak ilavesiyle lokantaya dönüşmüştür; bu nedenle plan kurgusu başlangıçtaki özgünlüğünü kaybeder. Planın ana prensibi, dört kanatlı ve orta alanı salon olarak çözümlenmiş klasik plan tipidir. Her bir kanat birer basamakla yükseltilmiş ve sedir ile çevrelenmiştir. Mermer kaplı orta alan havuz veya fıskiye alanı olarak düşünülmüştür[136].

[135] Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sedad_Hakki_Eldem, (17 Ekim 2012).
[136] Arkitekt Mimarlık, Şehircilik ve Süsleme Sanatları Dergisi, "Taşlık Kahvesi", Sayı.227 - 228, Seri. 4, (1950), s.209-210.

Eldem'in, Emin Onat'la birlikte tasarladığı İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi ile Ankara Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi yapıları da, İkinci Ulusal Mimarlık Döneminin anıtsal karakterli yapıları arasında örnek gösterilebilir.

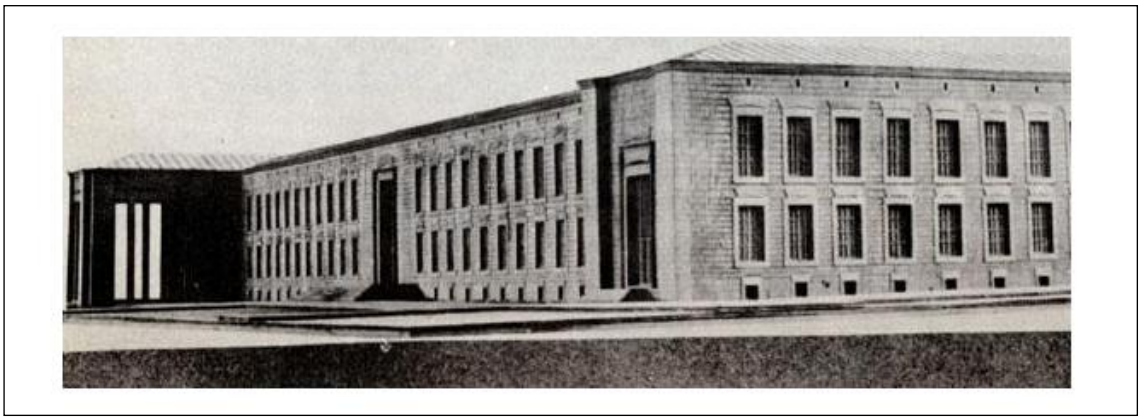

Resim 58: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem & Emin Onat, 1945.
Kaynak: Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2761-ankara-universitesi-fen-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

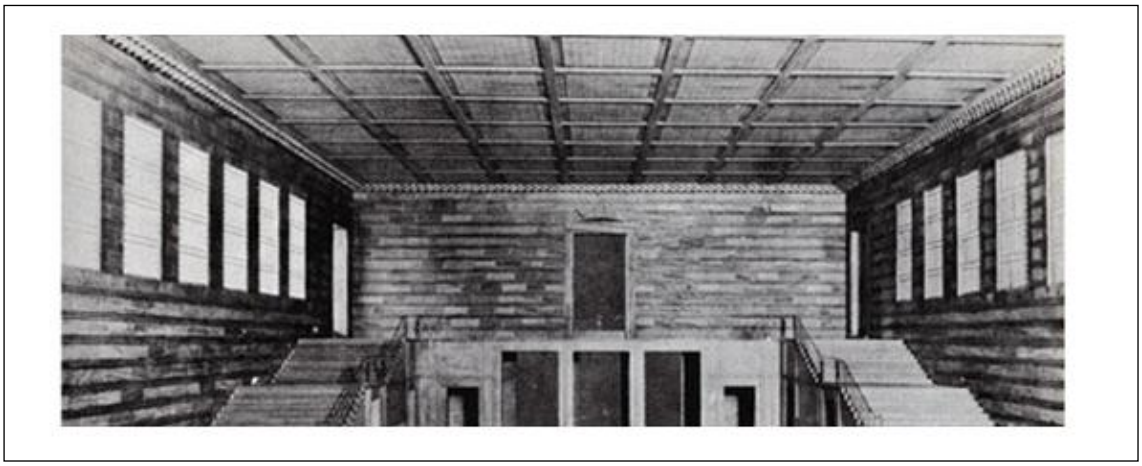

Resim 59: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem & Emin Onat, 1945.
Kaynak: Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2761-ankara-universitesi-fen-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

Bu yapılar genel bir perspektif altında incelendiklerinde, malzeme seçiminde kesme taş kullanımı, cephe düzenlemelerinde oransal ilişkiler ve pencere açıklıkları gibi karakter özellikleri, Sözen'e göre tasarımlarındaki biçimci yaklaşımın varlığıyla açıklanabilir[137]. Bu tutum, akımın anıtsal karakterinin bir özelliği olarak düşünülebilir.

[137] Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.178.

Resim 60: İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem & Emin Onat, 1944.
Kaynak: Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2760-istanbul-universitesi-fen-edebiyat-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

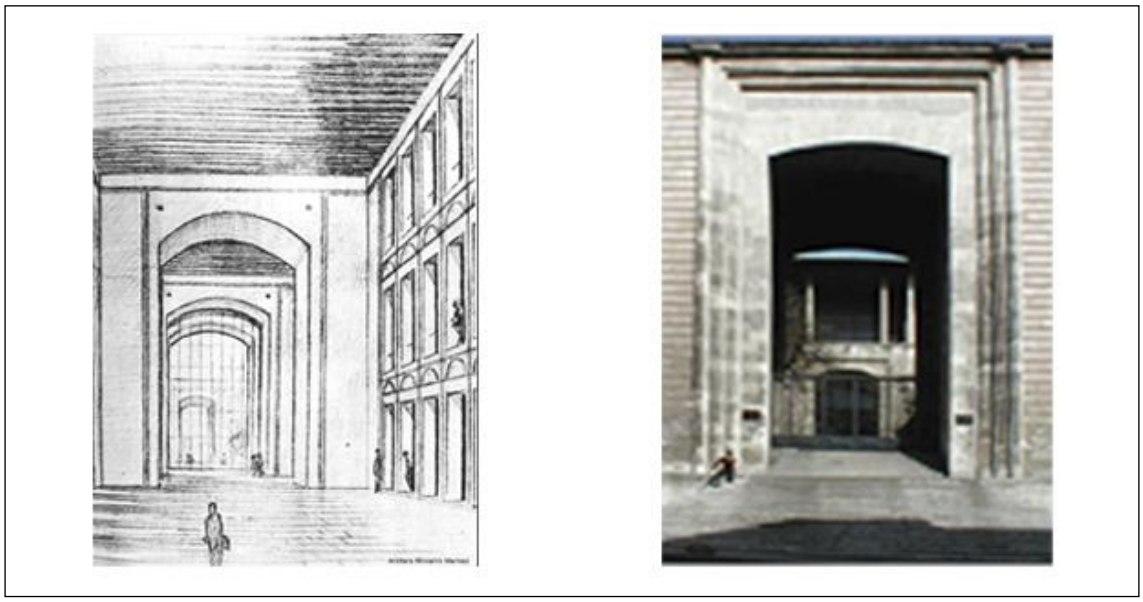

Resim 61: İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Sedad Hakkı Eldem & Emin Onat, 1944.
Kaynak: Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/popup/watermark.php?src=5321.jpg ve http://v2.arkiv.com.tr/p2760-istanbul-universitesi-fen-edebiyat-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

Üst düzey bürokrat ve askerlerin ikameti için yine 1940'lı yıllarda tasarlanan Cumhuriyet'in ilk toplu konut projesi olan Saraçoğlu Mahallesi de bu dönemin Ankara'daki önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

Resim 62: Saraçoğlu Mahallesi, Paul Bonatz, 1945.
Kaynak: Goethe Institut, http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sie/sar/trindex.htm, (17 Ekim 2012).

Çizim 24: Saraçoğlu Mahallesi Plan ve Cephe görünüşleri, Paul Bonatz, 1945.
Kaynak: Mimarlık Müzesi,
http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=19&DetailID=4&ExhibitionID=6, (29 Ekim 2011).

Paul Bonatz başkanlığında bir grup Türk mimar tarafından gerçekleştirilen mahalle, lojmanlar, okullar, sosyal amaçlı binalar, dükkânlar ve oyun sahalarından oluşur[138]. Bitişik nizamda, gruplaştırılmış değişik tip ve yükseklikte tasarlanan apartmanlarda iki, üç ve beş odalı, altı tip üzerinde planlanan 642 daire gerçekleştirilmiştir.

Konut blokları bodrum üzerine iki, üç ya da dört katlıdırlar. Cephe düzenlemelerinde, geleneksel Türk Konut Mimarlığı'nın önemli öğelerinden olan çıkmalar, saçaklar ve kafesler kullanılmıştır.

3.1.4. İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi Sonrası

1940'lı yılların sonlarına doğru dünyada yaşanan yeni gelişmelerin Türkiye'deki etkileri sonucunda İkinci Ulusal Mimarlık döneminin etkilerinin azalmaya başladığı ve geçmişle bağını koparan ancak Uluslararası Üslup olarak adlandırılan Modern Akıma yakın bir tutum benimsenmeye başlanır. Bu eleştirinin temelinde, akımın biçimciliği ve çağın ihtiyaçlarına yanıt verememesi yer alır.

Sedad Hakkı Eldem'in de öğrencisi olan mimar Orhan Alsaç, dönüşüm olarak nitelendirilebilecek bu ortamı şöyle tanımlar:

> *... Milli mimari demek, gazetelerde yazılıp herkese tavsiye edildiği ve Profesör Bonatz'ın yaptığı gibi, eski eserlerimizin bugün bize güzel görünen fakat hiçbir ihtiyacımızı karşılamayan motiflerini alıp binalarımızın üstüne takmak değildir. Bugünün Türk mimarisi bugünün tekniği ile bugünün ihtiyaçlarına cevap veren mimaridir.*[139]

Emin Onat ve Sedad Hakkı Eldem'in birlikte tasarladıkları İstanbul Adalet Sarayı'nın proje yarışmasını kazanması bir nirengi görevini üstlenir. Proje, anıtsal niteliğiyle hala ikinci ulusal mimarlık döneminin izlerini taşısa da özellikle cephedeki cam kullanımının artması, Modernizm etkilerini taşımaktadır.

Bu yaklaşım, çoğu kaynakta 'akılcı – işlevci söylem' olarak tanımlanabilecek bir döneme karşılık gelir.

---

[138] Ankara Enstitüsü Vakfı, http://aev.org.tr/ankaranin-tarihi-arkeolojisi-ve-mimarisi/anittepe-maltepe/viii05-saracoglu-mahallesi/, (17 Ekim 2012).

[139] Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s.273-274.

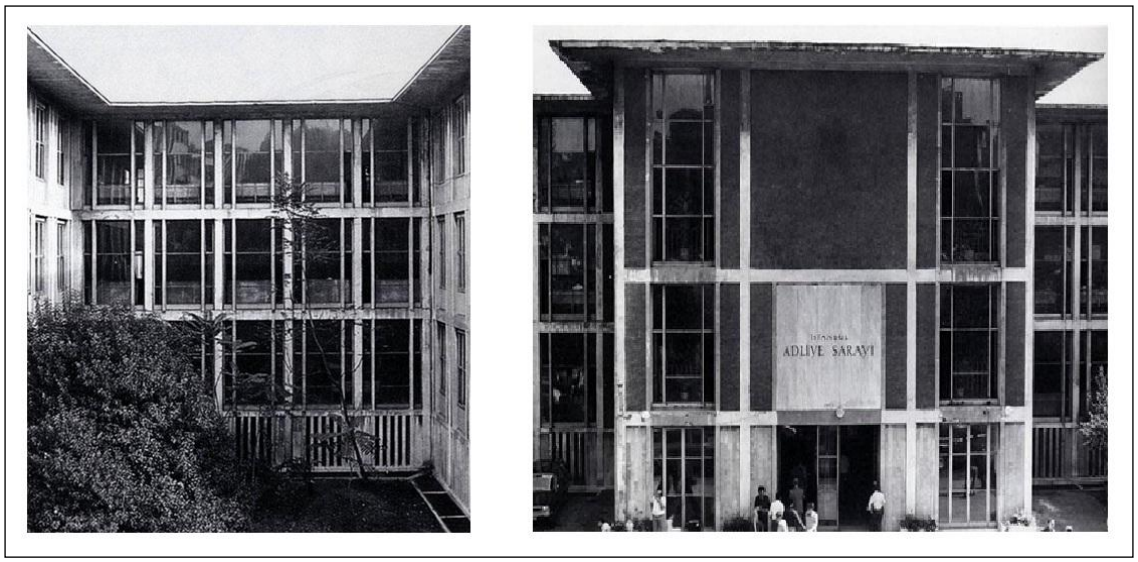

Resim 63: İstanbul Adliye Sarayı, Sedad Hakkı Eldem & Enis Kortan, 1948 – 1978.
Kaynak: Sibel Bozdoğan, Süha Özkan ve Engin Yenal, **Sedad Hakkı Eldem**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2005, s.78,79.

Yapının plan şeması, iç sokak niteliğinde uzun bir koridor boyunca sıralanmış ofis ve duruşma salonlarından oluşmaktadır. Uygulama sırasında şantiye alanında arkeolojik buluntulara rastlanması nedeniyle proje defalarca revize edilir; yapım süresi 30 yıla yayılır ve nihai proje, konu edilen buluntuları da kapsayacak bir dönüşümle sonuçlanır. Bu geçiş döneminin akılcı – işlevci olarak tanımlanması, özellikle bu yapının geçirdiği evreler sonucunda yakıştırılmıştır.

1950'li yıllar, bu akılcı dönemin devamında tamamen Modern Mimarlığın etkisi altına girer. Kentlere yönelen göç olgusuyla doğan ciddi konut ihtiyacı, bu noktaya kadar programlı ve akademik ortamlarda tartışmalarla gelişen tasarım ortamına alternatif bir piyasanın da doğmasına neden olur. Bu piyasa, üst tabakanın konut ihtiyacını karşılamaya yönelik inşa edilen konut ve geliştirilen kooperatifler, orta tabakanın ihtiyacını karşılamaya yönelik yap-satçı üretim biçimi ve alt tabakanın konut edinmesini sağlayan yasa dışı konut üretimidir[140]. Üst tabakanın konut ihtiyacı için verilebilecek örneklerden biri, Eldem'in 1956 yılında Büyükada'da inşa ettiği Rıza Derviş Köşküdür. Yapı, düz çatısı, geniş çıkma ve cam yüzeyleriyle tam bir Modern üslup örneğidir.

[140] Tülin Görgülü, Senem Kaymaz Koca, "DOSYA: Türkiye'de Yeni Konut Eğilimleri / Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar", **Mimarlık Dergisi**, Sayı.337, (Ekim 2007), s.29-35.

Resim 64: Büyükada Rıza Derviş Köşkü, Sedad Hakkı Eldem, 1956.
Kaynak: Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2768-riza-dervis-kosku.html, (17 Ekim 2012).

Akılcı – İşlevselci tutum, 1960'lı yılların başından itibaren etkisini yitirmeye başlamış ancak yine de örneklerini vermeye devam etmiştir. Kortan bu yıllarda Türkiye'deki tasarım yaklaşımını Avrupa ve Amerika ile ilişkilendirerek şu alt başlıklarla eleştirir[141]:

- Yapıların benzer karakterde oluşu, yaratıcı kişiliği sınırlandırmış ve yapıları kişilikten yoksun kılmıştır.
- Kütlesel yapıların çevrenin geleneksel dokusuyla uyumlanamaması sonucunda, kütle parçalanmış ve 'küpler mimarisi' olarak adlandırılan parçalı elemanların kullanıldığı kompozisyonlar kullanılmaya başlanmıştır. Böylece çok girintili çıkıntılı, çok muhtelif parçalı, hareketli ve sürprizli sonuçlar doğmuştur.
- Yapı bütününü oluşturan parçaların fonksiyon şemasına adapte edilme çabası ile biçimin fonksiyonu takip ettiği inancı kazanılmaya çalışılmıştır.
- İç mekân çözümlerinde uzun koridorlar yerine, holler ve avlular etrafında mekânlar yerleştirme kaygısı duyulmuştur.

İstanbul Tuzla Bölgesi'nde Kortan tarafından tasarlanan bir kır evi, 1960'ların tasarım yaklaşımını taşır niteliktedir. Yapı genel nitelikleriyle, katı geometrik ve saf biçimlerden uzak, irrasyonel bir tutum sergiler.

[141] Enis Kortan, **Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1960 - 1970**, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 1974, s.27.

Plan şemasında yaşama, uyuma ve servis alanları farklı alanlarda çözümlenmiş, bu alanlar birleşerek yapı bütününü oluşturmuştur. Buna karşın yapı, mekânsal süreklilik açısından hala modern izler taşımaktadır.

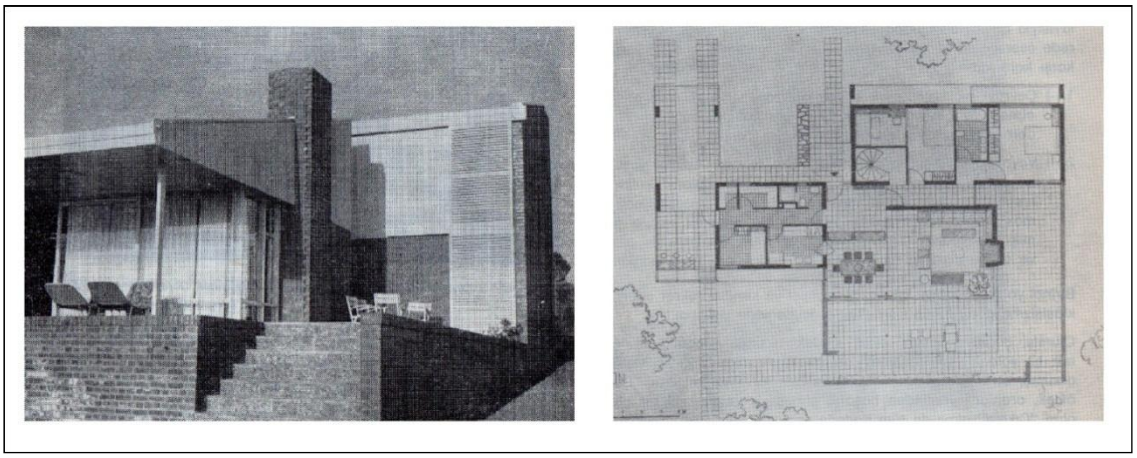

Resim 65: Tuzla'da Kır Evi, Enis Kortan, 1960.
Kaynak: Enis Kortan, **Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Türkiye Gerçeği**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1974.

1970'li yıllarda ivmesi hız kazanan kentlerdeki nüfus artışı, bununla paralel olarak gelişen kentleşme politikaları, akılcı – işlevselci tutumun yerini, hızlı üretim, çarpık yapılaşma ve plansız gelişim sürecine bırakmıştır. Bu paralelde 1970'li yıllar, konut yapımına ticari gözle bakılarak üretim kalitesine önem verilmeyen bir dönemi tanımlamıştır.

> *Kent dokusunu çoğunlukla bitişik düzenle yapılan yoğun apartman mimarlığı oluşturmuştur. 19. Yüzyıldan kalma konut ve oteller el değiştirerek eski görünümlerini kaybetmiş, birçoğu yıkılarak yerine yenileri yapılmıştır. 1965 yılında kat mülkiyeti kanunu çıkarılmış ve apartman yapımı hız kazanmıştır.*[142]

Bu bağlamda söz konusu dönem, herhangi bir mimari anlayışa sahip olmayan yapıların inşa edildiği, görece kişiliksiz olarak tanımlanabilecek "*müteahhit tipi yapıların*" veya "*müteahhit modernizmi*"[143] adı verilen yapıların yaygınlık kazandığı bir dönemdir. Bununla birlikte kooperatif üretimi de yaygınlaşmış ve konut üreticilerinin rolünü üstlenmiştir.

---

[142] Serpil Özker, "1980 Sonrası Konutların Mekansal Dönüşüm Analizi: İstanbul Örneği", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi GSE, 2011), s.28.
[143] Wikipedia, http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_mimarl%C4%B1k#.C3.87arp.C4.B1k_.C5.9Fehirle.C5.9Fmenin_h.C4.B1zlanmas.C4.B1, (13.01.2013).

İlk kez 1960'larda benimsenen "plan" fikri, 1980'lerde, özellikle sosyal ve fiziksel plan alanında, tümüyle terk edilerek yerini tesadüfiliğe, keyfiliğe, "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler"e bıraktı. Önce imar ve İskan Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı içinde eritildi, sonra Bölge Planlama Büroları lağvedildi, Nazım Plan Büroları kapatıldı. Oysa bu kuruluşlar ülkedeki fiziksel planlama zincirinin halkalarını oluşturmaktaydı.[144]

Tüm bu olumsuz gelişmelerin 1980'li yıllarda ülke ekonomisindeki büyümeyle birleşmesi sonucu, mimari anlamda daha büyük ölçekli projelerin gündeme gelmesine neden olur. Bu projeler, *"farklı hareketler içinde kimlik arayan, farklı yaşam şekillerine tanık olan bir ara dönem olarak tarihte yerini almıştır"* [145] . Bu dönemin biçimlenmesinde en belirleyici etken küreselleşme etkenidir: Ülkede ticaret ve sermaye hız kazanmış, büyük sermaye gruplarının konut sektörüne yatırım yapmasına imkan sağlanmıştır.

Diğer yandan gecekondu problemi, gecekondulara ilk kat çıkma izninin verilmesiyle daha da köklü bir problem haline gelmiştir. Gelir durumu çok düşük olan kesimin geliştirdiği ve önüne geçilemeyen göç olgusu nedeniyle şehir geneline yayılan gecekondu tipi yapılaşma, gelir durumu yüksek olan kesimin şehir dışında yaşamayı tercih etmesine ve böylece uydu kent yerleşmelerinin oluşmasına neden olmuştur.

Resim 66: Apartmanlaşan gecekondular: Gültepe / İSTANBUL ve Uydukent Örneği: Bahçeşehir / İSTANBUL.
Kaynak: (Soldan sağa) Haber 34, http://www.haber34.com/gultepede-gecekondu-coktu-7630-haberi.html, (13.01.2013) ve Bahçeşehirliyiz Biz, http://www.bahcesehirliyiz.biz/bahcesehir-firmalar.php?islem=firmalar&p=1, (13.01.2013).

[144] Hayati Tabanlıoğlu, Doğan Tekeli, "Geleceğe Bırakmakta Olduğumuz Korkunç Miras: Çarpık Kentleşme", **Yapı Dergisi**, Sayı.115, (Haziran 1991).
[145] Serpil Özker, "1980 Sonrası Konutların Mekansal Dönüşüm Analizi: İstanbul Örneği", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi GSE, 2011), s.30.

80'li yıllar, konu edilen gecekondu kavramının içeriğinin değişime uğradığı yıllardır. Geçmiş yıllarda önce yapılmasına göz yumulan, daha sonra alt yapı hizmetleri götürülen ve nihayet tapusu verilen gecekondunun kavramsal anlamı tamamen değişmiş, çok katlı '*güzdüzkondu*'lar şehirleri tehdit etmeye başlamıştır.

Kaçak yapılaşmaya karşın programlı yapılaşma da benzer bir içerik değişimine girer: 80 öncesi küçük yatırımcılar tarafından yapılan konutlar, sonrasında büyük sermayeli yatırımlara dönüşür. Konut üretiminin bu yatırımlar paralelinde hızlanması, belediye sayılarının artması ve kontrolsüz büyüme, kent planlamasına uygun olmayan çözümlerle karşı karşıya kalınmasına neden olur.

Özker, 1980 sonrası kent yaşamında konut çeşitliliğini dört seçenekle özetlemiştir: Tarihi çevreye yakınlık, yüksek katlı konutlarda yaşam, kent merkezi dışında gelişen kapalı konutlar ve Rezidans tipi konut yaşamı[146]. Ancak bu alternatifler kısa sürede daha da çeşitlenebilir hale gelecektir.

Resim 67: İstanbul'da konut çeşitliliğine ilişkin örnekler.
Kaynak: Serpil Özker, "1980 Sonrası Konutların Mekansal Dönüşüm Analizi: İstanbul Örneği", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi GSE, 2011), s.40.

Çağdaş Türk Yaşam Kültüründe Konut Gelişiminin Tarihsel Süreci başlıklı bölüm kapsamında bu noktaya kadar aktarılmaya çalışılan süreçle, geleneksel tasarım yaklaşımının batılılaşma hareketleriyle başlayan dönüşüm süreci, 1990'lı yıllara kadar ele alınmıştır. Bu noktadan sonra tasarım anlamında sistemli bir yaklaşımın varlığının tartışmalara açık hale geldiği düşünülmektedir. Bu anlamda ele alınan bir sonraki bölüm, yapı üretimini küreselleşmenin bir sonucu olarak tüketim nesnesi olarak ele almaktadır.

[146] a.g.e. s.35.

3.2. ÇAĞDAŞ TÜRK YAŞAM KÜLTÜRÜNDE KONUT BİÇİM GRAMERİ

> *1980 sonrası ekonomik ve sosyal alanda yaşanan değişimler, Türkiye'deki barınma biçimlerinde önemli değişimlere sebep olmuştur. Göçler sonucu büyük kentlerde yaşanan konut açığı ve modern sonrası yaşam tarzının doğurduğu arayışlar, kent içindeki ve kent dışındaki tarım alanlarının özel sektörün baskısı ile imara açılmasını getirmiş, konutun yatırım ve tüketim nesnesi olarak gündeme gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde konut pazarında yaşanan kâr elde etme amacına yönelik olarak, pazarlanma stratejileri konusunda bilinçli teknikler geliştirilmeye, konut reklamlarının sloganları özenle seçilmeye başlamıştır. Bu sayede konutun, sürekli olarak moda olan bir başkasıyla değiştirilmesi ve tüketim döngüsünün içinde kalması sağlanmaktadır. Bu anlamda konut, bir yatırım aracı halini almaya başlamıştır*[147]

Çalışmanın bu bölümünde, bir tüketim nesnesi olarak, apartmanlar, 'Loft'lar, 'Residence'lar, 'Condominum'lar ve 'Yeşil Bina'lar ele alınmıştır. Kavramsal içeriği ve kullanım işlevi, barınma kültürünün değişimiyle dönüşen; ancak biçimsel özellikleri bakımından yeni bir şey söylemeyecek bu örnekler, bir anlamda Post-Modern bir tavra karşılık gelebilir demek yanlış olmayacaktır.

Çağdaş olarak tanımlanan bu yaklaşımların tümüne genel bir bakış, konutun tüketim nesnesi olarak algılandığı andan itibaren 'yeni'yi ortaya koyma gayretiyle özdeşleşir. Bu nedenle müstakil konutların yaygın olduğu dönemdeki yeni fikir çok katlı konutlara (apartmanlara) dönüş, çok katlı konutların yaygınlaşması sonucu bir prestij göstergesi olarak farklı tema arayışları gibi bir gelişim ve döngü ile bir gelişim göstermektedir.

Bu anlamda 1970'lere kadar görünen örnekler, çok katlı olsalar da kat sayısında belirli bir sınırlamayla benzer karaktere sahipken yüksek binaların –apartmanların- devreye girmesiyle söylem dönüşmeye başlar.

3.2.1. APARTMANLAR

Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire / konut bulunan yapı apartman olarak tanımlanır. Kuşkusuz dünyadaki örnekleri incelendiğinde, 1900'lerin ilk yarısında Modernizm'in göstergesi sayılabilecek birçok toplu konut / apartman projeleri dikkat çeker.

---

[147] Tülin Görgülü, Senem Kaymaz Koca, "DOSYA: Türkiye'de Yeni Konut Eğilimleri / Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar", **Mimarlık Dergisi**, Sayı.337, (Ekim 2007), s.34.

Le Corbusier'in Marsilya'daki Konut Üniteleri (Unité d'Habitation), Mies Van Der Rohe'nin Chicago'daki Lake Shore Drive Apartmanı, Minoru Yamasaki'nin daha sonra modernizmin çöküşünü temsil edecek olan Pruitt – Igoe konutları ve çeşitlenebilecek çok fazla örnek, kendinden sonraya örnek teşkil eder.

Resim 68: (Soldan Sağa) Unité d'Habitation, Lake Shore Drive Apartmanı, Pruitt – Igoe konutları
Kaynak: Wiki Arquitectura, http://en.wikiarquitectura.com/index.php/File:Uhm14.jpg, (18 Ekim 2012) ve Wiki Arquitectura, http://en.wikiarquitectura.com/index.php/Lake_Shore_Drive_Apartments, (18 Ekim 2012) ve Politecture, http://politecture.wordpress.com/2011/11/25/pruitt-igoe/, (06 Ocak, 2013).

Türkiye'de bir önceki bölümde konu edildiği gibi, özellikle İkinci ulusal mimarlık döneminde İstanbul dışı kentlerde inşa edilen toplu konut örnekler mevcuttur; ancak dönemin ve kentin imar yönetmelikleri göz önünde bulundurulduğunda bu yapıların yüksekliklerinin 3-4 katı aşmadığı gözlenir.

İstanbul'da ise durum, kentin tarihçesi nedeniyle daha farklıdır. İstanbul'da ilk apartmanların 19.yy. ortalarında İsviçreli yazar mimar Gaspare Fossati tarafından Pera'da yapıldığı bilinmektedir. Bu yapılar, genelde üst tabaka bir aileye yönelik, çoğu 4 katlı, zemin katı işyerleri için ayrılmış konutlardır.

Daha yüksek yapılar, 1900'lü yılların başından itibaren özellikle Art Nouveau stilinde yapılan ve daha çok ailenin barınması amaçlı inşa edilen yapılardır: 1910'lu yıllarda Hovsep Aznavuryan tarafından inşa edilen Mısır Apartmanı, aynı yıllarda D'Aronco tarafından inşa edilen Botter Apartmanı, 1985'de inşa edilen Doğan Apartmanı önemli örneklerdendir.

Resim 69: (Soldan Sağa) Mısır Apartmanı Botter Apartmanı, Doğan Apartmanı.
Kaynak: Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Mısır_Apartmanı, (18 Ekim 2012) ve Milliyet, http://cadde.milliyet.com.tr/2011/04/27/HaberDetay/1382719/BEYOGLU_NUN_EN_ETKiLEYiCi_5_BiNASI, (18 Ekim 2012) ve Uludağ Sözlük, http://www.uludagsozluk.com/k/dogan-apartmanı/, (18 Ekim 2012).

Birer klasik olarak nitelendirilebilecek bu örneklerden 1980'lı yıllara gelindiğinde, hem dönemin sosyo – kültürel, hem politik, hem de ekonomik yapısı nedeniyle örneklerin değiştiği görülür ki bu nedenle yapıların değerlendirilme ölçütleri de değişecektir. Burada ilk etken kullanıcıdır; bir veya birkaç aileden onlarca ailenin kullanımına yönelik geliştirilen plan kurulumları, projenin daha genel ele alınmasına neden olur. Kent nüfusundaki ivmesi artarak devam eden artış, hedef kitlenin orta sınıfa yönelmesine neden olur; dolayısıyla ekonomi kriteri devreye girer. Bir diğer ölçüt ise projenin konumudur.

Bu anlamda çalışma kapsamında verilecek örnek, Altuğ Çinici ve Behruz Çinici tarafından 1986 yılında tasarlanan Göztepe Soyak Sitesi'dir. 175.000m2'lik alan üzerine inşa edilen proje, konut, rekreasyon alanları (2 çocuk parkı, 2 basketbol sahası, 1 tenis kortu, 1 spor salonu, kütüphane, kafeterya, alışveriş merkezi), eğitim, sağlık, ibadet yapıları ve muhtarlık, PTT gibi kamu yapılarını barındırır[148]. Konutlar, 87 Blok ve 1516 daireden oluşmaktadır. Sitenin ilk etabı 1988'de, ikinci etabı 1993 yılında tamamlanmıştır. Yapım tekniği olarak ise, depreme dayanıklı olması açısından radyal tünel kalıp sistemi kullanılmıştır[149].

[148] Yapı Endüstri Merkezi, Konutlar: Villalar / Toplukonut ve Siteler / Yenileme Çalışmaları-Yapıdan Seçmeler 1, İstanbul: YEM Yayınları, 1995, s.56.
[149] Soyak Göztepe Sitesi, http://www.soyakgoztepesitesi.com/, (18 Ekim 2012).

YAPININ	TÜRÜ	YAPIM YILI	ADI	TASARIMCISI
	Apartman	1986	Göztepe Soyak Sitesi	Altuğ Çinici Behruz Çinici
Vaziyet Planı				
Kat Planı				
Genel Görünüşleri				

Tablo 1: Göztepe Soyak Sitesi Apartmanları.[150]

Çinici genel tasarım yaklaşımını şöyle özetler:

> *Hızla modernleşen ve değişen bir ülkede piyasa taleplerine uyum gösterip cevap verebilen, mimari tasarımı daima kentsel bir bütünlük içinde ele alan, kent ve çevre sorunlarına duyarlı, inşaat ve uygulama denetimini mimari tasarımın ayrılmaz bir parçası ve devamı olarak hedefleyen bir mimari*[151].

[150] Tabloda kullanılan yapıya ilişkin görsel malzeme şu kaynaklardan edinilmiştir:
Yapı Endüstri Merkezi, Konutlar: Villalar / Toplukonut ve Siteler / Yenileme Çalışmaları-Yapıdan Seçmeler 1, İstanbul: YEM Yayınları, 1995.
Çinici Mimarlık, http://www.cinicimimarlik.com/ (18 Ekim 2012).
Soyak Göztepe Sitesi, http://www.soyakgoztepesitesi.com/ (18 Ekim 2012).
WOW Türkiye, http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=90860, (18 Ekim 2012).
[151] Mimdap, http://www.mimdap.org/?p=73685, (18 Ekim 2012).

3.2.2. 'LOFT' KAVRAMI

Bugün dilimizde de İngilizce karşılığıyla kullanılan loft terimi, tavan arası – çatı katı anlamına gelmektedir. Terimin temsil ettiği kavram ise, 1970'li yıllarda ilk kez Amerika'da, temelinde evsizlik sorunlarına çözüm geliştirebilmek adına, ilk işlevi ticari veya endüstriyel kullanıma yönelik mekânların konut işlevi yüklenmesi ile dönüşen mekânları tanımlamak için ortaya çıkmıştır[152]. Mekânın ilk işlevi nedeniyle sınırlarının konut için tasarlanmış mekânlarla kıyaslandığında daha geniş olması, yeni kullanıcının yaşam stilini –sınırlamalar olmadan- yansıtabilmesine olanak sağlamaktadır; diğer bir deyişle mekân, bir tür kabuk yapı olarak değerlendirilebilir.

Yapı, ilk işlevi ne olursa olsun açık, sabit bölmelerle tanımlanmamış, dolayısıyla yaşama – yeme – yatma gibi eylem alanlarının birlikte çözümlendiği bir kurguya sahiptir; bu şekliyle stüdyo daire olarak tanımlanan mekânlarla kuvvetli bir bağ kurar. Tek fark, stüdyo dairelerin biçimlenişinde alansal kısıtlamanın oluşu ama loft mekânlarda bunun tam tersi bir durumun söz konusu olmasıdır. Mekânın bölüntülerinin olmayışı, her kullanıcı ve her durum için sınırsız çözüm olanakları sunar. Bu açıdan bakıldığında loftların son derece esnek mekânlar olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan mekânın ilk işlevine dair pencere, merdiven, asansör gibi yapısal özellikleri, konuta dönüştüğünde de hissedilir.

> *... Endüstriyel elemanları yapıya adapte etmek için zaman zaman bazı geometriler yaratılmıştır. Çelik kirişler, havalandırma kanalları ya da yük asansörleri bulunduğu mekânın geçmişinden izler taşımaktadır. Bu elemanların güzellikleri ve kullanışlılıkları yapının orijinal karakteriyle bir kontakt duygusu yaratmaktadır.*[153]

Bu yapılara verilebilecek en iyi örneklerden biri, 1847'de New York'ta market olarak inşa edilen 632 Hudson Loftudur. Zamanla bina ithalat ve ihracat merkezi haline gelerek 1930'da domuz sucuğu imal edilen bir fabrikaya dönüşür ve faaliyeti 1992'ye kadar devam eder. Fabrika 1992'de satılarak yeni sahibi tarafından 20 yıllık bir renovasyon sürecine alınır. Yapı bugün ağırlıklı olarak Art Deco üslubunda bezenmiş bir konut olarak kullanımdadır.

---

[152] Esin Sarıman ve Burçe Tokuş, "Loft Oluşumunun Sosyo Kültürel Arka Planı: Yeni Bir Mekan Kurgusu", **I. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu: Mekan Tasarımında Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar**, İstanbul: MSGSÜ, 22-24 Ekim 2008, s.206-213.
[153] a.g.e. s.208.

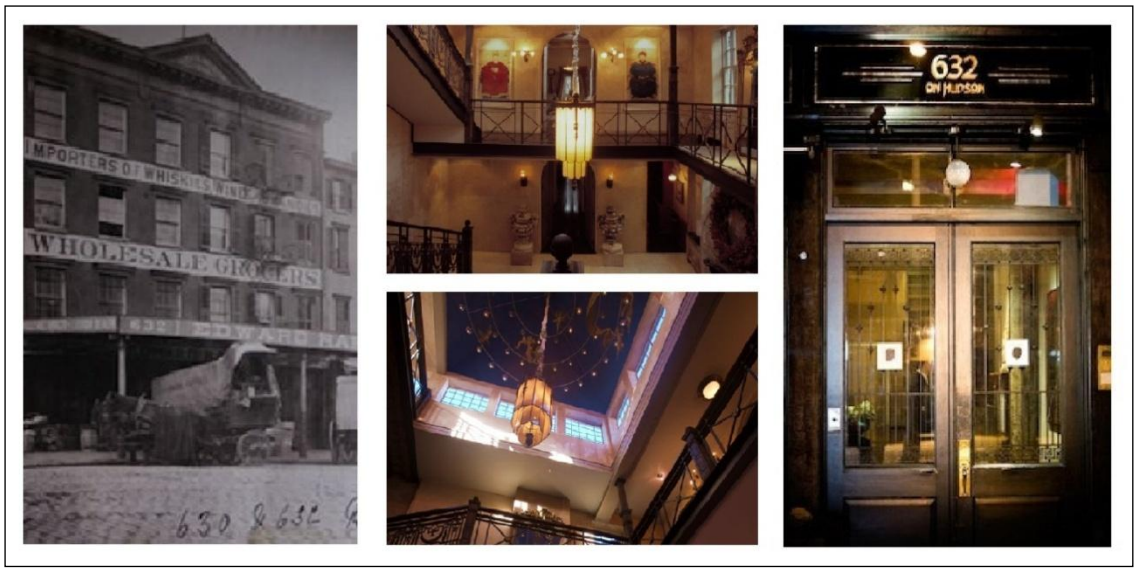

Resim 70: 632 Hudson Loftu, New York: Yapının eski ve yeni hali.
Kaynak: 632 on Hudson, http://www.632onhudson.com/index.html, (18 Ekim 2012).

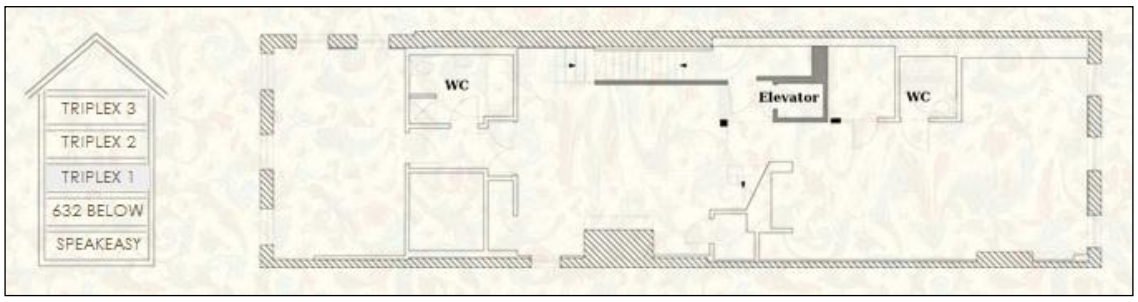

Çizim 25: 632 Hudson Loftu, New York:Yapı Planı.
Kaynak: 632 on Hudson, http://www.632onhudson.com/index.html, (18 Ekim 2012).

Amerika'daki çıkışını takiben loft hareketi Avrupa ülkelerine de yayılır. Ancak buradaki oluşum, Amerika'daki oluşumdan daha farklı seyreder. Londra, Fransa ve Berlin gibi kentlerde modern yapıların sayısındaki artışın mevcut klasik yapıları gölgede bırakacağı endişesinden hareketle, bu yapıları koruma amaçlı endüstriyel alanlara yerleşim başlar; ancak bu tutum çift yanlıdır. Kullanıcılarının büyük çoğunluğunu sanatçı ve aydınların oluşturduğu kitle, bu tür yaklaşımların 1950'li – 60'lı yıllarda kanuna aykırı olması gerekçesiyle gerçekte politik bir hareket içindedirler. Zamanla bu durumun, şehrin eski ticaret bölgelerinin çöküntü alanına dönüşmesine engel olduğunun fark edilmesi ve yeni politik yapılanmalarla loft, 'yaşamı yaratıcı bir

yaşam stiline dönüştüren yansıtmalar olarak nitelendirilir'[154]. Dünyadaki bu gelişim sürecinin aksine Türkiye'de loft çok yeni ve içeriği bilinmeyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel dünyanın popüler bir nesnesi olarak içeriğinden arınmış şekilde ele alındığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Çalışmada Türkiye için verilebilecek en yakın örnek, İstanbul Büyükdere Caddesinde konumlanan ve Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından 2007 yılında tasarlanan Levent Loft'dur.

YAPININ	TÜRÜ	YAPIM YILI	ADI	TASARIMCISI
	Loft	2007	Levent Loft	Tabanlıoğlu Mimarlık
Yerleşim Planı	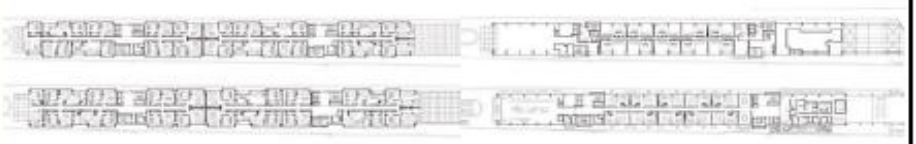			
Cephe Görünüşleri				
Genel Görünüşleri				

Tablo 2: Levent Loft, İstanbul.[155]

Yapı, iş ve finans merkezi olarak tanımlanan bir bölgede, yapımına daha önceden başlanmış bir inşaattan kalan betonarme karkasın korunarak yapının tamamlanmasıyla işlevini yüklenir.

[154] Esin Sarıman ve Burçe Tokuş, "Loft Oluşumunun Sosyo Kültürel Arka Planı: Yeni Bir Mekan Kurgusu", **I. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu: Mekan Tasarımında Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar**, İstanbul: MSGSÜ, 22-24 Ekim 2008, s.206-2013.

[155] Tabloda kullanılan yapıya ilişkin görsel malzeme şu kaynaklardan edinilmiştir:
Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p7847-levent-loft.html, (18 Ekim 2012).

Projenin yayıldığı alan 3870m^2 üzerine ön cepheden 11 katlı, arka cepheden 7 katlı bir binadır. Binada farklı kullanım amaçlarına uygun konut birimleri ve sosyal alanlar yer almaktadır[156].

Çıkış noktası bir sosyal sorumluluk gibi kabul edilebilecek kavram zaman içinde tutunarak, kavramsal ölçekte kent ve Modernizm'le, tasarım ölçeğinde yeniden kullanım / renovasyon uygulamalarıyla ilişkilenerek bugün mimaride bir referans olarak algılanmaktadır.

3.2.3. 'REZİDANS' KAVRAMI

Kelime karşılığı '*Yüksek devlet görevlileri, elçiler vb.nin oturmalarına ayrılan konut'* [157] olarak tanımlanan rezidans kavramı, günümüzdeki kullanım işlevi ile ilişkilendirildiğinde, daha farklı bir içeriğe sahiptir. Gelir seviyesi yüksek olan kişilerce tercih edilen ve kent merkezine yakın veya kolay ulaşılabilir bir noktada, genellikle 15 kattan daha yüksek, konut alanları dışında ortak rekreasyon alanlarını da barındıran bir yapı türü olarak tanımlanabilir[158].

İstanbul ve diğer büyük şehirlerde kullanıcılara yeni bir yaşam tarzı sunma ve buna bağlı olarak tercih edilme konusunda oldukça popüler olan bu yapı tipinin çekim gücü kentsel faktörler, yasal ve yönetsel faktörler, sosyal faktörler, ekonomik faktörler, konfor ve teknoloji faktörleri temelinde aşağıdaki bulgulara dayanmaktadır[159]:

- Merkezden kopmak istemeyenler için konfor ve güvenli yaşam alanı ihtiyacı
- Güvenlik sorunu
- Trafik sorunu ve otopark ihtiyacı
- Deprem tehlikesi
- Uluslararası sermayenin İstanbul'u finans ve çekim merkezi haline getirmesi
- Rezidansların yapımını kolaylaştıran yasa ve yönetmelikler

---

[156] Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Levent_Loft, (18 Ekim 2012).
[157] Türk Dil Kurumu, http://tdkterim.gov.tr/bts/, (26 Ekim 2011).
[158] Uygar Yüksel ve M. Tolga Akbulut, "Tüketim Odaklı Mimarlığın Son Yıllardaki Yeni Ürünleri: Rezidanslar", *Megaron Yıldız Technical University Faculty of Architecture E-Journal*, 2009, Cilt.4, Sayı No.2, http://www.megaronjournal.com/pdf/2009/MEGARON_4_2_110_118.pdf (26 Ekim 2011), s.111.
[159] a.g.e. s.112.

- Gösteri toplumunun kimlik ve tüketim nesnesi arayışları
- Özel ve yabancı sermayenin konut üretimine dahil olması
- Merkezdeki arsa değerlerinin yüksekliğine bağlı olarak çok fonksiyonlu yapı tiplerinin öne çıkması
- Rezidansların programlarında kullanıcıların gündelik hayatlarını kolaylaştıracak çeşitli hizmetleri barındırması
- Rezidansların kullanıcıların hayatını kolaylaştıran teknolojik özellikler sunmaları.

> *Yakın tarihimize baktığımızda, tipolojik ithalatın ülkemizdeki en yaygın ve en yeni ifadesini kapalı site ve Residence örnekleriyle bulduğunu görmekteyiz. 'Çok programlı' konut projesi bağlamında ortaya çıkan residence tipolojisinin ilk örneği 1959-64 yılları arasında, Mimar Bertrand Goldberg tarafından Chicago'da gerçekleştirilen Marina City'dir. Türkiye'deki ilk uygulamalar, 1993 yılında Mimar Valerio Festi tarafından İstanbul'da gerçekleştirilen Akmerkez projesi ile 1996 yılında Mimar Doruk Pamir tarafından tasarlanan ve toplamda dört residence kulesinden oluşan Ankara Dikmen Vadisi projesidir. İzmir'de yapılan ilk residence projesi ise, Alsancak'ta, eski adıyla Punta olarak bilinen bölgede, Mimar Turgay Bakır tarafından tasarlanan ve 2006 yılında kullanıma açılan Punta Rezidans'tır.*[160]

Rezidans kavramını, diğer konut tiplerinden ayıran en belirgin farklılık, 'izolasyon' ve 'güvenlik' kavramlarıdır. Kentlilik çerçevesi ile ilişkilendirildiğinde kulağı tırmalamayan bu kavramlar, gerçek anlamda bir güvenlik ihtiyacının olup olmadığı sorgulanarak ele alındığında, bunun ihtiyaç ve/ya gereklilikle değil, lüks kavramıyla ilişkisinin daha kuvvetli olduğu görüşünü desteklemektedir.

Her türlü lüks nesnesinin sağladığı izleniminin verildiği bu ayrıcalıklar, günümüzde üretilen lüks konutlarda sosyal etkinlik alanları, otopark olanakları, hızlı ulaşım akslarına (otoyol ve köprülere) ve kentin prestij alanlarına (alışveriş merkezi, manzara) yakınlık gibi niteliklerin sağlanması ile gerçekleştirilmektedir.

Rezidans tipolojisinin dünyadaki ilk örneği, 1959 - 1964 yılları arasında mimar Bertrand Goldberg tarafından Chicago'da inşa edilen Marina City'dir[161]. Yapı, ikiz kuleleriyle inşa edildiği dönemde betonarme yüksek yapılar arasında en uzun yapı olarak literatüre geçmiştir.

---

[160] Şeniz Çıkış ve Fatma İpek Ek, "Konut/ Konutta Lüks Kavramının İmgesel Dönüşümü: İzmir Kent Merkezinde Çok Katlı Lüks Konutlar", **Mimarlık Dergisi**, Sayı.348, (Temmuz-Ağustos 2009), s.65.
[161] a.g.e. s.65.

Bünyesinde hem ticarete hem de konuta yönelik fonksiyonlar barındırmakta, tiyatro, fitness alanı, yüzme havuzu, buz pisti, bowling alanları, mağazalar, restoranlar ve marinası ile 'şehir içinde şehir' olarak tanımlanmaktadır. Her iki kule, birine eş plan kurgusuna sahiptir; ilk 19'ar kat, her bir kule için 869 araç kapasitelik ve vale servisi kontrolünde otopark hizmeti vermektedir. 20. Katlar, çamaşır ve temizlik hizmeti için ayrılmış, 21 ile 60. katlar arası her bir kulede 450 adet olacak şekilde konut dairelerinden oluşmaktadır. 61. ve son katlarda, 360 derecelik seyir terası yer alır. Yapılara birbirinden ayrı iki lobi ile giriş sağlanmaktadır.

Yapı, günümüzde de aynı işlevlere yanıt verecek şekilde kullanılmaktadır[162].

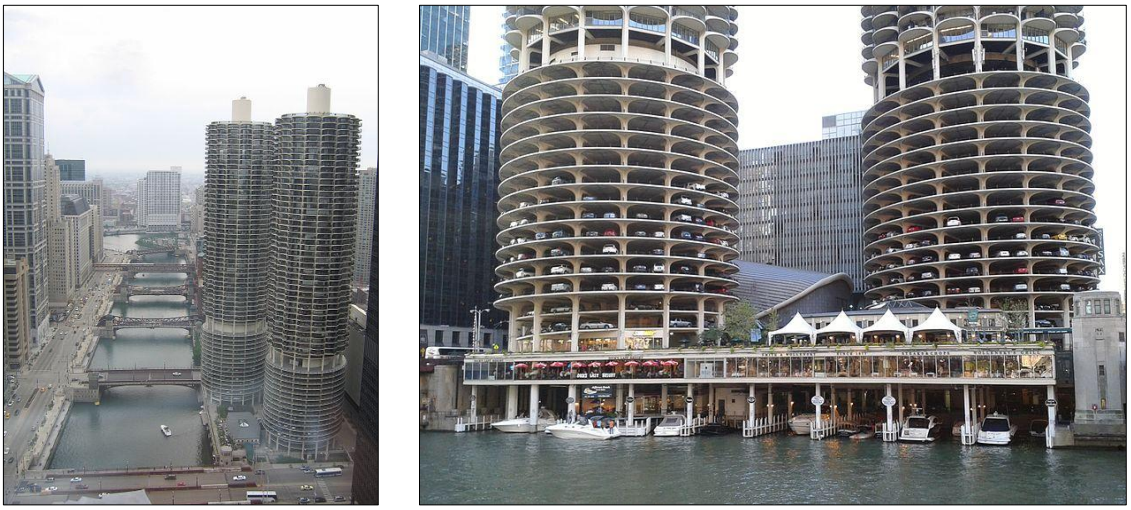

Resim 71: Marina City, Chicago, USA.
Kaynak: Wikipedia, en.wikipedia.org/wiki/Marina_City, (02 Ocak 2013).

Rezidansların Türkiye'deki ilk uygulamaları ise, 1993 yılında mimar Valerio Festi tarafından İstanbul'da tasarlanan Akmerkez ile 1996 yılında mimar Doruk Pamir tarafından Ankara'da tasarlanan Dikmen Vadisi'dir [163] .Sayıları günümüzde çokça çeşitlenebilecek bu yapılara örnek olarak çalışma kapsamında İstanbul Ataşehir bölgesinde inşa edilen Canan Rezidans verilecektir. Yapı, profesyonel çalışmalarını 1982'den bu yana sürdüren mimar Adnan Kazmaoğlu tarafından tasarlanmıştır.

[162] Wikipedia, en.wikipedia.org/wiki/Marina_City, (02 Ocak 2013)
[163] Şeniz Çıkış ve Fatma İpek Ek, " Konut/ Konutta Lüks Kavramının İmgesel Dönüşümü: İzmir Kent Merkezinde Çok Katlı Lüks Konutlar", Mimarlık Dergisi, Sayı.348, (Temmuz-Ağustos 2009), s.65.

Proje, 2008 yılında 12.600m2'lik bir alan üzerinde 32, 33 ve 18 katlı üç ayrı blokta 269 daire ve ayrık bir mağaza kütlesinden oluşmaktadır. Blokların alt katları kurgulanan iç avluya, üst katları ise iç avluyu algılayacak şekilde dış manzaraya (deniz ve orman) yönlendirilmiştir[164].

YAPININ	TÜRÜ	YAPIM YILI	ADI	TASARIMCISI
	Residence	2008	Canan Residence	Adnan Kazmaoğlu
Vaziyet Planı				
Kat Planı				
Genel Görünüşleri				

Tablo 3: Canan Rezidans.[165]

Kütle, birbirinden bağımsız bloklar olarak değil, tabanda birleşik farklı yüksekliklerde bloklar olarak biçimlendirilmiştir. Birleşimi oluşturan baza, sosyal tesis, havuz, fitness merkezi, kare-restoran, vb. rekreasyon alanlarını barındırmaktadır.

Yapının genel biçimleniş kurgusu, arsanın dikdörtgen formundan yola çıkılarak, yatay ve düşeyde dikdörtgenlerle farklı kompozisyonlar yapmak şeklinde tanımlanmıştır.

[164] Canan Residence, http://www.cananresidence.com/, (18 Ekim 2012).
[165] Tabloda kullanılan yapıya ilişkin görsel malzeme şu kaynaklardan edinilmiştir:
Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p7806-canan-residence.html#pk, (18 Ekim 2012).
Canan Residence, http://www.cananresidence.com/, (18 Ekim 2012).

3.2.4. 'KONDOMİNYUM' KAVRAMI

Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez ortaya çıkan ve kısaca 'kondo' olarak da bilinen 'kondominyum' kavramı kabaca, konut yaşamında bir ayrıcalık olarak tanımlanabilir. Sözlük anlamı, genellikle dairelerin mülkiyetine bireysel olarak sahip iken; koridorlar, ısıtma sistemi, asansörler, rekreasyon alanları, vb. ortak alanların, tüm dairelerin sahiplerince ortak olarak temsil ettikleri bir dernek tarafından idare edilmesi ve bir çeşit otel hizmeti sunması olarak tanımlanır[166].

Bu tanımdan hareketle, Amerika ve Kanada'nın çoğu eyaletinde, konut kavramındaki bireysel mülkiyetin dışında, birleşik mülkiyet hakkını tanımlayan bir terimdir. Avustralya ve bir Kanada eyaleti olan British Columbia'da bu terime karşılık olarak 'sınıf başlığı' olarak tercüme edilebilecek olan bir isim (*strata title*) kullanılır.

Kondominyum, genellikle apartman ya da toplu konut çoklu ünitelerin olduğu yerleşimlerdeki modülleri tanımlar. Burada, bir yapı içerisindeki her bir modül yaşam birimi bireysel mülkiyet, rekreasyon alanları, restoranlar, spor alanları gibi kamusal alanlar ise çoklu mülkiyet kapsamındadır. Hem bir toplu konut hem de bir otelle karşılaştırılabilir nitelikte oluşu, kurgusunda yer alan ve her iki kavramla ara kesitlere sahip oluş nedeniyle, kondominyumlar bir ara kesit noktadadırlar.

Tablo 4, hem lüks bir otelin hem de lüks bir konutun ortak paydasında yer alan kondominyumların bulundukları konum ve etkileniş şekilleri gözlenebilmektedir.

Görüldüğü gibi konut gelişimi açısından yaklaşıldığında, toplu yaşam olanağını sunduğu için önce apartmanlar, sonra kooperatifler ve daha sonra kondominyumlar yer almaktadır.

Gelişimlerinin apartmanlardan sonra yer alması, bu yapıların çok katlı olması gerektirdiği fikrini savunmak çok doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü dünyadaki örneklerine bakıldığında, sadece çok katlı bireysel yapılar olarak değil, yan yana yer alan müstakil düzenlemeler olarak da kondominyumlar karşımıza çıkmaktadır.

---

[166] Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Condominium, (28 Kasım 2012)

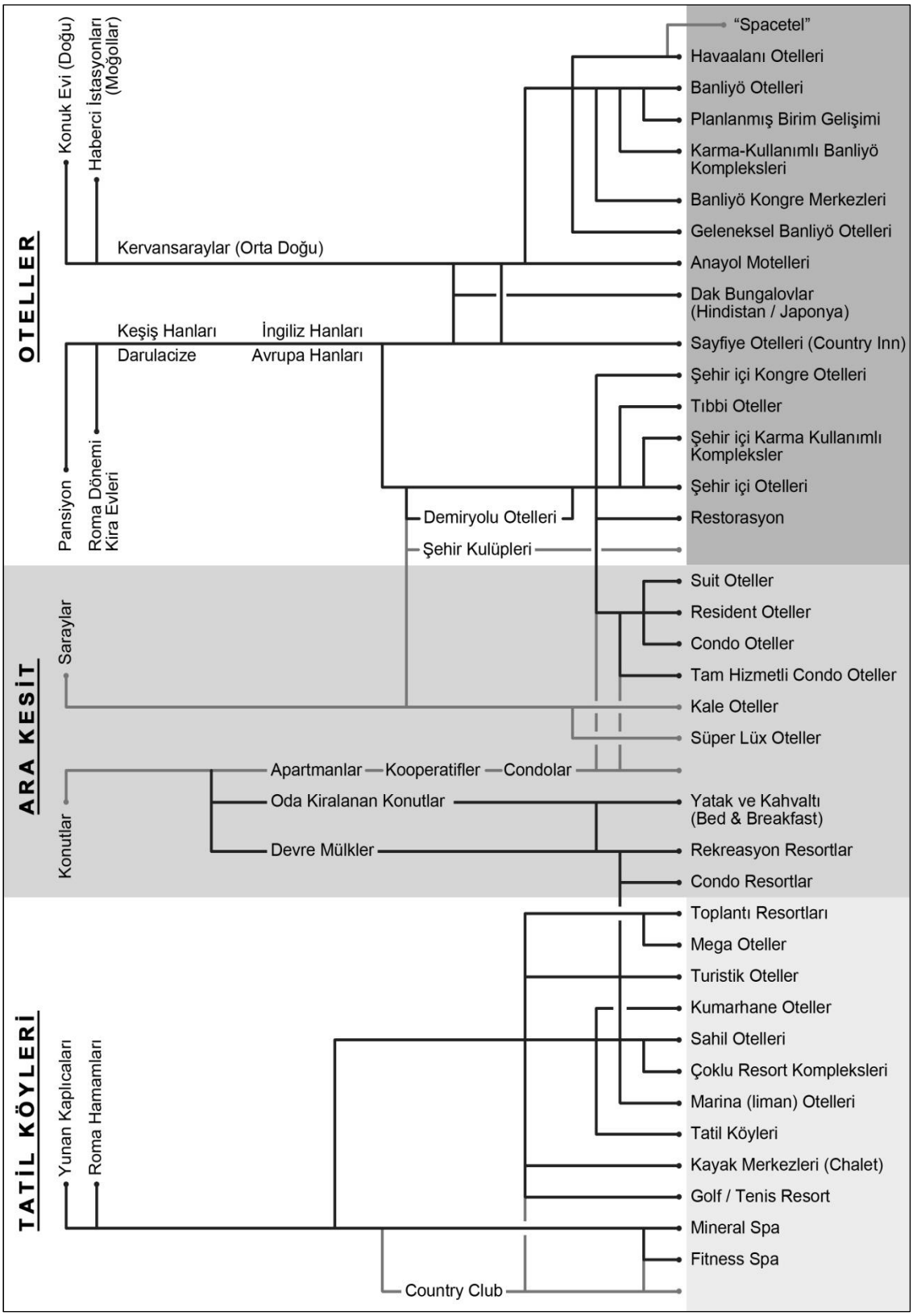

Tablo 4: Otel ve konut çeşitlerinde kondominyumların yeri.

Bir kondominyum, hangi biçim ve formda olursa olsun; ister dubleks ya da tripleks (Resim 72, 73), ister çok katlı olsun (Resim 74, 75) , bir konutun sağladığı rahatlık ve mahremiyette, ancak bir otelin sunduğu olanaklardan yararlanılabilen bir yaşam biçimidir.

Bu olanaklar, rekreasyon mekanların sunduğu alternatiflerinin yanı sıra, daire temizliği, çamaşırların yıkanması ve üniteye yemek servisi dahil olmak üzere bir otel odasından yararlanılabilecek tüm hizmetleri kapsamaktadır.

Resim 72: Twelve Oaks Village, Florida, USA.
Kaynak: Twelve Oaks Village, http://www.twelveoaksvillage.com/berkshires-condominiums.html, (26 Ekim 2011).

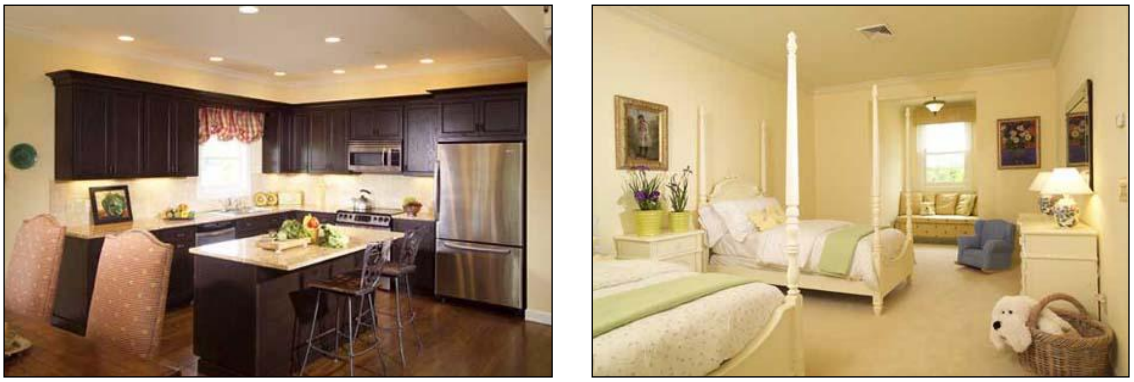

Resim 73: Twelve Oaks Village, iç mekân görünüşleri.
Kaynak: Twelve Oaks Village, http://www.twelveoaksvillage.com/berkshires-condominiums.html, (26 Ekim 2011).

Özellikle çok katlı kondominyumların sundukları yaşam biçiminin beş yıldızlı bir otel konforunda oluşu, konut ünitelerinin yanı sıra, aynı yapı içerisinde otel olarak kullanılan daireleri ve yanı sıra buna ayrılan katları görmeyi de olası hale getirmektedir.

Resim 74: 55 East Erie, Chicago, USA.
Kaynak: 55 East Erie Chicago, http://55easteriechicago.com, (26 Ekim 2011).

Resim 75: 55 East Erie, iç mekân görünüşleri.
Kaynak: 55 East Erie Chicago, http://55easteriechicago.com, (26 Ekim 2011).

Çalışma kapsamında Türkiye örneği olarak örneklenebilecek yapı, Türkiye'nin ilk kondominyumu olarak tasarlanan Akman Kondominyum'dur.

Proje 2000 yılında Ankara'da Konya yolu üzerinde 14.000 m2 alan üzerinde, kent merkezine 10 dakikalık mesafede inşa edilmiştir. Tüm kompleks 3 ana binadan oluşmaktadır[167]:

- Toplam 234 daire ve 32 katlı Kondominyum yapısı,
  - 214 adet Stüdyo tipi Akman Nest (63 m2),
  - 11 adet Duplex tipi Akman Rezidans (126 m2),
  - 8 adet tek mekân tipi Akman Flat (126 m2)
  - Panaromik komple kat Akman Sky Suite (400 m2),
- Her çeşit tıbbi müdahalenin yapılabileceği hastane binası "Akman Medicorium",
- 6 katlı alışveriş merkezi yapısı "Akman Emporium".

Bunların yanı sıra kompleksin sunduğu olanaklar: Açık yüzme havuzu, squash ve tenis kortları, Fitness centre, solaryum, jakuzi ve sauna, gece kulübü, restoran ve 3 katlı – 600 araçlık kapalı otopark olarak sıralanabilir.

Kompleks kapsamındaki işyeri, otel ve konut ünitelerinin, günümüzde %90 kapasiteyle dolu oluşunun yanı sıra, alışveriş merkezi fonksiyonu yüklenmiş olan yapı henüz boştur. Tasarımındaki dekonstrüktif tavrın, iç mekân bölümlemelerinde göreceli işler mekânlar yaratamaması nedeniyle yapı, bitmiş olmasına rağmen henüz işletmeciliğini yapacak bir alıcı bulamamıştır. Hastane yapısı ise, yine kompleks kapsamında tasarlanmış olup, işletmeciliği kondominyumunkinden ayrı, özel bir işletme tarafından yürütülmektedir.

Ana yapı, önceden de açıklandığı gibi, sadece konut ünitelerinden değil, bununla birlikte otel ve işyerlerinden de oluşmaktadır. Asansör kabinindeki anahtarlı butonlarla otele ait olan katlara, çalışan personelin dışında, sadece konaklayacak kişinin oda anahtarları aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Bununla birlikte üst katlarda yer alan Akman Holding'e de ulaşım aynı şekilde işlemektedir. Diğer işyerleri ise, yine belli katlarda bir arada konumlandırılmışlardır.

[167] Akman, http://www.akman.com.tr/condominium.htm, (16 Ekim 2011).

YAPININ	TÜRÜ	YAPIM YILI	ADI	TASARIMCISI
	Condominum	2000	Akman	Akman Holding
Yerleşim Planı	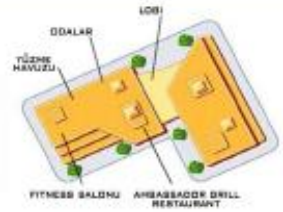			
Cephe Görünüşleri				
Genel Görünüşleri				

Tablo 5: Akman Kondominyum.[168]

Kondominyum kavramı, şehir hayatının sunduğu yeni, hızlı ve çağdaş 'yaşam kültürü' ile kuvvetli bir ilişki içindedir. Konutta tüketim kavramı ve konutun kendisinin tüketim unsuru haline geldiği 21.yy. göz önünde bulundurulduğunda, mekânsal açıdan bir yenilik sunmamasına rağmen, farklı bir konut kültürü sunmaktadır. Bu kültür, konut yaşamına eklemlenebilecek ve otel konforuyla özdeşleştirilebilecek hizmet sektörüyle özetlenebilir.

3.2.5. 'YEŞİL BİNA' KAVRAMI

Tarihsel gelişim süreci içinde mekân, koşullar ne olursa olsun daha konforlu olmak adına içinde bulunduğu dönemin özellikle teknolojik ve ekonomik koşullarını zorlamış, bu tutum önce kendisini, sonra çevresini değiştirecek çok önemli bir rol oynamıştır.

[168] Tabloda kullanılan yapıya ilişkin görsel malzeme, yerinde belgeleme çalışması sonucu edinilmiştir.

Bu değişim ve gelişimler, bulundukları bağlamdan kurtarılarak daha geniş bir perspektifte incelendiğinde mekânın, doğaya ve doğal olana yabancılaşmakta olduğu görülmüş; çevre kirliliği, doğal kaynakların tüketilmesi gibi sorunları beraberinde getirdiği fark edilmiştir[169].

Bugün bir yapının / mekânın iklimlendirmesi, havalandırması, aydınlatılması için harcanan enerjinin, dünyadaki toplam enerji tüketiminin %30'unu; buna yapının / mekânın temel bileşenlerini oluşturan malzemenin üretimi için harcanan enerjinin de eklenmesiyle %40'ını aştığı bilinmektedir[170]. Özellikle 1973'de dünyada yaşanan petrol krizinden sonra önem kazanarak dikkatlerin yöneltildiği bu konu, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, enerjinin korunumu gibi konuları bilimsel araştırmaların odağına yerleştirmiş ve Sürdürülebilirlik kavramını gündeme getirmiştir[171].

Sürdürülebilirlik kavramı, ilk olarak 1987 yılında Birleşmiş Milletlerin Brundtland Raporu olarak da bilinen, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu'nda konu edilmiş [172] ve bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanma yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma olarak tanımlanmıştır[173]. Bu kalkınma, ekonomiyi de, çevreyi de, tarımı da, tasarımı da kapsayan çok geniş bir yelpaze sunar. Sürdürülebilirlik kavramı altında ekolojik, çevre dostu veya yeşil bina olarak da isimlendirilebilen doğaya uyumlu yapılar, Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği tarafından "Yapının arazi seçiminden başlayarak yaşam döngüsü çerçevesinde değerlendirildiği, bütüncül bir anlayışla, sosyal ve çevresel sorumluluk anlayışıyla tasarlandığı, iklim verilerine ve o yere özgü koşullara uygun, ihtiyacı kadar tüketen, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmiş, doğal ve atık üretmeyen malzemelerin kullanıldığı katılımı teşvik eden, ekosistemlere duyarlı yapılar" olarak tanımlanır[174].

---

[169] Gamze Topçu, "Türkiye'de Sertifikalı Yeşil Bina Uygulamasının Örnek Bir Bina Üzerinde İrdelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İTÜ FBE, 2010), s.5.
[170] Sema Kaya Sert, "Bina Yaşam Döngüsüne Enerji Analizi ve Yeşil Binalar", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ege Üniversitesi FBE, 2010), s.76.
[171] Seda Şenol, "Gayrimenkul Geliştirme Sürecinde Yeşil Binaların Sürdürülebilirlik Kriterleri Açısından İncelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İTÜ FBE, 2009), s.13.
[172] Feride Gönel, "Globalleşen Dünyada (nasıl bir) Sürdürülebilir Kalkınma", **Birikim Dergisi**, Sayı.158, (Haziran 2002), s.72-80.
[173] Gamze Topçu, "Türkiye'de Sertifikalı Yeşil Bina Uygulamasının Örnek Bir Bina Üzerinde İrdelenmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İTÜ FBE, 2010), s.8.
[174] ÇEDBİK, http://www.cedbik.org/sayfalar.asp?KatID=3&ID=24, (11 Kasım 2012).

Söz konusu tez çalışmasında Yeşil Binalar olarak tanımlanan bu tip yapıların yaygınlaştırılmasının sağlanmasında, tasarımcılara kılavuz niteliği taşıyacak doğal kaynakların tüketimine duyarlı bir dizi standartlar belirlenmiş ve bu standartları sağlayan yapılara 'yeşil etiket' sertifikası verilmesi uygun bulunmuştur. Ancak dünya genelinde, her biri farklı çevresel değerlendirmeleri yansıtan, bu nedenle de farklı maliyet etkileri bulunan birçok yeşil bina sertifika sistemi olduğu görülür. Bunlardan başlıcaları, aşağıdaki tabloda özetlenmeye çalışılmıştır:

ÜLKE	YIL	SERTİFİKA İSMİ
İngiltere	1990	**BREEAM** (Bina Araştırma Kurumu Çevre Değerlendirme Yöntemi) (Building Research Establishment Environmental Assessment Method)
Hong Kong	1996	**HK-BEAM** (Hong Kong Çevresel Bina Değerlendirme Metodu) (Hong Kong's Building Environmental Assessment Method)
ABD	1998	**LEED** (Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik) (Leadership in Energy and Environmental Design)
Çok Uluslu	1998	**IISBE** (Sürdürülebilir Yapılı Çevre için Uluslararası Girişim) (International Initiative for Sustainable Built Environment)
Avustralya	2003	**GREEN STAR** (Yeşil Yıldız)
Japonya	2004	**CASBEE** (Yapılı Çevresel Verimlilik için Kapsamlı Değerlendirme) (Comprehensive Assessment for Building Environmental Efficiency)
Almanya	2009	**DGNB** (Alman Sürdürülebilir Binalar Kuruluşu) (Deutche Gesellschaft fur Nachhaltiges Bauen)

Tablo 6: Dünya'da kullanılan Yeşil Bina Sertifika Sistemleri.

Bu sertifika sistemlerinden BREEAM, LEED, CASBEE ve GREEN STAR, Dünya Yeşil Bina Konseyi (WGBC) üye ülkelerinin büyük oranda kabul ettikleri yaygın sistemlerdir.

> *İlk çıkışlarında daha prestijli ve büyük bütçeli projelerde uygulandıklarını gördüğümüz sertifika sistemleri günümüzde birçok ülkede devlet politikaları ile teşvik edilmekte ve bu da sertifika almayı bir gereklilik haline getirmektedir. Kaliforniya eyalet yasaları tüm kamu binalarının ve okulların yeşil olmasını ve minimum LEED Sertifikası standartlarını sağlamasını şart koşmuştur. İngiltere'de ise tüm konutlar ve devlet desteği ile yapılacak tüm okullarda BREEAM Sertifikası alınması zorunlu hale getirilmiştir.*[175]

Bu Sertifika sistemlerinin değerlendirme kriterleri kendi içlerinde çeşitlenmekle birlikte genel olarak yönetim, sağlık ve konfor (ısıtma, aydınlatma, havalandırma, vb.), enerji ve atmosfer (CO2 emisyonlarının azaltılması, genel ve kullanıcı enerji kullanımlarının ölçülmesi, düşük ya da sıfır karbon teknolojileri), iç mekân yaşam kalitesi, ulaşım, su tasarrufu, malzeme ve kaynaklar, atıklar (inşaat sahası atık yönetimi, geri dönüşümlü agrega kullanımı, geri dönüşümlü atıkların toplanması, vb.), arazinin ekolojik değeri ve bu değerin korunması, teknik sistemlerinden kaynaklanan kirlilik, gibi maddelerden oluşmaktadır.

Tüm bu kriterler ile inşa edilen yeşil binaların üretim maliyeti, yeşil kategorisine girmeyen binaların üretim maliyetinden yüksek olarak algılansa da, bu yapıların harcadığı enerji miktarının minimum seviyelere çekilmesi, yapılan harcamanın kısa bir sürede telafi edilmesine olanak sağlamakta, bunun yanında projeye farklı artı değerler katmaktadır. Bu değerler, çevresel, ekonomik ve toplumsal faydalar olmak üzere üç başlık altında ele alınabilir, (Tablo 7).

Sürdürülebilirlik kavramının dünyada yarattığı bu etkilerin Türkiye'deki yansımaları, özellikle ve öncelikle ticari amaçlı yapılarda kendisini göstermiştir. Her ne kadar bu konuyla ilgili çalışmalar ve yatırımlar, ODTÜ, İTÜ, Hacettepe Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi gibi akademik çevreler; SOYAK, ZORLU, TEKFEN, ECZACIBAŞI gibi ticari girişimler; Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK), İTÜ Sürdürülebilir Enerji

[175] Elif Çelik, "Yeşil Bina Sertifika Sistemlerinin İncelenmesi Türkiye'de Uygulanabilirliklerinin Değerlendirilmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İTÜ FBE, 2009), s.14.

Araştırma Grubu (SERG), ODTÜ Mimarlık, Araştırma, Tasarım, Planlama ve Uygulama Merkezi (MATPUM) gibi bağımsız girişimler tarafından ciddiyetle ele alınsa da, Türkiye'deki yeşil bina sayısının fazla olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

ÇEVRESEL FAYDALAR	EKONOMİK FAYDALAR	TOPLUMSAL FAYDALAR
Ekosistemin korunması	İşletme giderlerinin azaltılması	Hava, sıcaklık ve akustik çevrenin iyileştirilmesi
Hava ve su kalitesinin arttırılması	Mülk değerinin ve kazancının arttırılması	Kullanıcı konfor ve sağlığının güçlendirilmesi
Katı atıkların azaltılması	Çalışanların verimliliğinin ve memnuniyetinin arttırılması	Genel hayat kalitesine katkıda bulunması
Doğal kaynakların korunması	Ekonomik performansın optimizasyonu	

Tablo 7: Sürdürülebilir geliştirmenin faydaları.

Türkiye'deki ilk sürdürülebilir uygulama, Doç.Dr. Mete Turan tarafından ODTÜ Mimarlık öğrencileri ile gerçekleştirilmiş, halen ODTÜ Öğretim Elemanları derneği tarafından ofis olarak kullanılan Güneş Evi'dir[176].

Resim 76: ODTÜ Güneş Evi, Ankara: Yapı Görünüşleri.
Kaynak: OSYM Tercih, http://osymtercih.net/orta-dogu-teknik-universitesi/resimleri/odtu-gunes-evi, (25 Kasım 2012) ve Hacer Kırmızı, "Güneş Evi, Hacer Kırmızı Sunum", ODTÜ Mezunlar Derneği, http://www.odtumd.org.tr/dosyaArsivi/Etkinlik/gunes_evi_hacer_kirmizi_sunum.pdf, (25 Kasım 2012).

[176] Çetin Göksu, *Türkiye'deki İlk Sürdürülebilir Uygulama: ODTÜ Güneş Ev Projesi*, 2008, http://www.mimarizm.com/kentintozu/makale.aspx?id=469&sid=461, (25 Kasım 2012).

Teknik açıdan yapı, 1975 – 1980 yılları arasında güneş serası ve güneş çatısı olarak planlanmış, Türkiye'de güneş kolektörü olmaması nedeniyle farklı çözümler üretilerek hayata geçirilmiş ancak Turan'ın yurtdışına gitmesi nedeniyle proje çalışmaları dondurulmuştur. 1996'da Doç.Dr. Nur Demirbilek'in çalışmalarıyla proje yeniden canlandırılmıştır. Buna göre kolektörler yerini hava ısıtmalı güneş çatısı ile değiştirmiş ancak proje benzer nedenlerle yeniden dondurulmuştur[177].

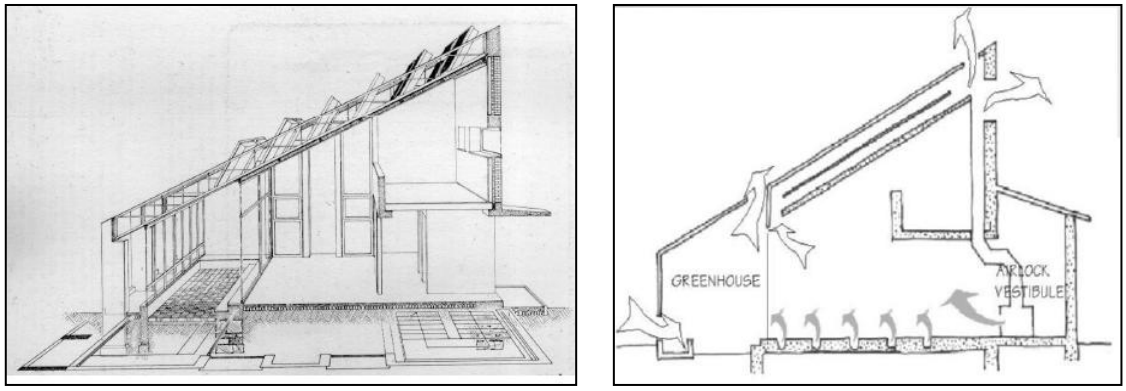

Çizim 26: ODTÜ Güneş Evi, Ankara: Yapı Kesitleri ve Sistem Detayları.
Kaynak: Hacer Kırmızı, "Güneş Evi, Hacer Kırmızı Sunum", ODTÜ Mezunlar Derneği, http://www.odtumd.org.tr/dosyaArsivi/Etkinlik/gunes_evi_hacer_kirmizi_sunum.pdf, (25 Kasım 2012).

Son kez 2006'da yapı, ODTÜ Öğretim Elemanları Derneği tarafından onarılarak ofis haline getirilmiş, ancak yeterli finansal desteğin sağlanamaması nedeniyle güneş sistemleri çalıştırılamamaktadır. Buna karşılık 'pasif sistem' olarak tanımlanan bir döngü ile güneşten %50 oranında faydalanılabilmektedir. Bu ilk uygulamadan günümüze gelen sürede, gerçekleştirilen pek çok proje, minimum veya optimum ölçeklerde yeşil bina kategorisinde ele alınabilecek detaylar barındıracaktır. Ancak Tablo 6'da konu edilen sertifika sistemlerini alabilen çok fazla yapıya işaret edilememektedir.

Bu kapsamda, Hilton Garden Inn / Galata-İstanbul, Nidakule / Göztepe-İstanbul, Baylosuites / Galata-İstanbul, Gama Binası / Kızılay-Ankara, Rönesans Mecidiyeköy Ofis / Mecidiyeköy-İstanbul, LEED Sertifikasına[178]; Kanyon, Güler Plaza / Kavacık-

[177] a.g.e.
[178] U.S. Green Building Council, http://www.usgbc.org/LEED/Project/CertifiedProjectList.aspx, (24 Kasım 2012).

İstanbul, Tarsus AVM / Tarsus-Mersin ise BREEAM Sertifikasına[179] sahip yapılara örnek olarak verilebilir.

Hangi sertifika sistemine uygun olursa olsun ortak amaç, yapı sektörünü yeşil tasarıma yönlendirmektir kuşkusuz ancak bir diğer olgu, bunun bir prestij ve pazarlama aracı olarak da kullanılmasıdır. Öte yandan Türkiye'de geri dönüşümlü ve çevre dostu malzeme sektörünün yeni gelişmekte olduğu düşünüldüğünde, sertifika standartlarını sağlayan yerel malzemelerin bulunmasının güçlüğü, bu malzemelerin yurt dışından ithal edilmesini gerektirmektedir; bu da sertifika sistemlerinin doğasına aykırıdır[180].

Bölüm kapsamında örneklenecek yapı, tez çalışmasının konut üzerine odaklanmış olması gerekçesiyle Baylosuites Galata olarak seçilmiştir. Dört daire ve bir sanat galerisinden oluşan yapı, 19. yüzyıla ait bir binanın renovasyon projesidir.

Yapının kesin yapım tarihi ve mimarı bilinmemekle birlikte, Tanzimat'ın ilanından sonra Beyoğlu'nda yol açma ve yol genişletme çalışmaları kapsamında ahşap evlerin yıkılarak yerine çok katlı kâgir apartmanların inşa edildiği dönemde (1880 – 1895) inşa edildiği düşünülmektedir. Bu nedenle yapı, korunması gereken kültür varlığı olarak tescillidir[181].

Renovasyon projesi sonunda, tasarımın azamide korunmuş olması, çevreye zarar vermeyen ve büyük ölçüde yerel üreticilerden temin edilen malzemeler kullanılmış olması nedeniyle LEEDS Gümüş Sertifikası almaya hak kazanmıştır.

Yapının tavan, tuğla duvarlar ve mermer merdiven gibi orijinal unsurların korunmasına özen gösterilmiştir. Kullanım işlevi kiralık dairelerden oluşan bir rezidans olan daireler, 52 – 60m^2 arası büyüklüklerde; retro, klasik, şık ve modern olarak tanımlanan temalarda tasarlanmıştır.

Giriş kat ise, bölge ve İstanbul tarihini yansıtan tanıtıcı kitaplar, eski kartpostallar ve orijinal gravür ve haritaların sergilendiği / satıldığı bir galeri yer almaktadır.

---

[179] Greenbooklive, http://www.greenbooklive.com/search/scheme.jsp?id=8, (24 Kasım 2012).
[180] Elif Çelik, "Yeşil Bina Sertifika Sistemlerinin İncelenmesi Türkiye'de Uygulanabilirliklerinin Değerlendirilmesi", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İTÜ FBE, 2009), S.82.
[181] Baylosuites Galata, http://baylosuites.com/tr/, (24 Kasım 2012).

YAPININ	TÜRÜ	YAPIM YILI	ADI	TASARIMCISI
	Yeşil Bina	(1880 – 1895) 2009	Baylosuites	Nurdan Orhan
Yerleşim Planı			Tip kat planı	
Cephe Görünüşleri		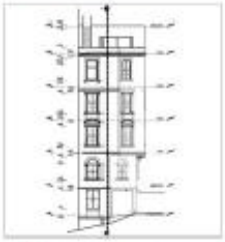		
Genel Görünüşleri				

Tablo 8: Baylosuites Galata.[182]

Yapıya LEED sertifikası kazandıran özellikleri şunlardır[183]:

- İnşaat esnasında ve sonrasında doğal yaşamın ve su kaynaklarının korunmasına son derece dikkat edilmiştir. Yağmursuyu şebekesinin korunduğuna ve toz korumasına ilişkin fotoğraflar çekilmiştir. Erozyon ve Sedimantasyon Kontrol (ESC) Planı hazırlanmıştır.
- Teras-çatının yarısından fazlası bitkilendirilmiştir. Ayrıca bitkilendirme çalışmaları esnasında, yerel ve adapte olmuş bitkiler seçilerek, su tüketiminin ve kimyasal gübre kullanımının en aza indirgenmesine dikkat edilmiştir.

[182] Tabloda kullanılan yapıya ilişkin görsel malzeme şu kaynaklardan edinilmiştir:
Baylosuites Galata, http://baylosuites.com/tr/, (24 Kasım 2012).
[183] Aykut Özdemir, *Baylosuites-LEED Sertifikalı İlk Tarihi Eser Renovasyon Projesi*, 2012, http://www.aykutozdemir.com.tr/insaat/baylosuites-leed-sertifikali-ilk-tarihi-eser-renovasyon-projesi.html, (25 Kasım 2012).

- Teras-çatının bitkilendirilmesinde yağmur suyu miktarlarını kontrol altında tutarak yeraltı su seviyesinin korunması sağlanmış ve yağmur suyu şebeke yükü renovasyon önceki duruma göre üçte bir oranında azaltılmıştır.
- Teras bahçesinde kullanılan yerel ve adapte olmuş bitkiler, peyzaj sulama gerekliliğini azalttığı için şebeke yükünden projede peyzaj sulaması için kullanılacak su miktarında yüzde 65 oranında azalma sağlanmıştır.
- Yine bitkilendirilmiş teras-çatı sayesinde ısı adası oluşumu azaltılmış ve doğal yaşama olan olumsuz etkileri engellenmiştir.
- Bina kapsamında kullanılan su tasarruflu armatür ve vitrifiyeler sayesinde doğal su kaynaklarının korunması sağlanmış ve projede kullanılan su miktarında verimli su kullanan başka binalara oranla yüzme 28 oranında azalma sağlanmıştır. Armatür seçimlerinde EPA (Environmental Protection Agency) standartları göz önünde bulundurulmuştur.
- Binadaki enerji harcamalarının çevresel ve ekonomik etkileri düşünülerek azaltılması sağlanmış ve bina kapsamında kullanılan yalıtım, aydınlatma ve mekanik sistemlerde enerji verimliliği ön planda tutulması sayesinde Amerikan enerji verimliliği standardına (ASHRAE 90.1-2007) uygun olarak tasarlanmış sistemlerin enerji sarfiyatları, yapılan bilgisayarlı enerji modellemesi sonucunda binanın toplam yüzde 25 oranında enerji verimli olduğu belirlenmiştir.
- Proje kapsamında soğutma sistemlerinde çevre dostu R410 soğutucu akışkanlar tercih edilmiştir.
- Kaynakların tekrar kullanılması ve hammadde tüketiminin en aza indirilmesi amaçlanarak proje kapsamında kullanılan yapısal olmayan iç mekân elemanlarının (iç duvarlar, kapılar, yer kaplamaları ve tavan sistemleri) alan cinsinden yüzde 53 oranında mevcut binaya ait malzemeler kullanılmıştır.
- Projede kullanılan inşaat malzemelerinin yüzde 32'den fazlasının yerel üretici ve tedarikçilerden temin edilmesiyle yerel ekonomiye katkının yanında nakliyeden kaynaklanan karbon salımı azalmıştır.
- Binada inşaat esnasında iç mekânlarda kullanılan yapı kimyasalları, (boya, astar, macun vb.) içeriğindeki uçucu organik zararlı bileşik oranı en az olanlarından tercih edilmiştir.

- İç mekân termal konfor tasarımı ASHRAE 55 standardına uygun olarak yapılmış, tüm yaşam alanlarının ısıtma ve aydınlatma sistemlerinde yüzde 100 bireysel kontrol tasarlanarak hem enerji tasarrufu hem de iç yaşam kalitesinin arttırılması sağlanmıştır.
- Binada yapılan bilgisayarlı gün ışığı modellemesi sonucunda binadaki yaşam alanının tamamı gün ışığı alarak, günışığından en üst düzeyde faydalanılmıştır.. Bu sayede hem aydınlatmada harcanan enerjinin azaltılmış, hem de gün ışığının iç mekânlarda bina kullanıcıları üzerindeki olumlu etkiler bırakması sağlanmıştır.
- Proje için satın alınan elektrikli ev eşyalarında enerji verimli A sınıfı cihazlar tercih edilerek, LEED kredileri haricinde, binada çevresel katkı sağlayabilecek başka uygulamalara da yer verme imkânı sağlanmıştır.

Çağdaş Türk Yaşam Kültüründe Konut Biçim Grameri başlıklı bölüm kapsamında bu noktaya kadar, çağdaş yapı tipleri incelenmiştir. Özellikle 1980 sonrası dönemde enerji kaynaklarının elektrik ve petrol odağından elektronik, iletişim ve hizmet sektörüne kayması nedeniyle[184] kapitalizmin tarihinde ilk defa sermaye gayrimenkul odaklı bir hareket kazanmış ve konut bir tüketim metası halini almıştır.

Bu anlamda konut tüketimini tetikleyen bir unsur olarak *'konsept proje'* kavramı gelişmiş, yapı farklı bir içerik sunarcasına 'rezidans', 'kondominyum', 'loft', vb. farklı isimler altında tanımlanmaya başlamıştır. Bu tanıma sahip yapıların işlev değerleri her ne kadar büyük veya küçük ölçekte hizmet sektörünün ilkelerinden izler taşısalar da bölüm içerisindeki örneklemeler, mekanın biçim dilinin bu söylemi destekleyip desteklemediğinin tartışılabilir nitelikte olduğunu göstermektedir.

Özetle bugünün çağdaş tasarımları mekansal değerlerinden çok, bu değerleri abartarak ortaya çıkaran pazarlama teknikleriyle dikkat çekmektedir demek yanlış olmayacaktır.

[184] Tülin Görgülü, Senem Kaymaz Koca, "DOSYA: Türkiye'de Yeni Konut Eğilimleri / Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar", **Mimarlık Dergisi**, Sayı.337, (Ekim 2007), s.29-35.

4. GÜNÜMÜZ MEKÂN TASARIMINA GELENEKTEN ÇAĞDAŞA BİR YAKLAŞIM

Göçebe kültürün mekanını şekillendiren hareketlilik ve esneklik anahtar kavramlarının, yerleşik kültürde de çeşitlenerek sürekliliğini koruması, kuşkusuz geleneksel Türk mekan kurgusunun hafife alınamayacak bir değeri olarak kabul edilmelidir.

Önceleri bir batılılaşma göstergesi olarak evrensel bir üsluba odaklanmak (Neoklasizm), batılı etkilerin yoğunluğuna karşı bir doygunluğun kazanılmasıyla biçimsel referansların esin kaynağını Selçuklu ve Osmanlı'da aramak, zamanla bu referansların ağırlığından kurtulabilmek için önce biçimde geleneksel sivil dokuya yönelmek, sonra da içerikte bu dokuyu yorumlamak, her ne kadar her bir adımda farklı açmazlara neden olsa da genel bir bakışta sistemli ve bilinçli bir gelişime işaret eder.

Ancak bu gelişimin sürekliliği, bir anlamda Modernizm'in etkilerinden biri olarak yorumlanabilecek kentlere göç olgusu ile sarsılır ve bu durum ciddi bir konut ihtiyacı doğurur. Bu ihtiyacı, sadece barınma ihtiyacı olarak algılamak, toplumun içine girdiği hızlı değişimin sosyo - kültürel ve ekonomik boyutlarını göz ardı etmek olacaktır.

Bu dönemde bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken yapı üretimi, düzenli gelir grupları için kooperatifçiliğe, orta tabaka için yap - satçı üretime, maddi olanağı olmayan tabaka için ise yasa dışı konut edinimine karşılık gelir[185].

Bir sonraki adımda, konut ihtiyacının karşılanması, konut inşaatını yapanların tabi olacakları usul ve esasların düzenlenmesi amacıyla 1984'de çıkan Toplu Konut Yasası[186] ve bu paralelde gelişen teşviklerle, özel sektör tarafından hızlı konut üretimi dönemini başlatır. Küreselleşme, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, vb. yeni anahtar kavramlarla konut üretiminde hedef kitle, orta, üst-orta ve üst tabakaya yönlenir.

Böylece konut üretimine ihtiyaç odağıyla değil, tüketim odağıyla yaklaşım, söz konusu tez çalışmasında izlenen sürekliliğin sarsılmasına değil, kesintiye uğramasına neden olur. Bu kesinti, sadece bir yapma / üretme şeklinde değişime değil, aynı zamanda

[185] a.g.e. s.30.
[186] TC. Adalet Bakanlığı, http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/672.html, (29 Kasım 2012).

düşünme / ideoloji şeklinde de değişime karşılık gelmektedir. Bu değişime, yapım yöntemlerindeki / teknolojideki yeniliklerin de yansıması ve bu yeniliklerin takip edilmesi zor ivmesi, tasarımın biçim ve içeriği arasındaki bağı daha da koparmaktadır.

Geleneksel tasarım yaklaşımımızın sürekliliğinin yaşadığı sarsıntı, konunun başında Modernizm'le ilişkilendirilmişti; söz konusu kesintiyi ise Post Modernizm'le ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Çünkü bir önceki bölümde konu edilen konsept proje kavramı ve bu kavram altında çeşitlenen 'çağdaş' konut tipleri, söylemlerinde 'yeni' kavramlara referanslar verirken biçim tipolojilerinde gerek iç mekan, gerekse sabit eleman ve mobilyalarında yeni olan konusunda fark yaratamamışlardır.

Bu anlamda Günümüz Mekan Tasarımında Gelenekten Çağdaşa Bir Yaklaşım başlıklı bölümde, gelenekselin sürekliliğini taşıyan, ancak bugünün kriterleriyle biçimlendirilen mevcut bir konut örneği ve bir de öneri mekan tasarımı örneği verilecektir.

4.1. GÜLEVİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ

Gülevi, bugün UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan Safranbolu'da, 2000'lerin başında Yüksek Mimar İbrahim Canbulat ve eşi Gül Canbulat tarafından restore edilen 18.yy.dan kalma üç konağa verilen isimdir. Ortak bir bahçe alanıyla kesişen konaklar, ilk yaptıranların soyadlarıyla anılmaktadır: Hacımemişler Konağı, Betenler Konağı ve Gökçüler Konağı.

> *Hacımemişler Ailesi'nin yapağı ve tekstil işiyle uğraştığını biliyoruz. Konağın 20. yüzyılın başlarında batılılaşmanın etkisiyle modernleştirildiği görülmektedir...*
>
> *Betenler Konağı'na adını veren Şükrü Beten Efendi'nin Kudüs'te kadılık yaptıktan sonra Safranbolu'ya gelip yerleştiği söyleniyor. Osmanlı coğrafyasında 19. yüzyıla kadar devlet dairesi bulunmamakta, devlet işleri konaklarda görülmekteydi. Kanımızca, Beten Efendi de konağın bir bölümünü kamusal görevleri için kullandı. Konakta görülen harem ve selamlığın kesin ayırımı bu nedenden olmalıdır...*
>
> *Gökçüler Ailesi'nin orman işletmeciliği ve kereste ticaretiyle uğraştığı biliniyor...*[187]

Canbulat'ın Safranbolu'daki ilk restorasyon çalışması, 1995'de projelendirilen, 2004'de yapımına başlanan ve 2001 yılında tamamlanan *Macunağası İzzet Efendi Konağı*'dır. Mimarlar Odası'nın 2006 yılı Koruma - Yaşatma Dalı Başarı Ödülünü kazanan bu

[187] İbrahim Canbulat, http://www.canbulat.com.tr/tr/mansion, (29 Kasım 2011).

çalışma, *'teknik donanım açısından çağdaş konforu gözetmesine karşın, geleneksel mekan yapısını bozmaması ve yapının otantik varoluşunu zedelememesi açısından'*[188], Canbulat'ın deyimiyle bugün Türkiye'de istismar edilen konut yenilemesi konusunda doğru bir örnek teşkil etmektedir.

Resim 77: Macunağası İzzet Efendi Konağı, Yapı Görünüşleri.
Kaynak: Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=KY-CANBULAT, (29 Kasım 2006).

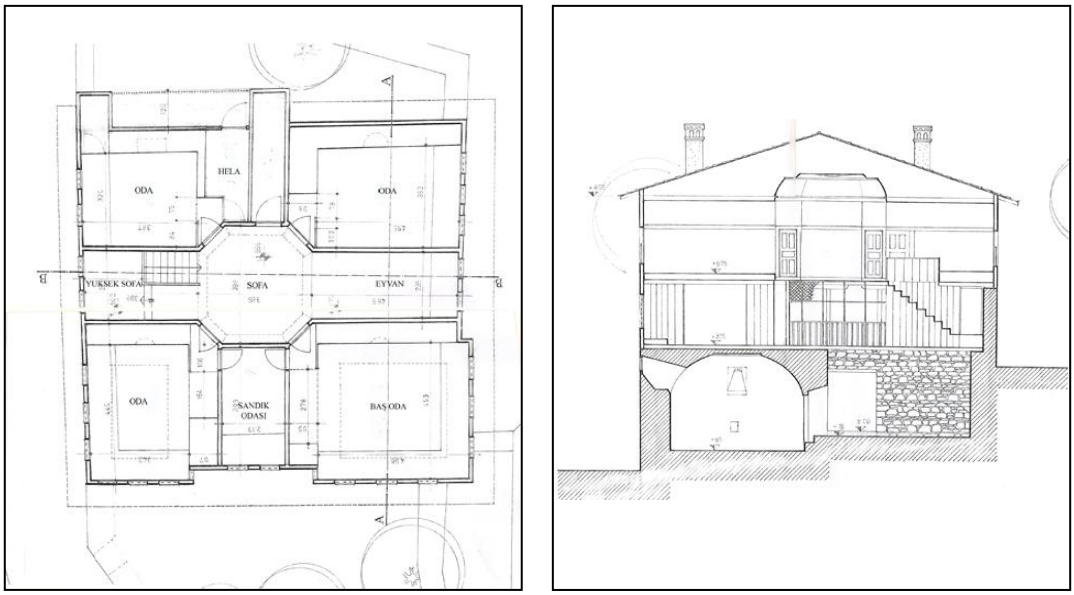

Çizim 27: Macunağası İzzet Efendi Konağı, Yapı Planı ve Kesiti.
Kaynak: Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=KY-CANBULAT, (29 Kasım 2006).

[188] Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=KY-CANBULAT-Tanitim, (29 Kasım 2012).

Karnıyarık plan şemasına göre tasarlanmış yapının, binada bulunan kalem işi rozette okunan tarih nedeniyle en az 155 yıllık olduğu tahmin edilmektedir.

> *Eve bir bahçeden ulaşılmakta 2 kat yüksekliğindeki bir hayata varılmaktadır...Girişin hemen karşısında bir ahır bulunmaktadır. Ahırın girişe göre sağ yanında hazine de denilen çapraz tonozlu, kalın duvarlı ve saç kaplı kapısı bulunan ambar yer almaktadır. Merdivenlerle çıkılan ara katta bir sergen vardır. Sergenin arkasında bir kiler, doğusunda ise ekmek evi (başka bir söyleyişle aş evi) bulunmaktadır.*
>
> *Üst katta 4 oda, sandık odası ve eyvan bulunmaktadır. Sofanın batı ucunda yüksek sofa bulunmaktadır. Odaların güney doğuda bulunanı tipik bir selamlık olarak yapılmış ve bezenmiştir. Güney batıda bulunan odanın ise ahşap işçiliği ve kalem işlerinden ebeveyn yatak odası (harem) olduğunu anlıyoruz. Haremle selamlık arasında bir sandık odası bulunmaktadır. Islak mekanlara sofadan kuzeye uzanan bir koridorla ulaşılmaktadır.*[189]

Restorasyon sonucunda özgün yapı, olabildiğince korunmaya çalışılmış, ancak iş göremez duruma gelmiş yapı elemanları değiştirilmiştir. İşlev açısından ise giriş kattaki ahır yaşama mekanına, ambar amerikan bara, kiler çağdaş bir mutfağa, aş evinde bulunan bulaşık yıkama alanı ise banyo ve tuvalete dönüştürülmüştür. İç mekan tasarımı Gül Canbulat'a ait yapıda sonradan yüklenen işlevlerin yarattığı zorunluluk dışında fazladan hiçbir mobilya kullanılmamıştır.

Resim 78: Macunağası İzzet Efendi Konağı, İç Mekan Görünüşleri.
Kaynak: Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=KY-CANBULAT, (29 Kasım 2006).

Macunağası İzzet Efendi Konağı Restorasyon çalışmasının tamamlanmasının ardından Safranbolu'ya yerleşen İbrahim ve Gül Canbulat, ikinci projesi, tez çalışmasında incelenecek olan Gülevi olmuştur.

[189] a.g.e.

Üç konaktan oluştuğu vurgulanan Gülevi, restorasyon çalışmasının tamamlanmasından sonra otel olarak işlevlendirilmiştir. Ancak bu otellerin, tarihi Safranbolu kentinde restore edilen diğer otel konaklardan farkı, iç mekan tasarımında gözlenen farklılıktır.

Genel eğilim, 18.yy. Osmanlı hayatını canlandırmaya çalışan iç mekan kurgusuyla 'müze ev' yaklaşımıdır. Balmumu heykeller, geleneksel kıyafetlerin sergilendiği cam dolaplar, bakır kap - kaçakla donatılmış yer sofralarının görülmesine alışık bir izleyici için Gülevi'ndeki konaklar, birer sürpriz mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Macunağası İzzet Efendi Konağı'nda olduğu gibi sabit elemanlar ve odalar yapının genel karakterini bozmayacak geleneksel izler taşıyorken, özellikle ortak alanlarda daha özgün bir tasarım yaklaşımı görülmektedir.

İbrahim Canbulat'la yapılan görüşmede Hacımemişler Konağı'nın (Resim 79) odalarının müsait olmaması, Gökçüler Konağı'nın (Resim 80) da restorasyon çalışmasının devam etmesi nedeniyle sadece Betenler Konağı (Resim 81) belgelenebilmiştir.

Resim 79: Gülevi, Hacımemişler Konağı.
Kaynak: Canbulat, http://www.canbulat.com.tr/tr/mansion, (29 Kasım 2012).

Resim 80: Gülevi, Gökçüler Konağı.
Kaynak: Canbulat, http://www.canbulat.com.tr/tr/mansion, (29 Kasım 2012).

Resim 81: Gülevi, Betenler Konağı.
Kaynak: Canbulat, http://www.canbulat.com.tr/tr/mansion, (29 Kasım 2012).

Resim 82: Gülevi, Betenler Konağı, Restorasyon öncesi ve sonrası.
Kaynak: TC. Başbakanlık TOKİ, http://www.toki.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF875100CD4FA874A1, (20 Kasım 2012).

Yapılar, bölgenin geleneksel yapım konstrüksiyonuna uygun bir şekilde zemin kat taş, üst katlar ahşap iskelet sistemi içi kerpiç olarak inşa edilmiştir.

İç mekan ölçeğinde ele alındığında giriş katta yer alan ahır, yemek yeme mekanına, iç bölümü ise toplantı / projeksiyon salonuna dönüştürülmüştür.

Resim 83: Gülevi, Betenler Konağı, Ahır - Yemek Yeme Mekanı.

Yemek yeme mekanından yapıya giriş kapısının boyutları eski işlevine sadık kalarak korunmuş ve geniş tutulmuş, kalın bir keçe ile örtülmüştür. Bu noktada kullanılan malzeme, yerleşik öncesi dönemden aşina olunan bir malzemedir.

Bununla birlikte mekanda pencere önünü çevreleyen yalak bölümü, konaktan çıkan eski objelerin sergilendiği, bitki kullanımıyla dekoratif işlev yüklenen bir alan olarak tasarlanmıştır.

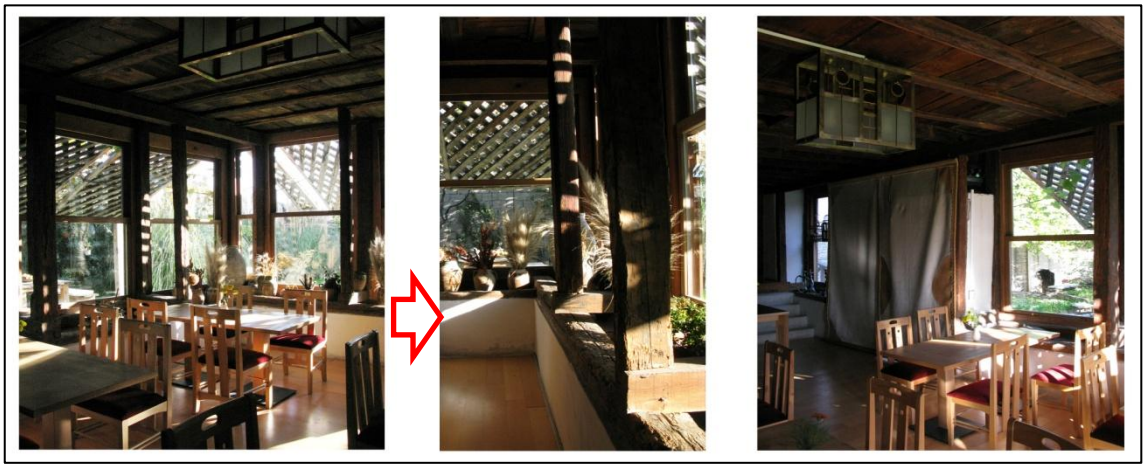

Resim 84: Gülevi, Betenler Konağı, Ahır - Yemek Yeme Mekanı.

Giriş katta kullanılan mobilyalar ve genel tasarım kriterlerinde yansıtılan etki, geometrik Art Nouveau stilinin izlerini taşıyan Charles Rennie Mackintosh etkisidir. Tasarımcının birçok tasarımında izine rastlanan gül motifinin, her ne kadar Gül Canbulat'ın ismiyle özdeşleştirilmiş olabileceği düşünülse de Canbulat, tasarım yapılırken bu detayı düşünmediklerini vurgulamıştır.

Resim 85: Gülevi, Betenler Konağı, Giriş Kat Aydınlatmalar - Ch. R. Mackintosh tasarımı ilişkisi.
Kaynak: Mission Studio, http://www.missionstudio.com/Mackintosh-Style-Lighting.html, (29 Kasım 2012).

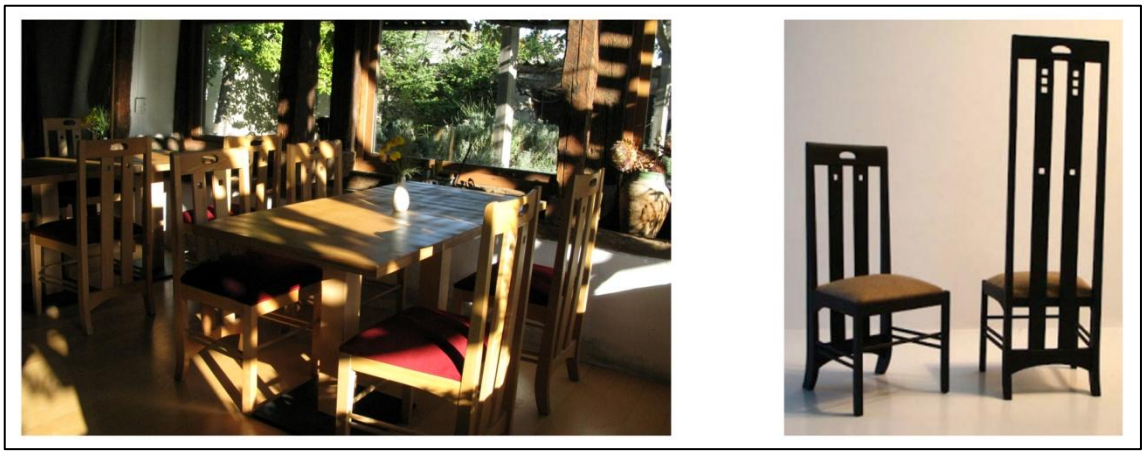

Resim 86: Gülevi, Betenler Konağı, Yemek Yeme Mekanı - Ch. R. Mackintosh tasarımı ilişkisi.
Kaynak: Miniatur Chairman, http://www.miniaturechairman.com/107/post/2012/08/hand-made-miniature-mackintosh-ingram-chairs.html, (29 Kasım 2012).

Toplantı mekanı, yemek yeme mekanının tasarım kriterleriyle örtüşür; uzun bir toplantı masasıyla tanım kazanır. Bu mekanda da kullanılan uzun arkalıklı sandalyeler ve aplik aydınlatmalar, aynı etkinin izlerini taşır.

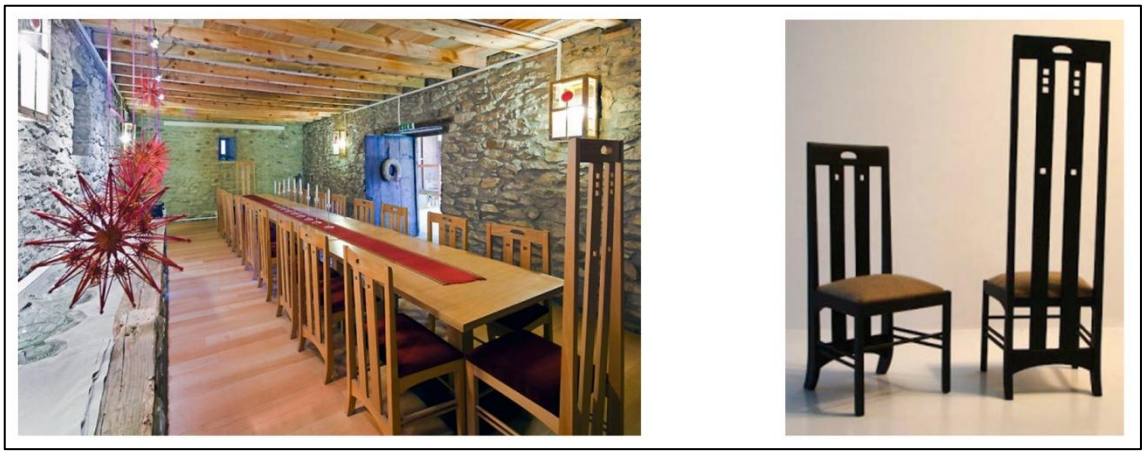

Resim 87: Gülevi, Betenler Konağı, Yemek Yeme Mekanı - Ch. R. Mackintosh tasarımı ilişkisi.
Kaynak: Miniatur Chairman, http://www.miniaturechairman.com/107/post/2012/08/hand-made-miniature-mackintosh-ingram-chairs.html, (29 Kasım 2012).

Yapıda üst katın plan kurgusu, Türk Evi'nin geleneksel plan kurgularından her hangi birine tam olarak uymamaktadır, ancak orta sofalı plan tipine benzediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Oturma elemanları, geleneksel sedir tipolojisine uymakta ancak yüksekliği, önüne yerleştirilen puf ve perdelerle, günümüz oturma elemanlarıyla ve cephe düzenlemeleriyle ilişkilendirilmiştir.

Resim 88: Gülevi, Betenler Konağı, Sofa.

Sofadan yatak odalarına ve gerçek işlevindeki mutfak bölümüne ulaşılmaktadır. Odaların plan şeması aynen korunmuştur. Ancak gerek yapının otel olması, gerekse günümüzde her gün döşek kaldırma ve serme gibi bir fonksiyonun sürekliliğinin sağlanamayacak olması nedeniyle, sabit oturmayla ilişkili yatak çözümü geliştirilmiştir. Yatağın yanında devam eden sedirin, aynı zamanda komodin işlevi de taşımakta olduğu gözlenmiştir.

Resim 89: Gülevi, Betenler Konağı, Oda - Yatak İlişkisi.

Çağdaş tasarım kültüründe odaların banyo ile ilişkisi, diğer bir deyişle ebeveyn banyosu kavramı ile geleneksel odadaki dolap içinde gusülhane yaklaşımı, Canbulat'ın tasarımda birleşmiş, dolap duvarı içine saklı bir banyo ile çözülmüştür. Kapısının dolap kapağı ile aynı tasarlanması nedeniyle kapalı durumda varlığı hissedilmemekte ve böylece geleneksele saygıyı korumaya devam etmektedir.

Resim 90: Gülevi, Betenler Konağı, Oda - Banyo ilişkisi.

Ana sofanın arkasında kalan ikinci küçük bir sofa, yine odaların bulunduğu üst kata çıkan merdivenlerin bulunduğu bir mekandır. Türk Evi'nde 3. kat bulunmasının çok sık karşılaşılan bir durum olmaması nedeniyle ve eskiden aşlık olarak kullanılan ancak restorasyon sonrası genel tuvalet alanlarına dönüştürülen mekanlarla olan ilişkisi nedeniyle bu mekanda kuru gıda depolaması yapıldığı tahmin edilmektedir. Şu anda bu bağlamla ilişkili objelerin sergilendiği ve sadece estetik işlev yüklenmiş bir alan olarak görülmektedir.

Resim 91: Gülevi, Betenler Konağı, İkinci Sofa.

4.2. 'ODA' PROJESİ: ÖNERİ MEKAN TASARIMI

Nesiller arası bir aktarım aracı olarak ele alınan kültür ve bu kültürün söz konusu çalışmadaki göstergesi konumundaki konut tasarımı, konuya yaklaşım gereği söz konusu tez çalışması boyunca bir süreklilik çerçevesinde ele alınmıştır.

Bir önceki bölümde değinilen ve tasarımdaki sürekliliği kesintiye uğratan politik, ekonomik, sosyolojik tüm arka plan faktörlerini yok saymak kuşkusuz mümkün değildir. Ancak ideal olanın bu sürekliliği korumak olduğundan yola çıkarak bu bölüm, çıkış noktasını Geleneksel Türk Konutundaki mekan kurgusundan almış ve 'dönüşüm' kavramını anahtar kavram olarak benimsemiştir.

Bu paralelde geliştirilen öneri mekan tasarımı[*], ister alt gelir gruplarına, ister orta tabakaya, isterse üst tabakaya hitap edebilecek; ister tek katlı, ister çok katlı olarak düşünülebilecek bir kurguya sahiptir.

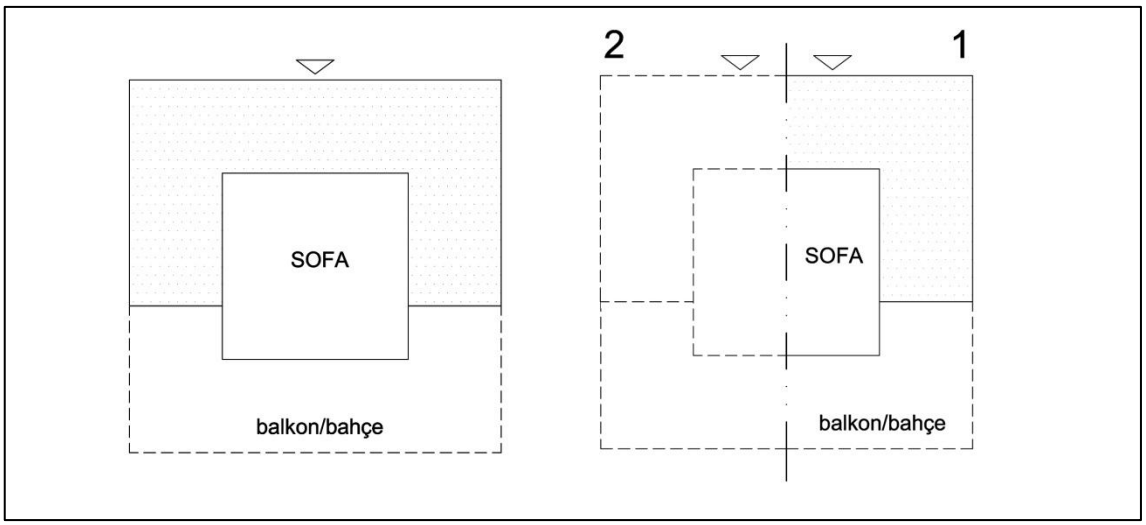

Çizim 28: Öneri Mekan Tasarımı, Plan şeması.

Eskizleri tek kat olarak çalışılmış olan projenin çıkışı, Türk Evi plan kurgusunu yapı içinde diğer mekanlarla olan ilişkisine göre çeşitlendiren sofadır.

[*] Proje ilk olarak, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Programı ders döneminde, Prof. Dr. Nurten Ünansal tarafından yürütülen *İMBS521 İçmimarlık Çevre Tasarımı 1* dersinde çalışılmış, söz konusu tez çalışması kapsamında geliştirilmiştir.
Çıkış kavramı, geleneksel yaşam kültürünün bugün en yakın gecekondular tarafından sürdürülüyor olmasından hareketle, gecekondu alanları için geliştirilen bir dönüşüm projesidir.

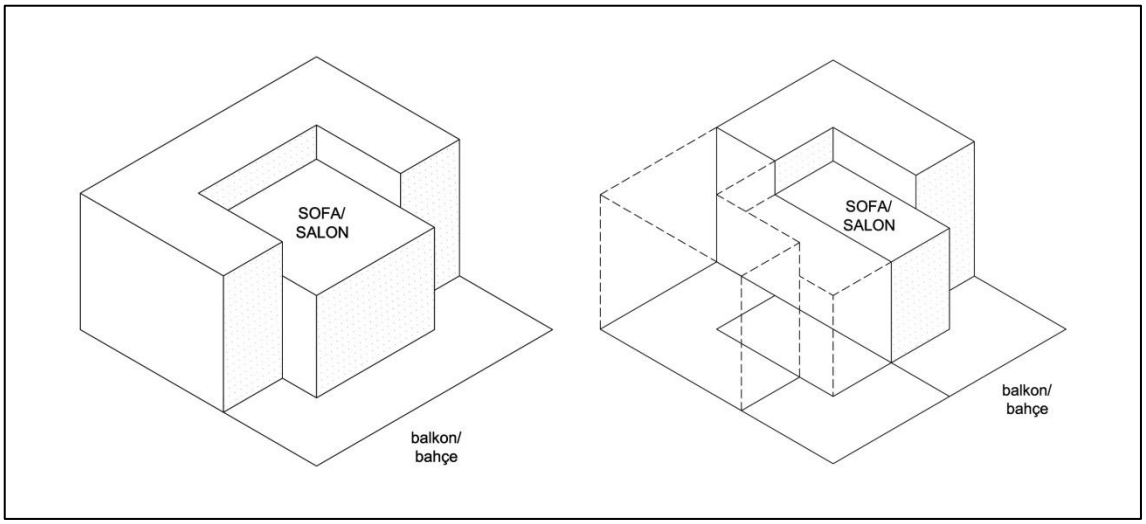

Çizim 29: Öneri Mekan Tasarımı, Hacim şeması.

Proje, gelenekselin odalar arası orta alanın içte olduğu (iç sofalı) plan tipi referans alınarak, geniş metrekare ve düşük metrekare olmak üzere iki alternatifli üretilmiştir. Yukarıda değinildiği gibi, tasarımın müstakil veya çok katlı olarak kabul edilmesi, tasarımda ayrılan alanının balkon veya bahçe olarak düşünülmesine olanak sağlamaktadır.

Çizim 28 ve 29'da da görülebileceği gibi, geniş metrekare alternatifli çözüm U Plan Tipine, düşük metrekare alternatifli çözüm ise L Plan Tipine karşılık gelmektedir.

Yapının, çağdaş yapım teknolojileri göz önünde bulundurularak betonarme inşa edilmesi, ilişkilendirileceği çevre, ortam ve bağlama göre farklı yapı malzemeleriyle kaplanabileceği düşünülmüştür.

Çizim 30: Öneri Mekan Tasarımı, Cephe Görünüşü.

Projenin ana iç mekan kurgusu; giriş, wc, mutfak, salon, ebeveyn banyolu majör yatak odası ve minör yatak odasından oluşmaktadır. Alternatif çözümler, mutfakla birlikte kiler, yemek odası veya çalışma odası olabilecek şekilde üretilmiştir.

Tüm mekanların cepheleri, tıpkı geleneksel odada pencere üzerinden geçen yatay sınırda olduğu gibi, algısal bir sınır oluşturacak şekilde tasarlanmış, ihtiyaç dışında sabit ve/veya hareketli eleman kullanılmamasına özen gösterilmiştir.

Salonun planlanmasında temel elemanlar koltuk, TV. Ünitesi ve ocak / şöminedir. Mekanın daha esnek kullanılabilmesi ve çağdaş kullanımında ayrıca mekanda odaklanılacak bir televizyon alanının bulunuyor olması adına oturma elemanı duvarla ilişkilendirilmemiş, orta alana konumlandırılmıştır. Böylelikle şömine veya televizyon alanları birbiriyle yarışmayacak, iki alan da eşit olarak izlenebilecektir.

Mutfağın planlanmasında temel elemanlar, çağdaş mutfak tasarım kriterleri göz önünde bulundurulduğunda alt dolap ve üst dolap üniteleridir. Alternatif projelerde yer alan kiler bölümü, sadece kuru depolama için değil, tercihe bağlı olarak soğuk çekmece üniteleriyle derin dondurma için de kullanılabilecektir. Ancak Türk mutfağının yapısı, bugün hangi çeşit yeme alışkanlığına sahip olunursa olunsun kuru depolamayı gerekli kılmaktadır.

Yatak odası planlamasında dikkat edilen kriterler, yüklük ve gusülhane işlevlerine karşılık gelebilecek şekilde tasarlanan soyunma odası ve ebeveyn banyosudur. Bugün çalışmada Bölüm 3.2'de konu edilen çağdaş konut biçimlerinin tümünde bir pazarlama unsuru olarak kullanılan bu işlevler, biçimsel dayanakları gelenekselle ilişkilendirilerek projede yer almıştır.

Yatma alanı ise, yatak, yatakla ilişkili ve odayı çevreleyen bir yatak başı ünitesi esasına dayanmaktadır. Bu ünite, geleneksel odadaki sedire benzer bir kurguyla gerektiği yerde radyatör kajı, gerektiği yerde komodin veya set / konsol / makyaj masası olarak kullanılabilecek esnekliğe sahiptir.

Geliştirilen alternatifli projeler, konu edilen bu tasarım kriterleri çerçevesinde okunabilir.

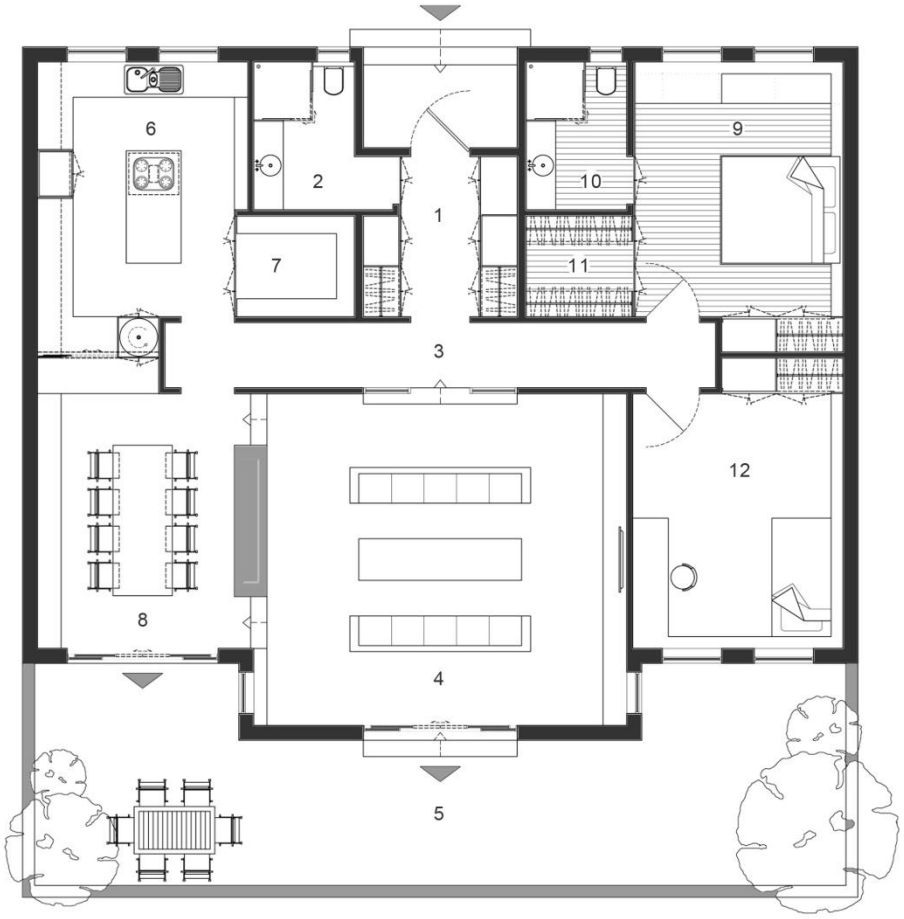

1	GİRİŞ	5	BAHÇE / BALKON	9	YATAK ODASI
2	WC	6	MUTFAK	10	BANYO
3	HOL	7	KİLER	11	GÖMME DOLAP
4	SOFA	8	YEMEK BÖLÜMÜ	12	ODA

PLAN ALTERNATİF NO: 1
GELENEKSEL 'U' TİPİ PLAN

Çizim 31: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:1

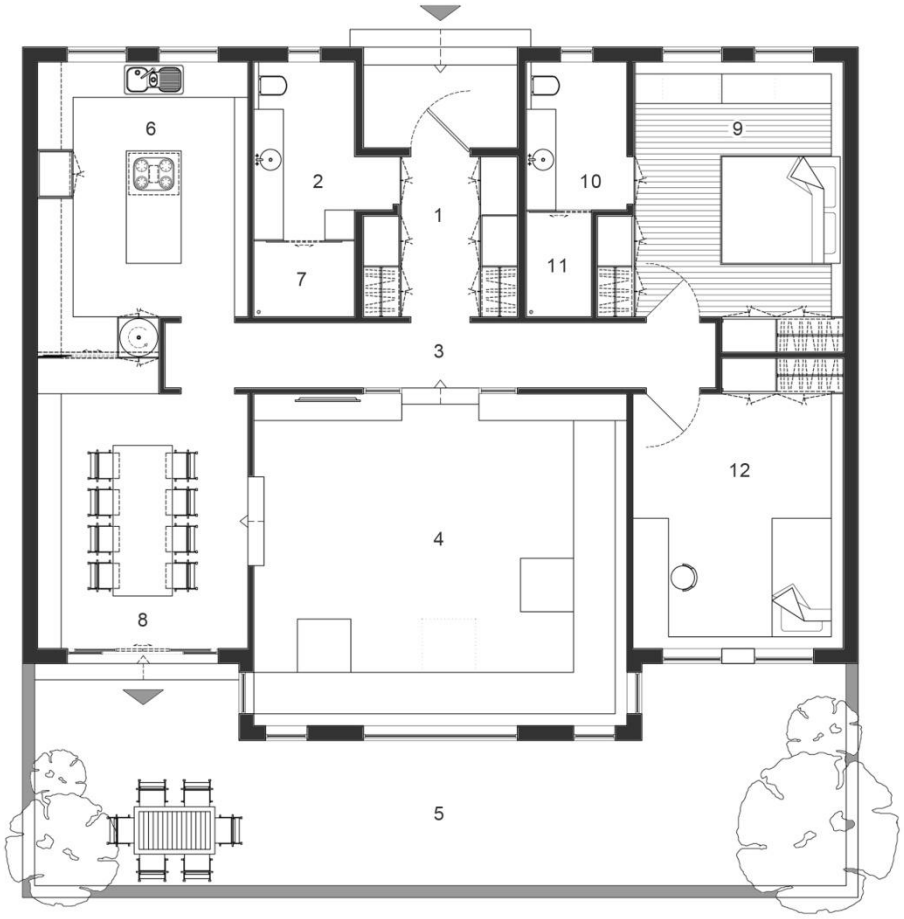

1	GİRİŞ	5	BAHÇE / BALKON	9	YATAK ODASI
2	WC	6	MUTFAK	10	BANYO
3	HOL	7	DUŞ	11	DUŞ
4	SOFA	8	YEMEK BÖLÜMÜ	12	ODA

PLAN ALTERNATİF NO: 2
GELENEKSEL 'U' TİPİ PLAN

Çizim 32: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:2

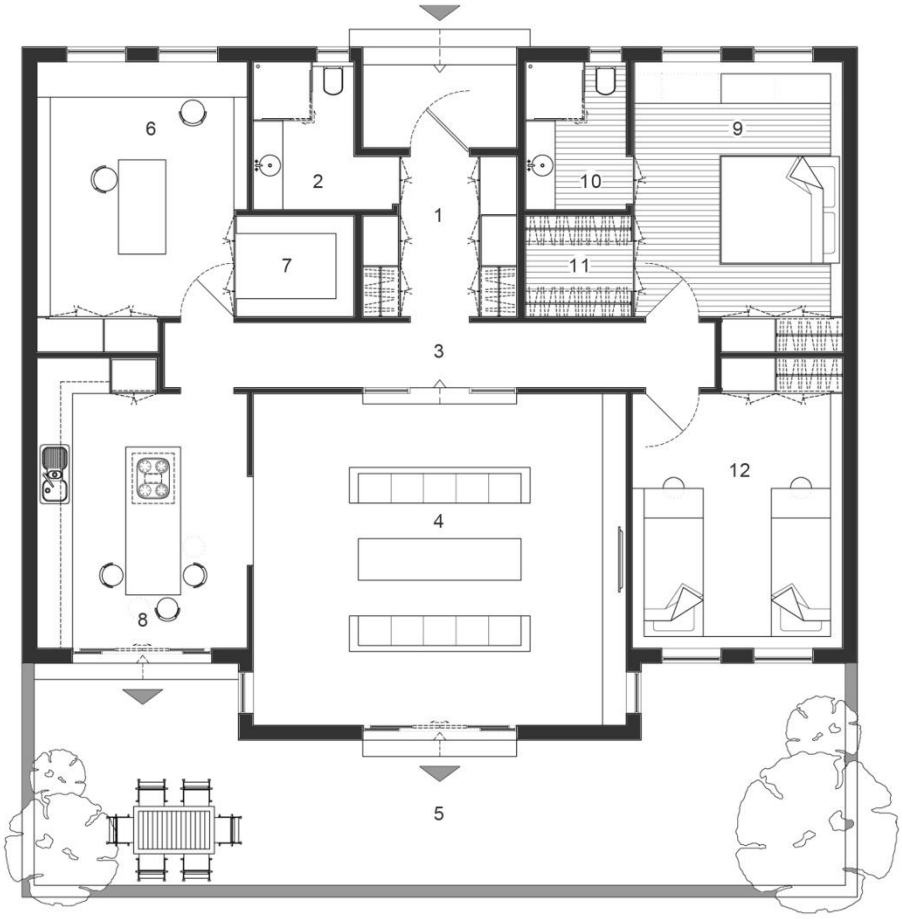

1	GİRİŞ	5	BAHÇE / BALKON	9	YATAK ODASI
2	WC	6	ÇALIŞMA ODASI	10	BANYO
3	HOL	7	DEPO/KİLER	11	GÖMME DOLAP
4	SOFA	8	MUTFAK / YEMEK	12	ODA

PLAN ALTERNATİF NO: 3
GELENEKSEL 'U' TİPİ PLAN

Çizim 33: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:3

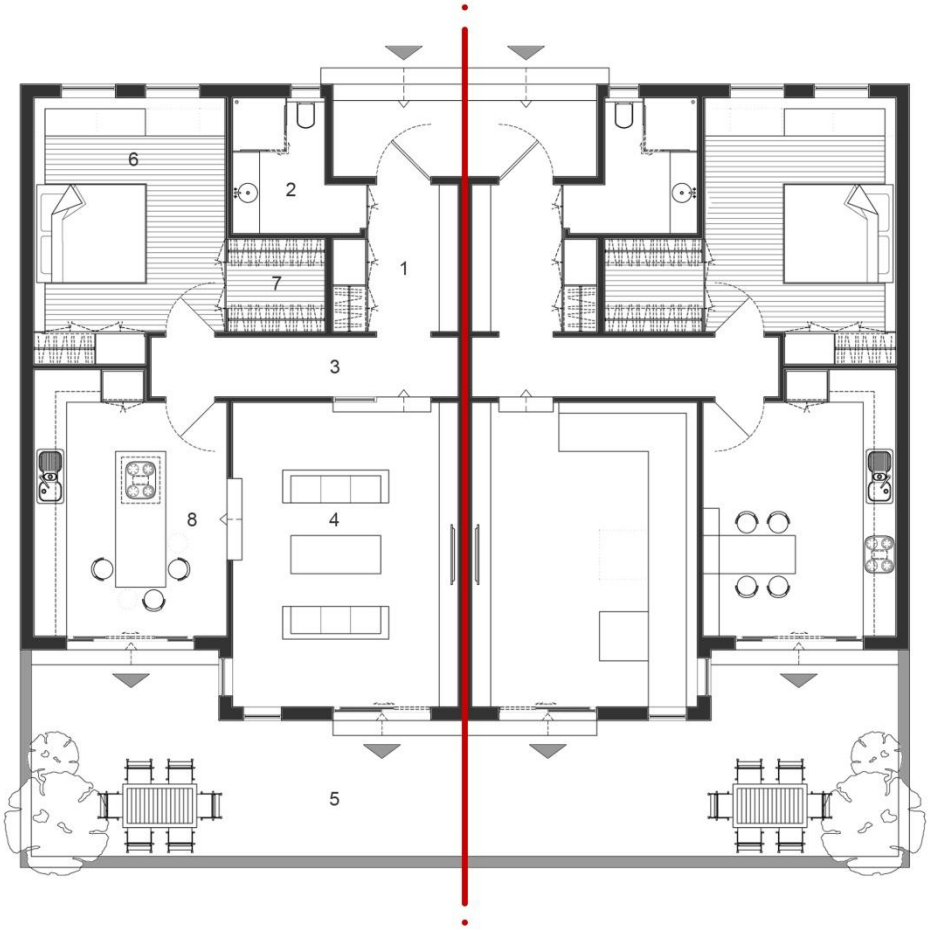

Çizim 34: Öneri Mekan Tasarımı, Plan Alternatif No:4

Çizim 31, 32, ve 33'de izlenebilecek plan alternatifleri, geniş metrekareli çözümler iken, Çizim 34'de izlenebilecek plan alternatifi, düşük metrekareli bir çözüm önerisidir. Alternatifler arası farklılıklar, karşılaştırmalı analizde aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

	Plan Alternatif 1	**Plan Alternatif 2**	**Plan Alternatif 3**	**Plan Alternatif 4**
Giriş	+	+	+	+
WC	+	+	+	+
Hol	+	+	+	+
Sofa / Yaşama Mekanı	+	+	+	+
Mutfak	+	+	+	+
Kiler	+	-	+	-
Yemek Alanı	+	+	-	-
Majör Yatak Odası	+	+	+	+
Minör Yatak Odası	+	+	+	-
Majör Yatak Odası Banyo	+	+	+	-
Majör Yatak Odası Soyunma	+	-	+	+

Tablo 9: Plan Alternatifleri Karşılaştırmalı Analiz.

Tabloda da görülebileceği üzere, geniş metrekareli önerilerin üçünde de iki yatak odalı program önerilmiş, temel farklılıklar kiler + yemek yeme alanında ve majör yatak odasına bağlı banyo + soyunma odasında yaratılmıştır.

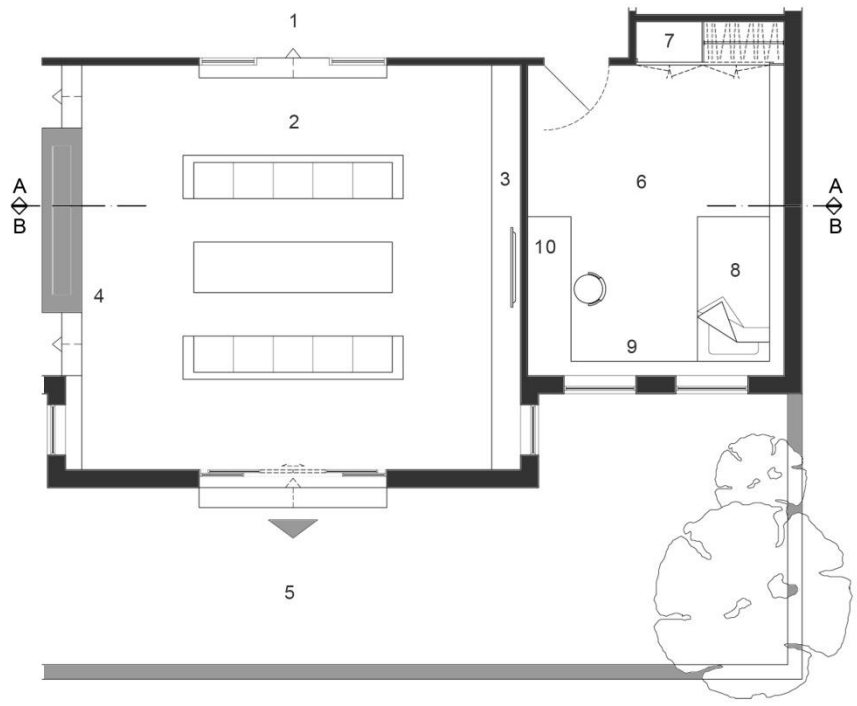

1 HOL	5 BALKON / BAHÇE	8 YATAK ÜNİTESİ
2 SOFA	6 ODA	9 YATAK BAŞI ÜNİTESİ
3 TV ÜNİTESİ	7 DOLAP	10 ÇALIŞMA MASASI
4 OCAK / ŞÖMİNE		

SOFA ve ODA PLAN

(NOT:1 NO'LU PLAN ALTERNATİFİ BAZ ALINMIŞTIR)

Çizim 35: Öneri Mekan Tasarımı, Salon / Sofa ve Oda Planı

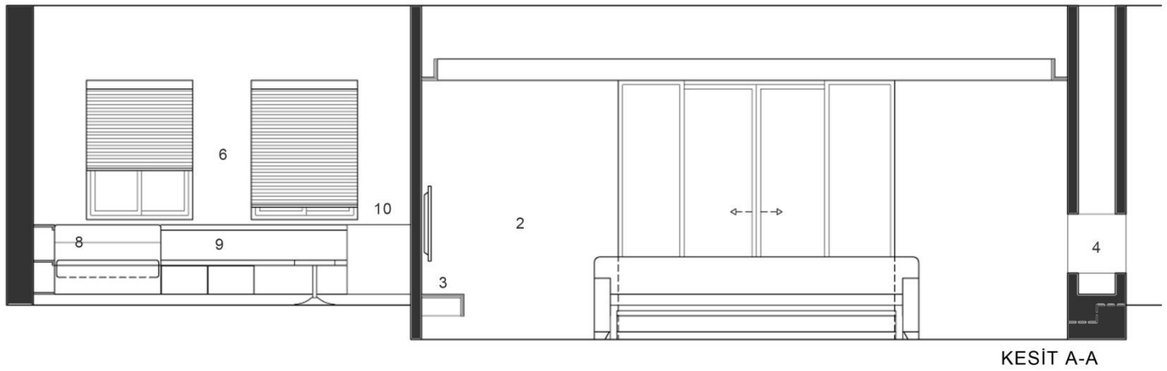

KESİT A-A

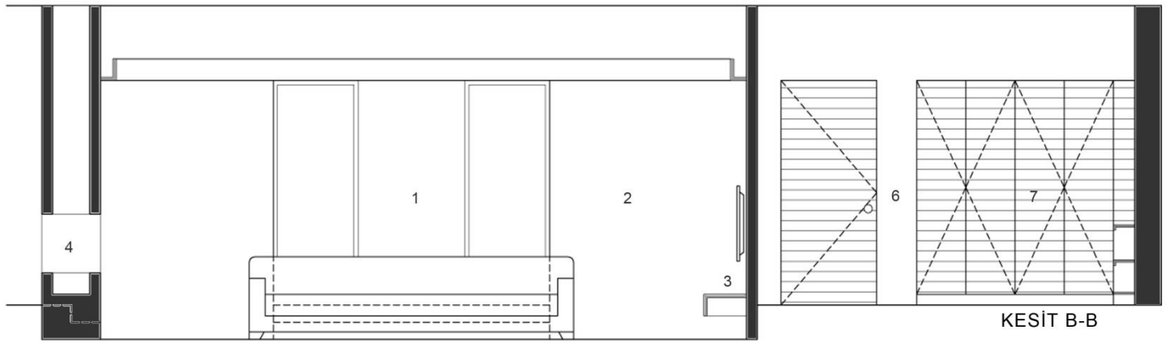

KESİT B-B

1 HOL	4 OCAK / ŞÖMİNE	8 YATAK ÜNİTESİ
2 SOFA	6 ODA	9 YATAK BAŞI ÜN.
3 TV ÜNİTESİ	7 DOLAP	10 ÇALIŞMA MASASI

SOFA ve ODA KESİTLER

(NOT:1 NO'LU PLAN ALTERNATİFİ BAZ ALINMIŞTIR)

Çizim 36: Öneri Mekan Tasarımı, Salon / Sofa Kesitleri.

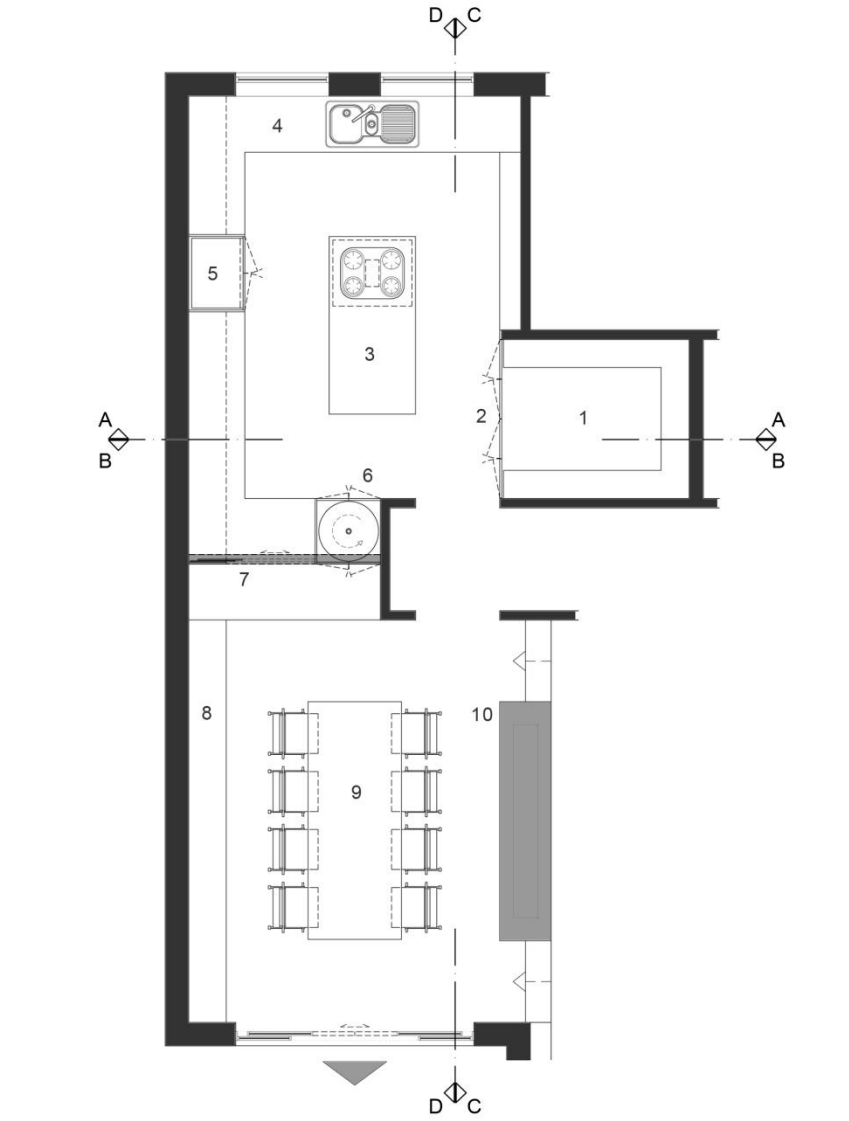

1	KİLER	4	MUTFAK TEZGAHI	8	BÜFE
2	DUVAR KAPAK SİSTEMİ	5	GÖMME BUZDOLABI	9	YEMEK MASASI
3	ADA TEZGAH/OCAK	6	DÖNME DOLAP	10	OCAK / ŞÖMİNE
		7	SÜRME KAPAK		

MUTFAK ve YEMEK ODASI PLANI

(NOT:1 NO'LU PLAN ALTERNATİFİ BAZ ALINMIŞTIR)

Çizim 37: Öneri Mekan Tasarımı, Mutfak ve Yemek Odası Planı.

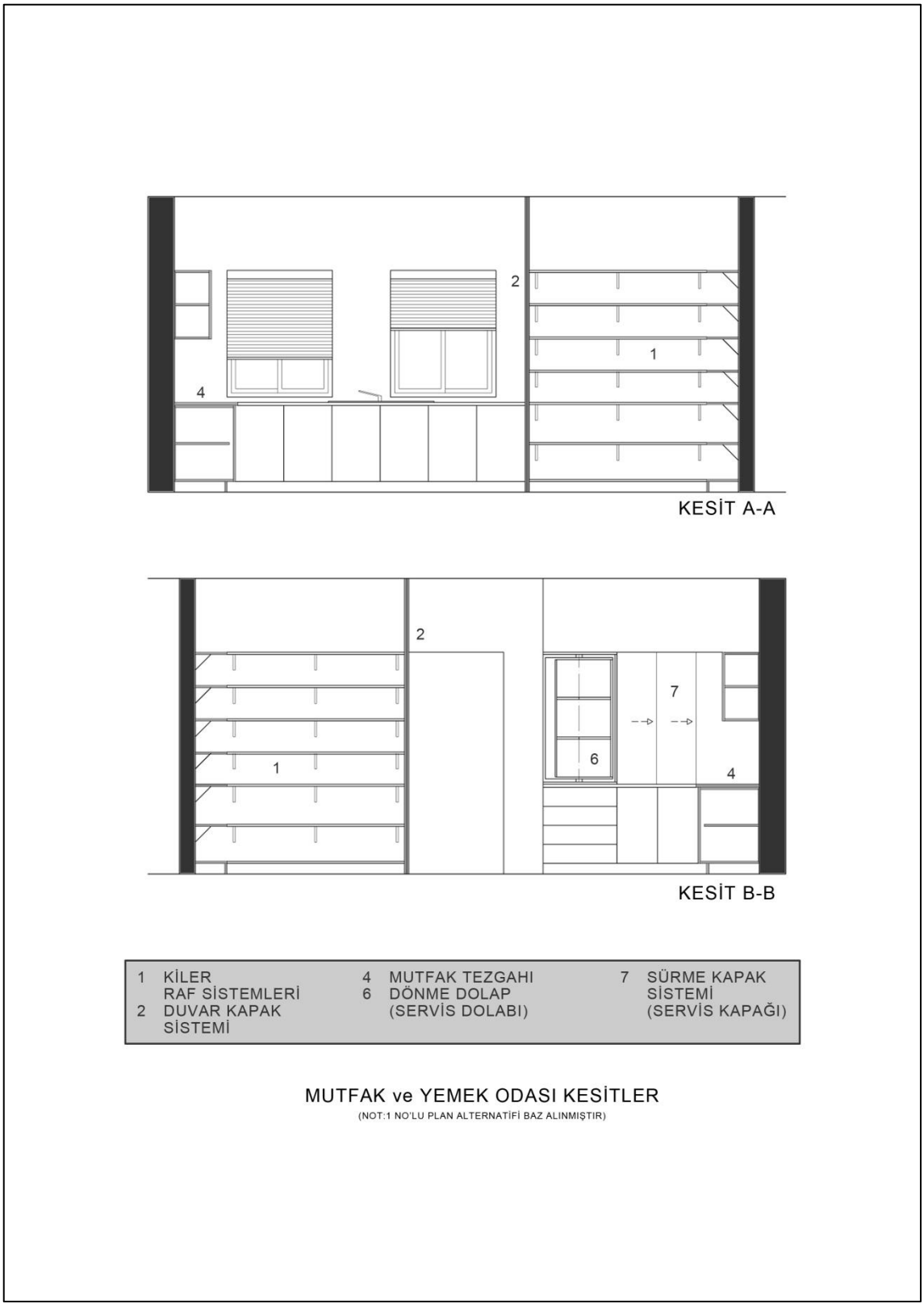

Çizim 38: Öneri Mekan Tasarımı, Mutfak ve Yemek Odası Kesitleri.

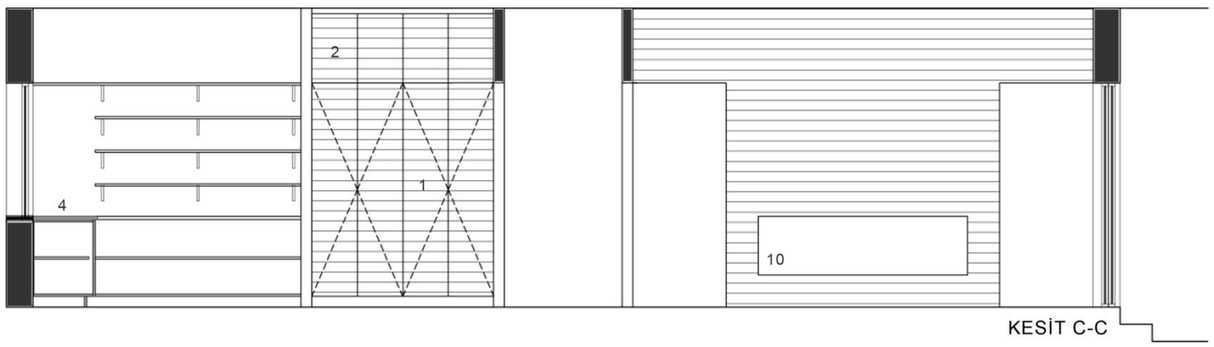

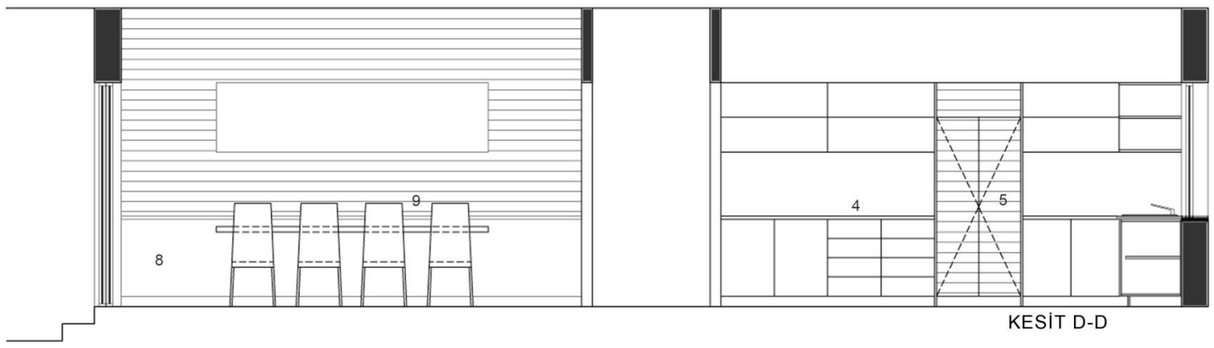

1	KİLER	4	MUTFAK TEZGAHI	9	YEMEK MASASI
2	DUVAR KAPAK SİSTEMİ	5	GÖMME BUZDOLABI	10	OCAK / ŞÖMİNE
		8	BÜFE		

MUTFAK ve YEMEK ODASI KESİTLER

(NOT:1 NO'LU PLAN ALTERNATİFİ BAZ ALINMIŞTIR)

Çizim 39: Öneri Mekan Tasarımı, Mutfak ve Yemek Odası Kesitleri.

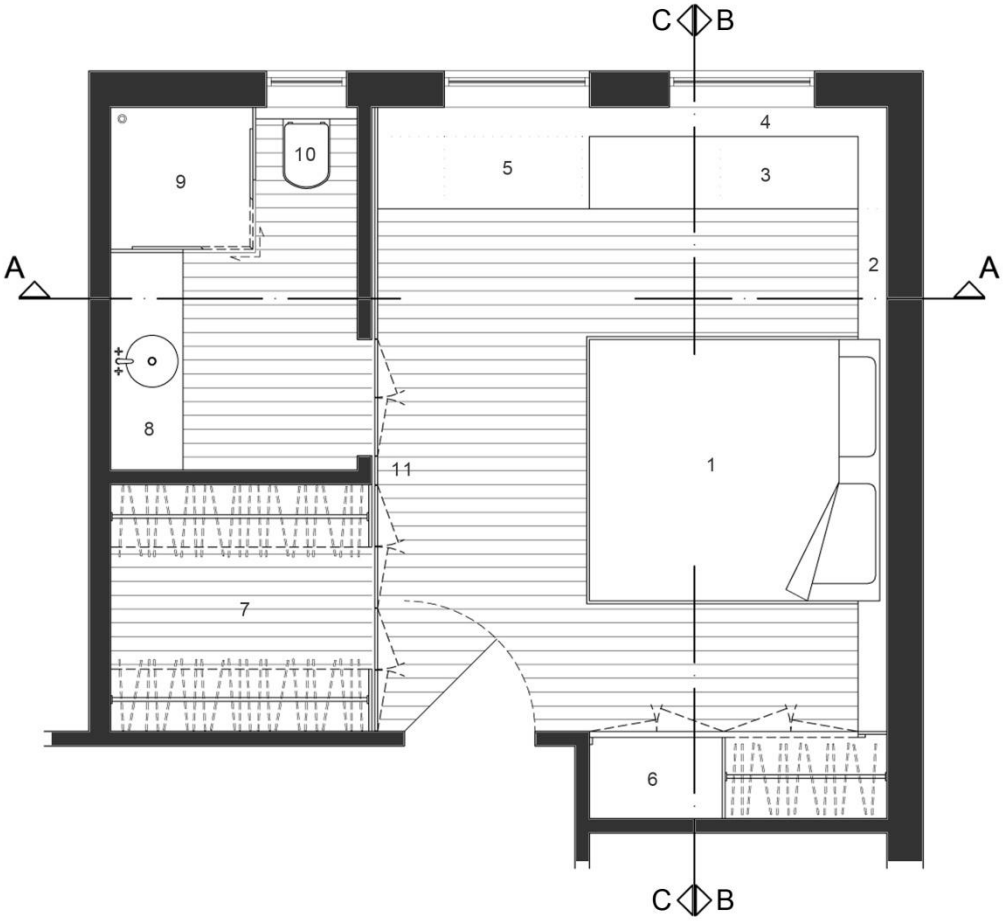

1	YATAK	5	SET	8	HILTON LAVABO
2	YATAK BAŞI ÜNİTESİ	6	DOLAP	9	DUŞ
3	SEDİR	7	GÖMME DOLAP (SOYUNMA ODASI)	10	KLOZET
4	RADYATÖR KAJI			11	DUVAR KAPAK SİSTEMİ

YATAK ODASI PLANI

(NOT:1 NO'LU PLAN ALTERNATİFİ BAZ ALINMIŞTIR)

Çizim 40: Öneri Mekan Tasarımı, Yatak Odası Planı.

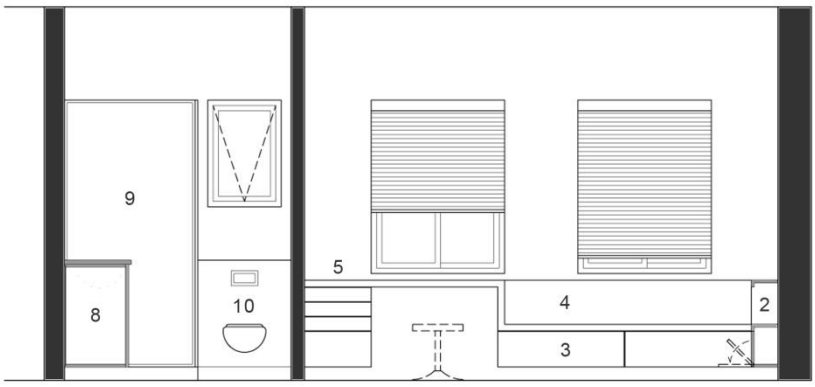

KESİT A-A

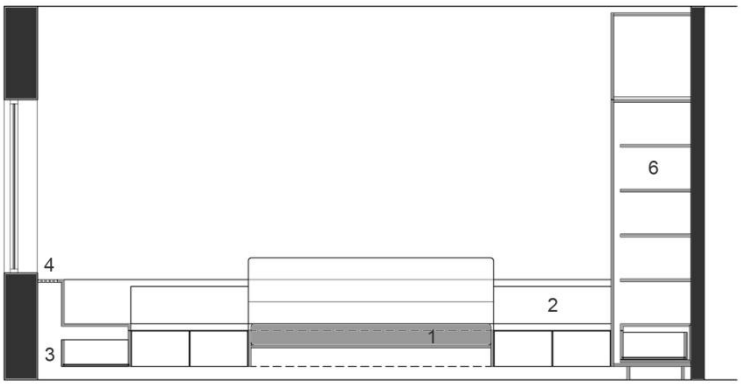

KESİT B-B

1 YATAK	4 RADYATÖR KAJI	8 HILTON LAVABO
2 YATAK BAŞI ÜNİTESİ	5 SET	9 DUŞ
3 SEDİR	6 DOLAP	10 KLOZET

YATAK ODASI KESİTLER

(NOT:1 NO'LU PLAN ALTERNATİFİ BAZ ALINMIŞTIR)

Çizim 41: Öneri Mekan Tasarımı, Yatak Odası Kesitleri.

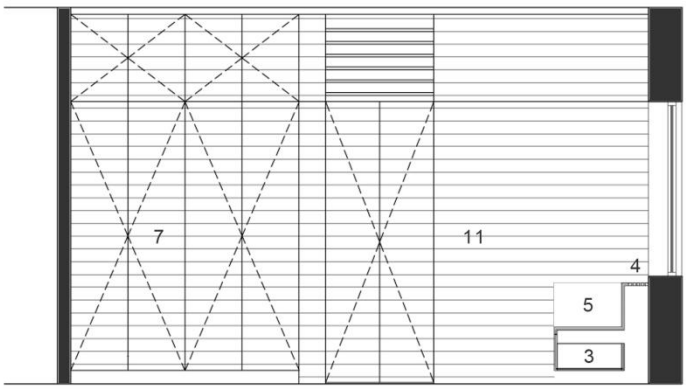

KESİT B-B

3 SEDİR 4 RADYATÖR KAJI	5 SET 7 GÖMME DOLAP (SOYUNMA ODASI)	11 DUVAR KAPAK SİSTEMİ

YATAK ODASI KESİTLER

(NOT:1 NO'LU PLAN ALTERNATİFİ BAZ ALINMIŞTIR)

Çizim 42: Öneri Mekan Tasarımı, Yatak Odası Kesitleri.

Plan alternatifi nasıl şekillenmiş olursa olsun, iç mekanlara ilişkin geliştirilen tasarımlar, gelenekselin biçim dili ile çağdaşın işlevsel gereksinimleri arasında bir ara kesit olma çabasıyla geliştirilmiştir.

Bu bağlamda tüm kesitlerde, geleneksel odanın yatay bir sınırla iki ayrı bölümden oluşuyor olması konusu aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çaba, tavan yüksekliği geleneksel örneklerdeki kadar yüksek tasarlanmayan öneri mekan tasarımı için pencere ve kapıların oluşturduğu yatay izle takip edilebilir.

Tasarım bütünlüğünü sağlayabilmesi amacıyla ikinci bir yatay aks, pencere parapet yüksekliği ile sağlanmıştır. Mekanların değişkenlik gösteren işlevine göre bu iz, radyatör kajı, tezgah yüksekliği, oturma elemanı arkalığı, esnek işlevli set izi olarak çeşitlenebilmektedir. Bir tasarım kriteri olarak ele alınan bu yaklaşım, geleneksel oda yatayda belirgin olan ikincil elemanla, sedir aksı ile özdeşleştirilebilir.

Kuşkusuz ki bu anlamda geliştirilen öneri mekan tasarımı, sonsuz çeşitlilikler barındırabilir ve sonu olmayan bir alternatifler zenginliği sunabilir. Ancak plan ve kesitlerle sınırlandırılan öneriyle hedef, geçmişin kriterlerini yok saymadan, bugünün ihtiyaçlarına, bugünün malzemeleri ile çözüm üretebiliyor olmayı göstermek olmuştur.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

> "Kültür, insanın yaşamını olanaklandırmak için işlediği doğal öğelerin bütünüdür. İnsanın dünyası, onun kültür dünyasıdır... Kültür dünyasının niteliği, ilkel insana ya da yerleşik yaşamdaki insanın en yüksek durumu olan total insana göre değişecektir. İnsan total insan durumuna gelmek için durmadan çevresini ve kendisini değiştirmek zorundadır. Bir yandan, içinde daha kültürlü yaşayacağı, daha iyi gelişeceği ortam için savaşım vermek; bir yandan da kendisini geliştirmek zorundadır... İnsanın kültürü özgürlüğüdür diyebiliriz. Bu özgürlük, kazanılan, kazanılması gereken bir özgürlüktür... İnsan, kültürü için vereceği bu savaşlımı -doğasını kurmayı- tek başına başaramaz. Ve de bu savaşımın geçmişle gelecek çizgisi üzerinde aralıksız sürdürülmesi zorunluluğu vardır"[190]

Bektaş'ın kültür için yaptığı bu tanım, insan özgürlüğünü, kültür çevresi içinde, tarihsel, toplumsal ve pratik bakımdan kazanılan bir değer olarak açıklar. Aynı tanım içinde bu değerin, geçmişle gelecek çizgisi üzerindeki sürekliliğine vurgu yapar. Gelenek kavramı da benzer bir tanımla bu sürekliliğe referans verir; sürekliliğin olmadığı noktada 'gelenek', 'geçmiş' olur.

"Kültür ve Konut İlişkisi; Çağdaş Konutta Geleneksel Öğelerin İzleri" başlıklı bu çalışmayla, bir anlamda konut tasarımı üzerinden Türk Kültürü'nün dönüşme / kırılma noktalarına vurgu yapıldığı düşünülmektedir. Geleneksel Yaşam Kültüründe Türk Evi'nin incelendiği 2. Bölüm ve Çağdaş Yaşam Kültüründe Türk Evi'nin incelendiği 3. Bölüm arasında gözlenebilecek kopukluk bu nedenledir; geleneksel olanın iç mekanıyla ilgili belirtilebilecek detayların zenginliği karşısında, çağdaş olanın iç mekanının (kültürel süreklilik açısından karşılaştırıldığındaki) detay yoksunluğu ya da diğer bir deyişle detay tekdüzeliği bu nedenledir.

Çalışma kapsamında konu edilen tüm çağdaş konut tipleri genelinde gözlenebilecek sıradanlık, bu yapı tiplerinin iç mekanları karşılaştırıldığında görünür olmuştur: Her biri yeni kavramlara ve temalara referans veriyorken iç mekan kurgularının aynılığı, ilgi çekici bir detaydır.

Bu kapsamda konut sektöründe özellikle 1980 sonrası yaşanan gelişmelerin küreselleşme çatısı altında değerlendirilmesi, bu konu çerçevesinde konut üretimi ve tüketimi arasındaki ilişkinin tutarsızlaşmasıyla görünür olmuştur. 20.yy.ın ideolojisi

---

[190] Cengiz Bektaş**, Yaşama Kültürü**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003, s.9-10.

olarak kabul edilmesi gereken tüketim kültürü, özellikle kendi bilişsel gelişimini tamamlayamamış toplumlar için, hazır haldeki yeni imge ve kalıpları olduğu gibi alarak kullanan ve sorgulamayan bir topluma dönüşme riskini barındırmaktadır.

Örneğin 2000'lerin başında trend kavramlardan biri olan *Stüdyo Daire* kavramı, bugün lüks olanla ilişkilendirilebilecek tüm çağdaş yapı tiplerinin vazgeçilmezi konumundadır. Oysa kendi yapı geleneğimizde, genlerimizde yer alan 'oda', esnek ve üretken karakteriyle bir stüdyo dairedir zaten. Bu farkındalığın bilincinde olmamak, toplumca küreselleşmeye yenik düşmek demek olacaktır.

Ele alınan sürece yönelik bu değerlendirme, tarihçilik gibi bir fanatizmle karıştırılmamalıdır. Burada ideal olan, referans verilen kavram (içerik) ile imgenin (biçimin) arasında olması gerektiğine inanılan uyumdur. Son bölümde de, mevcut bir örnek ve öneri mekan tasarımı üzerinden bu uyum yansıtılmaya çalışılmıştır.

İlk örnekte müze kent olarak tanımlanabilecek Safranbolu'da yapılmış bir restorasyon projesi üzerinden, çağdaş bir tasarım örüntüsü izlenmiştir. Tarihi kaynakları içinde neredeyse daha farklı bir tasarımın yapılmasının imkansız olabileceği bir bağlamda, çağdaş bir dokunuşla yaklaşmanın cesaret gerektireceği açıktır. İkinci örnek olarak sunulan öneri mekan tasarımı ise, geleneksel tipolojiden yola çıkılarak, bugünün değerleriyle tasarlanan bir yapıya referans vermektedir.

Yeni olana karşı duyulan önyargı ve geleneksel olana duyulan bilinçsiz / güvenli bağlılık, kuşkusuz yeninin değerlendirilmesinde objektiviteyi sarsacaktır. Tez kapsamında yoğun bir eleştiriye maruz kalan her bir çağdaş tasarım yaklaşımı için kuşkusuz çok iyi örnekler de vardır ve olacaktır. Bu örneklerin saptanacak ilkeler doğrultusunda ele alınması ve değerlendirilmesi, olumsuz olarak tanımlanan örneklerin neden olumsuz olduğuna dair bilimsel bir yaklaşım sunacaktır. Bu konu, çalışmanın ilerleyen dönemlerde gelişmeye açık ucunu oluşturmaktadır.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ[191]

Ahur: Hayvanların barındığı yer, ahır; aynı zamanda padişah atlarının barınması amaçlı çadırlara verilen isimdir.

Algı: İş psikol. Bir şeye dikkat yönelterek o şeyin bilincine varma. İdrak.

Akım: Üslup niteliği taşımayan sanat görüşü, Çığır.

Analoji: Benzeşme, benzeşim.

Analojik: Benzeşmeye dayanan.

Antropoloji: İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi.

Aşiret: Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, oymak.

Avlu: Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat.

Aylak Çadırı (İdam Çadırı): Sefer sırasında yapılan idamlar için kullanılan çadırlardır.

Başoda: Geleneksel Türk evinde özellikle konukların ağırlandığı büyük ve özenle döşenmiş oda.

Beylik: tar. Merkeze tam bağlı olmayarak bir beyin yönetimi altındaki ülke, emîrlik, emaret, mirlik, Bir beyin yönetimi altındaki ülke, küçük devlet.

Beyzi: Yumurta biçiminde, söbe, oval.

[191] Bu sözlük oluşturulurken aşağıdaki kaynaklar kullanılmıştır:
Türk Dil Kurumu, http://tdkterim.gov.tr/bts/
Doğan Hasol, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 12. Baskı, İstanbul: YEM Yayın, 2012.

Bezeme: 1. Süsleme. 2. Süs, süsleyen şey.

Biçim: Somut sanatlarda belli bir temanın plastik ya da grafik açıdan dile getirilişi. * form.

Biniş-i Hümayun: Padişahın ülke içinde gezmesi amacıyla kullanılan çadır tipidir.

Bireşim: Sentez.

Cihannüma: Her yanı görmeye elverişli, camlı çatı katı veya taraça, kule.

Çadır: Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ.

Çerge: 1. Derme çatma çadır, göçebe çadırı, iki direkli, iki ucu açık çadır; 2. Çingene çadırı; 3. Otağ.

Çetr-i Hümayun: Önemli kişilerin statüsünü vurgulamak amaçlı, baş üzerinde taşınan şemsiye biçiminde bir gölgeliktir.

Demontabl: Fr. (demontable), Takılıp sökülebilen.

Devşirme: 1. Devşirmek işi. 2. tar. Asker yetiştirilmek üzere Yeniçeri Ocağına alınacak çocukları seçip toplama işi. 3. tar. Yeniçeri Ocağına bu yolla alınan çocuk. 4. sf. Toplanmış, bir araya getirilmiş.

Donatı: Donatmaya yarayan şeyler *teçhizat. Servis eşyası "mobilyalar bir binanın donatılarıdır."

Döşeme: Yapılarda katları ayıran ve üzerinde yürünen bölüm. "Döşemenin alt yüzüne tavan denir."

Enderun: tar. 1. Saraylarda harem ve hazine dairelerinin bulunduğu yer. 2. Büyük sarayların iç bölümü. 3. Devlet görevlilerini yetiştiren okul.

Ergonomi: Yun. (ergon iş), İnsan- iş ilişkilerini ve özellikle vücudun yeteneklerine uygun ve az yorulmayla çalışmayı sağlamak amacıyla makine, sandalye, masa vb. tasarımını kapsayan inceleme alanı.

Ekoloji: Canlıların hem kendi aralarındaki hem de çevreleriyle olan ilişkilerini tek tek veya birlikte inceleyen bilim.

Ekolojik Mimarlık: Çevre sorunlarının giderek önem kazanması nedeniyle enerji tasarrufuna duyarlı, etkin yalıtımlı, güneş ışınlarından yararlanan, olabildiğince dönüştürülebilir malzeme kullanan mimarlık, "yeşil mimarlık".

Eli böğründe: Eğrilmiş duvarların altından uzatılan ağaç destek (Anonim).

Fonksiyon: Fr. (Fonction), İşlev.

Hacim: -cmi Ar. Bir mekan ya da mekanlar sisteminin örtülmesiyle ortaya çıkan katı cisim, oylum.

Hamam: Yıkanılacak yer, yunak, ısıdam.

Hamam Çadırı:Göçebe dönemde yıkanma amaçlı kullanılan çadırlardır.

Han: esk. Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı.

Hane: 1. Ev, konut. 2. Ev halkı.

Hatıl: mim. Ağırlığı yatay olarak dağıtmak ve duvarların düşey doğrultudaki çatlamalarını önlemek için yatay olarak boydan boya yerleştirilen ahşap, tuğla veya beton bağlama öğesi.

Hasır: Saz, kabuk, yaprak vb. bir bitki maddesiyle örülmüş taban veya tavan örtüsü.

Hayat: 1. Sofa; 2. Avlu; 3. Salon; 4. Oda.

Hela: Tuvalet (Anonim); aynı zamanda def-i hacet amaçlı çadırları tanımlamakta da kullanılır.

Hımış yapı tekniği; 1. Kerpiç ya da tuğlayla örülmüş ahşap duvar; 2. Ağaçtan, tahtadan yapılmış şey; 3. Ağaç çatkıların arasına kerpiç doldurularak yapılmış duvar veya bina.

Hol: Sofa, giriş boşluğu.

Hurç: Çeşitli kumaşlardan yapılan, içerisine battaniye, yorgan vb. eşya konulan özel çanta.

Hümayun: 1. Kutlu, mutlu; 2. Padişahla ilgili.

Hünkâr: Osmanlılarda yalnız padişahlar için kullanılan bir unvan.

Gasilhane: Ölü yıkama yeri.

İskemle: Arkalıksız sandalye.

İşlev: Kullanılış veya işleyiş bakımından ereğe (maksada) uygunluk; belirli bir erekle ilgili eylem türü ya da amacı gerçekleştiren eylem tarzı; uğruna belirli bie şeyin yapıldığı görev, *fonksiyon.

Kaide: Bir şeyin yere dayanan bölümü veya bir şeyin üzerine oturtulduğu nesne, ayaklık, duraç, taban, ayaklık.

Kasır: Köşk.

Kavram: is. 1. Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, nosyon.

Keçe: Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş.

Kerpiç: Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla.

Kervansaray: esk. Ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han.

Kiler: Evlerde yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı oda, ambar veya dolap.

Kiriş: str. Boyu doğrultusundaki eksenine dik kuvvetlerin etkisi altında bulunan çubuk; döşemeden gelen yükleri düşey taşıyıcılara aktaran, eğilmeye dayanıklı strüktür öğesi.

Konak: 1. Büyük ve gösterişli ev; 2. Vali, kaymakam gibi yüksek dereceli devlet görevlilerinin resmî konutu; 3. Yolculukta geceyi geçirmek için inilen, konaklanılan yer.

Konstrüksiyon: Yapı, yapım.

Konut: İnsanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer, mesken, ikametgâh.

Köşk: Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır.

Kübik: Yun. Küp (II) şeklinde olan.

Mahremiyet: Gizlilik.

Matbah (Mutfak) Çadırları:İçinde yemek hazırlanması amaçlı çadırlardır.

Medrese: 1. İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer; 2. Fakülte.

Menzil: Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer, konak.

Mescit: Genellikle minaresiz, küçük cami.

Mihrap: din b. Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer.

Minder: İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte.

Mobil: sf. Fr. (mobile), Hareketli, taşınabilir.

Modül: Lat. (modulus), 1. Klasik mimarlıkta, bir yapının sütunlarının ya da çeşitli bölümlerinin oranlarını düzenlemekte kullanılan birim, çap. 2. Modern mimarlıkta,

standartlaşmayı büyük ölçüde kolaylaştıran, binanın ve bileşenlerinin ölçülerinde yinelenen bir uzunluk birimi. 3. Herhangi bir mekanik özelliği belirten kat sayısı.

Modüler: Fr. (modulaire), Modüle değğin; bir modüler bütünden oluşan.

Musahiban Çadırı: Padişahın gizli görüşmeleri ve ibadeti amaçlı çadırlardır.

Musandıra: 1. Mekanın iki yönlü kullanımı olan bir dolapla bölünmesi; 2. Evlerde yatak yorgan konulan yer, yüklük; 3. Mutfakta yüksek ve geniş raf.

Muşamba: Bir tarafına kauçuk veya yağlı boya sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilen kalın bez, Linolyum.

Müstakil: 1. Kullanış yönünden başka bir yapı ile bağlantısı olmayan, bağımsız; 2. Kullanış yönünden belli kişi veya kişiler için ayrılmış olan.

Müteehhilin odası: Bugünkü pansiyon kavramı ile özdeşleştirilebilecek, evli çiftlerin kaldıkları konaklama türü.

Mütevazı: 1. Alçak gönüllü; 2. Gösterişsiz, iddiasız.

Norm: 1. Yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural, düzgü; 2. Önceden belirlenmiş kalıp, düzgü.

Oba: 1. Göçebelerin konak yeri; 2. Bu yerde konaklayan göçebe halk veya aile; 3. Genellikle bölmeli göçebe çadırı.

Oda: 1. Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz; 2. hane.

Otağ: Büyük ve süslü çadır, çerge.

Otağ-ı Hümayun: Padişahlara ait büyük, gezer çadırlardır; Osmanlı saraylarının küçük birer kopyasıdırlar.

Örüntü: 1. Motif; 2. Olay veya nesnelerin düzenli bir biçimde birbirini takip ederek gelişmesi; 3. Harçsız örülen duvar.

Payanda: 1. Bir duvarı tutmak, yıkılmasını önlemek için yanlamasına dayatılan destek; 2. Bir babanın ya da direğin üzerine konan kiriş ya da aşığı alt yanlardan beslemek için direkten ya da babadan, aşık ya da kirişe verevlemesine konulan destek.

Pragmatik: Yararcı.

Reze: Kapıyı içeriden kapatan bir kanca düzeni.

Saray: Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı, hükümet konağı.

Sayeban: Gölgelik.

Seccade: Bir kişinin üzerinde namaz kılabileceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık.

Sedir: Arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan.

Simetri: Yun. Eksen olarak alınan bir doğrudan, benzeş noktaların karşılıklı olarak aynı uzaklıkta bulunan iki benzer parçanın birbirine göre olan durumu, bakışım, *tenazur.

Sirkülasyon: Fr. (circulation), Lat. (Bir yapı içinde) Yayaların dolaşımı; (yollarda) trafik; (tesisatta) suyun dolaşımı.

Sofa: Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol.

Strüktür: Lat. (structura) 1. Bir yapının taşıyıcı bölümü. 2. İnsan eliyle inşa edilmiş her şey.

Taht: 1. Hükümdarların oturduğu büyük, süslü koltuk; 2. mec. Hükümdarlık makamı, hükümdarlık.

Taç kapı: mim. Büyük bir yapının görkemli biçimde süslenmiş girişi.

Tasarım: 1. Alışılagelmiş günlük nesnelerden, mobilya ve peyzajdan kentsel planlamaya kadar uzanan ve insan yaratıcılığına dayalı olarak çevreye estetik bir uyum getirmeyi amaçlayan üretim etkinliği; tasarlama işi, *dizayn. 2. Tasarımlanan biçim.

Tedavül: Dolanım.

Tekke: tar. Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh.

Tipoloji: İnsan tiplerini belirleme ve ayırt etme yöntemi.

Tipolojik: Tipolojiye ilişkin.

Topografya: Yun. (topos yer, graphe tanımlama), Engebelerini belirtecek şekilde bir yeri grafik olarak gösterme işi.

Türbe: Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.

Yalı: Su kıyısında yapılmış büyük, görkemli ev.

Yemeklik Çadırları: Ziyafetlerinin verilmesi amaçlı çadırlardır.

Yurt: 1. Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan; 2. Yörüklerin yazın ya da kışın oturdukları yer; 3. Ev, bark; 4. Toplu yerleşme yeri; 5. Yayla evinin çevresi.

Zaviye: din b. Küçük tekke, dergâh.

KAYNAKÇA

Algan, N. (2008). Tasarımda Geleneksel Bilginin Yeri ve Bir Örnek 'Zencirek'. *1. Sanat ve Tasarım Sempozyumu.* İstanbul: YTÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi.

Alomar, G. (1978). Western Mediterranean European Vernacular Architecture. *METU, Journal of the Faculty of Architecture,* Vol.4 *No.2* , pp. 149-157.

Arkitekt. (1950). Taşlık Kahvesi. *Arkitekt Mimarlık, Şehircilik ve Süsleme Sanatları Dergisi,* Sayı: 227-228 , 209-210.

Aslan, Ş., & Saraf, M. (2010). Osmanlı'da Oturma Kültürü: 19.yy.da Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na Geçişte Osmanlı Saray Mobilyası. *2. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu: Mekan Tasarımında Kültürel Yaklaşımlar* (s. 137-146). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Atasoy, N. (2000). *Otağ-ı Hümayun, Osmanlı Çadırları.* İstanbul: Barın Ciltevi.

Baş, A. (1989). *Beylikler Dönemi Hanları.* Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Bektaş, C. (2003). *Yaşama Kültürü.* İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Bottomore, T. B. (1972). *Toplumbilim: Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz.* İstanbul: Der Yayınları.

Bozdoğan, S., Özkan, S., & Yenal, E. (2005). *Sedad Hakkı Eldem.* İstanbul: Literatür.

Bozoğan, S. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari Kültür.* İstanbul: Metis Yayınları.

Can, C. (25-26-27 Kasım 1999). Tanzimat ve Mimarlık. *Osmanlı Mimarlığının 7. Yüzyılı 'Uluslarüstü Bir Miras'.* İstanbul: YEM Yayın.

Çelik, E. (2009). *Yeşil Bina Sertifika Sistemlerinin İncelenmesi Türkiye'de Uygulanabilirliklerinin Değerlendirilmesi.* İstanbul: İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ceyhan, G. (2002). *Türkiye'de Konut İç Mekânları Ve Donatılarında Değişim ve Süreklilik.* İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çıkış, Ş., & Ek, F. İ. (2009). Konut/ Konutta Lüks Kavramının İmgesel Dönüşümü: İzmir Kent Merkezinde Çok Katlı Lüks Konutlar. *Mimarlık* Sayı: 348 , 64-71.

Çobancaoğlu, T. (1998). *Türkiye'de Ahşap Ev'in Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri.* İstanbul: MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Dökmen, Ü., & Dökmen, S. (2011). *İnsanın Korunakları 2.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Duran, R. (1995). *Menteşe Beyliği Mimarisi.* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Easton, D. (1965). *A Systems Analysis of Political Life.* New York: Wiley.

Eldem, S. H. (1968). *Türk Evi Plan Tipleri.* İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.

Erdinç, S. Y. (2009). *Konut Oluşumunda Kültür Etkisinin Toplumsal Yaşam Dinamikleri Bağlamında İncelenmesi.* İstanbul: YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Eroğlu, Z. (1939). *Muğla Tarihi.* İzmir: Marifet Matbaası.

Gönel, F. (2002, Haziran). Globalleşen Dünyada (nasıl bir) Sürdürülebilir Kalkınma. *Birikim Dergisi,* Sayı:158 , s. 72-80.

Görgülü, T., & Kaymaz Koca, S. (2007, Ekim). DOSYA: Türkiye'de Yeni Konut Eğilimleri / Barınma Biçimlerinde Yaşanan Değişimler: Son Dönemde Yapılan Tüketim Odaklı Konutlar. *Mimarlık Dergisi* Sayı:337 , s. 29-35.

Günay, R. (1998). *Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri.* İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Güzer, C. A. (1999, Mart Nisan Mayıs). 68'den 98'e Konutun ve Mimarın Kısa Öyküsü. *Cogito/ Bir Anatomi Dersi: Ev* Sayı: 18 , s. 242-249.

Hasol, D. (2012). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü.* İstanbul: YEM Yayın.

Kaya Sert, S. (2010). *Bina Yaşam Döngüsüne Enerji Analizi ve Yeşil Binalar.* İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kongar, E. (2011). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kortan, E. (1974). *Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1960 - 1970.* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Kuban, D. (1976). *Sanat Tarihimizin Sorunları.* İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Kuban, D. (1995). *Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Deneme, Eleştiri, Anı Dizisi:1.

Küçükerman, Ö. (1973). *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar.* İstanbul: Apa Ofset Basımevi.

Küçükerman, Ö. (1985). *Kendi Mekanının Arayışında Türk Evi.* İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

Küçükerman, Ö. (2007). *Sanayi ve Tasarım Yarışında Bir İmparatorluk İki Saray 'Topkapı' ve 'Dolmabahçe'.* İstabul: Yapı Kredi Yayınları.

Merey Enlil, Z. (1999). 19. Yüzyıl İstanbul'unda Konut Yapı Gelenekleri ve Kent Kültürü. *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı 'Uluslarüstü Bir Miras.* İstanbul: YEM Yayın.

Orhun, D. (1999, Aralık). Türk Evi mi, Yaşamda Tümleşik Ev Mi? *Yapı,* Sayı:217 , s. 76-83.

Özhan, N. (2006). *Anadolu'nun Geleneksel Konutlarında Ahşap Kullanımına Ait Bir Derleme.* Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksel Lisans Tezi.

Özker, S. (2011). *1980 Sonrasi Konutların Mekansal Dönüşüm Analizi: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Doktora Tezi.

Rapaport, A. (2004). *Kültür Mimarlık Tasarım.* İstanbul: Yapı Yayın.

Sarıman, E., & Tokuş, B. (2008). Loft Oluşumunun Sosyo Kültürel Arka Planı: Yeni Bir Mekan Kurgusu. *I. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu: Mekan Tasarımında Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar* (s. 206 -213). İstanbul: MSGSÜ Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü.

Şenol, S. (2009). *Gayrimenkul Geliştirme Sürecinde Yeşil Binaların Sürdürülebilirlik Kriterleri Açısından İncelenmesi.* İstanbul: İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Sey, Y. (1999). *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme.* İstanbul: Tarih Vakfı.

Sızak, E. (2007). *Konut Tasarımında Frank Lloyd Wright'ın Yaklaşımı ve Geleneksel Türk Evi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923 - 1983).* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sözen, M. (2006). *Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü.* İstanbul: Çekül Vakfı Creative Yayıncılık.

Sözen, M., & Tapan, M. (1973). *50 Yılın Türk Mimarisi.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Tabanlıoğlu, H. & Tekeli, D. (1991, Haziran). Geleceğe Bırakmakta Olduğumuz Korkunç Miras: Çarpık Kentleşme. *Yapı,* Sayı:115.

Topçu, G. (2010). *Türkiye'de Sertifikalı Yeşil Bina Uygulamasının Örnek Bir Bina Üzerinde İrdelenmesi.* İstanbul: İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tunalı, İ. (2004). *Tasarım Felsefesine Giriş*. İstanbul: Yapı Yayın.

Turgut Gültekin, N. (2010). *19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu, Ayaş ve Beypazarı.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Turgut Yıldız, H. (2007, Mayıs 14). IAPS-CSBE Network, Kültür ve Mekan Tasarım Atölyeleri 2: Trilye, Devamlılık, Değişim ve Dönüşüm. *Kültür ve Mekan: Geleneksel Türk Evi* . Bursa, Trilye, Türkiye: İTÜ, Uludağ Üniversitesi ve Bahçeşehir Üniversitesi.

Turgut, H. (1990). *Kültür-Davranış-Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem.* İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Uysal, Ö. N. (2007). *Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi.* İstanbul: MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yapı Endüstri Merkezi. (1995). *Konutlar; Villalar, Toplu Konut ve Siteler, Yenileme Çalışmaları.* İstanbul: YEM.

Yavaş, A. (2004). Kayseri Argıncık Haydar Bey Köşkü. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 44 - 2 , s. 131-149.

Yazıcı, N. (2007). *Osmanlılarda Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı.* İstanbul: MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Yeler, G. M. (2005). *Konut Mimarlığında Ekolojik ve Sosyo-Kültürel Etkenlerin Analizi.* Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yılmaz, E. C. (2009). *İstanbul'da Yazılı ve Görsel Kaynaklara Göre 15. ve 16. Yüzyılda (1453 - 1559) Osmanlı Sivil Mimarlığı Üzerine Bir Değerlendirme: Gurfe Örneği.* İstanbul: İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yürekli, H., & Yürekli, F. (2007). *Türk Evi, Gözlemler-Yorumlar*. İstanbul: Yem Yayın.

Zeybekoğlu, D. (2005). *Edirne Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörlerin İncelenmesi.* Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Zeylan, P. (2009). *19.yy. Sonrası Türkiye'de Toplumsal Değişimlerin Konut Mekanına Etkisi*. İstanbul: MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

İNTERNET KAYNAKLARI

Akman, http://www.akman.com.tr/condominium.htm, (16 Ekim 2011).

Ankara Enstitüsü Vakfı, http://aev.org.tr/ankaranin-tarihi-arkeolojisi-ve-mimarisi/anittepe-maltepe/viii05-saracoglu-mahallesi/, (17 Ekim 2012).

Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p7806-canan-residence.html#pk, (18 Ekim 2012).

Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p7847-levent-loft.html, (18 Ekim 2012).

Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2768-riza-dervis-kosku.html, (17 Ekim 2012).

Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2761-ankara-universitesi-fen-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2761-ankara-universitesi-fen-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/p2760-istanbul-universitesi-fen-edebiyat-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

Arkitera, http://v2.arkiv.com.tr/popup/watermark.php?src=5321.jpg ve http://v2.arkiv.com.tr/p2760-istanbul-universitesi-fen-edebiyat-fakultesi.html, (17 Ekim 2012).

Arkitera, http://v3.arkitera.com/h56343-gecmisin-modern-mimarligi-9-ankara-2.html, (16 Ekim 2012).

Aykut Özdemir, *Baylosuites-LEED Sertifikalı İlk Tarihi Eser Renovasyon Projesi*, 2012, http://www.aykutozdemir.com.tr/insaat/baylosuites-leed-sertifikali-ilk-tarihi-eser-renovasyon-projesi.html, (25 Kasım 2012).

Bahçeşehirliyiz Biz, http://www.bahcesehirliyiz.biz/bahcesehir-firmalar.php?islem=firmalar&p=1, (13.01.2013).

Baylosuites Galata, http://baylosuites.com/tr/, (24 Kasım 2012).

Beydere Köyü, http://www.beyderekoyu.com/newsdetail.aspx?ID=215, (16 Mayıs 2011).

Blogger, http://umutarabulsrnce.blogspot.com/2011/07/sirince-halkinin-evlerdeki-geleneksel.html?zx= 51dee1f6226872fe, (09.01.2013).

Canan Residence, http://www.cananresidence.com/, (18 Ekim 2012).

Canbulat, http://www.canbulat.com.tr/tr/mansion, (29 Kasım 2011).

ÇEDBİK, http://www.cedbik.org/sayfalar.asp?KatID=3&ID=24, (11 Kasım 2012)

Çetin Göksu, *Türkiye'deki İlk Sürdürülebilir Uygulama: ODTÜ Güneş Ev Projesi*, 2008, http://www.mimarizm.com/kentintozu/makale.aspx?id=469&sid=461, (25 Kasım 2012).

Çinici Mimarlık, http://www.cinicimimarlik.com/ (18 Ekim 2012).

Forumcad, http://forumcad.com/forum/showthread.php?222-Erzurum-Evleri, (16 Mayıs 2011).

Gitti Gidiyor, http://urun.gittigidiyor.com/koleksiyon/istanbul-reproduksiyon-kart-galatasaray-beyoglu-45832228#product-information, (16 Ekim 2012).

Goethe Institut, http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sie/sar/trindex.htm, (17 Ekim 2012).

Greenbooklive, http://www.greenbooklive.com/search/scheme.jsp?id=8, (24 Kasım 2012).

Haber 34, http://www.haber34.com/gultepede-gecekondu-coktu-7630-haberi.html, (13.01.2013).

Hacer Kırmızı, "Güneş Evi, Hacer Kırmızı Sunum", ODTÜ Mezunlar Derneği, http://www.odtumd.org.tr/dosyaArsivi/Etkinlik/gunes_evi_hacer_kirmizi_sunum.pdf, (25 Kasım 2012).

Malatyam, http://www.malatyam.com/haber_yazdir-10203.html, (16 Mayıs 2011).

Milli Saraylar, http://www.millisaraylar.gov.tr/portalmain/Palaces.aspx?SarayId=10, (27 Ağustos 2012).

Milliyet, http://cadde.milliyet.com.tr/2011/04/27/HaberDetay/1382719/BEYOGLU_NUN_EN_ETKiLEYiCi_5_BiNASI, (18 Ekim 2012).

Mimdap, http://www.mimdap.org/?p=73685, (18 Ekim 2012).

Mimarlık Müzesi, http://www.archmuseum.org/Gallery/Photo_12_4_mehmet-vedat-tek.html, (10 Ekim 2011)

Mimarlık Müzesi, http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=5&DetailID=1&ExhibitionID=6, (10 Ekim 2011).

Mimarlık Müzesi, http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=19&DetailID=4&ExhibitionID=6, (29 Ekim 2011).

Mimarizm, http://www.mimarizm.com/Diger/YaziciyaGonder.aspx?Type=Makale&ID=1640, (27 Ağustos 2012).

Miniatur Chairman, http://www.miniaturechairman.com/107/post/2012/08/hand-made-miniature-mackintosh-ingram-chairs.html, (29 Kasım 2012).

Mission Studio, http://www.missionstudio.com/Mackintosh-Style-Lighting.html, (29 Kasım 2012).

Msxlabs, http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/211009-anadoluda-kurulan-beyliklerin-gunumuze-kalan-eserleri-nelerdir.html, (08 Mart 2011).

OSYM Tercih, http://osymtercih.net/orta-dogu-teknik-universitesi/resimleri/odtu-gunes-evi, (25 Kasım 2012).

Panoramio, http://www.panoramio.com/photo/19655682, (27 Ağustos 2012).

Panoramio, http://www.panoramio.com/photo/19655804, (27 Ağustos 2012).

Pınar Koyuncu, Geçmişin Modern Mimarlığı-9:Ankara-2, 2010, http://v3.arkitera.com/h56343-gecmisin-modern-mimarligi-9-ankara-2.html, (16 Ekim 2012).

Politecture, http://politecture.wordpress.com/2011/11/25/pruitt-igoe/, (06 Ocak, 2013).

Soyak Göztepe Sitesi, http://www.soyakgoztepesitesi.com/, (18 Ekim 2012).

Tanıtım Gönüllüleri Derneği, http://www.tgdturkey.com/foto_galeri.php?id=55&b=0, (16 Mayıs 2011).

TBMM Milli Saraylar, http://www.millisaraylar.gov.tr/portalmain/Palaces.aspx?SarayId=6, (27 Ağustos 2012).

TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, http://www.topkapisarayi.gov.tr/ (27 Ağustos 2012).

TC. Adalet Bakanlığı, http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/672.html, (29 Kasım 2012).

TC. Başbakanlık TOKİ, http://www.toki.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF875100CD4FA874A1, (20 Kasım 2012).

TrekEarth, http://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Black_Sea/Rize/Ardesen... (11 Mayıs 2011).

Turkopedi, http://www.turkopedi.com/yurt-geleneksel-turk-cadiri.html (16 Mayıs 2011).

Twelve Oaks Village, http://www.twelveoaksvillage.com/berkshires-condominiums.html, (26 Ekim 2011).

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://tdkterim.gov.tr/bts/ (06 Temmuz 2012).

Uludağ Sözlük, http://www.uludagsozluk.com/k/ankara-palas/, (29 Ekim 2011).

Uludağ Sözlük, http://www.uludagsozluk.com/k/dogan-apartmanı/, (18 Ekim 2012).

Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=AO-kemalettin-yapit, (06.01.2013).

Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, http://mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=KY-CANBULAT, (29 Kasım 2006).

U.S. Green Building Council, http://www.usgbc.org/LEED/Project/CertifiedProjectList.aspx, (24 Kasım 2012).

Uygar Yüksel ve M. Tolga Akbulut, "Tüketim Odaklı Mimarlığın Son Yıllardaki Yeni Ürünleri: Rezidanslar", *Megaron Yıldız Technical University Faculty of Architecture E-Journal*, 2009, Cilt.4, Sayı No.2, http://www.megaronjournal.com/pdf/2009/MEGARON_4_2_110_118.pdf (26 Ekim 2011), s.111.

Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanli_Imparatorlugu, (20 Ekim 2012).

Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Kemalettin_Bey, (10 Ekim 2012).

Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Levent_Loft, (18 Ekim 2012).

Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Mısır_Apartmanı, (18 Ekim 2012).

Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Sedad_Hakki_Eldem, (17 Ekim 2012).

Vikipedi, http://tr.wikipedia.org/wiki/Serender (18 Ekim 2012).

Wiki Arquitectura, http://en.wikiarquitectura.com/index.php/File:Uhm14.jpg, (18 Ekim 2012).

Wiki Arquitectura, http://en.wikiarquitectura.com/index.php/Lake_Shore_Drive_ Apartments, (18 Ekim 2012).

Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Condominium, (28 Kasım 2012)

Wikipedia, en.wikipedia.org/wiki/Marina_City, (02 Ocak 2013).

Wikipedia, http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_mimarl%C4% B1k#.C3.87arp.C4.B1k_.C5.9Fehirle.C5.9Fmenin_h.C4.B1zlanmas.C4.B1, (13.01.2013).

WOW Türkiye, http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=90860, (18 Ekim 2012).

WOW Türkiye, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr245/Muammer_Uluturk_pamukcu_hani_1.jpeg , (08 Mart 2011).

WOW Türkiye, http://wowturkey.com/t.php?p=/tr245/Muammer_Uluturk_pamukcu_ hani_2.jpeg, (08 Mart 2011).

Yapı Endüstri Merkezi, http://www.yapi.com.tr/Haberler/bagdat-koskunun-370-yilinda-muhtesem-donusu_66436.html, (27 Ağustos 2012).

Yapı Sektörünün Haber Portali, http://www.yapi.com.tr/Yayinlar/Yayinlar_arif-hikmet-koyunoglu-osmanlidan-cumhuriyete-bir-mimar_461.html, (10 Ekim 2011).

Yeniköy Voleybol İhtisas Kulübü Resmi Web Sitesi, http://www.yvik.org.tr/index.asp?pg=kh&newID=1414, (25 Ekim 2011).

55 East Erie Chicago, http://55easteriechicago.com, (26 Ekim 2011).

632 on Hudson, http://www.632onhudson.com/index.html, (18 Ekim 2012).